På opmåling i Sydafrika

JULES VERNE

Jules Verne

På opmåling i Sydafrika

eBibliotek 1800

2023

Ophavsret og brugsbetingelser

Denne ebogsudgave af Jules Verne: *På opmåling i Sydafrika* er baseret på originaler, som er public domain i hele verden.

Nærværende ortografisk opdaterede og redigerede udgave af teksten kan frit downloades og videreformidles under Creative Commons-licensen BY-NC-SA – Kreditering-IkkeKommerciel-DelPåSammeVilkår 4.0 International.

Generelt forbehold: *Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på en tekst, som stammer fra en længst svunden tid. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.*

Copyright and conditions of use

This ebook edition of Jules Verne: *På opmåling i Sydafrika* is based upon sources in the public domain worldwide.

This orthographically updated and revised edition is free to download and reuse under Creative Commons BY-NC-SA Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

Disclaimer: *Please note that this book is based on an original text dating from another era. Norms and language were different then, and some readers might find offensive content. We believe that any work of art from previous times should be viewed in its cultural and temporal*

context and not in the light of latter-day prejudices, and we can and will not accept any responsibility for the author's views or language.

Om længdemålene i bogen

I denne nyudgivelse af J. P. V. Petersens oversættelse fra 1878 er de fleste længdemål for læselighedens skyld omsat til moderne metermål, hvor det har været passende.

Ved de geodætiske beregninger, som Verne omtaler, anvendes imidlertid nogle gamle mål, som er bevaret i denne udgave, først og fremmest *toise*. Denne betegnelse har været anvendt flere steder i verden, men i nærværende værk er det nok *toise de l'Academie*, et længdemål der svarer til ca. 1,949 meter. Det kaldes også *toise de Perou*, fordi det blev anvendt af det franske Akademis meridian-udmålings-ekspedition til Sydamerika i 1745, og derfor har været grundlag for senere udmålingsarbejder. Som et kuriosum kan bemærkes, at Napoleon I i 1812 fastsatte en "metrisk toise" på lige ud 2 meter. Det slog dog aldrig an, og loven blev senere ophævet.

Af andre gamle mål, der anvendes i videnskabelig sammenhæng i bogen – og som derfor ikke er moderniseret, når de optræder i denne sammenhæng – er fod og linje. En fod er 0.31385 meter – altså groft regnet ca. en tredjedel af en meter – og en linje er lig 1/12 tomme eller 2.18 millimeter.

Red.

1. Ved Orangeflodens bredder

Den 27. februar 1854 lå to mænd henstrakt i græsset ved foden af en mægtig grædepil og underholdt sig med hinanden, mens de med spændt opmærksomhed havde øjnene fæstnet på Orangeflodens vande. Denne flod, hollændernes "Groote River" (Den store flod), hottentotternes Gariep, kan måle sig med Afrikas tre store pulsårer, Nilen, Niger og Zambezi. Ligesom disse har også den sine oversvømmelser, sine strømhvirvler og katarakter. Flere rejsende, hvis navne er kendt langs en strækning af dens løb, Thompson, Alexander, Burchell, har på skift berømmet dens vandes klarhed og dens bredders skønhed.

På dette sted, hvor Orangefloden nærmer sig de såkaldte York-bjerge, frembød den et prægtigt, ophøjet skue. Uoverstigelige klipper, forbavsende vældige masser af sten og mange, ved tidens og vejrligets indvirkning, forstenede træstammer, dybe huler, uigennemtrængelige skove, hvis jomfruelighed endnu ikke var blevet krænket af nybyggerens økse, alt dette tilsammen, hvortil Gariep-bjergene i baggrunden dannede rammen, udgjorde et landskab af uforlignelig højhed og pragt. Hist henne, hvor flodens vande indsnævres i et alt for trangt leje, og jorden pludselig svigter under dem, styrter de sig ned i en højde af et hundrede femogtredive meter. Oven for faldet var der kun en ret livlig bevægelse i den ellers temmelig jævne flade, der kun hist og her blev brudt ved at enkelte klippespidser, omkransede af grønne grene, ragede op over vandskorpen, men neden for faldet så

øjet kun mørke, hvirvlende, larmende, brusende vande, over hvilke der svævede en tæt sky af tågedampe, som spillede i alle regnbuens farver. Fra dybet hævede sig en bedøvende larm, der forstørredes mange gange ved ekkoet nede fra dalen.

Af disse to mænd, som en opdagelsesrejses omskiftelser uden tvivl havde ført hen til denne egn af Sydafrika, skænkede den ene kun en såre flygtig opmærksomhed til de for hans blik udbredte naturskønheder. Denne ligegyldige rejsende var en buskmand, af håndtering jæger, med livlige øjne og raske bevægelser, en smuk type på sin kraftige race, som tilbringer sit omflakkende liv inde i skovene. Navnet buskmand, eller som englænderne siger: *bushman*, skriver sig fra det hollandske *boschjesman* og betyder bogstaveligt et menneske, der lever i busk og krat. Det anvendes på de omvandrende stammer, der gennemstrejfer landet nordvest for Kapkolonien. Ingen buskmandsfamilie har bo og blivende sted. Deres liv hengår med at flakke om i disse egne, der begrænses af Orangefloden og bjergene mod øst, med at plyndre avlsgårdene og ødelægge den indhøstede sæd for disse bydende og herskesyge kolonister, der har fortrængt dem op imod de øde, ufrugtbare strækninger i det indre, hvor der skyder flere sten op af jorden end planter.

Denne buskmand, der var i en alder af hen ved de fyrre år, var en velvoksen, høj mand, tydeligvis i besiddelse af stor muskelkraft. Selv når hans legeme var i hvile, bibeholdt det dog samme holdning, som når det var i virksomhed. Den raskhed, lethed og frihed, han lagde for dagen i sine bevægelser, tydede på en energisk karakter, en slags personlighed støbt i samme form som den navnkundige Læderstrømpe, helten fra de canadiske prærier, men måske med mindre ro på sig, end

denne jæger, Coopers erklærede yndling. Det så man straks på det vekslende farvespil i hans ansigt, der fik liv, når hjertet slog hurtigere, og blodet rullede raskere i hans årer.

Buskmanden var ikke mere nogen vildmand som hans stammefrænder, de gamle saqvaer. Fremkommet ved en forbindelse mellem en engelsk fader og en hottentottisk moder havde denne mestits snarere vundet end tabt ved omgangen med de fremmede, og han talte sit fædrene tungemål flydende. Hans dragt, halvt om halvt hottentottisk og halvt europæisk, bestod af en rød flonels skjorte, en jakke og benklæder af antilopeskind, med gamacher, som han havde lavet sig af et vildkatteskind. Om sin hals havde jægeren hængende en lille pose, hvori der lå en kniv, en pibe og tobak. En slags hue af fåreskind tjente ham til hoveddække, og midt om livet havde han til bælte en tyk og stærk rem af bøffellæder. Hans nøgne håndled omfattedes af elfenbensringe, der var lavet med en ganske særlig dygtighed, og om hans skuldre flagrede en "kross", en slags bræmmet kappe af tigerskind, der nåede ham helt ned til knæene. En hund af indfødt race lå ved siden af ham og sov. Denne buskmand dampede ivrigt løs på en pibe af ben og afgav utvetydige tegn på sin utålmodighed.

"Nå, lad os nu tage det med ro, Mokum," sagde den anden til ham. "De er virkelig det utålmodigste menneske, der er til – når De ikke er ude at jage. De må dog kunne forstå, højstærede staldbroder, at vi ikke kan ændre noget på tingene. Dem, vi venter på, kommer nok, tidligt eller sent, og bliver det ikke i dag, sker det vel i morgen."

Buskmandens ledsager var et ungt menneske på fem-seksogtyve år, en fuldkommen modsætning til jægeren. Hans

sindige karakter lagde sig for dagen i alle hans handlinger. Med hensyn til hans oprindelse og hjemstavn ville ingen have været i tvivl om, hvor han kom fra. Han var englænder. Hans alt for hjemlige dragt tydede på, at han ikke havde for skik hyppigt at skifte opholdssted. Han så ud til at være et menneske i en fast stilling, der havde forvildet sig ud i en udørk, og man ville uvilkårligt have set efter, om han ikke havde en pen bag øret, som man kan se det hos kasserere, handelsbetjente, bogholdere og forskellige andre medlemmer af bureaukraternes store klasse.

Denne unge mand var i virkeligheden heller ikke rejsende i egentlig forstand, men en udmærket videnskabsmand, William Emery, ansat som astronom ved observatoriet i Kap, denne nyttige indstiftelse, søm allerede i lang tid har ydet videnskaben væsentlige tjenester. Denne videnskabsmand, der måske følte sig lidt fremmed midt i denne øde, ubefolkede egn af Sydafrika, nogle hundrede mil fra Kapstaden, havde megen møje og besvær med at dæmpe sin følgesvends medfødte utålmodighed.

"Hr. Emery," svarede jægeren ham på godt engelsk, "se, nu har vi i otte dage været her ved det fastsatte mødested, ved Orangefloden, Morgheda-katarakten. Det er længe siden, at noget lignende er hændt noget medlem af min slægt, at blive liggende stille i otte dage på samme sted. De glemmer rent, at vi er nomader, og at jorden brænder os under fødderne ved det rolige liv."

"Hør nu, min gode Mokum," sagde astronomen, "dem, vi venter på, kommer fra England, og vi kunne godt tilstå dem en frist på otte dage at løbe på. Man må jo dog tage med i betragtning, at det er en lang overfart, at de kunne blive

forsinkede ved, at deres dampbåd kan blive standset, når den skal op ad Orangefloden, med andre ord, der er tusinde vanskeligheder forbundet med et sådant foretagende. Man har pålagt os at have alt på rede hånd til en opdagelsesrejse i Sydafrika, og når det er besørget, at tage hen til Morgheda-faldene og der afvente min kollega, oberst Everest, fra observatoriet i Cambridge. Her er nu Morgheda-faldene, vi er på det opgivne sted, vi ligger og venter. Hvad vil De forlange mere, min brave buskmand?"

Jægeren ønskede utvivlsomt en del mere, for hans hånd fingererede febrilsk ved låsen på hans bøsse, en udmærket mantonriffel, et spidskuglevåben, der skød særdeles nøjagtigt, og hvormed man på en afstand af mere end 800 meter kunne nedlægge en vildkat eller antilope. Man ser altså, at buskmanden havde opgivet sine landsmænds kogger og forgiftede pile for i det sted at bruge europæiske våben.

"Ja, men har De nu bare ikke taget fejl, hr. Emery," tog Mokum atter til orde. "Er det nu også ved Morgheda-faldene, man har sat Dem i stævne, og hen mod slutningen af januar, den måned, vi nu er i!"

"Ja vist så, kære ven," svarede William Emery sindigt og roligt, "her er brevet fra mr. Airy, direktør for observatoriet i Greenwich, og deraf vil De selv kunne se, at jeg ikke har taget fejl."

Buskmanden tog brevet, som den anden rakte ham. Han vendte og drejede det på alle leder og kanter som et menneske, der kun er lidet fortrolig med skrivekunstens hemmeligheder. Derpå gav han William Emery det tilbage med ordene:

"Læs op en gang endnu, hvad denne lap beklattede papir melder om."

Den unge videnskabsmand, som havde en tålmodighed, der bestod enhver prøve, begyndte så forfra igen på det selv samme, som han vist allerede tyve gange havde fortalt sin ven jægeren. I de sidste dage af det foregående år havde William Emery fået brev om, at oberst Everest og med ham en videnskabelig, international kommission i den allernærmeste fremtid ville komme til Sydafrika. Hvad planer havde da denne kommission, hvorfor tog den ned til den yderste ende af Afrikas fastland? Det kunne Emery ikke sige, da mr. Airys brev ikke indeholdt oplysninger i så henseende. Men efter de instruktioner, han selv havde fået, havde han skyndt sig at tage op til Lattaku, en af de nordligste stationer i hottentotternes land, og dér holde vogne, kærrer og levnedsmidler i beredskab, med andre ord alt, hvad der var fornødent til at få en buskmands-karavane fuldstændig udstyret. Da han nu af rygte og omtale kendte den indfødte jæger Mokum, der havde ledsaget Andersson Note 1) på dennes jagttogt i Sydafrika og ligeledes fulgt den uforsagte David Livingstone på dennes første opdagelsesrejse til Ngamisøen og Zambezifaldene, tilbød han ham ledelsen af denne karavane.

Efter at dette var besørget, enedes man om, at buskmanden, der var nøje bekendt med egnen, skulle føre William Emery til bredden af Orangefloden, hen til Morgheda-faldene, til det sted, hvor det var opgivet, at den videnskabelige ekspedition ville støde til dem. Denne kommission havde skullet foretage overfarten med fregatten *Augusta* fra den engelske flåde, lægge til ved Orange-flodens munding på vestkysten af Afrika på højde med Kap Voltas, og derfra sejle op ad denne flod til

katarakterne. William Emery og Mokum var følgelig taget dertil med en vogn, som de havde ladet stå nede i dalen, og som var bestemt til at bringe de fremmede og deres bagage til Lattaku, hvis de ikke foretrak at begive sig derhen ad Orange og dens bifloder, efter at de først havde undgået Morgheda-faldene ved at befordre båden med tilbehør nogle få mils vej over land.

Da brevet var læst til ende, og buskmanden denne gang havde fået det rigtigt ind i hovedet, trådte han hen til randen af afgrunden, i hvis gabende svælg den skummende flod styrtede sig larmende ned. Astronomen fulgte ham. Fra en fremspringende pynt kunne man milevidt overskue Orangeflodens løb neden for faldet.

Nogle minutter stod Mokum og hans ledsager og betragtede opmærksomt overfladen af disse oprørte vande, der en kvart engelsk mil længere nede atter blev lige så rolige og jævnt flydende som før. Ingen genstand, båd eller pirogue forstyrrede dens løb. Klokken var tre om eftermiddagen. Januar måned her svarer til de nordlige landes juli, og solen, der næsten står lodret over hovedet på én på den breddegrad, talen her er om, 29 grader sydlig bredde, opheder luften indtil 40 grader i skyggen. Uden den svalende vestenvind, der mildner varmen noget, ville denne temperatur ikke have været til at udholde for enhver anden end en buskmand. Dog led den unge videnskabsmand heller ikke videre af heden, da han af legeme var tør og mager, lutter knogler og sener. Desuden skærmede det tætte løvværk af de ud over dybet hældende træer ham mod solstrålernes umiddelbare påvirkning. Ikke en fugl oplivede dette ensomme sted i disse hede eftermiddagstimer. Ikke et eneste pattedyr forlod buskenes svale og kølige ly og vovede sig

ud på de solbare pletter. Man ville end ikke have hørt den ringeste støj og larm på dette øde og ensomme sted, hvis floden ikke havde fyldt luften med sin susen og brusen.

Efter at have stået i ti minutter og stirret frem for sig, vendte Mokum sig om imod William Emery og stampede utålmodigt i jorden med sin store fod. Hans øjne, der ellers havde en så gennemtrængende synskraft, havde ikke opdaget noget.

"Og hvis Deres folk nu ikke kommer?" spurgte han astronomen.

"De kommer nok, brave jæger," svarede William Emery. "Det er folk, der holder ord, og de vil være punktlige og nøjagtige som astronomer. Hvad har De desuden at bebrejde dem? Brevet bebuder deres ankomst til slutningen af januar måned. I dag skriver vi den syv og tyvende, og disse herrer har altså ret til at være fire dage endnu om at nå Morgheda-faldene."

"Og hvis de ikke er kommet efter disse fire dages forløb, hvad så?" spurgte buskmanden.

"Nu, vel, hr. jægersmand, så vil det jo være så god en lejlighed som nogen sinde til at øve vor tålmodighed, for vi vil vente på dem, lige til det øjeblik, da det bliver mig aldeles klart og tydelig godtgjort, at de slet ikke vil komme."

"Ved vor gud Ko!" udbrød buskmanden med gjaldende røst, "De er også mand for at ville vente, indtil Gariep ikke længere styrter sit brusende vand ned i denne afgrund!"

"Nej, jægersmand, nej," svarede William Emery lige så sindig og rolig som altid. "Man må jo dog lade fornuften råde i alle sine handlinger. Og hvad siger så den sunde fornuft os? At hvis oberst Everest og hans rejsefæller, udmattede af en besværlig rejse, måske uden det nødvendigste, faret vild i denne øde egn,

kom og ikke traf os på det fastsatte mødested, så ville vi i enhver henseende være at dadle. Skete der en ulykke, så ville ansvaret med rette falde tilbage på os. Vi bør altså blive på vor post så længe, som pligten byder os. Desuden lider vi jo ikke mangel på noget her. Vor vogn venter os nede i dalen og yder os et trygt og sikkert ly for natten. Proviant har vi nok af. Naturen på dette sted er storslået og beundringsværdig. For mig er det en ganske ny lykke at kunne tilbringe nogle dage i disse herlige skove, ved bredden af denne uforlignelige flod. Og De, Mokum, hvad kan De vel ønske Dem? Det vrimler jo i disse skove af fuglevildt og dyr, der kan jages, og Deres riffel forskaffer os dyresteg hver dag. Gå på jagt, brave jæger, slå tiden ihjel med at skyde dådyr eller bøfler. Gå, gode buskmand! Imens skal jeg nok ligge på udkig efter smølehovederne, og Deres fødder udsætter sig da i alt fald ikke for at slå rod så længe."

Jægeren fattede, at det råd, astronomen gav ham, var godt at følge. Han besluttede sig altså til at stampe rundt i nogle timer og gennemsøge busk og krat i omegnen. Løver, hyæner eller leoparder mægtede ikke at volde en sådan Nimrod som han, der var vant til de afrikanske skove, nogen skade. Han fløjtede ad sin hund Top, en slags steppehund fra ørkenen Kalahari, der nedstammede fra den hunderace, som balaba'erne i fordums tid brugte at opdrætte til jagthunde. Det kloge dyr, der lod til at være lige så utålmodig som sin herre, sprang op i en fart og tilkendegav ved sin muntre gøen det bifald, det skænkede buskmandens forsæt. Snart var jæger og hund forsvundet i tykningen af en skov, hvis tætte træer rejste sig bag katarakten.

Da William Emery var blevet alene, strakte han sig, så lang han var, ved foden af piletræet, og mens han ventede på, at

søvnen, som den høje varmegrad måtte fremkalde, skulle komme, gav han sig til at tænke over sin nuværende stilling. Her lå han nu, fjernt fra beboede egne, ved denne endnu kun lidet kendte Orangeflod. Han ventede på europæere, landsmænd, der forlod deres fædreland for at udsætte sig for farerne ved en opdagelsesrejse fjerne egne. Men hvad var vel målet for dette togt. Hvilket videnskabeligt problem skulle det løse her i Sydafrikas ørkener? Hvilken iagttagelse skulle det forsøge at anstille på tredive graders sydlig bredde? Det var netop det, som den højvelbårne mr. Airy, direktør for observatoriet i Greenwich, ikke omtalte i sit brev. Af ham, Emery, forlangte man medvirken i hans egenskab af videnskabsmand og som et menneske, der var fortrolig med klimaet under de sydlige himmelstrøg; og da det åbenbart gjaldt videnskabelige arbejder, kunne hans kolleger fra England være sikre på hans bistand.

Mens den unge astronom lå og overvejede alt dette og forelagde sig selv de tusinde spørgsmål, som han ikke kunne besvare, tyngede søvnen hans øjenlåg, og han slumrede ind. Da han atter vågnede op, var solen allerede gået ned bag de vestlige høje, der aftegnede deres maleriske omrids på den glødende himmel. Af lidt mavekneb mærkede William Emery, at klokken gik stærkt hen ad aftensmadstid. Den var i virkeligheden seks, og øjeblikket var kommet, da man igen måtte ty til vognen nede i dalen.

I samme øjeblik lød et knald inde fra et lyngkrat med fire-fem meter høje buske, der strakte sig til højre langs ned ad skråningerne. Næsten umiddelbart efter viste buskmanden og

Top sig i kanten af skoven. Mokum kom slæbende sit bytte efter sig, et dyr, han havde fældet med sin riffel.

"Kom hid, kom hid, hr. hofleverandør!" råbte William Emery til ham. "Hvad er det, De der bringer med til vor aftensmad?"

"En springbuk, mr. William," svarede jægeren, idet han lod sin byrde falde, et dyr med lyreformet krummede horn.

Det var en art antilope, mere almindelig bekendt under benævnelsen springbuk eller prunkbuk (Antidorchas enchore) som forekommer hyppigt og i store flokke alle vegne i Sydafrika. Det var et nydeligt dyr, rødbrunt på ryggen, krydset forsvandt fuldstændig bag tætte, silkebløde, kridhvide hår, og den hvidlige bugside havde kastanjebrune pletter. Dens kød, som er en fortræffelig spise, blev bestemt til aftensmad.

Ved hjælp af en tyk stok, de lagde over deres skuldre, bar så jægeren og astronomen i forening dyret hængende imellem sig og forlod højderne omkring katarakten; en halv time efter nåede de deres lejr, i en trang og snæver dal, hvor vognen ventede dem, under bevogtning af to førere, indfødte buskmænd.

2. Officiel præsentation

Dagene den 28., 29. og 30. januar forlod Mokum og William Emery ikke det opgivne mødested. Mens buskmanden lod sig rive med af sin jagtlyst og uden forskel forfulgte både det ene og det andet slags vildt i hele dette nærmest katarakten liggende skovområde, holdt den unge astronom imidlertid godt øje med, hvad der foregik langs floden, for så vidt han kunne overskue dens løb. Synet af denne natur, så storartet og så vild, henrev ham og fyldte hans sjæl med nye, hidtil ukendte følelser. Han, talmennesket, videnskabsmanden, der ellers til stadighed sad bøjet over sine tabeller og stjernekataloger, der dag og nat var fængslet til okularet i sine kikkerter, der lå ængsteligt på lur efter at iagttage stjernernes gennemgang gennem meridianen eller beregnede tiden for deres okkultation, han nød nu rigtig tilværelsen i fri luft, i skyggen af de næsten uigennemtrængelige skove, som dækkede skrænterne på disse ensomme bjergtoppe, hvor der lagde sig ligesom et støvdække af fine vandblærer fra Morgheda-faldets regn. Det var ham en fryd at fatte poesien i disse vidtstrakte, menneskene endnu næsten ukendte udørkener og neddykke sin af matematiske beregninger trættede ånd deri. Han fordrev dermed kedsomheden ved at skulle ligge og vente, og styrkede sig på legeme og sjæl. Det nye i hans forhold og stilling forklarede altså grunden til hans utrættelige tålmodighed, som buskmanden ikke kunne dele med ham. Således lød der altid fra jægerens side de samme klager, og fra videnskabsmandens

side hørtes stadig og altid de samme rolige, sindige svar, der imidlertid ingenlunde beroligede den iltre Mokum.

Så kom den 31. januar, den sidste dag som den velbårne hr. Airy i sit brev havde fastsat. Hvis de bebudede videnskabsmænd ikke skulle vise sig denne dag, så ville William Emery blive nødsaget til at fatte en eller anden afgørende beslutning, der satte ham i stor forlegenhed. Denne nølen kunne trække i langdrag og vare ved på ubestemt tid, og hvorledes kunne man blive ved at ligge her og vente på det uvisse?

"Mr. William," sagde jægeren til ham, "hvorfor skulle vi ikke gå de fremmede i møde? Vi kan ikke gå fejl af hinanden undervejs, der er kun én vej, den ad floden, og kommer de andre op ad denne, som Deres papirlap siger, kan det ikke undgås, at vi må mødes."

"Det er et udmærket indfald, De der har fået, Mokum," svarede astronomen. "Vi vil rejse en varde neden for faldet, dermed vil vi lade det være nok og vende tilbage til lejren ad den sydlige skråning. Men sig mig engang, buskmand, De kender jo størstedelen af Oranges løb?"

"Ja, herre," svarede jægeren, "jeg er sejlet to gange op ad den lige fra Kap Voltas, indtil den forener sig med Hart på grænsen af den Transvaalske Republik."

"Og dens løb er sejlbart overalt undtagen ved Morgheda-faldene?"

"Akkurat, som De siger, min herre," svarede buskmanden. "Jeg må dog blot tilføje, at hen mod slutningen af den tørre årstid er Orange så godt som vandløs indtil fem-seks engelske mil fra dens munding. Da danner der sig lige ved udløbet en

revle, mod hvilken søerne vestfra brydes, og der opstår en voldsom brænding."

"Det har kun lidt at sige," svarede astronomen, "siden denne munding, i det øjeblik vore europæere har lagt ind til land, dog må have været tilgængelig, så skibe har kunnet løbe ind i den. Der er altså ikke noget, som kan have voldet dem forsinkelse, og følgelig kommer de også."

Buskmanden svarede ikke. Han kastede sin karabin over skulderen, fløjtede ad Top og gik i forvejen ad en smal sti, der halvandet hundrede meter længere nede atter førte ud til floden neden for katarakten.

Klokken var da ni om morgenen. De to spejdere – man kan i sandhed give dem dette navn – steg ned langs floden og fulgte dens venstre bred. Vejen var ikke så ganske let at passere, der manglede meget i, at den var så jævn, at den skulle kunne sammenlignes med en opkastet dæmning eller en trækvej for dem, der trækker skibe opad mod strømmen. De stejle, med krat og buske bevoksede flodbredder skjultes ganske under et tæt løvværk af forskellige duftende planter. Slyngende grene af *Cynanchum filiforme*, en plante af svalerodsfamilien, først beskrevet af Burchell, snoede sig fra træ til træ og krydsede hinanden, hvorved de udspændte et net af grønne blade for de rejsendes fødder. Buskmandens kniv fik derfor heller ikke lov at sidde roligt i skeden, men måtte frem og gøre gavn. Ubarmhjertigt overskar den disse ubekvemme, generende guirlander. William Emery indåndede i fulde drag skovplanternes gennemtrængende duft, der især krydredes af den kamferlugt, som utallige blomster af diosméernes gruppe udbredte. Heldigvis var der nogle åbne pletter, hvor brinkerne

var blottede for træer, og langs hvilke den fiskerige flod flød jævnt og roligt, og disse satte jægeren og hans ledsager i stand til at komme hurtigere af sted mod vest. Klokken elleve om formiddagen havde de tilbagelagt hen ved fire engelske mil.

Vinden kom nu vestfra og blæste altså op ad katarakten til, hvis buldren og brusen ikke mere kunne høres i denne afstand; ellers havde man tydeligt med øret måttet kunne opfange den larm, som forplantede sig oven fra og ned efter.

William Emery og jægeren standsede på dette sted og iagttog flodens løb, der fortsatte i lige linje to-tre mil længere frem. Flodsengen var her dybt indskåren og på begge sider indsnævret af næsten hundrede meter høje kridtklinter, der ludede ud over vandet.

"Lad os vente her på dette sted," sagde astronomen, "og hvile os lidt. Jeg har ikke Deres jægerben, master Mokum, og er mere vant til at tage mig en spadseretur på stjernehimlen end til at trave hen ad vejene på jorden. Lad os altså hvile os lidt. Her fra dette punkt kan vi iagttage to-tre mil af floden, og så såre dampbåden viser sig ved den sidste omdrejning, kan vi ikke undgå at opdage den."

Den unge astronom satte sig ved foden af en mægtig euphorbia, hvis top hævede sig til en højde af godt 15 meter. Derfra svævede hans blik vidt ud over floden. Jægeren derimod, der kun var lidet vant til at sidde, blev ved med at gå frem og tilbage langs skrænten, mens Top opjog store sværme af vilde fugle, som hans herre ikke gad skænke den ringeste opmærksomhed.

Buskmanden og hans ledsager havde ikke været mere end en halv time på dette sted, før William Emery så, at Mokum, der

havde posteret sig omkring hundrede skridt neden for ham, ytrede tegn på en mere spændt opmærksomhed. Havde buskmanden da fået øje på den så utålmodigt ventede båd?

Astronomen rejste sig fra sit mosbegroede sæde og stilede sin gang hen imod den flodbrink, hvor jægeren stod. Et par minutter efter var han nået derhen.

"Kan De se noget, Mokum?" spurgte han buskmanden.

"Nej, jeg kan ingenting se, hr. William," svarede jægeren, "men da mit øre ellers altid er fortroligt med den larm, der er i naturen, syntes det mig, at en usædvanlig summen og brummen lader sig høre ved flodens nedre løb."

Efter at have sagt dette, påbød buskmanden sin ledsager at holde sig tavs og stille, lagde sig med øret mod jorden og lyttede med spændt opmærksomhed.

Nogle minutter efter rejste jægeren sig igen, rystede på hovedet og sagde:

"Jeg må have taget fejl. Den støj, jeg har troet at kunne høre, er ikke andet end vindens susen gennem løvet eller vandets rislen hen over stenene i floden." Og dog – jægeren lyttede endnu en gang opmærksomt, men kunne ingenting høre.

"Mokum," sagde William Emery da, "hvis larmen, De troede at kunne høre, skriver sig fra en dampbåds maskine, vil De bedre kunne høre den, hvis De bøjer Dem ned mod vandskorpen. Vandet forplanter al slags lyd tydeligere end luften."

"De har ret, mr. William," svarede jægeren, "og mere end én gang har jeg på den måde beluret en flodhests overgang over et vand."

Buskmanden steg ned ad den overordentlig stejle brink, i det han holdt sig fast ved slyngplanter og græstotter. Da han var kommet ned til flodens vandspejl, gik han ud i den, indtil vandet nåede ham til knæene, bøjede sig ned og lagde øret ned til vandet.

"Jo!" udbrød han efter nogle øjeblikkes spændt lytten, "jo, jeg havde dog ikke taget fejl. Der nede, nogle mil her fra, er der noget, der larmer, ligesom når man voldsomt slår i vandet. Det er en ensformig og vedholdende, uafbrudt klapren, der foregår her i selve strømmen."

"Er det larmen af en dampskibsskrue?" spurgte astronomen.

"Sandsynligvis, mr. Emery. Dem, vi venter på, er ikke videre langt borte."

William Emery, der vidste, hvor skarpt udviklede sanser jægeren havde, enten han så forlod sig på synet, lugten eller hørelsen, tvivlede ikke om, at hans rejsekammerat havde ret i sin påstand. Denne steg atter op på bredden, og begge besluttede at vente på dette sted, hvorfra de med lethed kunne overse Orange-flodens løb.

Der hengik en halv time, som William Emery til trods for sit rolige temperament dog fandt uendelig lang. Hvor mange gange troede han ikke at se det ubestemte omrids af et fartøj, der gled hen ad vandet. Men hans syn bedrog ham hver gang. Endelig fik et udbrud fra buskmanden hans hjerte til at banke.

"En røgsky!" havde Mokum råbt.

William Emery så i den af jægeren angivne retning og opdagede, ikke uden en del besvær, en svag røgstrime, som bredte sig over det sted, hvor floden gjorde en drejning. Man kunne ikke længere være i tvivl.

Fartøjet kom hurtigt nærmere. Snart kunne William Emery tydeligt skelne dets skorsten, som udspyede en masse sort røg, blandet med hvidlige dampe. Mandskabet fyrede åbenbart dygtigt under kedlen for at fremskynde farten og for at kunne nå det fastsatte mødested på den angivne dag. Båden befandt sig endnu omkring syv engelske mil fra Morgheda-faldene.

Det var nu blevet middag. Da stedet ikke var gunstigt til at gå i land, besluttede astronomen at vende tilbage til foden af katarakten. Han meddelte jægeren sin hensigt, og dennes svar bestod kun i, at han atter slog ind på den af ham allerede én gang banede vej langs flodens venstre bred. William Emery fulgte sin ledsager, og da han for syvende og sidste gang havde vendt sig om ved en bøjning af floden, opdagede han det britiske flag, der vajede i bagstavnen af båden.

Det gik hurtigt for dem at komme tilbage til faldene, og en time efter standsede buskmanden og astronomen en kvart mil neden for katarakten. Der dannede floden en lille halvrund vig, inderst i hvilken dampbåden let kunne lægge til land, da vandet var dybt inde ved den næsten lodrette bred.

Fartøjet kunne ikke være ret langt borte og havde sikkert vundet ind på de to fodgængere, hvor hurtigt de end havde gået. Man kunne endnu ikke øjne det, for bredderne var således beskafne, at man ikke havde nogen vid udsigt, idet de nemlig overskyggedes af høje træer, der ludede ud over vandet. Men høre kunne man, om ikke dampens hvæsen og prusten, så dog i det mindste maskinens skingrende fløjten, der dannede en skarp modsætning til kataraktens vedholdende, dumpe brusen.

Denne fløjten hørte ikke op. Mandskabet søgte på denne måde at tilkendegive sin nærværelse i omegnen af Morgheda.

Det var en slags signal.

Jægeren svarede ved at affyre sin karabin, hvis knald blev mange gange forstærket af ekkoet inde ved bredden.

Endelig viste båden sig. William Emery og hans følgesvend blev ligeledes set af dem, som var der om bord.

På et givet tegn fra astronomen gjorde båden en halv vending og lagde langsomt ind til bredden, en trosse blev kastet i land; buskmanden greb den og surrede den om en knækket træstamme.

Straks derpå sprang en høj og slank mand let og rask op på flodbredden og nærmede sig astronomen, mens hans rejsefæller ligeledes gik i land.

William Emery gik straks denne mand i møde og sagde:

"Oberst Everest?"

"Hr. William Emery?" lød det til svar fra obersten.

Astronomen og hans kollega fra observatoriet i Cambridge hilste på hinanden og gav hinanden hånden.

"Mine herrer," sagde oberst Everest så, "må jeg forestille Dem hr. William Emery fra observatoriet i Kapstaden, der har været så god at gå os i møde og er rejst her op til Morgheda-faldene."

Fire passagerer fra skibet, der holdt sig i nærheden af oberst Everest, hilste da, en for en, på den unge astronom, der besvarede deres hilsen. Derpå forestillede obersten dem officielt, idet han med ægte britisk flegma sagde:

"Hr. Emery, sir John Murray, fra Devonshire, Deres landsmand, hr. Mathias Strux, fra observatoriet i Pulkova, hr. Nikolaus Palander, fra observatoriet i Helsingfors, og hr. Michel Zorn, fra observatoriet i Kiev, tre russiske videnskabsmænd,

der på den russiske regerings vegne er medlemmer af vor internationale kommission."

3. Transporten over land

Efter at de således var blevet forestillede for hinanden, stillede William Emery sig til de nyankomnes tjeneste. I sin stilling som assistent ved observatoriet i Kapstaden var han oberst Everest fuldstændig underordnet, idet denne var udsendt af den engelske regering og sammen med Mathias Strux havde den øverste ledelse af dette videnskabelige foretagende og delte forsædet i kommissionen med sidstnævnte. Han kendte ham desuden som en meget fremragende videnskabsmand, der navnlig var blevet berømt ved sine forklaringer af stjernetågerne og sine beregninger af stjerneformørkelserne. Denne astronom, en mand på et halvt hundrede år, et koldt og metodisk menneske, havde indrettet hele sin tilværelse rent matematisk, nøjagtig afdelt time for time. For ham gaves der intet uforudset. Hans punktlighed og nøjagtighed i alle ting var så stor, at stjernerne ikke var mere præcise med at gå igennem meridianen. Man kunne gerne sige, at alle hans livs handlinger var stillet efter uret. Det vidste William Emery, og han havde heller aldrig tvivlet om, at den videnskabelige kommission jo nok ville ankomme på den angivne dag.

Imidlertid ventede den unge astronom, at obersten skulle udtale sig om det hverv, som han skulle udføre i Sydafrika; men da oberst Everest forholdt sig tavs, troede William Emery ikke, at han burde udfritte ham i så henseende. Det var sandsynligt, at efter oberstens mening var timen, da han skulle tale, endnu ikke slået.

William Emery kendte også af ry og omtale sir John Murray, en rig lærd, der efterlignede James Ross og lord Elgin, og som uden at beklæde noget offentligt embede hædrede England med sine astronomiske arbejder. Videnskaben stod i gæld til ham for meget betydelige pengeofre, han havde bragt. Han havde anvendt tyve tusind pund sterling på at indrette og opstille en kæmpemæssig reflektor, der gjorde Parsontown-teleskopet rangen stridig, og med denne havde han bestemt elementerne til et vist antal dobbeltstjerner. Det var en mand på højst fyrre år, med en vis fornem holdning, og hvis rolige, lidenskabsløse mine ikke i nogen måde forrådte, hvad der boede i ham.

Hvad de tre russere angik, d'herrer Strux, Palander og Zorn, så var deres navne heller ikke nye for William Emery; men den unge astronom kendte dem ikke personlig. Nikolaus Palander og Michel Zorn viste Mathias Strux en vis ærbødighed, som hans stilling for resten hjemlede ham ret til at gøre krav på, selv om han ikke havde andre fortjenester.

Det eneste, William Emery bemærkede, var, at de engelske og russiske videnskabsmænd var lige talrige, tre af hvert folkefærd. Selv af mandskabet på dampbåden *Dronning og Zar*, der udgjorde en besætning på ti mand, hørte de fem hjemme i England, og de fem i Rusland.

"Mr. Emery," sagde oberst Everest, "da vi nu er blevet forestillet for hinanden, og den ting er overstået, kender vi hinanden lige så godt, som om vi havde foretaget rejsen sammen fra London til Kap Voltas. Jeg nærer for resten særdeles agtelse for Dem, en agtelse, der skyldes de arbejder, som til trods for Deres unge alder allerede har forskaffet dem et

vel fortjent ny. Det er på min anmodning, at den engelske regering har udset dem til at deltage i de foretagender, vi skal til at iværksætte i Sydafrika."

William Emery bukkede til tak og tænkte, at nu skulle han da endelig erfare de bevæggrunde, som førte denne videnskabelige kommission ned til den sydlige halvkugle. Men oberst Everest udtalte sig ikke om dette.

"Mr. Emery," sagde obersten igen, "jeg vil gerne spørge Dem, om alle Deres forberedelser er færdige."

"Fuldstændig, hr. oberst," svarede astronomen. "Ifølge det pålæg, der blev mig givet i den velbårne mr. Airys brev, forlod jeg Kapstaden for en måned siden og tog op til stationen Lattaku. Der har jeg samlet alt det fornødne til en opdagelsesrejse i det indre af Afrika, levnedsmidler og vogne, heste og buskmænd. Et rejsefølge på hundrede bevæbnede mænd venter Dem i Lattaku, og det er en dygtig og navnkundig jæger, der kommer til at anføre Dem, buskmanden Mokum, som jeg herved udbeder mig tilladelse til at forestille Dem."

"Buskmanden Mokum," udbrød oberst Everest, hvis man da ellers har lov til at bruge et sådant ord som *at udbryde* om den kolde tone, han udtalte ordene i, "buskmanden Mokum. Hans navn kender jeg jo udmærket."

"Det er navnet på en flink og uforsagt afrikaner," tilføjede sir John Murray, idet han vendte sig om mod jægeren, som disse europæere med deres vigtige, fornemme miner slet ikke bragte ud af fatning.

"Jægeren Mokum," sagde William Emery, idet han forestillede sin følgesvend for selskabet.

"Deres navn er vel bekendt i England, buskmand," sagde oberst Everest. "De har været ven med Andersson og fører for den berømte David Livingstone, der beærer mig med sit venskab. England takker Dem gennem mig, og jeg kan ikke andet end ønske mr. Emery til lykke med, at han har valgt Dem til fører for vor karavane. En jæger som De må sætte pris på smukke våben. Vi har et temmelig fuldstændigt forråd af dem, og jeg vil bede Dem udvælge Dem det i hele samlingen, som Dem synes bedst om. Vi ved, at det vil komme i gode hænder."

Et veltilfreds smil spillede om buskmandens læber. Det værd, man i England tillagde de tjenester, han havde ydet, gjorde uden tvivl indtryk på ham og rørte ham, men sikkert langt mindre end oberstens tilbud. Han takkede altså med nogle velvalgte ord og holdt sig lidt afsides, mens samtalen fortsattes videre mellem William Emery og europæerne.

Den unge astronom gjorde fuldstændig rede for, hvorledes han havde forberedt og ordnet ekspeditionen, og oberst Everest lod til at være vel fornøjet med det. Det gjaldt altså nu om hurtigst muligt at nå byen Lattaku; for karavanen skulle bryde op de første dage i marts, efter regntidens ophør.

"Vil De selv bestemme, hr. oberst," sagde William Emery, "på hvilken måde De ønsker at komme til denne by?"

"Op ad Orangefloden og en af dens bifloder, Kuruman, der løber tæt forbi Lattaku."

"Ja så," svarede astronomen, "ja, men hvor udmærket og hurtigsejlende Deres båd end er, vil den dog ikke kunne komme op ad Morgheda-katarakten."

"Vi går uden om katarakten, hr. Emery," svarede obersten. "Vi fører blot båden nogle få mil over land, så kan vi genoptage

sejladsen oven for faldet, og hvis jeg ikke tager meget fejl, er vandløbene der fra og til Lattaku sejlbare for et fartøj, der ikke stikker videre dybt."

"Utvivlsomt, hr. oberst," sagde astronomen, "men vægten af denne dampbåd ..."

"Hr. Emery," afbrød obersten ham, "jeg må sige Dem, at dette fartøj er et sandt mesterværk, der er udgået fra d'hrr. Leard og Co.'s maskinværksteder i Liverpool. Det kan skilles ad, stykke for stykke, og sættes sammen igen med overordentlig lethed. En skruenøgle og nogle bolte, det er alt, hvad der behøves for de folk, der har med dette stykke arbejde at gøre. Har De medbragt en vogn til Morgheda-faldene?"

"Jo vel, hr. oberst," svarede William Emery. "Vi har slået lejr mindre end en mil herfra."

"Nu vel, så vil jeg bede buskmanden lade vognen køre ned til udskibningsstedet. Man kan læsse de enkelte stykker af skibet og dets maskine, der ligeledes er til at skille ad, på vognen, så vil vi køre op til det sted, hvor Orange igen bliver sejlbar."

Oberst Everests ordrer blev udført. Buskmanden forsvandt snart i krattet, efter at have lovet at være tilbage igen inden en time. Mens han var borte, blev dampbåden i en fart losset, ladningen var ikke betydelig, den bestod af kasser med fysiske instrumenter, en ret anselig samling geværer fra Purdey Moores fabrik i Edinburgh, nogle ankre brændevin, flere tønder tørret kød, nogle kister krudt og kugler, rygsække af mindst mulige omfang, teltlærred og øvrigt tilbehør, der nærmest syntes at komme fra en omrejsende markedsbod, en gummibåd, der var foldet meget omhyggeligt sammen og ikke tog mere plads op end et vel sammenrullet og sammensnøret

tæppe, nogle lejrrekvisitter osv., osv., endelig en slags kuglesprøjte i vifteform, et skyts, der vel endnu kun var lidet fuldkomment, men som dog kunne gøre det farligt og voveligt for en hvilken som helst fjende at nærme sig båden.

Alle disse sager blev lagt ned på bredden.

Maskinen på otte hestes kraft à to hundrede og ti kilogram bestod af tre dele, kedlen og dens rør, mekanismen, hvorved man blot behøvede at dreje skruenøglen en gang rundt for at fraskille kedlen og skruen, der var anbragt under agterstævnen. Efter at disse dele var taget ud i en bestemt orden, den ene efter den anden, var det egentlige skibsrum tømt.

Foruden den plads, der var forbeholdt maskinen og de forskellige magasinrum, var dampbåden opdelt i et lukaf forude til mandskabet og en kahyt agter til oberst Everest og hans ledsagere. På et øjeblik forsvandt skillerumsskodderne, kufferterne og køjerne blev fjernet, og af fartøjet var nu blot skroget tilbage.

Dette tolv meter lange skrog bestod af tre dele, ligesom tilfældet var med *Ma Robert*, den dampbåd, som dr. Livingstone benyttede på sin første rejse til Zambezi. Det var bygget af galvaniseret stål, der på én gang er forholdsvis let og samtidig holdbart på grund af sin store modstandsevne. Stålpladerne var fastnittede på spanter af samme metal, og bolte holdt dem forsvarligt fast, så båden var fuldstændig vandtæt.

William Emery blev virkelig højst forbavset over, hvor simpelt det hele var indrettet, og hvor hurtigt og let arbejdet gik fra hånden. Jægeren og hans to buskmænd havde imidlertid fået vognen hen til udskibningsstedet, hvor den ikke havde holdt en time, før båden var klar til at læsses på vognen. Denne, et meget

primitivt køretøj, hvilede på fire plumpe, massive hjul, to på forvognen og to på bagvognen med en afstand af syv meter imellem sig. Efter sin længde var den en rigtig amerikansk *car*.

Denne tunge tingest, der knagede på sine aksler, og hvor mulepladen ragede en næsten en halv meter ud over hjulene, blev trukket af seks tamme bøffelokser, som var forspændt to og to, og meget ømskindede for den lange pigkæp, føreren brugte til at drive dem frem med. Der krævedes da også sådanne kraftige drøvtyggere til at trække vognen, når den var fuldt belæsset, og til trods for "leaderens" dygtighed blev den alligevel mere end én gang siddende fast i mudderet i kløfterne.

Mandskabet på *Dronning og Zar* gav sig til at belæsse vognen således, at den kunne holde ligevægt over det hele. Søfolks dygtighed i så henseende er jo legendarisk, og derfor var det kun en leg for disse flinke folk at få vognen stuvet. De store og tunge stykker af båden hvilede lige over vognakslerne på det sted, hvor vognen var stærkest. Mellem dem fandt kasser, kister, fade, det lettere og mere skrøbelige rejsegods med lethed plads, og for de egentlige rejsende var et stykke vej på fire mil til fods kun at regne for en spadseretur.

Klokken tre om eftermiddagen var man helt færdige med at læsse, og oberst Everest gav tegn til opbrud. Han selv og hans ledsagere gik i forvejen, med William Emery til fører, buskmanden, mandskabet fra skibet og bøffeldriverne fulgte mere langsomt bag efter.

Det var på ingen måde anstrengende at gå det korte stykke vej. Højdedragene, der førte op til Oranges øvre løb, lettede kørslen netop ved, at de kun skrånede svagt, og dette var en heldig omstændighed for den tungt belæssede vogn, der vel var

lidt længere tid om at tilbagelægge denne omvej, men derved sikrere nåede målet.

De forskellige medlemmer af den videnskabelige kommission gik let og hurtigt ned ad bakkeskrænten. Samtalen imellem dem drejede sig kun om almindeligheder, om rejsens mål og øjemed var der slet ikke tale. Disse europæere beundrede de storartede udsigter, de havde her oppe fra, og som i stadig vekslen viste sig for dem. Denne storslåede natur, så smuk i sin vildskab, henrev dem, som den havde henrevet den unge astronom. Deres rejse havde endnu ikke sløvet dem og gjort dem uimodtagelige for naturskønhederne i denne afrikanske egn. De beundrede dem, men dog med en vis tilbagetrængt begejstring, som englændere, der hader alt, hvad der på nogen måde kan udsætte dem for at opføre sig på den måde, de kalder *improper* – eller upassende. Katarakten aflokkede dem vel nogle bifaldsytringer, der blev holdt inden for den gode smags grænse, måske kun med fingerspidserne, men betegnende. Det gamle mundheld *nil admirari* [Note 2)] var trods alt ikke i ét og alt deres valgsprog.

I øvrigt mente William Emery at burde optræde som en slags vært og sørge for, at hans gæster rigtig fik Sydafrika at se. Han var hjemme her, og ligesom visse alt for begejstrede borgermænd forskånede han dem ikke for en omstændelig skildring af sin afrikanske park.

Hen imod klokken halv fire havde de gået rundt om Morgheda-faldene. Efter at være kommet op på plateauet så europæerne flodens øvre løb udfolde sig for dem, længere end øjnene kunne række. De lejrede sig nu ved bredden og ventede på, at vognen skulle komme. Hen ad klokken fem viste den sig

på toppen af bakken efter en heldigt gennemført kørsel. Oberst Everest satte straks folkene i arbejde med at læsse sagerne af og meddelte dem, at næste dag ved morgengry skulle de drage videre.

Hele natten medgik til forskellige arbejder. Skibets skrog blev sat sammen og bragt i orden igen på mindre end en time, maskinen og skruen anbragt på deres plads, jernskodderne opstillet mellem lukaferne, magasinerne atter indrettet, de forskellige kister og kasser behørigt indskibet og stuvet af vejen. Ordningen af alt dette, der foregik med største hurtighed, vidnede i fuldeste mål til fordel for mandskabet på *Dronning og Zar*. Disse englændere og russere var udsøgte folk, vel disciplinerede og flinke mænd, som man trygt kunne forlade sig på.

Den næste dag, den 1. februar, var fartøjet ved daggry rede til at optage passagererne. Den sorte røg steg allerede kredsende op af skorstenen, og for at forøge trækket på ildstedet lod maskinmesteren af og til nogle hvide dampsøjler blande sig med i denne røg. Da det var en højtryksmaskine uden kondensator, lod den sin damp smutte ud ved hvert stempelslag, efter samme system, som anvendes ved lokomotiver. Kedlen, der var forsynet med sindrigt anbragte kogerør og frembød en stor ophedningsflade, behøvede kun en halv time til at levere en tilstrækkelig mængde damp. De havde forsynet sig godt med ibenholt og pokkenholt, der voksede rigeligt af i omegnen, og fyrede på kraft med disse kostbare træsorter.

Klokken seks om morgenen gav oberst Everest tegn til afrejse. Passagerer og sømænd indskibede sig på *Dronning og*

Zar. Den med flodens løb fortrolige jæger fulgte dem om bord og lod de to andre buskmænd om at bringe vognen tilbage til Lattaku.

I det øjeblik, da skibet kastede fortøjningen los, sagde oberst Everest til astronomen:

"Det er sandt, hr. Emery, De ved vel nok, hvad vi skal foretage os her?"

"Nej, ikke i mindste måde, hr. oberst."

"Det er ganske simpelt, hr. Emery, vi skal måle en meridianbue i Sydafrika."

4. Nogle ord angående meteren

Til alle tider, kan man vel godt sige, har forestillingen om et alment, uforanderligt mål, til hvis nøjagtige beregning og bestemmelse naturen selv skulle afgive de fornødne hjælpemidler, ligget og gæret i menneskets tanke. Det gjaldt i virkeligheden om at finde dette mål strengt nøjagtigt og uforanderligt, uanset hvilke syndfloder der så var overgået Jorden, eller hvilke omvæltninger den så havde været skuepladsen for. Det er temmelig sikkert, at oldtidens folk tænkte på dette, men de kendte ikke de fornødne fremgangsmåder og manglede instrumenter til at kunne foretage denne udmåling med tilstrækkelig stor tilnærmelse til det rigtige.

Det bedste middel til at opnå et uforanderligt mål bestod i virkeligheden i at bringe det i forhold til selve jordkloden, hvis omkreds kan anses for uforanderlig, og følgelig ad matematisk vej udmåle hele denne omkreds eller en del af den.

De gamle grækere havde søgt at bestemme dette mål. Aristoteles anså, efter nogle samtidige lærdes oplysninger, *stadiet* eller det ægyptiske længdemål på Sesostris tid for lig med en hundredetusindedel af linjen fra polen til ækvator. Eratosthenes, der levede på ptolemæernes tid, beregnede tilnærmelsesvis rigtigt størrelsen af en grad langs Nilen, imellem Syene og Alexandria. Men Posidonius og Ptolemæus, der foretog lignende geodætiske arbejder, kunne ikke give disse den tilstrækkelige nøjagtighed, og det samme var tilfældet med deres efterfølgere.

I Frankrig var Picard den første, der begyndte at bestemme og nærmere ordne de fremgangsmåder, man burde følge ved udmålingen af en gradbue, og ved i året 1669 at bestemme længden af buen mellem Paris og Amiens så vel på himlen som på jorden, fastsatte han målet for en grad til at være 57060 *toiser*.

Dominique Cassini og Lahire fortsatte i årene 1683 til 1718 Picards måling indtil Dunkerque og Collioure. Dens rigtighed blev 1739 prøvet og godtgjort på linjen fra Dunkerque til Perpignan af Francois Cassini og Lacaille. Endelig blev denne meridianmåling af Méchain fortsat til Barcelona, men da Méchain var død af overanstrengelse som følge af den med et sådant foretagende forbundne møje og besvær, blev meridianmålingen i Frankrig først genoptaget 1807 af Arago og Biot, der udvidede den helt til Balearerne, så buen nu strakte sig fra Dunkerque til Formentera; midten af den overskares af den femogfyrretyvende nordlige breddegrad, der ligger lige langt fra polen og ækvator, og under disse omstændigheder var det ikke nødvendigt at tage jordens fladtrykning med i beregningen til bestemmelse af en meridianfjerdedel. Denne måling gav det udbytte, at en *grad* i Frankrig blev sat lig med 57025 *toiser*.

Som man ser, havde det hidtil særlig været franske videnskabsmænd, der befattede sig med denne omhyggelige længdebestemmelse. Det var også den såkaldte Konstituerede Forsamling, der i året 1790 på forslag af Talleyrand udstedte et dekret, ifølge hvilket det blev overdraget det franske Videnskabernes Akademi at finde et uforanderligt mønstermål for al mål og vægt. Ved dette tidspunkt var det, at den af

følgende berømte navne, Borda, Lagrange, Laplace, Monge og Condorcet, undertegnede indberetning foreslog til almindeligt længdemål en ti-milliontedel af meridianfjerdedelen, og til tyngdemål for alle legemer tog man destilleret vand som enhed; ved denne lejlighed blev tillige decimalsystemet antaget for at sammenknytte alle mål og bringe dem i indbyrdes forhold til hinanden.

Senere blev disse længdebestemmelser af en grad på Jorden foretaget på forskellige steder, for da jordkloden ikke har fuldstændig kugleform som en sfæroide, men form af en ellipsoide, så måtte man anstille mangfoldige målinger og deraf udfinde, hvor stor fladtrykningen er ved polerne.

I året 1736 målte fem franske lærde, Maupertuis, Clairaut, Camus, Lemonnier og Outhier sammen med svenskeren Celsius en bue i det nordlige Lapland og fik 57419 *toiser* på en grad.

1745 var La Condamine, Bouguer og Godin nede i Sydamerika og udmålte dér sammen med spanierne Juan og Antonio Ulloa længden af en grad i Peru.

1752 målte Lacaille meridianbuen ved Det Gode Håbs Forbjerg, og 1754 gjorde Maire og Boscowitsch det samme mellem Rom og Rimini; lignende målinger foretoges i Piemonte, Nordamerika osv.

Senere hen blev i det 19. århundrede en mængde andre buer målt i Bengalen, Piemonte, Finland, Kurland, Hannover, Østpreussen, Danmark osv. [Note 3)], men russerne og englænderne tog mindre virksom del i disse vanskelige målinger, i sammenligning med de andre hovedfolk; den første geodætiske måling, de anstillede, var den, som generalmajor

Roy foretog i det øjemed at bringe de franske mål i forbindelse med de engelske.

Ved at sammenligne alle disse målinger kan man allerede slutte, at en grad gennemsnitlig burde anslås til 57000 *toiser*, eller 25 gamle franske mil [Note 4)], og ved at multiplicere dette tal med 65 fik man det resultat, at Jordens omkreds var 9000 *lieues*.

Men de på de forskellige steder af jordkloden optagne gradmålinger stemte ikke fuldstændig overens. Ikke desto mindre gik man ud fra dette middeltal – 57000 *toiser* på en længdegrad – og udledte deraf størrelsen af en meter, det vil sige, satte den lig med en ti-milliontedel af meridiankvadranten, det vil sige 3 fod 296/1000 linje [Note 5)].

I virkeligheden er dette tal noget for lavt.

Nyere beregninger, hvori Jordens fladtrykning ved polerne er taget med i betragtning for at opnå et nøjagtigere resultat, viser, at en meridiankvadrant ikke er 10 millioner meter, men derimod 10.000.856 meter. Denne forskel har imidlertid ikke meget at sige på en så stor længde; alligevel må man, strengt matematisk talt, sige, at meteren ikke stemmer nøjagtig overens med den antagne brøkdel af Jordens omkreds. Fejlen kan vel sættes til at være to ti-milliontedele af en linje.

Den således bestemte meter blev imidlertid ikke antaget som grundenhed for længdemål af alle civiliserede nationer. Belgien, Spanien, Piemonte, Grækenland, Holland, de tidligere spanske kolonier republikkerne Ecuador, Ny-Granada [Note 6)], Costa Rica m.fl. antog den næsten straks, men til trods for de umiskendelige fortrin, der er ved det metriske system, har England dog lige til den dag i dag hårdnakket vægret sig ved at antage det.

Hvis ikke de politiske forviklinger, der kendetegnede slutningen af det attende århundrede, var indtrådt, ville befolkningen i Storbritannien måske nok have antaget dette system. Da den Konstituerende Forsamling udstedte sit dekret, den 8. maj 1790, blev nogle engelske videnskabsmænd indbudt til at slutte sig sammen med de franske; men begivenhederne trådte hindrende i vejen.

Først i 1854 besluttede England sig til at antage dette system, da det for længe siden havde fattet de fordele, som er forbundet med det, og tilmed så flere videnskabelige samfund og handelsforeninger dannes med det formål at udbrede denne reform.

Men den engelske regering ville holde denne beslutning hemmelig, indtil det øjeblik kom, da nye geodætiske arbejder, som den selv lod foretage, gjorde det muligt at bestemme længdegradens størrelse med mere nøjagtighed. Dog troede den engelske regering, at den i denne anledning burde enes med den russiske om en fælles optræden og samvirken, da den sidstnævnte ligeledes var tilbøjelig til at antage det metriske system.

Der blev altså nedsat en kommission bestående af tre engelske astronomer og tre russiske, som man valgte blandt de videnskabelige selskabers mest fremragende medlemmer. Det var, som vi oven for har set, for Englands vedkommende oberst Everest, sir John Murray og William Emery, for Ruslands d'hrr. Mathias Strux, Nikolaus Palander og Michel Zorn.

Denne internationale kommission, der trådte sammen i London, besluttede, at man først og fremmest skulle foretage en måling af en meridianbue på den sydlige halvkugle; dernæst

skulle man, når det var besørget, optage en på den nordlige, og af disse to målinger tilsammen håbede man at kunne udlede en strengt nøjagtig bestemmelse, der ville tilfredsstille alle de i programmet opstillede betingelser.

Der stod endnu kun tilbage at vælge mellem de forskellige engelske besiddelser på den sydlige halvkugle, Kapkolonien, Australien eller New Zealand. Valgte man de sidste to, der er Europa diametralt modsatte som antipoder, nødtes kommissionen til at foretage en lang rejse. Desuden kunne maorierne og australnegrene, der stadig ligger i krig med de indtrængende fremmede, lægge det påtænkte forehavende store vanskeligheder i vejen. Kapkolonien frembød derimod væsentlige fordele: For det første lå den på samme meridian som visse egne af det europæiske Rusland, og efter at have målt en meridianbue i Sydafrika kunne man måle en anden bue af samme meridian i zarens rige, mens man stadig holdt det hele ganske hemmeligt. For det andet var overfarten til de engelske besiddelser i Sydafrika forholdsvis kort, og endelig for det tredje ville disse engelske og russiske videnskabsmænd dér finde en fortræffelig lejlighed til at gennemgå og kontrollere den franske astronom Lacailles arbejder, idet de anstillede deres iagttagelser på de samme steder, hvor han havde været, og derved ville det blive dem muligt at undersøge og prøve, om han havde ret i at opstille den af ham opgivne størrelse 57006 *toiser* som målet på en meridiangrad ved Det Gode Håbs Forbjerg.

Det blev altså fastsat, at målingen skulle foretages ved Kap, og begge regeringerne stadfæstede den af den engelsk-russiske kommission tagne beslutning. Store beløb blev anvist til at

bestride omkostningerne, alle til en triangulation fornødne instrumenter blev forfærdiget i dobbelte eksemplarer, William Emery fik det hverv at foretage indledende skridt og træffe forberedelser til en opdagelsesrejse i det indre Sydafrika, og fregatten *Augusta* i den engelske flåde fik befaling til at overføre kommissionsmedlemmerne og deres følge til Orange-flodens munding.

Der må dog endnu tilføjes, at ved siden af det videnskabelige spørgsmål var der et andet, der vedrørte den nationale forfængelighed, og som ansporede disse til samarbejde forenede videnskabsmænd. Det gjaldt i virkeligheden om at overtræffe franskmændene i deres talberegninger, at overgå de navnkundigste franske astronomer i nøjagtighed, og det midt i et vildt og næsten ukendt land. Derfor var medlemmerne af den engelsk-russiske kommission også fast bestemte på at ofre alt, endog livet, på at opnå et resultat, der på én gang bidrog til videnskabens fremme og til deres fædrelands forherligelse.

Det var altså grunden til, at astronomen William Emery indfandt sig i de sidste dage af januar måned 1854 ved Morgheda-faldene, ved Orange-flodens bredder.

5. En hottentotflække

Rejsen op ad flodens øvre løb gik hurtigt for sig. Imidlertid blev vejret regnfuldt, men passagererne, der havde indrettet sig det hyggeligt og bekvemt i kahytten, havde ingen ulempe af de på denne årstid så jævnlige regnsky. *Dronning og Zar* skød en hurtig fart; den stødte hverken på strømhvirvler eller grunde, og strømsætningen var ikke stærk nok til at hæmme sejladsen.

Orangeflodens bredder frembød stadig det samme henrivende udseende. Skove af forskelligt duftende træer fulgte på hinanden, og i deres grønne toppe byggede og boede en utallig mængde fugle. Hist og her fandtes grupper af træer, der hørte til proteaceernes slægt, og særlig forekom "wagenboom", med et rødligt og marmoreret ved, en træart, der frembragte en højst forunderlig virkning med sine mørkeblå blade og store bleggule blomster, ligeledes "zwartebast", et træ med sort bark, og "karrees" med mørkt, stift løv. Nogle kratskove strakte sig flere mile ind i landet hinsides bredderne, der overalt var overskyggede af grædepile. Hist og her viste sig pludselig store skovløse strækninger, vidtstrakte sletter dækkede med utallige kolokvinter og enkeltstående "honningbuske", protea, hvorfra man så hele sværme småfugle kvidrende flagre op, disse sangfugle, som nybyggerne på Kap kalder "*suikervogels*", honningædere.

Fugleverdenen havde mange forskelligartede prøver at opvise på sine vingede skabninger. Buskmanden gjorde sir John Murray, der var en stor ynder af fugle- og dyrevildt, opmærksom på dem. Der opstod også snart et vist fortroligt

forhold mellem den engelske jæger og Mokum, som hans højbårne staldbroder havde foræret en udmærket langtrækkende Pauly-riffel og dermed opfyldt det løfte, som oberst Everest tidligere havde givet den indfødte. Det er ufornødent at skildre buskmandens glæde, da han blev ejer af dette prægtige våben.

De to jægere forstod hinanden fortræffeligt. Til trods for at sir John Murray var en udmærket videnskabsmand, gjaldt han dog for at være en af de ypperste "rævejægere" i Gammel-Caledonien [Note 7)]. Han hørte med spændt opmærksomhed på buskmandens fortællinger. Hans øjne funklede, når jægeren viste ham nogle vilde drøvtyggere inde bag træerne, snart giraffer i hjorde på femten-tyve stykker, snart nogle to meter høje bøfler med opadbøjede sorte horn på hovedet, længere borte sky gnuer med hestehaler, andre steder rudler af kamaer [Note 8)] med funklende øjne og lyreformet krummede, i en skæv vinkel bagud bøjede horn, der dannede en truende trekant; men overalt fandtes så vel inde i skovens tykning som midt ude på de nøgne sletter disse utallige antilope-arter, som det vrimler af i Sydafrika, gemser, gazeller, skovbukke, springbukke osv. Var der ikke nok til at vække en jægers lidenskab, og kunne rævejagterne i de skotske lavlande måle sig med en Cummings, en Anderssons eller en Baldwins bedrifter?

Man må sige, at sir John Murrays rejsefæller ikke kom i nær så stærk sindsbevægelse ved synet af disse prægtige prøver på det afrikanske storvildt. William Emery iagttog opmærksomt sine kolleger og søgte at gætte sig til, hvad der boede inden for deres kolde ydre. Oberst Everest og Mathias Strux, der omtrent var jævnaldrende, var lige tilbageholdne, indesluttede og

formelle. De talte med afmålt langsomhed, og man kunne gerne hver morgen have sagt, at de ingen sinde havde mødt hinanden før aftenen i forvejen. Man kunne ikke håbe, at der nogen sinde skulle opstå noget inderligere forhold mellem disse to vigtige personer. Det er sikkert og vist, at to isflader, der stilles ved siden af hinanden, til sidst ville ende med at gå i ét og klæbe sammen, men det vil aldrig blive tilfældet med to lærde, når de begge indtager en høj stilling i videnskabens rige.

Nikolaus Palander var fem og halvtreds år gammel og hørte til den slags mennesker, der aldrig har været unge og heller aldrig vil blive gamle. Helsingfors-astronomen, der altid var fordybet i sine beregninger, kunne vel være en beundringsværdig indrettet maskine, men han var kun en maskine, en slags regnetabel eller overregnemester. Som beregner ved den engelsk-russiske kommission var denne videnskabsmand kun et af disse "vidundermennesker", der kunne udregne femcifrede multiplikationsstykker i hovedet, en slags halvhundredårig talkunstner.

Michel Zorn lignede i alder, livligt temperament og godt lune William Emery meget. Hans elskværdige egenskaber hindrede ham ikke i at være en fortjenstfuld astronom, der allerede havde indlagt sig en efter sin alder tidlig berømmelse. De opdagelser, han ved observatoriet i Kiev enten selv havde gjort eller vejledt andre til, med hensyn til stjernetågen i Andromeda, havde vakt stor opsigt i den lærde verden. Til denne ubestridelige fortjeneste knyttede sig en stor beskedenhed, der viste sig ved enhver lejlighed.

William Emery og Michel Zorn måtte blive venner. Samme smag, samme tilbøjeligheder, samme bestræbelser knyttede

dem til hinanden. Som oftest sad de også og sludrede sammen, og samtidig sad oberst Everest og Mathias Strux og betragtede koldt hinanden. Palander uddrog i tankerne kubikrødder uden at lægge mærke til de henrivende udsigter inde ved flodbredden, og sir John Murray og buskmanden lagde planer om nærforestående jagtofre til guderne.

Denne sejlads op ad Oranges øvre løb blev ikke bemærkelsesværdig ved nogen særlig tildragelse. Undertiden syntes høje brinker eller granitklipper, der indsnævrede det bugtede flodleje, at spærre dem enhver udgang. Tit kunne der også være skovbevoksede øer midt i floden, som kunne gøre det tvivlsomt, hvilken vej de skulle følge. Men buskmanden betænkte sig aldrig, og *Dronning og Zar* valgte hver gang den gunstigste vej eller løb uden tøven gennem klippetragterne. Styrmanden havde ikke en eneste gang grund til at fortryde, at han havde fulgt Mokums anvisninger.

Efter fire dages forløb havde dampbåden tilbagelagt de to hundrede og fyrre mil, der ligger mellem Morgheda-faldene og Kuruman, en af bifloderne, der løber lige op til byen Lattaku, som oberst Everests ekspedition foreløbig skulle op til. Tredive franske mil oven for faldene dannede floden en krumning ligesom et knæ og afveg fra sin almindelige retning, der er lige vest-øst, idet den drejede mod sydøst og afskar den spidse vinkel, hvori Kapkoloniens område ender imod nord. Fra dette sted svingede den mod nordøst og tabte sig tre hundrede mil derfra i den Transvaalske Republiks skovegne.

Den femte februar lige i de første timer på dagen og i en øsende regn nåede *Dronning og Zar* stationen Klaarwater, en hottentotby, nær ved hvilken Kuruman udgyder sig i Orange.

Oberst Everest, der ikke ville spilde et eneste øjeblik, sejlede hurtigt forbi de par buskmandshytter, der udgør hele byen, og ved hjælp af sin skrue begyndte dampbåden at sejle op mod den stride strøm, der var i den ny biflod. Denne rivende strøm hidrørte, som passagererne på *Dronning og Zar* bemærkede, fra en săregen ejendommelighed ved dette flodløb. Sagen er den, at Kuruman, der er meget bred og stor ved sit udspring, efterhånden, jo længere den flyder, taber i vandmængde under solstrålernes indflydelse. Men på denne årstid var den dyb og rivende, da den var svulmet op ved regnskyllene og havde fået yderligere tilvækst fra et af sine egne tilløb, Moschona. Der blev derfor fyret stærkere under kedlen, og med tre miles fart i timen sejlede båden op ad Kuruman.

Under denne sejlads varskoede buskmanden et temmelig stort antal flodheste ude i selve floden. Disse store tykhuder, som hollænderne i Kapkolonien kalder "søkøer", tykke, plumpe dyr, på omkring tre meters længde, var kun lidet oplagte til angreb. Dampbådens prusten og skruens plasken skræmte dem. Dette fartøj forekom dem som et slags nyt uhyre, som de burde mistro, og i virkeligheden gjorde det forhåndenværende våbenforråd om bord dem det såre vanskeligt at komme den nær. Sir John Murray ville inderlig gerne have prøvet sine eksploderende kugler på disse kødmasser, men buskmanden forsikrede ham, at det ikke ville fattes på flodheste i vandløbene nord på, og sir John Murray besluttede at afvente en gunstigere lejlighed.

De halvandet hundrede mil fra Kurumans munding indtil stationen Lattaku blev tilbagelagt på halvtreds timer. Den

syvende februar klokken tre om eftermiddagen havde de nået sejladsens mål.

Da dampbåden var blevet fortøjet ved den stejle bred, der tjente til kaj, gik en mand på vel et halvt hundrede år, med et alvorligt, men godlidende udtryk i sit ansigt, om bord til dem og rakte William Emery hånden. Astronomen forestillede da den nyankomne for sine rejsefæller og sagde:

"Det er Hans Velærværdighed Thomas Dale, udsendt fra Missionsselskabet i London, og forstander for missionsstationen i Lattaku."

Europæerne hilste på Hans Velærværdighed Thomas Dale, der bød dem velkomne og stillede sig fuldstændig til deres rådighed.

Byen Lattaku eller rettere den flække, der bærer dette navn, er den missionsstation, der ligger længst fra Kap, mod nord. Den deles i Gammel og Ny Lattaku. Gammel-Lattaku, der for tiden næsten er helt forladt, og som *Dronning og Zar* lagde til ved, talte endnu ved århundredets begyndelse tolv tusinde indbyggere, der senere er udvandret imod nordøst. Denne by, som nu er meget forfalden, er blevet afløst af Ny-Lattaku, der er bygget ikke langt derfra på en slette, som i fordums tid var dækket med akacier.

Dette Ny-Lattaku, hvortil europæerne begav sig med Hans Velærværdighed i spidsen, omfattede omkring fyrre grupper huse og havde et indbyggerantal på fem-seks tusinde beboere, der hørte til bechuanaernes store stamme.

I denne by var det, at dr. David Livingstone opholdt sig tre måneder i året 1840, forinden han foretog sin første rejse til Zambezi, en rejse, der skulle føre den berømte opdager tværs

igennem hele Sydafrika fra Loanda-Bai ved Congo indtil havnen Quilimane på Mozambique-kysten.

Efter at være kommet til Ny-Lattaku overrakte oberst Everest missionsforstanderen et brev fra doktor Livingstone, der anbefalede den engelsk-russiske kommission til sine venner i Sydafrika. Thomas Dale læste med overordentlig glæde dette brev og leverede det derpå tilbage til oberst Everest med de ord, at det kunne blive ham til stor nytte på hans opdagelsesrejse, da David Livingstones navn var kendt og æret i hele denne del af Afrika.

Kommissionens medlemmer blev indlogerede i missionshuset, en stor bygning, der lå for sig selv, opført på en lille høj og omgivet af en uigennemtrængelig hæk, ligesom af en fæstningsmur. Europæerne indrettede sig langt bekvemmere i denne bolig, end om de var taget ind hos bechuanaerne. Dermed være ingenlunde sagt, at disses boliger ikke bliver holdt rene og ordentlige – tværtimod, på gulvet, der er lagt af glattet ler, findes ikke et støvgran, taget på dem er tækket med langhalm og uigennemtrængeligt for regn, men når alt kommer til alt, er disse huse dog kun hytter, og indgangen er et cirkelrundt hul, som et menneske lige netop kan knibe sig igennem. I disse hytter lever man et fællesliv, og den umiddelbare berøring med bechuanaerne kan ikke antages at være behagelig.

Høvdingen for stammen, som boede i Lattaku, en vis Mulibahan, mente at burde begive sig hen til europæerne for at hilse på dem. Mulibahan var en ganske køn mand, der hverken havde negerens tykke læber eller flade næse, men et rundt ansigt, der ikke som hottentotternes blev smallere ned ad

hagen til; om skuldrene havde han en kappe af meget kunstfærdigt sammensyede skind og om lænden en slags skørt, der i landets sprog kaldes "pukoje". På hovedet havde han en læderhue, og hans fodbeklædning bestod af et par bøffellæders sandaler; elfenbensringe snoede sig om hans albuer, og i hans ører hang der og dinglede et fire tommer langt stykke kobberblik, en slags ørenring, der også gør nytte som amulet. I huen vajede en antilopehale, og hans jagtstok var prydet med en busk af små sorte strudsefjer. Denne bechuanahøvdings naturlige hudfarve kunne man ikke skimte bag det tykke lag okker, hvormed han var oversmurt fra top til tå. Nogle på hans lår indridsede tegn, der var uudsletteligt indætsede, angav tallet på de af Mulibahan dræbte fjender.

Denne høvding, der var mindst lige så værdig og gravitetisk i sin optræden som Mathias Strux, nærmede sig europæerne og trak dem én for én i næsen. Russerne tog sagen alvorligt og lod ham ganske roligt gøre det, hvorimod englænderne strittede lidt imod. Imidlertid var dette, efter afrikansk skik og brug, en måde, hvorpå han højtideligt forpligtede sig til at opfylde gæstfrihedens pligter imod europæerne.

Efter at have udført denne ceremoni trak Mulibahan sig atter tilbage uden at have ytret et eneste ord.

"Og nu, da vi er blevet naturaliserede bechuanaer," sagde oberst Everest, "lad os så tage fat og give os i lag med de iagttagelser, vi skal anstille, uden at spilde en dag, ja end ikke en time."

Der blev heller ikke spildt hverken dag eller time, og dog var kommissionen ikke rejsefærdig før de første dage i marts, så megen omhu og så mange småting kræves der for at sætte et

sådant foretagende i værk på behørig måde. Oberst Everest havde i øvrigt heller ikke bestemt, at de skulle bryde op før. Regntiden hørte nemlig op ved denne tid, og det vand, der endnu holdt sig i pytterne og fordybningerne i jordsmonnet, kunne blive de ørkenrejsende en værdifuld hjælpekilde.

Afrejsen blev altså fastsat til den 2. marts, på hvilken dag hele karavanen var rede til at bryde op under Mokums ledelse. Europæerne sagde farvel til missionærerne i Lattaku og forlod hottentotbyen klokken syv om morgenen.

"Hvor drager vi hen, hr. oberst?" spurgte William Emery i det øjeblik karavanen svingede forbi det sidste hus i byen.

"Lige frem, mr. Emery," svarede obersten, "indtil vi har fundet et passende sted til at udmåle en grundlinje."

Klokken otte havde karavanen passeret de flade med dværgbuske bevoksede høje, der omgiver byen Lattaku. Umiddelbart derefter udfoldede ørkenen sig med sine farer, besværligheder og tilfældigheder, og den skulle de rejsende nu betræde.

6. Man lærer at kende hinanden til bunds

Det under buskmandens befaling stående følge bestod af hundrede mand. Det var alle indfødte buskmænd, arbejdsomme, kun lidet pirrelige eller stridbare mennesker, der kunne udholde store legemlige strabadser. I tidligere tid, før missionærernes ankomst, var disse buskmænd løgnagtige og ugæstfrie, tragtede kun efter mord og plyndring og benyttede sædvanligvis deres fjenders søvn til at myrde dem. Nu har missionærerne til dels mildnet disse rå og barbariske sæder, men dog giver disse indfødte sig stadig mere eller mindre af med at plyndre avlsgårde og røve kvæg.

Ti vogne, af lignende form og udseende som det køretøj, buskmanden havde bragt op til Morgheda-faldene, udgjorde ekspeditionens transportmateriel.

To af disse vogne, et slags bevægelige huse på rullende hjul, ydede europæerne visse bekvemmeligheder og skulle tjene dem til ly om natten. Oberst Everest og hans ledsagere havde således et hus af træ med sig, lavet af tørre brædder, med et overtræk af vandtæt lærred og udstyret med sovesteder og toilette-fornødenheder. På de steder, hvor de skulle slå lejr, sparede man altså så megen tid, som det ellers krævede at rejse teltet, fordi dette fulgte fuldt færdigt med.

Den ene af disse vogne var bestemt til oberst Everest og hans to landsmænd, sir John Murray og William Emery. Den anden var opholdssted for russerne, Mathias Strux, Nikolaus Palander

og Michel Zorn. To andre vogne, indrettet efter samme mønster, var forbeholdt de fem englændere og de fem russere, der udgjorde besætningen på *Dronning og Zar*.

Det følger af sig selv, at dampbådens skrog og maskine var skilt ad i deres enkelte stykker og læsset på en af vognene for at kunne følge med de rejsende tværs igennem den afrikanske ørken. I det indre af dette fastland findes der nemlig talrige søer, og nogle af dem kunne jo ligge på den vej, som kommissionen valgte, hvorved dampbåden kunne komme dem til megen nytte og yde dem store tjenester.

De andre vogne benyttedes til transporten af instrumenterne, levnedsmidlerne, rejsegodset, våben, ammunition, de mange til den påtænkte triangulation fornødne redskaber og endelig alle de genstande, hvoraf den hundrede mand stærke eskorte skulle betjene sig. Buskmændenes proviant bestod i hovedsagen af *biltong*, det vil sige antilope-, bøffel- eller elefantkød, der bliver skåret i lange strimler og tørres i solen eller over en sagte ild og i denne skikkelse kan holde sig flere måneder igennem. Ved denne måde at tilberede kødet på sparer man at bruge salt, og derfor bliver den meget anvendt i de egne, hvor dette nyttige mineral mangler. Hvad brød angik, regnede buskmændene med at kunne erstatte det med forskellige frugter og rødder, jordnødder (*arachis*) og løgene af visse arter *mesembryantemum* (*isblomst*), den lokale art af figen, kastanjer, eller marven af en art *zamia*, der netop bærer navn af "kafferbrød". Disse fra planteriget hentede næringsmidler skulle efterhånden suppleres undervejs. Med hensyn til fersk kød skulle jægerne i troppen, der forstod at bruge deres buer af aloetræ

bemærkelsesværdigt godt og håndterede deres *assegajer*, en slags lange kastespyd, med en mageløs behændighed, gennemstrejfe skovene eller sletterne for at forsyne karavanen. Til hver vogn hørte der seks langbenede, højskuldrede bøfler med store horn, der havde hjemme ved Kap og var forspændt med bøffellæder-remme. Trukket af dem behøvede disse tunge vogne, der afgav plumpe prøver på en hjulmandskunst i sin spæde begyndelse, ikke at frygte hverken bjergskråningerne eller sumpene og bevægede sig sikkert, om end ikke hurtigt, på deres massive hjul.

De til de rejsendes brug bestemte gangere var små heste af spansk race, med sort eller grålig lød, af den slags, som i sin tid blev overført til Kap fra Mellemamerika, fredsommelige, modige dyr, der skattes højt. I de firfodedes afdeling var der også et halvt dusin tamme "kvaggaer", en slags æsler med spinkle ben og runde former, hvis skryden minder om hundegøen. Disse kvaggaer skulle gøre tjeneste på de mindre udflugter, når det for de geodætiske iagttagelsers skyld var nødvendigt, at selskabet delte sig, og skulle da bære instrumenterne og redskaberne sådanne steder hen, hvor man ikke turde vove de tunge vogne.

Undtagelsesvis red buskmanden med en påfaldende anstand og smidighed et prægtigt dyr, som vakte sir John Murrays beundring, og han var en kender af første rang. Det var en zebra med mageløs smuk lød, gullig med brune tværstriber, omkring en meter og femogtyve centimeter høj og to meter lang fra mule til hale. Mistroisk og ondskabsfuld af naturen ville den ikke have fundet sig i at blive redet af andre end Mokum, der havde afrettet den til eget brug.

Nogle hunde af den halvvilde race, som man undertiden tillægger det urigtige navn "jagthyæner", løb ved siden af karavanen. I deres hele skikkelse og navnlig ved deres lange øren mindede de noget om den europæiske støverhund.

Således var den karavane sammensat, der skulle trænge ind i Afrikas ørkener. Okserne bevægede sig langsomt fremad, styret af førernes "jambox", hvormed disse stak dem i siden, og det var et sælsomt skue at se denne trop udfolde sig i marchorden langs foden af højene.

Hvorhen styrede den sin gang efter at have forladt Lattaku?

"Lige ud," havde oberst Everest sagt.

Og i virkeligheden kunne obersten og Mathias Strux i dette øjeblik ikke følge nogen bestemt retning. Det, som de frem for alt søgte, før de kunne begynde deres trigonometriske målinger, var en stor, ensformig flad slette, for der at udmåle grundlinjen til den første af de trekanter, hvis samlede net skulle dække det sydlige Afrika i en udstrækning af flere grader.

Oberst Everest forklarede buskmanden, hvad det drejede sig om. Med den sikkerhed i udtryksmåden, som man træffer hos en videnskabsmand, som er vant til dette matematiske sprog, talte obersten til jægeren om trekanter, hosliggende vinkler, basis, meridianmåling, zenith-afstande osv. Buskmanden lod ham roligt tale i nogle minutter, men afbrød ham så med en utålmodig bevægelse.

"Hr. oberst," sagde han, "jeg forstår ikke en døjt af Deres vinkler, baser, meridianer. Jeg begriber ikke engang, hvad De vil her i den afrikanske ørken. Men det bliver jo til syvende og sidst Deres sag. Hvad er det nu, De vil have mig til? Jeg skal vise Dem

en smuk og stor slette, jævn og flad over det hele? Godt, det skal jeg så finde til Dem."

På Mokums befaling vendte karavanen, der nu var kommet over bakkerne om Lattaku, sig imod sydvest. Denne retning førte dem lidt mere syd for hottentotbyen, det vil sige hen mod det område, der blev vandet af Kuruman. Buskmanden håbede langs denne biflod at finde en flade, der egnede sig for oberstens planer.

Fra denne dag af fik buskmanden den vane at holde sig i spidsen af karavanen. Sir John Murray, der var vel bereden, veg ikke fra hans side, og fra tid til anden fortalte et knald hans kolleger, at sir John stiftede bekendtskab med det afrikanske vildt.

Obersten var hensunken i sine egne tanker og lod sig føre af sin hest, mens han grundede over den fremtid, en sådan ekspedition gik i møde, da det sikkert ville blive vanskeligt at styre og lede den midt i disse vilde egne. Mathias Strux var snart til hest og krøb snart ind i vognen, alt efter terrænets beskaffenhed, men lukkede ikke ret tit munden op. Nikolaus Palander, der var så slet en rytter, som nogen kunne være, gik for det meste til fods eller trak sig tilbage ind i sin vogn og fordybede sig dér i den højere matematik.

William Emery og Michel Zorn opholdt sig vel om natten i forskellige vogne sammen med deres egne landsmænd, men om dagen var de sammen, mens karavanen bevægede sig fremad. Disse to unge mænd sluttede sig for hver dag mere og mere til hinanden ved et inderligt venskabs bånd, som rejsens tildragelser skulle knytte endnu fastere. Fra det ene rastested til det andet red de side om side og sludrede lystigt sammen eller

drøftede forskellige emner. Ofte fjernede de sig fra de andre, idet de snart red et stykke ud til siden for toget, snart galopperede nogle mil forud for det, når sletten strakte sig uoverskueligt vidt ud i det fjerne. Da var de frie og ligesom fortabte midt i denne vilde natur, og sludrede om løst og fast, alt undtagen videnskab. Hvor glemte de da ikke tal og problemer, beregninger og iagttagelser! Da var de ikke længere astronomer, iagttagere af stjernehimlen, men snarere to fra skolens tvang undslupne ungersvende, der følte sig lykkelige ved at kunne gennemstrejfe de tætte skove, fare hen over de endeløse sletter, indånde denne frie og friske luft, der var svanger med så mange krydrede blomsterdufte. De lo, ja, de lo som simple dødelige og ikke som alvorsmænd, der til daglig var vant til at omgås kometer og andre himmellegemer. Men om de end aldrig spottede og lo af videnskaben, lo de dog undertiden, når de kom til at tænke på disse strenge og alvorlige videnskabsmænd, der ikke er af denne verden. Alt dette var i øvrigt ganske harmløst. Det var to ædle naturer, meddelsomme, åbenhjertige, elskværdige, hengivende, opofrende, der dannede en sælsom modsætning til deres foresatte, oberst Everest og Mathias Strux, hvis stivhed snarere var påtagen end medfødt.

Og netop disse to videnskabsmænd var ofte genstand for deres bemærkninger. William Emery lærte dem først rigtigt at kende gennem sin ven Michel Zorn.

"Ja," sagde Michel Zorn, "jeg har nøje iagttaget dem på vor overfart om bord på *Augusta*, og, jeg nødes desværre til at indrømme det, disse to mænd er skinsyge på hinanden. Når oberst Everest synes at være den øverste leder af vor ekspedition, så er, min kære William, Mathias Strux ikke desto

mindre ligestillet med ham. Den russiske regering har klart og tydeligt betegnet sin stilling. Vore to overordnede er lige herskesyge, den ene ikke mindre end den anden, og desuden råder – jeg gentager det endnu en gang for Dem – videnskabsmændenes skinsyge imellem dem, den værste skinsyge af alle."

"Og den mindst berettigede," svarede William Emery, "for alt holder sig inden for opdagelsernes område, og enhver af os drager nytte af alles bestræbelser. Men er Deres bemærkninger rigtige, og det har jeg grund til at tro, min kære Zorn, så er det en meget ubehagelig omstændighed for vor ekspedition. Der må virkelig herske fuldstændig enighed imellem os, for at et så vanskeligt foretagende som dette skal kunne lykkes."

"Ganske rigtigt," svarede Michel Zorn, "og jeg er meget bange for, at denne enighed ikke er til stede. Betænk en gang, hvilken forvirring det vil medføre, når enhver enkelthed hver gang skal fremkalde et nyt ordskifte. Enten tager jeg meget fejl, eller jeg forudser en hoben krakilerier, når vi skal jævnføre vore dobbelte registre osv."

"De gør mig ganske bange, kære Zorn," sagde William Emery. "Det ville virkelig være meget pinligt, om man havde vovet sig så vidt, og det hele så skulle strande af mangel på samdrægtighed i et foretagende af denne art. Gud give, at det, De frygter, ikke bliver til alvor."

"Det vil jeg også selv ønske, William," svarede den unge russiske astronom, "men jeg gentager det, på overfarten her til har jeg, med mine egne øren hørt dem strides om videnskabelige fremgangsmåder, hvorved både oberst Everest

og hans rival røbede et usigeligt egensind. I grunden sporede jeg deri en lav og ussel skinsyge."

"Ja, men disse to herrer viger jo aldrig fra hinandens side," bemærkede William Emery. "Man vil aldrig kunne træffe den ene uden tillige at støde på den anden. De er uadskillelige, endnu mere uadskillelige end vi selv."

"Ja," svarede Michel Zorn, "de forlader ikke hinanden, så lang dagen er, men de veksler ikke ti ord sammen. De holder øje med hinanden, de udspejder hinanden. Hvis det ikke lykkes den ene at stikke den anden ud, vil det blive meget beklagelige vilkår, vi kommer til at arbejde under."

"Og efter Deres mening," spurgte William med en vis ængstelse, "hvem af disse to videnskabsmænd ville De ønske ..."

"Kære William," svarede Michel Zorn meget åbenhjertigt, "jeg ville ærligt anerkende den af disse to for øverste leder, der forstod at gøre sig gældende som sådan. I dette rent videnskabelige spørgsmål nærer jeg ingen fordomme og er ikke hildet af nationalstolthed. Mathias Strux og oberst Everest er to dygtige, fremragende mænd, der begge har deres store betydning. England og Rusland bør drage lige nytte af det udbytte, deres arbejder giver. Det har derfor kun lidt at sige, om disse arbejder bliver ledet af en englænder eller af en russer. Er De ikke også af samme mening?"

"Fuldstændig, kære Zorn," svarede William Emery. "Lad derfor ikke tåbelige fordomme skille os ad, men lad os efter bedste evne bruge vore kræfter til det fælles vel. Det vil måske være os muligt at afvende de slag, som de to modstandere ellers ville tilføje hinanden. Desuden er jo Deres landsmand, Nikolaus Palander ..."

"Ja, ham!" svarede Michel Zorn leende, "han vil intet kunne se, intet høre og intet fatte. Han vil regne, for hvem det skal være, når han blot får lov at regne. Han er hverken russer, englænder, preusser eller kineser. Han er ikke engang verdensborger her på Jorden. Han er Nikolaus Palander, det er det hele."

"Jeg vil ikke sige det samme om min landsmand, sir John Murray," sagde William Emery. "Hans Herlighed er en stærkt udpræget engelsk personlighed, men han er også en rask og uforfærdet jæger, og han vil snarere give sig til at forfølge en girafs eller en elefants spor, end han vil blande sig i et stridsspørgsmål om videnskabelige metoder. Lad os derfor ikke gøre regning på andre end os selv, kære Zorn, til at formindske den uophørlige strid imellem vore foresatte. Det er jo unødvendigt at tilføje, at, hvad der så end sker, vil vi altid åbent og ærligt holde sammen."

"Ja, altid, hvad der så end hænder," svarede Michel Zorn og rakte sin ven William hånden.

Imidlertid fortsatte karavanen, under buskmandens ledelse, at drage nedad mod sydvest. Den 4. marts ved middagstid nåede den foden af det lange skovklædte bakkestrøg, som den havde fulgt fra Lattaku. Jægeren havde ikke taget fejl, han havde ført dem hen til sletten. Men denne slette var dog endnu bakket og egnede sig ikke til de første opmålinger, hvorfor man fortsatte rejsen uafbrudt videre, Mokum stillede sig atter i spidsen for ryttere og vogne, mens sir John Murray, William Emery og Michel Zorn red et stykke i forvejen.

Hen imod aften nåede hele troppen en af de stationer, som ejes af de omvandrende landmænd, og hvor de for en tid slår sig

til ro, de såkaldte "boers", som de yppige græsgange får til at fæste bo nogle få måneder af året på bestemte steder, hvorefter de atter drager videre. Oberst Everest og hans ledsagere blev gæstfrit modtaget af kolonisten, en hollænder, der havde en talrig børneflok, men dog ikke ville modtage noget som helst vederlag for de tjenester, han ydede dem. Denne landmand var et af disse modige, ædruelige og arbejdsomme mennesker, der kun har en lille kapital at råde over, men anvender den fornuftigt på at opdrætte hornkvæg, køer og geder, og derved i en håndevending bliver velstående folk. Når de har afgræsset en strækning, søger landmanden, ligesom en af oldtidens patriarker, en ny kilde og fede enge andetsteds og opslår på ny sit telt under andre, mere gunstige betingelser.

Denne landmand gav oberst Everest den forønskede anvisning på en stor slette femten-seksten mil derfra, en vidtstrakt jævn flade, der i ét og alt måtte egne sig fuldstændig til de påtænkte opmålinger.

Den næste dag, den 5. marts, brød karavanen op ved daggry og vandrede videre hele formiddagen. Det eneste, som bragte lidt afveksling i rejsens ensformighed, var, at John Murray skød et dyr i en afstand på tolv hundrede meter, et højst forunderligt dyr med oksemule, lang, tynd hale og spidse horn i panden. Det var en gnu, en art vildokse, der, idet den faldt, gav et dumpt brøl fra sig.

Buskmanden forbavsedes over at se dyret til trods for den store afstand blive ramt så nøjagtigt og segne død om på jorden. Denne godt halvanden meter høje gnu forøgede deres sædvanlige forråd ved at afgive en betydelig mængde udmærket

kød, så at disse dyr for eftertiden blev særligt anbefalet karavanens jægere.

Hen ad middag nåede man den af landmanden angivne plads. Det var en mod nord ubegrænset eng, der ikke frembød nogen ujævnheder, så man ikke kunne tænke sig et gunstigere terræn til udmåling af en grundlinje. Efter at have taget stedet nøje i øjesyn kom buskmanden også hen til oberst Everest og sagde:

"Se, her er den forønskede flade, hr. oberst."

7. En triangelbase

Det geodætiske arbejde, som kommissionen skulle foretage, bestod, som sagt, i en triangulation, i det øjemed at måle en meridianbue. Ville man ligefrem måle en eller flere grader ved simpelt hen at lægge den ene målestok for enden af den anden, ville dette, med hensyn til matematisk nøjagtighed, slet ikke kunne lade sig gøre. Desuden gives der ikke noget sted på hele Jorden, der er tilstrækkelig fladt og ensartet jævnt i en udstrækning af flere hundrede mile, så det egner sig til, at man der kan udføre et så vanskeligt foretagende. Heldigvis kan man gå til værks på en mere strengt videnskabelig måde, nemlig ved at dele hele det område, som meridianlinjen skal gennemskære, i et vist antal "tænkte" trekanter, hvis beliggenhed er i "luften", og som det er forholdsvis lidet vanskeligt at bestemme.

Disse trekanter får man ved at tage sigte på kunstige eller naturlige landemærker, fx. kirketårne, træer, signalstænger osv., og hertil benytter man forskellige meget fine og nøjagtige instrumenter. Ved hvert sådant mærke ender en trekant, hvis vinkler lader sig bestemme med matematisk nøjagtighed, og således får man en række trekanter, hvis sider ofte kan være flere mil lange. På denne måde har Arago forbundet kysten ved Valencia i Spanien med de Baleariske Øer ved en uhyre trekant, hvis ene side er 82550 *toiser* lang, det vil sige 160 kilometer eller 40 franske mil.

Ifølge en læresætning i geometrien er en hvilken som helst trekant fuldstændig "bestemt", når man kender en af siderne i den og to af dens vinkler, og ved at gå fra den ene trekant til den

anden, kommer man til sidst til endepunktet af den bue, man agter at måle, noget, der let lader sig gøre ved hjælp af en række trigonometriske beregninger. Hvad det først og fremmest kommer an på, er at få den første trekantside – grundlinjen, basis, for hele systemet – ganske overordentlig nøjagtig bestemt, den må man ligefrem "måle på jorden", og det er det møjsommeligste arbejde ved triangulationen, det kildne punkt ved trekantmålingen.

Da Delambre og Méchain målte meridianen i Frankrig, fra Dunkerque til Barcelona, tog de til grundlinje for deres trekantmåling en lige linje på landevejen, der fører fra Melun til Lieusaint; den var 12150 meter lang, og der behøvedes ikke mindre end 45 dage til at udmåle den.

Selv samme dag, den 5. marts, tog de første geodætiske arbejder deres begyndelse til stor forbavselse for buskmændene, der ikke forstod det ringeste af det hele. At de ville måle Jorden med to meter lange metalstænger, der blev lagt i lige linje med hinanden, forekom jægeren at være en spøg af videnskabsmændene. I hvert fald havde han gjort, hvad der forlangtes. De havde forlangt af ham, at han skulle skaffe dem en fuldstændig jævn flade, og den havde han leveret dem.

"Jeg tænker, oberst Everest," sagde Mathias Strux, efter at have taget denne græsflade i øjesyn, "jeg tænker, at når vi har optaget grundlinjen, kan vi fastsætte endepunktet for meridianen her på dette sted."

"Det tænker jeg med, hr. Strux," svarede oberst Everest, "så snart vi nøjagtigt har bestemt længden af dette punkt. Når vi overfører det på kortet, må vi først se efter, om denne

meridianbue ikke på sin vej skulle støde på uoverstigelige hindringer, der kunne hæmme og standse hele foretagendet."

"Det tror jeg ikke," svarede den russiske astronom.

"Det får vi jo at se," genmælede engelskmanden. "Lad os først måle grundlinjen på dette sted, fordi det egner sig så godt til formålet, så kan vi bagefter afgøre, om det vil være tjenligt at forbinde den ved en række hjælpetrekanter med trekantnettet, som meridianbuen skal gennemskære."

Efter at der var opnået enighed på dette punkt, besluttede man ufortøvet at skride til værket.

Der blev altså givet befaling til at slå lejr, og en slags buskmandsby, en *kraal,* blev improviseret på sletten. Vognene blev stillet i række som virkelige huse, og byen blev delt i en engelsk afdeling og en russisk, og over hver af dem vajede vedkommendes nationalflag. I midten strakte sig en åben plads, der var fælles for begge. Uden om den cirkelrunde vognrække græssede hestene og bøflerne under førernes opsyn, men om natten lod man dem komme ind på den af vognene indhegnede plads for at beskytte dem mod de rovlystne vilde dyr, der er så almindelige i det indre Sydafrika.

Mokum påtog sig at ordne og lede jagterne, der skulle anstilles for at forsyne lejren med frisk kød. Sir John Murray, hvis nærværelse ikke var strengt nødvendig ved udmålingen af grundlinjen, beskæftigede sig i stedet særlig med at tilvejebringe levnedsmidler. Det drejede sig om at samle forråd af tørret kød og hvert døgn levere karavanen frisk vildt til det daglige behov. Takket være Mokums snildhed og dygtighed, hans stadige dristighed og hans staldbrødres behændighed manglede man aldrig vildt. Sletterne og højene blev

gennemstrejfet i flere miles omkreds uden om lejren og genlød på alle tider af dagen af knald af europæiske skydevåben.

Den 6. marts tog de geodætiske sysler deres begyndelse; det blev overdraget de to yngste medlemmer af kommissionen at foretage de fornødne forarbejder.

"Afsted, kammerat," sagde Michel Zorn muntert til William Emery, "og gid nøjagtighedens gud må stå os bi."

Den første forretning bestod i at afstikke en linje i lige retning på den fladeste og jævneste del af terrænet. Jordbundens beskaffenhed passede bedst i retningen fra sydøst til nordvest, og dens retlinethed opnåedes ved hjælp af stænger, der blev plantet i jorden et kort stykke fra hinanden; denne lige linje blev således fortsat i en udstrækning af ni mile, den formentlige længde, som astronomerne tænkte at give deres basis. Efter at det fornødne var besørget i så henseende, gav oberst Everest og Mathias Strux sig til at lægge målestængerne, en højst besværlig forretning, som begge de unge mennesker tog del i. Nikolaus Palander stod derimod med blyanten i hånden rede til at optegne talstørrelserne, som de andre opgav ham, og indføre dem i et dobbelt register.

"Se nu," sagde oberst Everest, "må vi nøje bestemme udgangspunktet for vore undersøgelser ved at holde en lodsnor lige op til enden af den første målestang. Der er ikke noget bjerg her, som vil kunne udøve nogen mærkbar indflydelse på snoren, og således vil denne nøjagtigt angive endepunktet for grundlinjen."

"Ja vist så," svarede Mathias Strux, "men under den betingelse, at vi tager snorens halve tykkelse ved berøringspunktet med i beregningen."

"Det mener jeg med," svarede oberst Everest.

Efter at udgangspunktet var blevet nøjagtigt bestemt, fortsattes arbejdet. Dog var det ikke nok, at målestangen blev lagt akkurat i lige linje med den afstukne basis, man måtte endda tage dens hældning imod horisontalplanet med i betragtning.

"Vi tiltror os forhåbentlig ikke evne til at anbringe denne målestang i en fuldkommen vandret stilling," sagde oberst Everest.

"Nej," svarede Mathias Strux, "det er nok, når vi med et nivellérinstrument måler den vinkel, målestangen hver gang danner med horisonten, så kan vi omsætte den målte længde til virkelig længde."

Da begge de herrer var enige, gik man altså videre. Nivellérinstrumentet blev anbragt på målestangen, og resultatet undersøgt. I det øjeblik, da Nikolaus Palander ville indføre det i sit register, efter at det var blevet prøvet af begge videnskabsmændene, forlangte Mathias Strux, at man skulle vende instrumentet helt omkring, så det blev muligt at aflæse forskellen mellem de to buer. Denne udgjorde da det dobbelte af den søgte hældning, og dermed var prøven gjort på iagttagelsens rigtighed. Fra nu af fulgte man den russiske astronoms råd i alle den slags observationer. Tallene blev indført i de to forskellige registre og i randen undertegnede af samtlige kommissionsmedlemmer. Endnu stod to vigtige spørgsmål tilbage, hvis løsning dog ikke var synderlig vanskelig, nemlig hvor megen indflydelse temperaturen havde på målestangen, og hvor stor en længde der svarede nøjagtigt til det opmålte stykke.

Til trods for den dygtighed, alle de medvirkende var i besiddelse af, krævede disse anstalter megen tid. De fik ikke målt mere end 220-230 *toiser* hver dag, og mange gange måtte man afbryde og standse observationerne, når vejret var ugunstigt, og vinden for stærk, så apparaterne rokkede eller vaklede.

Hver dag, når aftenen kom, omkring tre kvarters tid før dagslyset tog så meget af, at de ikke kunne aflæse tallene på instrumenterne, standsede de deres arbejde og brugte forskellige betryggende forholdsregler, så de trøstigt kunne begynde næste dag, hvor de slap den foregående aften.

Otteogtredive dage var de om at optage deres grundlinje. Alle talangivelserne blev optegnede to forskellige steder, gennemsete, sammenlignede og bekræftede med navns underskrift af alle kommissionens medlemmer. Der fandt kun få diskussioner sted mellem oberst Everest og hans russiske kollega. Nogle forskelligt læste talangivelser kunne nok undertiden fremkalde lidt drøje udtryk, men så tog man sin tilflugt til stemmeflerheden, hvis udslag var lige så godt som en bydende lov, og den måtte pågældende bøje sig for.

Kun et eneste spørgsmål fremkaldte nogle mere end almindelig bitre svar fra de to rivaler, i hvilket tilfælde det blev nødvendigt, at sir John Murray lagde sig imellem og mæglede mellem de stridende parter. Spørgsmålet drejede sig om, hvilken længde man skulle give grundlinjen i den første trekant. Oberst Everest foreslog en basis på 6000 *toiser*, der næsten var lige så stor som den målte grundlinje på Melun-vejen. Mathias Strux ville derimod forlænge den til 10000*toiser*, siden terrænet nu en gang egnede sig dertil.

I dette spørgsmål viste oberst Everest sig ubøjelig. Mathias Strux lød ligeledes til at være opsat på ikke at give efter. Efter at de hver for sig havde fremsat forskellige mere eller mindre rimelige grunde til at støtte deres påstand, blandede de personligheder ind i sagen. Der kom et tidspunkt, da det truede stærkt med at skulle blive et nationalitetsspørgsmål. Det var ikke længere to videnskabsmænd, der forhandlede, men det var en englænder og en russer, der stod skarpt over for hinanden. Heldigvis blev afgørelsen af dette stridsemne opsat en kort tid, som følge af at der indtrådte dårligt vejr, der varede nogle dage. Hidsigheden fik tid til at lægge sig, og det blev afgjort ved stemmeflerhed, at basislængden definitivt skulle være henved 8000 meter, hvorved den omtvistede forskel blev delt midt over.

Kort sagt, arbejdet forløb heldigt og blev ledet med overordentlig punktlighed og nøjagtighed. Hvad matematisk strenghed angik, skulle man senere prøve denne af ved at måle en ny basis ved det nordlige endepunkt af meridianen.

Denne i ret linje udmålte grundlinje gav til resultat 8038 75/100 *toiser*, og på denne skulle den række trekanter støtte sig, hvis samlede net skulle dække Sydafrika i en strækning af flere grader.

8. Den fire og tyvende meridian

Basis-udmålingen havde krævet et arbejde på 38 dage. Den begyndte den 6. marts og endte først den 13. april. Uden at spilde et øjeblik besluttede hovedlederne for ekspeditionen straks at tage fat på den første række trekanter.

Først og fremmest måtte man bestemme, på hvilken grad sydlig bredde det punkt lå, hvor den omhandlede meridianbue, som skulle udmåles, tog sin begyndelse. En lignende observation burde anstilles ved buens endepunkt i nord, og af forskellen mellem breddegraderne kunne man så beregne, hvor stort antal grader den omspændte.

Fra den 14. april blev der foretaget de omhyggeligste observationer for at bestemme stedets sydlige bredde, i hvilket øjemed William Emery og Michel Zorn allerede havde taget forskellige stjernehøjder i de nærmest foregående nætter og fundet, at beliggenheden på det nærmeste var 28 grader sydlig bredde (nøjagtigt angivet i decimaler 27,951789).

Efter at man således havde fået bredden, beregnede man længden og overførte punktet til et fortrinligt Sydafrikakort, der var udført efter en stor målestok og nøjagtigt angav de nyeste geografiske opdagelser i denne del af fastlandet, blandt andet de veje, som opdagerne eller naturforskerne havde fulgt. Både Livingstone, Andersson, Magyar, Baldwin, Baillant, Burchell og Lichtenstein. Det drejede sig nu om på dette kort at udvælge den meridian, hvoraf man ville udmåle en bue imellem

to, et tilstrækkelig stort antal grader fra hinanden beliggende, positioner. Jo længere den målte bue blev, des mindre indflydelse ville mulige fejl i breddebestemmelsen få på det endelige resultat. Den imellem Dunkerque og Formentera spænder næsten over ti grader af meridianen gennem Paris, nøjagtigt 9 grader 56 minutter.

Ved den engelsk-russiske triangulation, som man nu stod i begreb med at foretage, burde man være overordentlig varsom og fremsynet i valget af meridianen. Man burde undgå at støde på naturlige hindringer i skikkelse af uoverstigelige bjerge og store søer, der ville standse videre fremtrængen. Heldigvis syntes denne del af Sydafrika at egne sig bemærkelsesværdigt godt til udførelsen af et sligt foretagende. Jordbunden hæver sig ingen steder betydeligt, og vandløbene var kun få og lette at sætte over. Man kunne nok komme i fare, men ikke støde på hindringer.

Denne egn af Sydafrika består for en del af ørkenen Kalahari, et uhyre område, der strækker sig fra Orangefloden til Ngamisøen mellem den tyvende og niogtyvende breddegrad sydlig bredde. Tværs over omfatter den landet imellem Atlanterhavet i vest og den fem og tyvende meridian, øst for Greenwich. Det var langs denne meridian, dr. Livingstone drog nordpå i året 1849, idet han fulgte den østlige grænse af ørkenen og nåede helt op til Ngamisøen og Zambezifaldene. Hvad selve ørkenen angår, fortjener den strengt taget slet ikke dette navn. Man træffer ikke her, hvad man måske kunne fristes til at tro, sådanne sletter som i Sahara, sandsletter, berøvede al plantevækst, og som man næsten ikke kan trænge igennem, fordi jorden er så gold og ufrugtbar. Kalahari frembringer en

stor mængde planter; jordbunden er dækket med græs i overflod, den har tætte buskadser og skove med høje træer, det vrimler med dyr, både jagtbart vildt og glubende rovdyr, den er beboet eller gennemstrejfes af de bosiddende eller omvandrende buskmænd- og bakalahari-stammer. Men denne ørken mangler vand den største del af året, de talrige flodsenge, der gennemskærer den, er da udtørrede, og jordbundens tørhed er den egentlige hindring, der stiller sig i vejen for den nærmere undersøgelse af denne del af Afrika. Dog var regntiden den gang næppe ophørt, og man kunne endnu gøre regning på, at der måtte findes betydelige beholdninger af stillestående vand, der havde samlet sig i sumpene, moradserne, dammene og bækkene.

Det var de oplysninger, jægeren Mokum gav. Han kendte Kalahari, da han mange gange havde gennemvandret den, enten som jæger for egen regning eller som fører for en eller anden geografisk ekspedition. Oberst Everest og Mathias Strux var enige på dette punkt; denne store strækning frembød alle gunstige betingelser for en god trekantmåling.

Der stod endnu kun tilbage at vælge den meridian, på hvilken man skulle måle en bue på flere grader. Kunne man tage den ved en af grundlinjens endepunkter? I så fald ville man kunne undgå at forbinde denne basis med et andet punkt i Kalahari ved en række hjælpetrekanter.

Denne omstændighed blev omhyggeligt prøvet, og efter behørig drøftelse kom man til den erkendelse, at grundlinjens sydende kunne tjene til udgangspunkt.

Denne meridian var den fire og tyvende øst for Greenwich og strakte sig i en længde af mindst syv grader, fra den tyvende til

den syv og tyvende, uden at støde på naturlige hindringer, i alt fald indeholdt kortet ingen angivelse af, at der fandtes sådanne. Kun på et lille stykke imod nord gennemskar den Ngamisøen i dennes østlige del, men det var ikke nogen uovervindelig hindring, og Arago havde haft ganske anderledes store vanskeligheder at bekæmpe, da han geodætisk forbandt Spaniens kyst med de Baleariske Øer.

Det blev altså afgjort, at den bue, der skulle måles, skulle tages på den fire og tyvende meridian øst for Greenwich, da den, ved at fortsættes op i Europa, ville lette udmålingen af en nordlig bue i selve kejserdømmet Rusland.

Som første station blev valgt et enkeltstående træ, der hævede sig på en forhøjning i terrænet en halv snes mil borte. Arbejdet blev påbegyndt i løbet af den 14. april. Oberst Everest, Michel Zorn og Nikolaus Palander udregnede vinklen, som grundlinjens sydøstende dannede med træet, mens Mathias Strux, William Emery og sir John Murray begav sig hen til nordvestenden for der at gøre det samme.

I mellemtiden blev lejren hævet, okserne forspændte, og under buskmandens ledelse drog karavanen til den første position, der skulle tjene til holdeplads. To kamaer med førere ledsagede observatørerne for at bære instrumenterne.

Vejret var temmelig klart og vel egnet til observationer. Det var for resten blevet bestemt, at hvis luftens tilstand skulle vanskeliggøre vinkelmålingerne, skulle iagttagelserne anstilles om natten ved hjælp af elektriske lamper, hvormed kommissionen var forsynet.

Da alt var blevet besørget denne første observationsdag, og aftenen nærmede sig, samledes alle astronomerne med

karavanen om træet, der havde tjent til sigtepunkt.

Det var et uhyre baobabtræ, der var over 25 meter i omkreds, og hvis rødgrå bark gav det et ejendommeligt udseende. Under dette kæmpetræs umådelige løvtag, hvor en større mængde egern havde fæstet bo og grådigt fortærede de ægformede frugter med det hvidlige kød, kunne hele karavanen få plads, og europæernes mad blev tillavet af skibskokken, som ikke manglede vildtkød. Jægerne havde gennemjaget omegnen og fældet et stort antal antiloper. Snart fyldte duften af det stegte og dampende kød atmosfæren og skærpede astronomernes appetit, der for øvrigt ikke trængte til pirringsmidler.

Oven på dette styrkende måltid trak astronomerne sig tilbage til de for dem bestemte vogne, mens Mokum stillede vagter ud ved udkanten af lejrpladsen. Store bål, hvortil kæmpe-baobabens udgåede grene leverede det fornødne brændsel, vedligeholdtes hele natten igennem og bidrog til at holde de vilde dyr, som lugten af det blodige kød lokkede til, i behørig afstand.

Efter to timers søvn rejste William Emery og Michel Zorn sig atter fra deres leje. Deres dagværk var endnu ikke endt. De ville beregne denne stations bredde ved at tage nogle stjernehøjder. Uden at ænse dagens byrde og møje stillede de sig begge to hen ved deres kikkerter, og mens hyænernes hæse latter og løvernes brøl gav genlyd ude på den mørke slette, bestemte de på det nøjeste den forandring, der var sket i zenith, ved flytningen fra den første til den anden station.

9. En kraal

Den næste dag, 15. april, fortsattes arbejderne uden afbrydelse og vedvarede en hel måned igennem uden at støde på hindringer. Den 15. maj var observatørerne kommet en grad op imod nord, efter at de geodætisk havde konstrueret syv trekanter.

Under hele denne første række iagttagelser var oberst Everest og Mathias Strux kun såre sjældent kommet i berøring med hinanden. Vi har oven for set, at disse to videnskabsmænd nærede forskellige anskuelser på mange punkter. De arbejdede dagligt hver på sin station, flere mil fra hinanden, og denne afstand imellem dem var en betryggelse mod enhver strid, der kunne fremkomme ud fra selviske, egenkærlige grunde. Når aftenen kom, vendte alle tilbage til den fælles lejr og begav sig hen til hver sit særlige opholdssted. Det er vel sandt, at der gentagne gange opstod uenighed imellem dem om valget af stationerne, der skulle træffes i forening, men det førte dog aldrig til alvorlige skænderier. Michel Zorn og hans ven William Emery havde altså grund til at håbe, at de geodætiske sysler, takket være de to rivalers adskilte arbejdssteder, kunne fortsættes uden at det kom til en beklagelig modsætning imellem dem.

Som oven for sagt, var de den 15. maj kommet en grad nord på og befandt sig nu på samme bredde som Lattaku. Den afrikanske flække lå femogtredive mil øst for deres station.

En stor kraal var for nylig blevet indrettet på dette sted og var som forud bestemt til at holde rast ved, hvorfor det på forslag af

sir John Murray blev afgjort, at ekspeditionen skulle holde hvil der i nogle dage. Michel Zorn og William Emery skulle benytte tiden til at tage solhøjder, Nikolaus Palander skulle foretage nogle beregninger, og sir John Murray ville hvile sig oven på sine videnskabelige anstrengelser og med bøssens hjælp studere egnens dyreverden.

"Kraal" kalder de indfødte i Sydafrika en slags vandrende landsby, en omvandrende flække, der flyttes fra den ene græsgang til den anden. Det er en indhegning med en tredivefyrre boliger og et indbyggerantal på flere hundrede.

Kraalen, hvortil den engelsk-russiske ekspedition var kommet, udgjorde en anselig samling hytter, som var ordnede i en cirkel langs bredden af en å, der flød ud i Kuruman. Disse hytter bestod af måtter, fastgjort på træstænger, der var nedrammet i jorden, tætte og faste sivmåtter, som regnen ikke kunne trænge igennem, og lignede flade bikuber, hvor indgangen, der lukkedes med et nedhængende skind, var så lav, at når nogen, beboer eller besøgende, ville ind og ud ad den, nødtes han til at krybe på knæene. Det var den eneste åbning i hytten, og ud ad denne bølgede i tætte masser bidende røg inde fra arnestedet og gjorde disse hytters beboelighed meget tvivlsom for enhver anden end en buskmand eller hottentot.

Da karavanen nærmede sig, kom hele befolkningen i bevægelse. Lænkehundene, der var sat til at vogte hytterne, gøede som rasende. Landsbyens krigere ilede frem, bevæbnede med assegajer, knive og køller og dækkede bag deres læderskjolde. Deres antal kunne anslås til to hundrede og vidnede om den betydning, denne kraal havde, der ikke kunne tælle færre end 60-80 boliger; omgivet af et palisadeværk, der

var besat med omkring to meter lange, tornede aloer, lå disse hytter sikret mod glubske dyrs overfald.

Imidlertid lagde de indfødtes krigeriske stemning sig snart, og deres fjendtlige anstalter fjernedes, så såre jægeren Mokum havde sagt en af kraalens høvdinger nogle få ord. Karavanen fik tilladelse til at lejre sig tæt op til palisaderne ved selve åens bredder. Buskmændene tænkte end ikke på at formene dem andel i græsgangene, der strakte sig milevidt til begge sider. Hestene, okserne og de andre drøvtyggere, der fulgte med karavanen, kunne rigeligt nære sig der og mætte sig til overflod, uden at den omvandrende by ville mærke noget afsavn.

Straks blev der på buskmandens befaling og under hans ledelse slået lejr, og alt indrettet på sædvanlig vis. Vognene opstilledes i en rundkreds, og enhver passede sine egne sager.

Sir John Murray lod derpå sine rejsefæller om at bringe deres beregninger i orden og sysle med deres videnskabelige iagttagelser, og uden at spilde en eneste time tog han bort sammen med Mokum. Den engelske jægersmand red sin sædvanlige hest, og Mokum sin tamme zebra. Tre hunde fulgte dem hoppende og springende. Sir John Murray og Mokum var hver udrustet med en jagtkarabin til eksploderende kugler, hvoraf man kunne slutte sig til, at de havde i sinde at angribe storvildtet der på egnen.

De to jægere tog retning op ad nordøst til, hen imod en skovrig egn, der lå nogle mil fra kraalen. Under spøg og alskens tale red de ved siden af hinanden.

"Jeg håber, master Mokum," sagde sir John Murray, "at De her holder det løfte, De gav mig ved Morgheda-faldene, nemlig at De ville føre mig midt ind i den egn af verden, der er rigest på

vildt. Men De må vide, at jeg ikke er kommet ned til Sydafrika for at skyde harer eller jage ræve. Det har vi selv hjemme i Skotlands højlande. Inden en time vil jeg have skudt ..."

"Inden en time!" gentog buskmanden. "Med forlov, Deres Herlighed, jeg må tillade mig at sige Dem, at det er lidt for hæsblæsende, man må frem for alt være tålmodig og give tid. Jeg selv er kun tålmodig, når jeg er på jagt, men under de forhold gør jeg godt igen, at jeg ved alle andre lejligheder i livet er meget utålmodig. Ved De da ikke af, sir John, at jagten på storvildt er en formelig videnskab, at man omhyggeligt må kende landet, sætte sig ind i dyrenes vaner og levevis, studere deres veje, anvende hele timer på at omgå dem, så man kan nærme sig dem mod vinden? Ved De af, at man ikke må tillade sig hverken et skrig i urette tid eller et fejltrin, der laver støj, ja ikke engang et uforsigtigt øjekast. Jeg har stået hele dage i træk på lur efter en bøffel eller gemse, og når jeg så efter seksogtredive timers snedighed og tålmodighed har nedlagt dyret, regnede jeg dog ikke min tid for spildt."

"Meget vel, min ven," svarede sir John Murray, "jeg skal tjene Dem i at være så tålmodig, som De vil have, men glem dog ikke, at vi kun holde rast her tre-fire dage, og at vi ikke må spilde en time, ikke et minut."

"Ja, det må jo tages i betragtning," svarede buskmanden i en så rolig tone, at William Emery ikke ville have kunnet genkende sin rejsefælle fra Orangefloden. "Det må der jo tages billigt hensyn til. Vi vil slå ihjel, hvad der viser sig, sir John, vi vil ikke gøre os den ulejlighed at vælge. Antilope eller dådyr, gnu eller gazelle, alt vil være lige godt for sådanne hastværks-jægere."

"Antilope eller gazelle," udbrød sir John Murray, "jeg fordrer ikke engang så meget til mit prøveskud på afrikansk jord. Men hvad håber De da at kunne byde mig, brave buskmand?"

Jægeren så lidt underligt på sin jagtfælle og sagde derpå i en spydig tone:

"I det øjeblik, Deres Herlighed erklærer sig tilfreds med, hvad det skal være, har jeg ikke mere at sige. Jeg troede, at De ikke ville lade Dem nøje med mindre end et par næsehorn eller et par elefanter?"

"Jæger," sagde sir John Murray, "jeg vil gå, hvorhen De fører mig. Jeg vil skyde, hvad De siger, jeg skal skyde. Fremad blot, og lad os ikke spilde vor tid med unyttige ord."

De satte hestene i kort galop og nærmede sig hurtigt skoven.

Sletten, de red hen over, højnede sig svagt imod nordøst. Hist og her var den oversået med utallige buske, som på denne tid stod i fuldt flor, og hvorfra der flød en klæbrig, gennemsigtig, vellugtende harpiks, som kolonisterne bruger til at tillave en balsam for sår. I malerisk grupperede klynger hævede *rwana*erne sig, en art morbærfigentræ, hvis stamme er nøgen til en højde af 10-15 meter, men for oven breder sig til en mægtig skærm af grønne blade. I dette tætte løvværk boltrede en utallig mængde plaprende papegøjer sig skrigende og støjende, ivrigt i færd med at hakke med næbbet i sycomorens syrlige figner. Længere borte stod mimoser med gule blomsteraks, *sølvtræer*, der rystede deres silkeagtige blade, aloer med lange, blodrøde torne, som man gerne kunne have taget for træagtigt forgrenede koralstammer, løsrevet fra havets bund. Jorden var ligesom belagt med et tæppe yndige, blålige amaryllis og passede godt for hestenes hurtige løb. På mindre

end en time, efter at de havde forladt kraalen, ankom sir John Murray og Mokum til den yderste rand af skoven. Det var en storskov af høje, gamle akacietræer, der strakte sig over et areal af flere kvadratmil. Disse utallige, uordentligt mellem hinanden spredte træer, med indfiltrede og indbyrdes sammenslyngede grene, lod ingen solstråler trænge ned til den med tjørn og meterhøjt græs overfyldte skovbund. Mokums zebra og sir Johns hest betænkte sig dog ikke på at vove sig ind under denne tætte hvælving og banede sig vej mellem de uregelmæssigt stående stammer. Hist og her fandtes nogle store lysninger midt i underskoven, og der gjorde jægerne holdt for at iagttage det tætte krat rundt omkring.

Man må vel sige, at denne første jagtdag ikke var heldig for Hans Herlighed. Forgæves gennemstrejfede han med sin ledsager en stor del af skoven. Ikke en eneste prøve på den afrikanske dyreverden lod sig skræmme op til deres modtagelse, og sir John tænkte mere end én gang på sine skotske lavlande, hvor et bøsseskud ikke behøvede at vente længe. Måske havde naboskabet med kraalen bidraget til at skræmme det mistænksomme vildt bort. Mokum derimod ytrede hverken forbavselse eller fortrædelighed. For ham var denne jagt slet ikke nogen jagt, men et hastværksridt gennem skoven.

Hen ad klokken seks om aftenen måtte de tænke på at vende tilbage til lejren. Sir John Murray var meget gnaven og mismodig, uden dog at ville lade sig mærke med det; en gammel erfaren jægersmand skulle vende hjem med "en lang næse"? Nej, aldrig, han lovede derfor sig selv at ville skyde det

første, det bedste dyr, der kom ham på skudhold, ligegyldigt hvad det var for et, fugl eller firføddet, småt eller stort.

Skæbnen syntes at begunstige ham. Jægerne var mindre end tre mil fra kraalen, da en gnaver af den afrikanske art, der går under navnet *Lepus rupestris*, eller med andre ord, en hare, sprang op inde fra en busk halvandet hundrede skridt fra sir John. Hans Herlighed betænkte sig ikke, men sendte ufortøvet det uskadelige dyr en kugle fra sin karabin.

Buskmanden udstødte et skrig af harme. At bruge kugle mod en ussel hare, som man havde kunnet skyde med hagl! Men den engelske jæger holdt på sin gnaver og galopperede hen imod det sted, hvor dyret måtte være faldet.

Spildt ulejlighed! Af haren var ikke spor at se, et par dråber blod lå på jorden, men ellers ikke så meget som et hår. Sir John søgte inde under buskene, i det tætte græs. Hundene gennemsnusede forgæves buskadset.

"Jeg må dog have truffet den!" råbte sir John.

"Ja, De har desværre kun truffet den alt for godt!" svarede buskmanden roligt. "Når man skyder en hare med eksploderende kugle, ville det være underligt, om man fandt det ringeste gran tilbage af den."

Og haren var virkelig blevet splittet ad i uendelig små stumper og stykker! Nu blev Hans Herlighed først rigtig gnaven, besteg atter sin hest og, uden at mæle et ord mere, nåede han atter lejren.

Den næste dag ventede buskmanden, at sir John Murray ville komme og på ny foreslå ham at tage med på jagt. Men den i sin forfængelighed hårdt sårede englænder undgik at mødes med Mokum. Han lod til at have glemt alle jagtplaner og syslede med

at efterse instrumenterne og gøre iagttagelser. Til adspredelse besøgte han buskmandskraalen og betragtede mændene, der øvede sig i at håndtere buen eller spillede på *gorah*, et ejendommeligt instrument, der består i en over en bue udspændt tarmstreng, som kunstneren sætter i svingninger ved at puste gennem en strudsfjer. Imens forrettede kvinderne forskellig husgerning, alt imens de røg *matokuané*, det vil sige den usunde hampeplante, en fornøjelse, som største delen af de indfødte nyder. Efter hvad enkelte rejsende har bemærket, forøger denne indånding af hamperøg den legemlige kraft på den moralske energis bekostning.

Og flere af disse buskmænd syntes virkelig at være blevet ligesom sløvede af matokuané-beruselse.

Den næste dag, den 17. maj, blev sir John Murray vækket lige ved morgengry ved følgende simple ytring, der blev hvisket ham i øret:

"Jeg tror, Deres Herlighed, vi vil have mere held med os i dag. Men lad os ikke mere skyde harer med bjerghaubitser."

Sir John Murray blev ikke stødt over at måtte høre denne spydige advarsel, men erklærede sig rede til at tage afsted. De to jægere havde allerede fjernet sig nogle mil til venstre for lejren, før deres rejsefæller vågnede. Denne gang førte sir John en ganske almindelig bøsse med sig, der dog alle dage var et fortræffeligt våben og langt mere passende til en almindelig jagt på dåvildt eller antiloper, end den frygtelige karabin. Sandt nok, man kunne vel træffe på tykhuder og rovdyr ude på sletten, men "eksplosionen" med haren lå endnu sir John stærkt på sinde, og han ville langt hellere have skudt med hagl på en løve

end endnu en gang prøve et lignende skud, hvortil man hidtil ikke havde kunnet opvise magen i sportsvæsenets årbøger.

Som Mokum havde forudset, begunstigede lykken denne dag jægerne. De nedlagde et par Harris-bukke, en art sorte antiloper, der er sjældne og vanskelige at skyde. Det var nydelige dyr, godt en meter høje, med lange, udstående og sabelformede horn med en sirlig runding. Mulen er smal og sammentrykt på siderne, de har en sort hov, tætte, bløde hår og smalle, spidse øren. Deres snehvide bug og forhoved dannede en skarp modsætning til den sorte lød på ryggen, der prydedes med en bølgende manke. Jægerne kunne være stolte af et sådant skud, for at fælde en Harris-buk har altid stået som et attråværdigt mål for en Delegorgue, en Vahlberg, en Cumming, en Baldwin, og det er også en af de beundringsværdigste dyrearter på den sydlig halvkugle.

Men hvad der især fik englænderens hjerte til at banke, var visse spor, som buskmanden viste ham i udkanten af et tæt krat, ikke langt fra en stor og dyb sump, der var omgivet af kæmpemæssige euphorbier og på overfladen aldeles dækket med vandliljens himmelblå blomsterkroner.

"Sir," sagde Mokum, "hvis Deres Herlighed i morgen tidlig hen ad daggry vil komme her hen og stille Dem på lur her på dette sted, vil jeg tilråde Dem denne gang ikke at glemme Deres karabin."

"Hvad får Dem til at udtale Dem således, Mokum?" spurgte sir John Murray.

"Disse friske spor, som De kan se på den fugtige jord."

"Hvad for noget? De brede fordybninger, er det fodspor af dyr – så må jo fødderne, der har efterladt dem, være over en meter i

omkreds."

"Ja, det beviser ganske simpelt," svarede buskmanden, "at det dyr, der efterlader slige spor, er mindst tre meter højt ved skulderen."

"En elefant!" udbrød sir John Murray.

"Ja, Deres Herlighed, og hvis jeg ikke tager meget fejl, så er det en fuldt udvokset han."

"I morgen altså, buskmand."

"I morgen, Deres Herlighed."

De to jægere vendte tilbage til lejren medbringende Harris-bukkene, der var blevet læsset på sir John Murrays hest. Disse smukke antiloper, som så sjældent lader sig fange, vakte almindelig beundring i karavanen. Alle lykønskede sir John, måske med undtagelse af den satte og alvorlige Mathias Strux, som, når talen var om dyr, næppe kendte andre end "Den store Bjørn", "Dragen", "Kentauren", "Pegasus" og andre stjernebilleder fra den himmelske dyreverden.

Den næste morgen klokken fire var de to jagtfæller på pletten og sad stive og strunke på hestene uden at røre sig med; hundene ved siden ventede de midt inde i et tæt krat på, at der skulle komme en flok tykhuder. Af nogle friske spor sluttede de sig til, at elefanterne kom flokkevis for at slukke deres tørst ved sumpen. Begge var bevæbnet med riflede karabiner, til hvilke de ville bruge sprængkugler. De havde holdt der en halv times tid, tyst og stille, og med opmærksomheden henvendt på krattet, da de med ét så noget mørkt bevæge sig et halvt hundrede skridt fra sumpen.

Sir John havde grebet sit våben, men buskmanden holdt hans hånd tilbage og gjorde tegn til ham, at han skulle styre sin

utålmodighed.

Straks efter viste sig nogle mørke skygger, man kunne høre, hvorledes krattet gav efter og åbnede sig under et uimodståeligt tryk; det knagede og bragede i træerne og raslede i de på jorden liggende grene, der blev trådt ned, og en lydelig snøften trængte gennem grenene. Det var elefantflokken. Et halvt dusin af disse kæmpemæssige dyr, der næsten var lige så store som deres indiske stammefrænder, nærmede sig langsomt sumpen.

Det lidt efter lidt frembrydende dagslys tillod sir John i ro og mag at beundre disse mægtige dyr. Især var der én af dem, en uhyre stor han, der tildrog sig hans opmærksomhed. Dens hvælvede pande bredte sig mellem de vældige øren, der hang den lige ned til brystet. Dens kolossale dimensioner syntes endnu større i dæmringen. Den strakte snablen frem af skovtykningen og stødte sine krumme hugtænder imod de store træstammer, der sukkede og gav sig ved stødet. Måske anede dyret en nært forestående fare.

Imidlertid havde buskmanden bøjet sig ned mod sir John Murrays øre og sagte hvisket til ham:

"Kan De lide den fyr?"

Sir John nikkede bekræftende.

"Godt," tilføjede Mokum, "vi vil skille den fra de øvrige i flokken."

I samme øjeblik kom elefanterne ned til randen af sumpen. Deres svampede fødder sank dybt ned i det bløde mudder. De sugede vandet op med deres snabel og tømte det ud i deres brede svælg, hvorved der hørtes en hul klukken. Den store han, der var betænkeligt urolig, så sig om og indsnøftede luften for

at mærke, om den måske kunne spore nogen mistænkelig udånding.

Pludselig udstødte buskmanden et ejendommeligt skrig. Hans tre hunde gav sig straks til at gø voldsomt, sprang frem af krattet og styrtede hen imod elefantflokken. Samtidig gav Mokum sin zebra af sporerne, efter blot at have sagt til sin ledsager: "Bliv, hvor De er," og red frem af tykningen for at afskære den store elefant tilbagetoget.

Dette prægtige dyr forsøgte i øvrigt ikke at undslippe ved flugt. Med fingeren på aftrækkeren iagttog sir John den. Elefanten huggede løs på træerne med sin snabel og bevægede halen i ustyrligt raseri, idet den ikke længere ytrede tegn på uro, men på vrede; hidtil havde den endnu kun ved lugten sporet sin fjende.

I dette øjeblik opdagede den ham og fo'r løs på ham.

Sir John Murray holdt i dette øjeblik tres skridt fra dyret. Han ventede, til den var kommet ham på fyrre skridts afstand, sigtede på siden af den og trykkede løs. Men hesten gjorde i det samme en bevægelse, så skuddet ikke traf det rette sted, og kuglen trængte blot ind i det bløde kød uden at møde nogen tilstrækkelig stærk hindring til at få den til at springe.

Rasende satte elefanten afsted i større fart, dens løb var snarere hurtigt trav end galop, men alligevel havde det været tilstrækkeligt til at indhente en hest.

Sir Johns hest stejlede og kastede sig frem af krattet, uden at dens herre kunne holde den tilbage. Elefanten forfulgte den, spidsede øren og udstødte basunlignende lyde igennem snablen. Ført med af sin ganger holdt jægeren sig fast på den

ved at klemme den i siderne med sine kraftige ben og søgte alt imens at liste en patron ned i løbet på sin bøsse.

Imidlertid vandt elefanten mere og mere ind på ham, og inden ret længe var begge parter kommet ud på den flade mark uden for skoven. Sir John flængede med sporerne siderne af sin hest, som nu var blevet aldeles ustyrlig. To af hundene, der hidtil havde fulgt gøende med, flygtede så skyndsomt, at de var ved at løbe vejret af sig. Elefanten var nu ikke to hestelængder bag ved ham; sir John mærkede allerede dens snøftende, pustende åndedrag og kunne høre den susende, hvislende lyd af snablen, hvormed den piskede luften. Hvert øjeblik ventede han at blive lettet af sadlen af denne levende lasso.

Pludselig sank hesten i knæ med bagbenene, snablen havde ramt den over krydset. Dyret vrinskede af smerte og gjorde et spring til siden, der reddede sir John fra den visse død. Elefanten havde fået så megen fart på sig, at den ikke kunne standse, men fo'r videre, og snablen, hvormed den fejede jorden, fik fat i en af hundene, som den løftede op i vejret og rystede med ubeskrivelig heftighed.

Der var ingen anden redning for sir John end at ride ind i skoven igen. Hans hests instinkt førte ham også der hen, og snart efter satte den med et forbavsende spring ind i skoven.

Elefanten, der var hesten langt overlegen, havde atter givet sig til at forfølge den og slyngede den ulykkelige hund mod stammen af et morbærfigentræ, så hovedet knustes på den, og derpå fo'r den ind i skoven. Hesten satte ind i et tæt tjørnekrat, hvori der slyngede sig en mængde tornede lianer, og der blev den stående.

Sir John havde vel fået mange rister og flænger, så han blødte, men mistede dog ikke et øjeblik sin koldblodighed. Han vendte sig om, lagde karabinen varsomt og omhyggeligt an og sigtede gennem liannettet på elefanten. Kuglen traf en knogle og eksploderede. Dyret vaklede, og næsten i samme øjeblik blev det truffet i venstre side af et andet skud, der blev affyret fra kanten af skoven. Det sank i knæ ved siden af en lille, i græsset halvt skjult, vandpyt. Der sugede den vand op i sin snabel og begyndte at bade sine sår, idet den udstødte høje klageskrig.

I dette øjeblik kom buskmanden til.

"Den er vor! Den er vor!" råbte Mokum.

Og det vældige dyr var virkelig blevet dødeligt såret. Den stønnede og gav sig og snappede hivende efter vejret, dens hale bevægede sig endnu kun svagt, og snablen, der fyldtes fra blodpølen, som den selv havde dannet, sprøjtede en rødlig regn over de nærmest stående buske. Så svigtede kræfterne den, den sank sammen og døde.

I det samme trådte sir John Murray frem af tjørnekrattet. Han var halvnøgen; af hans jagtklæder var kun nogle laser tilbage, og selv med sit eget skind havde han måttet bøde for sportsmandstriumfen.

"Det var dog et prægtigt dyr, buskmand," udbrød han, idet han tog den døde elefantkrop nærmere i øjesyn, "et mægtigt dyr, men lidt for tungt til en almindelig jagttaske."

"Vel, Deres Herlighed," svarede Mokum. "Vi vil flænse den her på stedet og kun tage de mest udsøgte stykker med os. Sikke prægtige stødtænder, naturen har forsynet den med til forsvarsvåben! De vejer mindst femogtyve pund hver, og når vi

regner elfenbenet til fem shillings for pundet, bliver det ikke så ganske lidt."

Alt imens han talte, gav jægeren sig til at hugge dyret i stykker. Stødtænderne afhuggede han med sin økse og lod sig nøje med at skille fødderne og snablen fra kroppen, da disse stykker regnes for at være de lækreste, og med dem ville han traktere kommissionens medlemmer. Dette stykke arbejde tog ham nogen tid, og først hen ad middag kom han og hans jagtfælle tilbage til lejren.

Der lod buskmanden kæmpedyrets fødder koge og tilberede på afrikansk vis, idet han nedgravede dem i et hul, der forinden var blevet ophedet som en bageovn ved hjælp af hvidglødende kul.

Det forstår sig, at denne ret blev tilbørligt påskønnet, selv af den temmelig ligegyldige Palander, og at sir John Murray modtog lykønskninger fra hele den lærde skare.

10. Strømhvirvlen

Under deres ophold ved buskmandskraalen havde oberst Everest og Mathias Strux stadig forholdt sig fuldstændig fremmede over for hinanden. Breddebestemmelserne og de hertil hørende iagttagelser var blevet foretaget uden deres medvirken. Da de ikke var nødt til at ses på det "videnskabelige område", sås de slet ikke. Aftenen før de skulle bryde op og drage videre, havde oberst Everest ganske simpelt sendt den russiske astronom sit visitkort "p.p.c." [Note 9)], og havde modtaget et lignende fra Mathias Strux med samme påskrift.

Den 19. maj blev lejren hævet, hele karavanen brød op og gav sig atter på vej nordefter. Vejret holdt sig gunstigt for observationer om dagen, og terrænet frembød ikke uoverstigelige hindringer, ja, det var måske endog for fladt til rigtig at egne sig for udmålingen af vinklerne. Jordbunden var som en grøn ørken, gennemskåret af rindende vande, der rislede mellem hele rader af *karreehout*, en art træer, der ligner pilen i måden, hvorpå deres blade er stillet, og hvis grene buskmændene bruger til at lave buer af. Dette terræn, der var oversået med stumper og stykker af opløste stenmasser, blandet med ler, sand og jernpartikler, viste enkelte steder umiskendelige tegn på at være yderst tørt. Dér forsvandt ethvert spor af fugtighed, og floraen bestod kun af visse slimholdige planter, der kunne udholde den største tørke. Milevidt frembød denne egn ingen forhøjning i terrænet, der kunne vælges til naturlig station. Man måtte da enten plante signalstænger i jorden eller rejse ti-tolv meter høje varder, der

kunne tjene til sigtepunkter. Det var forbundet med mere eller mindre tidsspilde, der forsinkede trekantmålingens jævne gang. Når iagttagelsen så var gjort, måtte man rykke stangen op igen og bringe den nogle mil længere bort, for at den atter der kunne tjene som toppunkt for en ny trekant. Men i det store og hele løb det dog af uden vanskelighed. Mandskabet på *Dronning og Zar*, der blev sat til at have med dette arbejde at gøre, havde let ved at skille sig godt fra deres hverv. Disse vel indøvede folk arbejdede hurtigt, og man havde ikke haft grund til andet end at rose dem for deres hurtighed og duelighed, hvis ikke den nationale selvfølelse tit og mangen gang havde udsået tvedragtens sæd imellem dem.

Den utilgivelige skinsyge, som satte splid imellem deres overordnede, oberst Everest og Mathias Strux, ophidsede virkelig af og til disse søfolk imod hinanden. Michel Zorn og William Emery måtte anvende al deres kløgt og snilde på at bekæmpe denne kedelige tilbøjelighed, de havde, til at komme i hårene på hinanden, dog lykkedes det dem ikke altid. Der opstod mundhuggerier, som hos halvrå folk kunne udarte til beklagelige håndgribeligheder.

Obersten og den øverste russiske videnskabsmand mæglede da imellem de stridende parter, men gjorde kun ondt værre, da enhver af dem stadig tog parti for sine landsmænd og støttede dem, ligegyldigt hvem af dem der havde uret. Fra de underordnede steg spliden således opad til de overordnede og voksede "i samme forhold som massen," som Michel Zorn sagde. To måneder efter afrejsen fra Lattaku var de to unge mennesker de eneste, som havde bevaret det gode forhold indbyrdes og den samstemning, der var en så nødvendig

betingelse for, at foretagendet skulle lykkes. Selv sir John Murray og Nikolaus Palander, hvor optagne de end var af andre ting, den ene af sine beregninger, den anden af sine jagteventyr, begyndte at blande sig i disse indre tvistigheder. Kort sagt, en skønne dag blev striden så varm, at Mathias Strux troede at burde sige til oberst Everest:

"Min herre! De skulle dog ikke slå slet så stort på det over for astronomer, der hører til observatoriet i Pulkova, hvis mægtige kikkert har muliggjort erkendelsen af, at planeten Uranus' skive er fuldkommen kredsrund," hvortil oberst Everest svarede, at man var berettiget til at tale i endnu højere toner, når man havde den ære at høre til observatoriet i Cambridge, hvis mægtige kikkert havde sat iagttagerne i stand til at henregne tågestjernen i Andromeda til de opløselige tåger.

Derpå drev Mathias Strux personlighederne så vidt, at han sagde, at kikkerten i Pulkova med sit fjorten tommers objektiv gjorde stjerner af trettende rang synlige, og dertil svarede obersten djærvt, at objektivet på kikkerten i Cambridge var, lige så vel som hans, fjorten tommer i tværmål, og om natten til den 13. januar 1852 havde man med denne endelig opdaget den gådefulde drabant, der foranlediger uregelmæssighederne i Sirius' bane!

Når det kommer så vidt imellem videnskabsmænd, at de siger hinanden slige ubehageligheder, kan man vel forstå, at ingen tilnærmelse mere er mulig. Det var altså at befrygte, at denne ulægelige skinsyge ville blive trekantmålingens fortsættelse til ubodelig skade og kuldkaste det hele.

Heldigvis havde kævlerierne, hidtil i det mindste, kun vedrørt systemer eller geodætiske spørgsmål; mange gange var de

optagne målinger blevet omtvistede, men langt fra at være til skade, havde denne ordstrid tværtimod kun tjent til at bestemme dem endnu nøjagtigere. Valget af stationerne havde hidtil ikke givet anledning til nogen alvorlig uenighed.

Den 30. maj slog vejret, som indtil da havde været klart og følgelig gunstigt for iagttagelserne, næsten pludseligt om; under ethvert andet himmelstrøg ville man med sikkerhed have kunnet forudsige en af heftige regnskyl ledsaget orkan. Himlen blev overtrukket med ildevarslende skyer, enkelte lyn viste sig et øjeblik i tågemassen uden at blive efterfulgt af torden; der indtrådte dog ikke nogen fortætning i de øvre luftlag, og den overordentlig tørre jord fik ikke en dråbe regn. Himlen vedblev blot i nogle dage at være dækket med skyer; men denne ubetimelige tåge kunne kun virke hæmmende på iagttagelserne, sigtepunkterne var ikke længere synlige i en mils afstand.

Da den engelsk-russiske kommission dog ikke ville spilde nogen tid, besluttede den at anvende lyssignaler for at kunne arbejde om natten. Kun måtte man efter buskmandens råd tage visse forholdsregler til gavn for iagttagerne. Og de vilde, glubske dyr flokkede sig virkelig natten i hobevis om stationerne, hidlokket af skinnet fra de elektriske lamper. Iagttagerne hørte da sjakalernes bjæffen og hyænernes hæse latter, der minder om drukne negres ejendommelige grinen.

Ved de første natlige observationer, hvor astronomerne befandt sig midt i en støjende kreds af frygtelige dyr, hvoriblandt der af og til kunne findes en løve, som de kunne kende på en forfærdelig brølen, følte de sig en smule åndsfraværende ved deres arbejde. Det gik mindre rask fra

hånden med deres målinger, om end disse ikke blev foretaget mindre nøjagtigt. Disse luende øjne, der var fæstet på dem og lyste gennem nattens mulm og mørke, var dem lidt til besvær, og der krævedes en overordentlig koldblodighed og en urokkelig selvbeherskelse for under sådanne vilkår at foretage astronomiske iagttagelser. Men de pågældende var ikke blottede for disse egenskaber. Efter nogle dages forløb havde de genvundet hele deres åndsnærværelse og arbejdede lige så sikkert og pålideligt midt iblandt de vilde dyr, som om de havde været i observatoriernes stille og rolige rum. Desuden lod man til hver station medfølge nogle med bøsser bevæbnede jægere, og et stort antal alt for dristige hyæner faldt for de europæiske kugler. Det er ufornødent at tilføje, at sir John Murray fandt denne måde at lede en triangulation på "ganske guddommelig". Mens hans øje var fæstet på kikkertglasset, havde han sin bøsse i hånden, og mere end én gang brændte han løs mellem to zenith-observationer.

Ingen mindeværdig begivenhed indtraf mellem den 30. maj og den 17. juni. Sidstnævnte dag afskar et temmelig bredt vandløb, en biflod til Orange, dem vejen. Kommissionens medlemmer var ikke i forlegenhed med, hvorledes de selv skulle komme over, de havde en gummibåd, der var bestemt til at sætte over floder og middelstore søer. Men vognene og karavanens materiel kunne ikke overføres på denne måde.

Man måtte altså opsøge et vadested enten længere oppe eller længere nede ad floden.

Til trods for den mening, Mathias Strux fremsatte, blev det altså besluttet, at europæerne skulle sætte over floden og selv tage vare på instrumenterne, mens karavanen under Mokums

ledelse skulle drage nogle få mil længere ned langs floden og gå over den ved et vadested, som jægeren påstod at kende.

Denne biflod til Orange havde her på dette sted en bredde af en halv mil. Dens rivende løb, der hist og her blev brudt af fremragende klippespidser og træstammer, som sad fast i dyndet, kunne derfor blive farligt nok for et skrøbeligt fartøj. Mathias Strux var fremkommet med nogle bemærkninger i så henseende. Men da han ikke ville have udseende af at vige tilbage for en fare, som hans rejsefæller ville trodse, underordnede han sig den almindelige mening. Nikolaus Palander var den eneste af astronomerne, der skulle følge med de øvrige på omvejen hen til flodens nedre løb, ikke just fordi den værdige regnemester nærede den ringeste frygt – han var alt for fordybet i sine beregninger til at ane en hvilken som helst fare – men hans nærværelse var ikke uundgåelig nødvendig ved observationerne, og han kunne uden nogen skade forlade sine kolleger en dags tid eller to. Desuden kunne den meget lille båd kun rumme et begrænset antal passagerer. Det var altså bedre kun at sætte én gang over denne strømhvirvel og på én og samme gang overføre personerne, instrumenterne og nogle levnedsmidler til den modsatte højre bred. Der måtte erfarne søfolk til at styre gummibåden, og Nikolaus Palander afstod sin plads til en af englænderne fra *Dronning og Zar*, der i dette tilfælde kunne gøre langt mere nytte end den velbårne astronom fra Helsingfors.

Efter at der var aftalt et mødested nord for strømhvirvlen, begyndte karavanen under jægerens ledelse at sætte sig i bevægelse ned langs den venstre bred. Snart var de sidste vogne forsvundet i det fjerne, og oberst Everest, Mathias Strux,

Emery, Zorn, sir John Murray, to matroser og en buskmand, der var meget erfaren i flodfart, blev tilbage ved bredden af Nosub.

Det var nemlig det navn, de indfødte havde givet dette vandløb, som for tiden var svulmet betydeligt ved tilløbende åer og bække, der havde dannet sig i den seneste regntid.

"En meget smuk strøm," sagde Michel Zorn til sin ven William, mens sømændene gjorde båden klar, som skulle føre dem over til den anden bred.

"Ja, meget smuk, men vanskelig at komme over," svarede William Emery. "Disse strømme er vandløb, der kun har kort tid at leve i og derfor nyder livet. Om et par uger, når den tørre tid indtræder, vil der måske ikke være så meget tilbage af dem, at en karavane kan slukke sin tørst i dette åleje, og nu er det en rivende strøm, der næsten ikke er til at komme over. Så meget hastværk den har med at rinde, lige så hurtigt vil den også tørre ud. Det er en naturlov både i den fysiske og moralske verden, min kære ven. Men vi har ingen tid at spilde til filosofiske bemærkninger. Nu er båden klar, og det kan nok more mig at se, hvordan den vil opføre sig i denne strømhvirvel."

På nogle få minutter havde man udfoldet den sammenlagte gummibåd, udspændt den over dens indvendige tofter og spiletræer og skubbet den ud i vandet. Den lå nu og ventede på de rejsende ved foden af en høj skrænt af rød granit. Ikke langt fra dette sted skød en pynt sig ud i floden og frembragte et dødvande, så vandet her var forholdsvis roligt og vædede uden skvulpen de af slyngplanter omsnoede siv inde ved bredden. Indskibningen gik derfor let for sig. Instrumenterne blev lagt i bunden af båden på et underlag af mos, for at de ikke skulle få stød. Passagererne satte sig således, at de ikke hindrede den

frie bevægelse af årerne, som var betroet matroserne. Buskmanden satte sig agter og tog rorpinden.

Denne indfødte var karavanens *foreloper*, det pil sige, den der "åbner toget". Jægeren havde givet europæerne ham med som en flink og dygtig mand, der havde stort kendskab til de afrikanske strømme. Han kunne nogle få ord engelsk og anbefalede passagererne at iagttage en dyb tavshed, mens de satte over Nosub.

Fortøjningen, der holdt båden tilbage inde ved bredden, blev kastet los, og årerne havde snart drevet den uden for dødvandet. Den begyndte at fornemme indflydelsen af strømmen, der hundrede meter længere nede blev til strømhvirvler. De befalinger, som foreloperen gav de to matroser, blev udført rask og punktligt. Snart lod han dem holde på årerne for at undgå at støde mod en eller anden træstub, der lå halvt oven over vandet, og snart lod han dem derimod hale ud for at komme igennem en af en modstrøm dannet hvirvel. Med roret i hånden, øjet stift fæstet på de nærmeste omgivelser og uden at bevæge hovedet undveg han således alle farerne ved overgangen. Europæerne iagttog med en vis ubestemt ængstelighed denne nye situation. De følte sig med uimodståelig magt revet med af denne larmende strøm. Oberst Everest og Mathias Strux så på hinanden uden at åbne munden. Sir John Murray sad med sin uadskillelige ledsager, riflen, imellem sine ben og fulgte med øjnene de talrige fugle, hvis vinger strejfede vandskorpen. De to unge astronomer beundrede uforbeholdent og fordomsfrit bredderne, der allerede syntes at fare dem forbi med svimlende hastighed. Snart havde det skrøbelige fartøj nået den egentlige

strømhvirvel, som det man måtte sejle på tværs af for at nå over mod den modsatte bred, hvor farvandet blev roligere. På et ord af buskmanden trak matroserne stærkere på årerne, men til trods for deres anstrengelser blev båden revet uimodståeligt med, antog en retning parallel med bredderne og gled af med strømmen. Den lystrede ikke længere ror, ja selv årerne kunne ikke tvinge den tilbage i den rette stilling. Situationen blev temmelig farlig, for stødte båden mod en klippe eller en træstub, ville den uundgåeligt kæntre.

Passagererne fattede faren, men ingen af dem mælede et ord.

Foreloperen havde rejst sig halvt op. Han iagttog retningen, fartøjet fulgte, og kunne ikke hæmme dets fart i vandet, der havde akkurat samme hastighed og ophævede virkningen af roret. To hundrede meter fra båden ragede en slags holm op over vandet, en ophobning af træer. Det var umuligt at undgå den. Om et par øjeblikke måtte båden nå den og ufejlbarlig flænges itu på den.

Næsten i samme nu mærkedes der virkelig også et stød, men mindre voldsomt, end man skulle have formodet. Båden krængede og tog nogle potter vand ind, dog kunne passagererne godt blive siddende på deres plads. De så stift frem for sig … Den sorte klippe, de var stødt imod, flyttede sig og bevægede sig midt i det brusende vand.

Denne formentlige klippe var en uhyre flodhest, som strømmen havde revet med sig ned til holmen, og som ikke vovede sig ud i strømhvirvlen for at nå over til den ene eller anden af bredderne. Da den mærkede, at båden var løbet på den, løftede den hovedet, rystede det til siderne og så sig om

med sine små dumme og sløve øjne. Den vældige tykhud, der havde en længde af mere end 3 meter, og hvis brune, hårde hud var aldeles nøgen, åbnede gabet og fremviste nogle overordentlig veludviklede for- og hjørnetænder i overkæben. Næsten øjeblikkelig styrtede den løs på båden, bed forbitret i den og truede med at sønderrive den med sine tænder.

Men sir John Murray var straks på plads, hans koldblodighed forlod ham ikke, sindig og rolig lagde han an og sendte dyret en kugle i nærheden af øret. Flodhesten slap ikke det tag, den havde fået, men rystede båden, ligesom hundene gør med en hare. Riflen blev ladet på ny og sårede igen bæstet i hovedet. Skuddet var dødeligt, for hele denne kødmasse sank straks til bunds efter endnu i en sidste kampetrækning at have stødt båden bort fra holmen.

Før passagererne rigtig havde kunnet sunde sig igen, tog strømmen fat i bådens bredside og snurrede den rundt som en top, hvorved den atter kom på tværs af strømmen. Et knæ, floden pludselig dannede, nogle hundrede meter længere nede, afbrød Nosubs løb i lige linje. Der blev båden ført hen på kun tyve sekunder; et voldsomt stød standsede den, og velbeholdne sprang passagererne i land, efter at være blevet ført af strømmen en strækning af to mil neden for deres indskibningssted.

11. Nikolaus Palander bliver atter fundet

De geodætiske arbejder blev genoptaget. To stationer blev udset efter hinanden, og, forbundet med den sidste station hinsides floden, tjente de til at danne en ny trekant, hvad der lod sig gøre uden større vanskelighed, dog måtte astronomerne tage sig vel i agt for slangerne, der hjemsøgte denne egn. Det var meget giftige, tre-fire meter lange *mambaer*, hvis bid ville have været dræbende.

Fire dage efter overfarten over Nosub, den 21. juni, befandt astronomerne sig midt i en skovrig egn; men kratskovene, hvormed den var bevokset, og som kun bestod af middelstore træer, hindrede ikke trekantmålingen. Overalt i horisonten var der stærkt udprægede forhøjninger i terrænet flere mil fra hinanden, som egnede sig til at opstille fanestænger med hulspejle til elektriske lamper. Denne egn, en vidtstrakt lavning, der sænkede sig mærkbart under det almindelige niveau, var netop af denne grund fugtig og frugtbar. William Emery traf her på figentræer i tusindvis, som han genkendte som den samme slags, der vokser i hottentotlandet, og hvis syrlige frugter buskmændene sætter megen pris på. De flade sletter, som strakte sig vidt og bredt mellem kratskovene, udbredte en mild og behagelig duft, der skrev sig fra utallige rodknolde, som havde temmelig megen lighed med tidløsplanterne (*Colchicum*).

En gul, to-tre tommer lang frugt hævede sig over disse knolde og fyldte luften med den krydrede duft, der udstrømmede fra den. Det var Sydafrikas *kukumakranti*, som især de små indfødte spiser med velbehag. I denne egn, hvor de omliggende vandløb rinder ned ad umærkelige skråninger, så man ligeledes igen hele marker fulde af kolokvint og lange rækker af den slags mynter, som er blevet overført til England og trives fortræffeligt der.

Hvor frugtbar og vel skikket til dyrkning efter en stor målestok denne subtropiske egn end syntes at være, lod det dog til, at den kun blev lidet besøgt af de omvandrende stammer. Man så ikke noget spor af indfødte, ikke en kraal, ikke engang et lejrbål. Alligevel var der rigeligt vand, og mange steder havde der dannet sig bække, sumpe, temmelig betydelige søer og to-tre rivende åer, der flød ud i de forskellige tilløb til Orange.

Denne dag besluttede videnskabsmændene at holde rast for at vente på karavanen. Den af jægeren fastsatte frist var nær ved at udløbe, og hvis han ikke havde regnet fejl, måtte han komme netop i dag, efter at have passeret vadestedet i Nosubs nedre løb.

Imidlertid hengik dagen, og der kom ingen buskmand. Var karavanen stødt på en hindring, der forhindrede de andre i at mødes med dem igen til bestemt tid og sted? Sir John Murray mente, at da man næppe kunne vade over Nosub på denne årstid, eftersom der endnu var rigeligt med vand, havde jægeren måttet gå længere syd på for at oplede et fremkommeligt vadested. Det var rimeligt nok, at det måtte være grunden. Det havde skyllet ned i den sidste regntid, som følge heraf måtte vandet være steget usædvanligt højt.

Astronomerne ventede og ventede. Men da den 22. juni ligeledes var gået til ende, uden at nogen af Mokums mænd havde indfundet sig, blev oberst Everest sig meget urolig og bekymret. Han kunne ikke fortsætte sin rejse nord på, da ekspeditionens materiel manglede, og hvis det trak i langdrag med denne tøven, kunne det let se galt ud for denne, og foretagendets heldige udfald sættes på spil.

Ved denne lejlighed fremkom Mathias Strux med den bemærkning, at det havde været hans agt at ledsage karavanen, efter at man geodætisk havde forbundet den sidste station hinsides floden med de to stationer på denne side; havde man fulgt hans råd, ville ekspeditionen ikke være kommet i forlegenhed; hvis triangulationens skæbne kom til at stå på spil ved denne forsinkelse, så ville ansvaret falde tilbage på dem, der havde troet at burde … osv. osv. osv., at russerne i hvert fald … osv. osv.

Som man vel kan tænke sig, nedlagde oberst Everest indsigelse imod disse beskyldninger fra hans kollega, idet han mindede om, at beslutningen var fattet af dem alle i fællig; men sir John Murray lagde sig imellem og forlangte, at denne i øvrigt fuldstændig ørkesløse ordstrid straks skulle ende. Gjort gerning stod ikke til at ændre, og alverdens modbeskyldninger kunne ikke forandre noget i sagernes stilling. Der blev blot sagt, at hvis buskmandskaravanen ikke havde forenet sig med europæerne den næste dag, skulle William Emery og Michel Zorn, der frivilligt havde tilbudt sig, drage ud for at finde dem, idet de med foreloperen til vejviser tog mod sydvest. Under deres fravær skulle oberst Everest og hans kolleger blive ved

lejren og afvente deres tilbagekomst, før de traf nogen endelig bestemmelse.

Efter at dette var afgjort, holdt de to rivaler sig afsides fra hinanden hele den øvrige del af dagen. Sir John Murray udfyldte tiden med at strejfe om i de nærliggende kratskove; men dyrevildt stødte han ikke på, og hvad fuglevildt angik, var han ikke heldig med hensyn til dets spiselighed. Til gengæld havde naturforskeren, som så ofte stikker i jægeren, grund til at være tilfreds, idet to til nogle mærkelige arter henhørende fugle faldt for hans skud. Han hjembragte således en smuk *frankolin*, tretten tommer lang, med kort løb, mørkegrå ryg, røde fødder og rødt næb, hvis sirlige svingfjer spillede i det brunlige, et smukt eksemplar af samme slægt som agerhønen. Den anden fugl, som sir John havde nedlagt ved et særlig heldigt skud, hørte til rovfuglene. Det var en for Sydafrika ejendommelig falk med rød strube og hvid hale, som man med rette plejer at fremhæve for dens smukke former. Foreloperen trak behændigt skindet af dem, så man kunne bevare det, uden at det tog skade.

De første morgentimer var allerede gået den 13. juni. Intet bebudede karavanens komme, og de to unge mænd belavede sig på at tage afsted, da fjerne hundeglam opsatte deres bortgang. Snart efter sås jægeren Mokum komme ridende i fuld galop på sin zebra om hjørnet af et aloekrat, til venstre for lejren.

Buskmanden var redet forud for karavanen og nærmede sig hurtigt europæerne.

"Kom, min brave jæger," råbte sir John Murray glad. "Vi var såmænd nær ved at opgive håbet om Dem, og De må vide, at jeg aldrig ville have kunnet finde trøst, hvis jeg ikke mere havde

fået Dem at se. Det lader til, at vildtet flygter for mig, når jeg ikke mere har Dem ved min side. Kom dog hid, så vi kan fejre Deres genkomst ved et godt glas af vor skotske whisky!"

Til disse den velbårne sir Johns velvillige og venlige ord svarede Mokum ikke. Han så hver af europæerne stift ind i ansigtet, talte dem en for en, og en levende angst malede sig i hans åsyn.

Oberst Everest lagde straks mærke til dette, gik hen til jægeren, der lige var steget af hesten og havde fået foden på jorden, og spurgte ham:

"Hvem søger De, Mokum?"

"Herr Palander," svarede buskmanden.

"Fulgte han ikke med Deres karavane? Er han ikke hos Dem?" spurgte obersten videre.

"Han er der ikke mere!" sagde Mokum. "Jeg håbede at finde ham igen i Deres lejr. Vi savner ham."

Ved disse sidste ord fra buskmanden var Mathias Strux hastigt trådt nærmere.

"Savnes Nikolaus Palander?" udbrød han, "en lærd, man havde betroet til Deres omsorg, en astronom, som De skulle indestå for, og som De ikke har med Dem tilbage? Ved De hvad, min gode jæger, De skal indestå mig for hans person, og det er ikke nok at sige: Herr Nikolaus Palander savnes!"

Disse ord fra den russiske astronom lød ubehageligt i jægerens øren, han var ikke på jagt nu og havde altså ingen grund til at være tålmodig.

"Ej, ej! Herr astrolog over alle russere," svarede han opbragt, "er De ikke så venlig at veje Deres ord lidt mere! Er jeg sat til at passe på Deres kollega, som ikke kan passe på sig selv! De

henholder Dem til mig, og det gør De fejl i, forstår De? Er hr. Palander gået tabt, så er det hans egen skyld! Tyve gange har jeg grebet ham, altid fordybet i sine tal og altid i begreb med at fjerne sig fra karavanen. Tyve gange har jeg advaret ham og ført ham tilbage. Men i forgårs aftes, da mørket faldt på, forsvandt han sporløst, og trods al min søgen har jeg ikke kunnet finde ham igen. Nu kan De jo se, om De er dygtigere til det og har mere held med Dem, og siden De så godt forstår at håndtere Deres kikkert, kan De jo sætte øjet til enden af den og prøve på, om De kan opdage Deres rejsekammerat!"

Buskmanden ville uden tvivl have fortsat i denne tone til stor ærgrelse og harme for Mathias Strux, der stod med åben mund og ikke kunne få et ord indført, hvis ikke sir John Murray havde beroliget den ilsindede jæger. Til al lykke og held for den russiske videnskabsmand endte ordtvisten mellem ham og buskmanden. Men pludselig væltede Mathias Strux sig ind på oberst Everest, der ikke anede noget, og overfusede ham med de mest ugrundede beskyldninger.

"I ethvert fald," sagde Pulkova-astronomen i en tør og hidsig tone, "har jeg ikke i sinde at forlade min ulykkelige kollega i denne ørken. Jeg for mit vedkommende skal opbyde alle mine kræfter på at finde ham igen. Hvis det havde været sir John Murray eller hr. William Emery, der var blevet borte, og det var blevet godtgjort på denne måde, at de var sporløst forsvundet, så antager jeg ikke, at oberst Everest ville have betænkt sig et øjeblik på at afbryde de geodætiske arbejder for at bringe sine landsmænd hjælp. Nu indser jeg ikke, hvorfor man skal gøre sig mindre ulejlighed for en russisk videnskabsmand end for en engelsk."

Da oberst Everest således blev opfordret til at udtale sig nærmere, kunne han ikke bevare sin sædvanlige ro.

"Hr. Mathias Strux," sagde han, idet han stillede sig op med armene over kors og øjet stift rettet mod sin modstander, "er det Deres faste beslutning at ville fornærme mig uden grund? Hvem antager De os englændere for? Har vi givet Dem grund til at betvivle oprigtigheden af vore følelser i et rent humanitetsspørgsmål? Hvad bringer Dem til at forudsætte, at vi ikke vil ile denne kejtede regnemester til hjælp ..."

"Min herre ..." tog russeren ivrigt til orde i anledning af denne betegnelse for Nikolaus Palander.

"Ja, netop kejtede," gentog oberst Everest, idet han særligt betonede hver stavelse i dette tillægsord, "og for at slå Dem med Deres egne våben og vælte den beskyldning, som De netop så rask udslyngede mod os, tilbage på Dem selv, vil jeg tilføje, af hvis vort foretagende mislykkes ved denne tildragelse, vil ansvaret falde på russerne og ikke på englænderne."

"Hr. oberst," råbte Mathias Strux med lynende øjne, "Deres ord ..."

"Mine ord er alle sammen vel overvejede, min herre, og når jeg har sagt det, er det en selvfølge, at fra dette øjeblik af, og indtil vi har genfundet Deres regnemester, skal alt arbejde være stillet i bero. Er De rede til at tage afsted?"

"Det har jeg været rede til, endnu før De havde sagt et eneste ord," svarede Mathias Strux bittert.

Derpå forføjede de to modstandere sig hen til hver sin vogn, for karavanen var lige ankommet.

Sir John Murray, der fulgte med obersten, kunne ikke bare sig for at sige:

"Det er endda et held, at dette kejtede menneske ikke, samtidig med at han selv er faret vild, også har forkommet begge protokollerne, hvori målingerne er blevet indført."

"Det tænkte jeg også på," svarede obersten.

De to englændere udspurgte derpå jægeren Mokum noget nærmere. Denne meddelte dem, at Nikolaus Palander var forsvundet for to dage siden; man havde sidste gang set ham gå ved siden af karavanen, omkring tolv mil fra lejren; han, Mokum, havde straks efter hans forsvinden givet sig til at lede efter ham, hvad der havde forsinket hans ankomst, og da han ikke fandt ham, havde han villet se efter, om denne "regnemester" måske var stødt til sine rejsefæller nord for Nosub. Siden det nu ikke var tilfældet, foreslog han at anstille eftersøgninger i retning af nordøst i den skovrige del af landet og tilføjede desuden, at der ingen tid var at spilde, hvis man ville træffe hr. Nikolaus Palander i live.

Man måtte rigtig nok også skynde sig. I to dage havde den russiske astronom vanket om på lykke og fromme i en egn, som de vilde dyr hyppigt gennemstrejfede. Han var ikke selv mand for at redde sig ud af en forlegenhed, da han alle dage havde levet i tallenes rige og ikke i den virkelige verden.

Hvor ethvert andet menneske dog ville have fundet noget at ernære sig ved, ville den stakkels mand uundgåeligt dø af sult. Det var derfor af største vigtighed, at man snarest muligt ilede ham til hjælp.

Klokken ét forlod oberst Everest, Mathias Strux, sir John Murray og de to yngre astronomer lejren med jægeren som vejviser. Alle var de kommet op at ride på rappe heste, selv den russiske videnskabsmand, som på en højst pudsig måde

klamrede sig fast til sin ganger og indvendigt forbandede den ulykkelige Palander, der forskaffede ham et sådant hoveriarbejde. Hans ledsagere, der var alvorlige og dannede mænd, lod som om de ikke lagde mærke til de morsomme stillinger, som Pulkova-astronomen indtog på sin hest, et livligt og blødmundet dyr.

Før de forlod lejren, havde Mokum anmodet foreloperen om at låne ham sin hund, et smukt og klogt dyr, en støver, som buskmanden satte meget højt. Efter at denne hund havde besnuset en Nikolaus Palander tilhørende hat, fo'r den afsted i nordøstlig retning, mens dens herre opmuntrede den med en ejendommelig fløjten. Den lille skare fulgte straks dyret og forsvandt snart omme bag et tæt krat.

Hele denne dag fulgte oberst Everest og hans ledsagere hunden i alle dens vendinger og drejninger, dens løb hid og did, frem og tilbage. Det kloge dyr havde til fulde fattet, hvad det var, man ville have den til, men endnu havde den ikke truffet sporene af den forulykkede, og man kunne ikke stadigt og sikkert følge noget bestemt spor. Snusende hen ad jorden, for at mærke, om der var noget at lugte, løb hunden fremad, men kom straks igen tilbage uden at være stødt på noget sikkert spor.

Fra deres side forsømte astronomerne intet middel til at give deres nærværelse til kende i denne øde egn. De råbte og kaldte og affyrede deres bøsser, i håb om at blive hørt af Nikolaus Palander, hvor åndsfraværende og fordybet i sine beregninger han end i øvrigt var. På denne måde havde man allerede gennemsøgt lejrens nærmeste omgivelser i en omkreds af fem

mil, da aftenen faldt på og foreløbig standsede eftersøgningen; næste dag ved morgengry måtte man genoptage den.

Om natten søgte europæerne ly under en gruppe træer foran et mægtigt bål, som buskmanden omhyggeligt vedligeholdt. Der hørtes nogle hyl og brøl fra vilde, glubske dyr, hvis nærværelse ikke egnede sig til at berolige dem med hensyn til Nikolaus Palanders mulige opholdssted. Kunne man endnu nære noget håb om at redde den ulykkelige, der måtte være udmattet, udhungret, gennemfrossen af denne nattekulde, udsat for at blive overfaldet af hyæner, som det vrimler med i denne egn af Afrika – det var den tanke, der beskæftigede dem alle. Den ulykkeliges kolleger tilbragte således mange langsommelige timer med at udkaste og drøfte forskellige planer og finde på midler til at nå ham. Englænderne lagde ved denne lejlighed en selvopofrelse for dagen, hvorover selv Mathias Strux burde være blevet rørt, hvor bittert stemt han end var imod dem. Det blev bestemt, at man skulle og måtte finde russeren igen, død eller levende, selv om også de trigonometriske arbejder derved skulle blive opsat på ubestemt tid.

Endelig brød dagen frem efter en nat, hvis timer syntes så lange som århundreder. I en fart fik hestene bidsel og saddel på, og efterforskningerne blev genoptaget og skulle nu anstilles i en videre omkreds. Hunden løb i forvejen, og den lille skare holdt sig i dens spor.

Idet de red mod nordøst, kom oberst Everest og hans ledsagere gennem en lavtliggende og fugtig egn. Vandløbene, der ganske vist hverken var meget store eller betydelige, blev flere og flere. Man kunne let vade over dem, men måtte tage sig

i agt for krokodillerne, hvoraf sir John Murray her så de første eksemplarer. Det var kraftige, store krybdyr, af hvilke nogle var 8-10 meter lange, frygtelig grådige og vanskelige at undslippe fra på søer eller floder. Buskmanden, der ikke ville spilde tid med at bekæmpe disse øgler, undgik dem ad omveje og holdt sir John, der til stadighed var rede til at sende dem en kugle, tilbage. Når et af disse uhyrer viste sig i det høje græs, satte hestene i galop og unddrog sig let fra at blive forfulgt. Midt i de store damme, der opstod ved, at vandet bredte sig fra de overfyldte bække, så man dem i snesevis med hovedet op over vandet snappe et eller andet bytte på samme måde som hundene og lade det glide ned i små mundfulde mellem de frygtelige kæber.

Imidlertid fortsatte den lille skare, ganske vist uden større håb, sin søgen snart inde i tætte krat, der var vanskelige at afsøge, snart ude på den flade mark i et indviklet net af vandløb, idet de undersøgte jordbunden og så efter ubetydelige spor, her en i mandshøjde afbrækket gren, hist en tue frisk nedtrådt græs, længere henne et halvt udslettet mærke, som man næsten ikke mere kunne skelne, hvorfra det stammede. Intet kunne dog bringe de søgende på sporet af den ulykkelige Palander.

De var nu kommet en halv snes mil nord for deres sidste rasteplads, og efter jægerens råd ville de nu vende sig mod sydvest, da hunden pludselig viste tegn til uro. Den gøede og viftede heftigt med halen, fjernede sig nogle skridt med snuden mod jorden og snusede og pustede, så de tørre græsstrå fo'r til side. Derpå kom den tilbage til det samme sted, som om en særlig lugt dér tiltrak den.

"Hr. oberst!" udbrød buskmanden, "vor hund har sporet noget. Det kloge dyr! Den er kommet på sporet efter vildtet – om forladelse, efter videnskabsmanden, som vi er på jagt efter. Lad den nu følge sit eget hoved."

"Ja, rigtigt", gentog sir John Murray efter sin ven jægeren, "den er nu på rette vej. Hør denne småbjæffen! Man kan godt sige, at den taler med sig selv, at den søger at danne sig en mening. Jeg ville give et halvt hundrede pund for et sådant dyr, hvis den kan føre os hen til det sted, hvor Nikolaus Palander har indrettet sit leje."

Mathias Strux ænsede ikke den måde, hvorpå man talte om hans landsmand; det vigtigste var frem for alt, at man fandt ham igen, de holdt sig derfor alle parat til at følge hunden i hælene, så snart den var sikker på, hvad vej den skulle tage.

Det lod ikke vente længe på sig; efter et højt og lydeligt bjæf sprang dyret over en busk og forsvandt i det indre af krattet.

Hestene kunne ikke følge den gennem denne uigennemtrængelige, sammengroede skov. Oberst Everest og hans ledsagere blev derfor nødt til at ride uden om og lade sig lede af hundens fjerne gøen. Et vist håb opfyldte og tilskyndede dem nu; der var ingen tvivl om, at hunden var på sporet af den vildfarne videnskabsmand, og hvis den ikke tabte dette spor, ville den komme lige til målet.

Et eneste spørgsmål trængte sig på: Var Nikolaus Palander død eller levende?

Klokken var elleve om formiddagen. Der hengik en snes minutter, i hvilke hundeglammet, der ledte de søgende, ikke mere lod sig høre. Var det, fordi hunden var for langt borte, eller var den ført på vildspor? Buskmanden og sir John, der red

forud for de andre, blev meget ængstelige og urolige over dette. De vidste ikke længere, i hvad retning de skulle føre deres ledsagere, da hundeglammet pludselig lød på ny en halv mils vej i sydvest, men denne gang uden for skoven. Straks gav de hestene af sporerne og drejede i den retning.

I nogle få spring kom de ud på et sumpet område; de kunne tydeligt høre hunden, men ikke se den; fire-fem meter høje rør og siv dækkede terrænet.

Rytterne måtte stige af hestene, og efter at have bundet disse til et træ listede de sig frem mellem sivene, mens de stadig rettede sig efter hundens gøen.

Inden ret længe var de kommet igennem dette tætte net, der kun egnede sig dårligt til at blive befærdet, og en stor med vand og vandplanter dækket flade viste sig for dem. På det sted, hvor den største sænkning i jorden fandtes, lå en lavvandet, bred og en halv mil lang indsø med brunladent vand.

Hunden var standset på den dyndede bred, hvor den stod og gøede af alle kræfter.

"Der er han, der er han!" råbte buskmanden.

Og Nikolaus Palander var der virkelig; yderst ude på en slags halvø sad han på en træstub, ubevægelig, tre hundrede skridt fra dem, uden at se eller høre noget, med en blyant i hånden, en lommebog over knæet, uden tvivl i færd med at regne.

Hans kolleger kunne ikke tilbageholde et skrig. Den russiske lærde blev, fra en afstand af højest tyve skridt, beluret af en bande krokodiller, der havde hovedet over vandet, og hvis nærværelse han ikke engang anede. Disse forslugne og grådige dyr nærmede sig ham ganske langsomt, lidt efter lidt, og kunne i et nu snappe ham.

"Lad os skynde os!" sagde jægeren ganske sagte, "jeg ved ikke, hvad de krokodiller venter på, for at kaste sig over ham."

"De venter måske, at han skal få den rette vildtsmag," kunne sir John ikke bare sig for at svare, idet han hentydede til den af de indfødte ofte iagttagne kendsgerning, at disse krybdyr aldrig nyder frisk kød.

Buskmanden og sir John anbefalede deres ledsagere at blive og vente på dem her på dette sted; og gik så rundt om søen for at komme ud på den smalle landtange, ad hvilken de kunne nå hen til Nikolaus Palander.

De havde ikke gået to hundrede skridt, før krokodillerne forlod det dybe vand og begyndte at kravle op på landjorden for at gå lige løs på deres bytte.

Videnskabsmanden så intet; han vendte ikke øjnene bort fra sin lommebog, hvori hans hånd stadig skrev det ene tal efter det andet.

"Sikkert øjemål, koldt blod, ellers er han fortabt," mumlede jægeren i øret på sir John.

Begge lagde sig da på knæ, sigtede på de nærmeste krybdyr og trykkede løs. Der lød et dobbelt knald, og to af uhyrerne styrtede baglæns ud i vandet med knækket rygrad, mens resten af banden i et nu forsvandt under vandfladen.

Ved geværernes knalden havde Nikolaus Palander endelig løftet hovedet i vejret. Han genkendte sine staldbrødre, løb hen imod dem og råbte, mens han svingede sin lommebog:

"Jeg har fundet den, jeg har fundet den!"

"Og hvad har De så fundet, hr. Palander?" spurgte sir John ham.

"En decimalfejl i den hundrede og tredivte logaritme i James Wolstons tavle!"

Og han havde virkelig havde fundet denne fejl, den hædersmand! Han havde fundet en logaritmefejl! Han var berettiget til at gøre fordring på den af forlæggeren, James Wolston, udlovede belønning på hundrede pund! Se, det var det, hvormed den berømte astronom ved observatoriet i Helsingfors havde tilbragt sin tid i de fire dage, han havde vandret alene rundt i disse øde og ensomme egne! André-Marie Ampére, den mest åndsfraværende videnskabsmand i hele verden, kunne ikke have gjort det bedre.

12. En station efter sir Johns smag

Endelig var den russiske regnemester da genfundet. Da man spurgte ham, hvorledes han havde levet, og hvad han havde levet af i disse fire dage, kunne han ikke sige det. Havde han haft nogen bevidsthed om de farer, han på denne måde var udsat for? Det var ikke sandsynligt. Da man fortalte ham tilfældet med krokodillerne, ville han ikke tro det og anså det hele for en spøg, hvormed man ville have ham til bedste. Havde han følt noget til sult? Ikke i mindste måde. Han havde ernæret sig af tal, og det så godt, at han havde opdaget denne fejl i sin logaritmetavle.

Af nationalforfængelighed ville Mathias Strux ikke gøre Nikolaus Palander nogen bebrejdelser i hans kollegers påhør; men der er god grund til at tro, at den russiske astronom ganske privat under fire øjne fik en drøj irettesættelse af sin overordnede og et alvorligt pålæg om for eftertiden ikke tiere at lade sig henrive af sine logaritmiske studier.

Arbejdet blev straks genoptaget, og i nogle dage gik alt efter ønske. Et klart og smukt vejr begunstigede observationerne, både af vinkelmålingerne på de forskellige stationer og af zenit-afstandene. Nye trekanter blev føjede til som masker i et net, og deres vinkler nøjagtigt bestemte ved mangfoldige iagttagelser.

Den 28. juni havde astronomerne geodætisk fundet grundlinjen til deres femtende trekant. Efter hvad de kunne slutte sig til, måtte denne omfatte det stykke af meridianen,

der lå imellem anden og tredje grad, og for at få den fuldstændig konstrueret stod endnu tilbage at måle begge de hosliggende vinkler, hvilket lod sig gøre ved at sigte efter en station, beliggende i dens modsatte toppunkt.

Her stødte de på en fysisk vanskelighed. Så vidt øjet kunne nå, var landet skovdække og egnede sig ikke til, at man kunne opstille signaler. Det skrånede i det hele taget temmelig stærkt fra syd til nord, hvorved det blev vanskeligt, om ikke at rejse signalstænger, så dog at se dem.

Der var kun et eneste punkt, som kunne tjene til at opstille en mærkestang, men det lå langt borte. Det var toppen af et godt firehundrede meter højt bjerg, der hævede sig omkring tredive mil mod nordvest. Under disse forhold ville siderne i denne femtende trekant få en længde af over 20.000 favne, en længde, der undertiden ved forskellige trigonometriske målinger er blevet overskredet indtil det firedobbelte, men som den engelsk-russiske kommission endnu ikke var nået til.

Efter moden overvejelse bestemte astronomerne sig til på denne bjergtop at opstille et elektrisk apparat til lysets tilbagekastning og besluttede at holde rast indtil det øjeblik, da det var blevet opstillet og kunne afgive signaler. Oberst Everest, William Emery og Michel Zorn blev udset til, i følge med tre matroser og to buskmænd under foreloperens ledelse at begive sig hen til den ny station for at opstille lampespejlet, der skulle hjælpe dem til at tage en observation om natten. Afstanden var for stor til, at man på lykke og fromme turde anstille iagttagelser om dagen og vente at kunne gøre det med tilstrækkelig sikkerhed og nøjagtighed.

Forsynet med instrumenter og apparater, der blev transporteret af mulæsler, og med tilstrækkelige levnedsmidler begav den lille trop sig på vej om morgenen den 28. juni. Oberst Everest gjorde ikke regning på at komme hen til foden af bjerget før den næste dag, og hvis bestigelsen skulle frembyde vanskeligheder, kunne signalapparatet allertidligst blive opstillet natten mellem den 29. og 30. De i lejren tilbageblevne iagttagere kunne altså ikke begynde at søge det lysende toppunkt i deres femtende trekant, før der var gået mindst seksogtredive timer.

I oberstens fravær hengav Mathias Strux og Nikolaus Palander sig til deres sædvanlige beskæftigelser. Sir John Murray og buskmanden gennemstrejfede omegnen og fældede adskillige dyr af antilope-slægten, der i Sydafrika optræder i så mange forskellige former.

Til sine øvrige jagtbedrifter føjede sir John den at "jage" en giraf, et smukt dyr, der er sjældent i de nordlige egne, men temmelig almindeligt på de flade sletter imod syd; girafjagten bliver af kendere regnet for en "herlig sport". Sir John og buskmanden stødte på en flok på tyve stykker, der var meget sky, så de ikke kunne komme dem nærmere end omkring en halv kilometer. Imidlertid havde en af hunnerne skilt sig fra de andre, og den besluttede jægerne at jage. Dyret tog flugten og satte afsted i kort trav, som om den med vilje lod dem vinde ind på sig; men da sir Johns og buskmandens heste var kommet den betydelig nærmere, bøjede giraffen halen ind imod kroppen og gav sig til at flygte med overordentlig hurtighed. De måtte forfølge den i en strækning af over to mil, indtil sir John endelig sendte den en riffelkugle, der ramte den i skulderpartiet og

strakte den sidelæns til jorden. Det var et prægtigt eksemplar af den dyreart, om hvilken romerne sagde, at den havde lånt "halsen af hesten, benene og fødderne af oksen, og hovedet af kamelen", og hvis rødlige hårlag er plettet med hvidt. Denne besynderlige drøvtygger målte ikke mindre end fire meter i højden fra enden af hoven og til spidsen af dens små med hud og hår beklædte bentappe på hovedet.

I løbet af den påfølgende nat tog de to russiske astronomer nogle gode stjernehøjder, som tjente dem til at bestemme stedets breddegrad.

Den 29. juni hengik, uden at der hændte noget. Med en vis utålmodighed ventede de på, at den næste nat skulle indtræde, for at fastlægge toppunktet i den femtende trekant. Den kom, en nat uden måne og uden stjerner, men tør og uden mindste tåge, og følgelig meget gunstig for pejlingen af et fjernt sigtepunkt.

Alle forberedelserne var truffet, og selv i tilfælde af, at afstanden var for stor til, at man kunne se lysglimtet med det blotte øje, måtte det hurtigt kunne opfattes gennem kikkerten, der om dagen var blevet rettet mod bjergtoppen.

Hele natten mellem den 29. og 30. afløste Mathias Strux, Nikolaus Palander og sir John Murray hinanden foran instrumentet, men bjergtoppen vedblev at være mørk og utydelig, og intet lys funklede på dens øverst spids.

Heraf sluttede iagttagerne, at bestigelsen havde frembudt alvorlige vanskeligheder, og at oberst Everest ikke havde kunnet nå toppen af keglen, før dagen hældede. De opsatte altså deres observation til den følgende nat, idet de ikke tvivlede om, at apparatet jo nok ville blive bragt i orden i løbet af næste dag.

Hvor stor var derfor ikke deres forundring og overraskelse, da de den 30. juni hen ad klokken to om eftermiddagen så oberst Everest og hans følgesvende vende tilbage til lejren, uden at noget havde bebudet deres komme.

Sir John ilede sine kolleger i møde.

"Er det Dem, hr. oberst?" råbte han.

"Ja, os selv, sir John."

"Er bjerget da ikke til at bestige?"

"Jo, det er ganske let at bestige," svarede obersten, "men det er vel bevogtet, kan jeg forsikre Dem. Vi kommer tilbage for at hente forstærkning."

"Hvad for noget? Bor der indfødte?"

"Ja, firføddede indfødte med sort manke, de har ædt en af vore heste."

Med få ord fortalte obersten sine kolleger om sin rejse, der var forløbet fuldkommen heldigt, lige til de kom til foden af bjerget, der, som de da opdagede, kun var til at bestige ad en udløber i sydvest. Men i den eneste indsnævring, der førte op til denne skråning, havde en flok løver netop indrettet sig en "kraal", som foreloperen udtrykte sig. Forgæves havde oberst Everest forsøgt at jage disse skrækkelige dyr ud; men da han var utilstrækkelig rustet, havde han måttet tiltræde tilbagetoget efter at have mistet en hest, som en prægtig løve havde knust lænden på med et slag af poten.

En sådan meddelelse kunne kun opflamme sir John Murray og buskmanden. Dette "løvebjerg" var en station, der skulle indtages, en station, der desuden var aldeles nødvendig til fortsættelsen af de geodætiske arbejder. Lejligheden til at måle sig med de frygteligste eksemplarer af katteracen var alt for god

og fristende til ikke at blive benyttet, og ekspeditionen blev øjeblikkelig organiseret.

Alle de europæiske videnskabsmænd, den fredelige Palander end ikke undtagen, ville tage del i den; men det var nødvendigt, at nogle blev tilbage i lejren for at måle de hosliggende vinkler ved grundlinjen i den nye trekant. Oberst Everest, som indså, at hans nærværelse var aldeles nødvendig for at føre den fornødne kontrol med observationen, besluttede at blive tilbage med de to russiske astronomer. På den anden side var der ingen grund til at holde sir John tilbage. Den afdeling, der blev udset til at tiltvinge sig adgang til bjerget, bestod altså af sir John, William Emery og Michel Zorn, der havde overdænget deres foresatte med bønner, indtil de gav efter, endvidere buskmanden, som ikke ville have afstået sin plads til nogen som helst, og endelig af tre indfødte, hvis mod og koldblodighed Mokum kendte.

Efter at have trykket deres kolleger i hånden forlod de tre europæere hen ad klokken fire om eftermiddagen lejren og forsvandt i skoven i retning af bjerget. De sporede deres heste til hurtigtrav, og klokken ni om aftenen havde de tilbagelagt tredive mil.

To mil fra bjerget steg de af og indrettede deres natteleje. Der blev ikke antændt nogen ild, for Mokum ville ikke henlede dyrenes opmærksomhed på dem, da han ønskede at bekæmpe dem ved højlys dag og ikke fremkalde et natligt angreb.

Hele denne nat igennem lød brølene næsten uophørligt. Først når det er mørkt, forlader disse frygtelige glubske dyr deres hule og går ud på rov. Ingen af jægerne sov så meget som en time, og buskmanden benyttede denne søvnløshed til at give dem nogle råd, der fik værd ved hans lange erfaring. "Mine

herrer," sagde han til dem i en fuldstændig rolig tone, "hvis oberst Everest ikke har taget fejl, vil vi i morgen få at gøre med en bande sortmankede løver. Disse dyr høre i så fald til den farligste og mest glubske race, og derfor må vi være på vor post. Jeg vil råde Dem til at undgå det første spring af disse bæster, der i ét sæt kan tilbagelægge femten-tyve skridt. Forfejler De første gang målet, er det sjældent, at De får lov til at prøve deres lykke endnu en gang. Det er af erfaring, jeg taler. Da de vender tilbage til deres hule ved daggry, er det det rette sted at angribe dem, men de vil forsvare sig og forsvare sig godt; jeg vil blot sige Dem, at om morgenen har løverne fået sat et godt foder til livs, og er derfor mindre glubske og måske også mindre tapre. Det er et mavespørgsmål, men det er også et stedsspørgsmål, for de er mere sky i de egne, hvor mennesket uophørligt tirrer dem. Men her, i dette tyndt befolkede land, har de al den glubskhed, der følger med deres vilde liv. Jeg vil også tilråde Dem, mine herrer, at måle afstanden godt, inden De fyrer løs. Lad dyret kun nærme sig; fyr, når De er sikker på skuddet, og sigt efter skulderpartiet. Jeg vil blot endnu tilføje, at vi vil lade vore heste blive tilbage, de bliver sky og bange over for løven og sætter rytterens sikkerhed på spil. Det er til fods, vi skal kæmpe, og jeg gør regning på, at Deres koldblodighed ikke vil svigte Dem."

Buskmandens ledsagere havde i tavshed hørt på jægerens råd. Mokum var atter blevet den tålmodige jægersmand: Han vidste, at det ville blive en alvorlig sag. Om end det i virkeligheden forholder sig således, at løven i almindelighed ikke styrter sig over det menneske, der går forbi den uden at tirre den, stiger dog dens raseri til det højeste, så snart den

mærker, at den bliver angrebet; så er den et frygteligt dyr, som naturen har givet smidighed til at springe, kraft til at knuse og et forbitrelsens raseri, der gør den skrækkelig. Derfor lagde buskmanden også europæerne på sinde, at de skulle bevare deres koldblodighed, og især gjaldt det sir John, der undertiden lod sig rive med af sin ilterhed.

"Skyd på en løve," sagde han til ham, "ligesom De ville skyde på en agerhøne, og bliv ikke mere befippet i det ene tilfælde end i det andet. Det er det hele!"

Og deri består i virkeligheden også det hele. Men hvem kan svare for, at han vil kunne bevare sin koldblodighed over for en løve, når han ikke er blevet hærdet ved vanen?

Klokken fire om morgenen forlod jægerne deres rasteplads efter at have bundet deres heste forsvarligt midt inde i et tæt krat. Det var endnu ikke blevet dag; nogle svage rødlige strimer bølgede i tågemasserne i øst. Mørket herskede endnu.

Buskmanden rådede sine ledsagere til at efterse deres våben. Han selv og sir Murray, der hver var udrustet med en baglader, behøvede blot at lade kobberhylsteret med patronen glide ind i løbet og prøve, om hanen gik let. Michel Zorn og William Emery, der var forsynet med rifler, fornyede fængkrudtet, der kunne have taget skade af natteduggen. Hvad de tre indfødte angik, da var de udrustet med aloetræsbuer, som de håndterede med megen færdighed. Mere end én løve var allerede faldet for deres pile.

De seks jægere holdt sig tæt sammen og styrede deres gang hen imod indsnævringen, hvortil de to unge videnskabsmænd dagen i forvejen havde fundet indgangen. De talte ikke et ord og listede sig langsomt frem mellem højskovens stammer,

ligesom rødhuderne sniger sig sagte afsted bag krattet i deres skove.

Snart var den lille trop kommet til det snævre svælg, der dannede indgangen til kløften. Her begyndte den smalle gang, der løb i en spalte mellem to granitmure og førte op til de første skrænter af udløberen. Her i denne gang, omtrent på midten af den på et sted, hvor den var blevet noget udvidet ved et fjeldskred, var det, at løvehulen lå.

Buskmanden tog da følgende forholdsregler: Sir John Murray, en af de indfødte og han selv skulle rykke alene frem og liste sig hen til den øverste rand af indsnævringen. På denne måde håbede de at kunne nå tæt hen til hulen og gjorde regning på at kunne fordrive de frygtelige rovdyr derfra, således at de kunne jage dem hen imod den nederste ende af kløften. Der skulle de to unge europæere og de to andre buskmænd ligge på lur og modtage flygtningene med kugler og pile.

Stedet egnede sig udmærket til denne fremgangsmåde. Der hævede sig en mægtig sycomor, som beherskede hele det omliggende krat, og hvis mangfoldige grene afgav en sikker post, som løverne ikke kunne nå. Man husker nok, at disse dyr ikke som deres slægtninge af kattearten besidder den evne at kunne klatre i træer, og jægere, der således havde anbragt sig i en vis højde, kunne undvige deres spring og under gunstige forhold skyde på dem.

Den farlige manøvre skulle altså udføres af Mokum, sir John og en af de indfødte. På en bemærkning fra William Emery svarede jægeren, at det kunne ikke være anderledes, og stod fast og bestemt på, at der ikke blev ændret det mindste i hans plan. De unge mennesker føjede sig så efter hans grunde.

Dagen begyndte nu at gry. Den øverste top af bjerget lyste og skinnede ligesom en fakkel, idet solen kastede sine stråler på den. Efter at buskmanden havde set sine fire ledsagere sætte sig til rette på grenene af sycomoren, gav han tegn til, at de andre skulle gå videre. Sir John, den ene af buskmændene og Mokum selv krøb straks efter hen ad stien, der bugtede sig lunefuldt ind og ud langs den højre væg af indsnævringen.

De tre dristige jægere rykkede således frem et halvt hundrede skridt, idet de dog nu og da standsede og iagttog den snævre gang, som de steg op ad.

Buskmanden tvivlede ikke om, at løverne efter deres natlige udflugt jo var vendt tilbage til hulen, enten for at fortære deres bytte der eller for at hvile sig. Måske ville han endog kunne overrumple dem sovende og i en fart gøre det af med dem.

Et kvarters tid efter at de var trængt gennem indgangen til kløften, kom Mokum og hans to ledsagere ret ud for hulen ved det bjergskred, som Michel Zorn havde fortalt dem om. Der bukkede de sig ned mod jorden og undersøgte dyrenes leje.

Det var en temmelig rimelig hule; hvor dybt den gik ind i bjerget, kunne man ikke lige i øjeblikket se. Dyrelevninger og knogledynger spærrede indgangen. Man kunne ikke tage fejl, det var det af oberst Everest angivne tilflugtssted for løverne.

Men i dette øjeblik syntes hulen dog, stik mod jægerens formodning, at være tom og forladt. Med bøssen spændt lod Mokum sig glide helt ned på jorden og krøb på knæene helt hen til hulens indgang.

Et eneste blik, som han hurtigt kastede ind i den, sagde ham, at den var tom.

Denne omstændighed, som han ikke havde gjort regning på, lod ham straks ændre sin plan. Han kaldte på sine to ledsagere, og i et nu var de ved hans side.

"Sir John," sagde jægeren, "vort vildt er endnu ikke vendt tilbage til sit smuthul, men det kan ikke vare længe, før det kommer. Jeg antager, at vi gør bedst i at indtage dets plads, da det er langt bedre at være belejrede end belejrere, når man har med sådanne krabater at gøre, især når man har en hjælpehær uden for fæstningens porte. Hvad mener Deres Herlighed?"

"Jeg er af samme mening som De, buskmand," svarede sir John Murray. "Jeg står under Deres befaling og lystrer Deres ordrer!"

Mokum, sir John og den indfødte trængte ind i hulen. Det var en dyb grotte, overstrøet med ben og blodigt kød. Efter at jægerne havde forvisset sig om, at den var fuldstændig tom, skyndte de sig at barrikadere indgangen ved hjælp af store sten, som de ikke uden besvær trillede hen og stablede oven på hinanden. Mellemrummene mellem stenene tilstoppede de med tørre grene og kvas, hvormed en del af hulvejen var opfyldt.

Dette arbejde tog kun nogle få minutter, for indgangen til hulen var forholdsvis snæver. Derpå stillede jægerne sig på post bag deres med skydehuller forsynede barrikade og ventede.

Deres ventetid blev ikke lang. Hen ad klokken kvart i seks viste en løve og to løvinder sig omkring hundrede skridt fra hulen. Det var store og svære dyr. Løven rystede sin sorte manke og fejede jorden med sin frygtelige hale, mens den kom slæbende med en hel antilope mellem tænderne og rystede denne, ligesom en kat ville have gjort ved en mus. Dette tunge

vildt vejede ikke noget i dens vældige gab, og hvor tungt belæsset den end var i flaben, bevægede hovedet sig dog fuldkommen let og frit. De to gulhårede løvinder fulgte den hoppende og springende. Sir John – Hans Herlighed tilstod det bagefter – følte en heftig hjertebanken. Hans øjne opspiledes, hans pande slog rynker, og han mærkede en slags krampagtig frygt, blandet med forbavselse og angst, men det varede ikke længe, han blev straks igen herre over sig selv. Hans to ledsagere var derimod lige så rolige som ellers.

Imidlertid havde løven og de to løvinder sporet faren. Ved synet af deres spærrede hule standsede de. De var ikke fulde tres skridt fra dem. Hannen udstødte et hæst brøl, og fulgt af begge løvinderne kastede den sig ind i et tæt buskads til højre, lidt neden for det sted, hvor jægerne først var standset. Man så tydeligt disse frygtelige bæster mellem grenene, deres gule sider, deres spidsede øren og deres funklende øjne.

"Agerhønsene er der," hviskede sir John buskmanden i øret. "Hver tager sin."

"Nej," svarede Mokum dæmpet, "ynglen er ikke fuldtallig, og knaldene ville forskrække de andre."

"Buskmand, er du sikker på din pil i denne afstand?"

"Javel, Mokum," svarede den indfødte.

"Godt, så send hannen en i venstre side og ram den i hjertet."

Buskmanden spændte sin bue og sigtede meget omhyggeligt gennem buskværket. Hvislende fløj pilen fra strengen; løven udstødte et brøl, gjorde et hop og faldt om tredive skridt fra hulen. Den blev liggende på stedet uden at røre sig, og man kunne se dens hvasse tænder, der stak af imod dens blodigrøde læber.

"Godt, buskmand!" sagde jægeren.

I samme øjeblik forlod løvinderne buskadset og kastede sig over den faldne løves krop. Ved deres frygtelige brølen viste to andre løver sig ved en drejning af hulvejen, den ene en gammel han med gule poter, fulgt af en tredje løvinde. Under påvirkning af et forfærdeligt raseri strittede dens sorte manke ud til alle sider og gav den et kæmpemæssigt udseende, så den syntes at være dobbelt så stor som under almindelige forhold. De sprang op og udstødte utroligt gennemtrængende brøl.

"Nu må vi bruge karabinerne," udbrød buskmanden, "og lad os skyde dem i løbet, siden de ikke vil lægge sig!"

Der lød to knald. Den ene af løverne blev truffet af buskmandens sprængkugle lige ved lænden og faldt om som ramt af et lyn. Den anden løve, som sir John havde taget sigte på, fik en pote knust og styrtede hen mod barrikaden. De rasende løvinder fulgte den. Disse frygtelige dyr ville tiltvinge sig adgang til hulen, og det ville også lykkes dem, hvis de ikke blev standset af en kugle.

Buskmanden, sir John og den indfødte havde trukket sig tilbage inderst ind i hulen. Bøsserne var hurtigt igen blevet ladt; der behøvedes endnu kun et par heldige skud, og bæsterne ville måske være faldet livløse om, da en uforudset omstændighed gjorde stillingen ganske forfærdelig for de tre jægere.

Pludselig fyldte en tæt røg hulen. En af forladningerne var faldet i det tørre kvas og havde tændt det i brand. Snart bredte sig et flammehav, som vinden tog fat i og forøgede, imellem menneskene og dyrene. Løverne veg tilbage. Jægerne kunne ikke længere blive inde i deres smuthul uden at udsætte sig for at blive kvalt i løbet af nogle få minutter.

Det var en skrækkelig stilling for dem. Der var ikke noget at tøve efter.

"Ud! Ud!" råbte buskmanden, der allerede var nær ved at kvæles.

Med deres bøssekolber fik de snart kvaset skubbet til side, stødte stenene i barrikaden af vejen, og halvkvalte styrtede de tre jægere ud i fri luft midt i den hvirvlende røgsky.

Den indfødte og sir John fik næppe tid til at sunde sig, før de begge blev kastet omkuld, afrikaneren af et stød med hovedet, englænderen af et slag med halen af de endnu uskadte og kraftige løvinder. Den indfødte, der blev ramt lige for brystet, blev liggende ubevægelig på jorden. Sir John troede, at han havde fået sit ben knust, og sank i knæ, men i samme nu som dyret atter ville gå løs på ham, standsedes det brat af en kugle, som buskmanden sendte det, og som stødte på et ben, så den eksploderede inde i kroppen på den.

I dette øjeblik viste Michel Zorn, William Emery og de to buskmænd sig ved drejningen af indsnævringen og kom lige i rette tid til at tage del i kampen. To løver og én løvinde var bukket under for kuglernes og pilenes dødbringende anfald. Men man havde stadig de overlevende, de to andre løvinder og hanløven, hvis pote var blevet knust ved sir Johns skud, at frygte. Imidlertid gjorde riflerne, betjent med sikker hånd, god nytte i dette øjeblik. En anden løvinde faldt, truffet af to kugler, en i hovedet, og en i siden. Den sårede løve og den tredje løvinde gjorde da et vidunderligt spring hen over hovedet på de unge mennesker og forsvandt ved drejningen, efter endnu en gang at have fået en afskedshilsen med på vejen af to kugler og to pile.

Sir John opløftede et triumferende hurraråb. Løverne var besejret. Fire døde kroppe lå på jorden.

Man ilede hen til sir John Murray; ved sine venners hjælp kunne han rejse sig op, og hans ben var heldigvis ikke brækket. Den indfødte, der også var blevet revet over ende, kom efter nogle øjeblikkes forløb til sig selv igen, da han kun var blevet bedøvet ved det voldsomme stød. En time efter havde den lille skare, uden at have set mere til det bortflygtede par, nået krattet, hvor hestene stod bundet.

"Nå," sagde Mokum så til sir John, "er Deres Herlighed så fornøjet med vore afrikanske agerhøns?"

"Henrykt," svarede sir John, idet han gned sit forslåede ben, "henrykt. Men sikken hale de har, min brave buskmand, sikken hale!"

13. Man tager ilden til hjælp

Imidlertid afventede oberst Everest og hans kolleger med en ganske naturlig utålmodighed udfaldet af den kamp, der stod ved foden af bjerget.

Hvis jægerne havde held med sig, skulle lyssignalet vise sig om natten. Man forstår vel den uro og ængstelse, hvormed videnskabsmændene tilbragte dagen. Deres instrumenter var i beredskab, de havde rettet dem mod bjergtoppen, så at de igennem kikkerterne kunne iagttage selv det svageste skin, men ville dette vise sig?

Oberst Everest og Mathias Strux kunne ikke finde ro et eneste øjeblik. Kun Nikolaus Palander, der stadig var fortabt i et eller andet, forglemte under sine beregninger, at en fare truede hans kolleger. Man må dog ikke beskylde ham for særlig egenkærlighed! Man kunne sige det samme om ham, som man sagde om matematikeren Bouvard: "Han vil først ophøre med at regne, når han ophører med at leve."

Og måske vil Nikolaus Palander kun ophøre med at leve, fordi han engang vil ophøre med at regne.

Man må imidlertid sige, at midt i deres uro og bekymring tænkte de to englændere og russeren i det mindste lige så meget på at få deres geodætiske iagttagelser tilendebragt som på de farer, deres venner var udsat for, farer, som de selv ville have trodset, idet de på ingen måde overså, at de tilhørte den kæmpende videnskab. Men resultatet beskæftigede dem. En fysisk hindring ville for bestandig kunne standse deres arbejder, hvis den ikke blev overvundet, eller i det mindste

forsinke dem. Den angst, de to astronomer svævede i hele denne lange, uendelige dag, er derfor let at forstå.

Endelig kom natten. Oberst Everest og Mathias Strux skulle hver for sig observere en halv time og stillede sig skiftevis hen til kikkertokularet. Midt i dette natlige mulm og mørke talte de ikke et ord og afløste hinanden med kronometrisk punktlighed. Det gjaldt om, hvem af dem der først opdagede dette så utålmodigt ventede signal.

Timerne randt hen, den ene efter den anden. Det var over midnat. Endnu havde der intet vist sig på den mørke bjergkegle.

Endelig, klokken kvart over to, rejste obersten sig kold og rolig og sagde blot dette ene ord:

"Signalet."

Tilfældet havde begunstiget ham til stor ærgrelse for hans russiske kollega, der selv måtte bekræfte, at lyset tydeligt sås. Men Mathias Strux betvang sig og sagde ikke et eneste ord.

Pejlingen blev da taget med smålig, ængstelig omhyggelighed, og efter ofte gentagne observationer udgjorde den målte vinkel 73 grader 58 minutter 42 sekunder, 413. Man ser, at de fik den beregnet indtil tusindedele af et sekund, det vil sige med en nøjagtighed, der så at sige var absolut.

Den næste dag, den 2. juli, blev lejren hævet ved daggry. Oberst Everest ville snarest muligt træffe sine fæller igen, da han længtes meget efter at erfare, om ikke denne erobring af bjerget var blevet alt for dyrekøbt. Vognene begav sig på vej under foreloperens ledelse, og ved middagstid var alle medlemmerne af den videnskabelige kommission atter samlet; som vi allerede ved, manglede ikke en eneste. Hvad der var

forefaldet i kampen imod løverne, blev fortalt, og sejrherrerne hjerteligt lykønskede.

I løbet af formiddagen havde sir John Murray, Michel Zorn og William Emery fra toppen af bjerget målt vinkeldistancen til en ny station nogle mil vest for meridianen; iagttagelserne kunne altså ufortøvet fortsættes. Astronomerne havde ligeledes taget nogle stjernehøjder til at beregne bjergkeglens bredde, hvoraf Nikolaus Palander sluttede, at de ved de sidste trigonometriske målinger havde fået bestemt en grad til af meridianbuen. Det var altså i det hele to grader fra deres grundlinje, til hvis bestemmelse de havde benyttet en række på femten trekanter.

Arbejderne blev øjeblikkeligt fortsat og udført under tilfredsstillende vilkår, så man kunne håbe, at ingen fysiske vanskeligheder ville stille sig hindrende i vejen for deres endelige fuldførelse. I fem uger viste himlen sig gunstig for observationerne, den noget ujævne egn var særdeles vel skikket til opstilling af lysspejle, og under buskmandens vejledning og anvisning blev lejren regelmæssigt opslået på de forskellige steder. Levnedsmidler manglede de aldrig, da jægerne i karavanen med sir John i spidsen uophørligt forsynede dem med kød. Den højvelbårne englænder var ikke længere i stand til at tælle den mængde forskellige antiloper og bøfler, der faldt for hans skud. Alt gik fortræffeligt, sundhedstilstanden i det hele var tilfredsstillende, og vandet var endnu ikke begyndt at mindskes i fordybningerne i terrænet. Endelig syntes tvistighederne mellem oberst Everest og Mathias Strux at tage noget af, til stor glæde for deres ledsagere. Den ene kappedes med den anden i tjenstivrighed, og man kunne allerede forudse det afgjorte held, der ville krone udgangen på foretagendet, da

en lokal vanskelighed for en stund hæmmede iagttagelserne og fik den nationale skinsyge til at blusse op på ny.

Det var den 11. august. Siden den foregående dag drog karavanen gennem en skovrig landstrækning, hvor højskove og krat afløste hinanden i stadig række, den ene mil efter den anden. Den nævnte dags morgen standsede vognene foran en umådelig højskov, hvis grænser syntes at tabe sig hinsides horisonten. Der kan ikke tænkes noget mere imponerende end disse grønne masser, der dannede ligesom en slags forhæng til en højde af mere end tredive meter over jorden. Ingen beskrivelse ville kunne give en rigtig forestilling om disse smukke træer, hvoraf en afrikansk skov er sammensat. De forskelligste træarter blander sig, *gunda*en, *mosokoso*en, *mukomdu*en, hvis ved er meget søgt som skibstømmer, tykstammede ibenholttræer, hvis bark dækker et fuldstændig sort ved, *bauhinia* med jernhårdt ved, *buschnera*en med orangegule blomster, de prægtige *roodeblatts* med hvidlig stamme og med en krone af karmoisinrødt løv, der gør en ubeskrivelig virkning, pokkenholttræer i tusindvis, hvoraf nogle havde et omfang af indtil fem meter. Inde fra skovens dyb udgik en på én gang gribende og storartet susen, der mindede om brændingens skvulpen og brusen mod en sandet bred. Det var vinden, der strøg gennem denne vældige mængde grene og tabte sig i udkanten af kæmpeskoven.

På et spørgsmål, som oberst Everest nu stillede jægeren, svarede denne:

"Det er Ravumaskoven."

"Hvor bred er den fra øst til vest?"

"Fem og fyrre mil."

"Og hvor langt strækker den sig fra syd til nord?"

"Hen ved ti mil."

"Hvorledes kommer vi gennem denne tætte masse af træer?"

"Vi *kan* slet ikke komme igennem den," svarede Mokum. "Der er ingen banet vej eller fremkommelig sti. Vi kan kun gøre én ting, vi må gå uden om skoven, enten mod øst eller vest."

Da cheferne for ekspeditionen hørte buskmandens så faste og bestemte svar, befandt de sig i en stor forlegenhed. Man kunne åbenbart ikke tilvejebringe sigtepunkter i denne skov, der bredte sig over et fuldstændig fladt stykke land. Og hvad det angik, at gå rundt om den, det vil sige, fjerne sig mellem tyve og femogtyve mil til den ene eller anden side af meridianen, så ville det forøge arbejdet ved trekantmålingen meget og måske nøde dem til at føje en halv snes hjælpetrekanter til den trigonometriske række. Der rejste sig altså en virkelig vanskelighed, en naturlig hindring. Spørgsmålet var af vigtighed og vanskeligt at løse. Så snart der var slået lejr i skyggen af nogle prægtige trægrupper en halv mils vej fra selve skovranden, forsamlede astronomerne sig til en rådslagning med det formål at fatte en afgørende beslutning. Muligheden af at triangulere tværs igennem den umådelig tætte masse træer blev straks afvist, da det var indlysende, at man ikke kunne arbejde under sådanne forhold. Der stod altså tilbage at tage under overvejelse, om man skulle omgå vanskeligheden ved at svinge uden om skoven enten til højre eller venstre; det kom omtrent ud på ét, da man næsten måtte fjerne sig lige meget til begge sider, eftersom meridianen gennemskar skoven noget nær på midten.

Medlemmerne af den engelsk-russiske kommission kom altså til den slutning, at de burde gå uden om denne uoverstigelige barriere; om det skete mod øst eller vest, havde kun lidt at sige. Men nu traf det sig netop, at der om dette temmelig ligegyldige spørgsmål udspandt sig en heftig strid imellem oberst Everest og Mathias Strux. De to rivaler, der i nogen tid havde holdt sig nogenlunde tilbage, optændtes nu af hele deres tidligere nag til hinanden, der blot gik over fra at være gemt i deres indre til at lægge sig for dagen i det ydre. Forgæves forsøgte deres kolleger at mægle imellem dem. De to chefer ville ikke høre tale om noget. Den ene, englænderen, holdt på, at de skulle gå til højre, da de ved at vandre i denne retning ville nærme sig den kurs, som David Livingstone havde fulgt på sin første rejse til Zambezifaldene, og det var jo i alt fald en udmærket grund, for denne landstrækning var mere kendt og mere besøgt, og det ville medføre visse fordele. Russeren derimod stemte for at gå til venstre, men tydeligvis blot for at modsige obersten. Havde den sidste valgt at gå til venstre, ville Strux have holdt på højre.

Striden gik temmelig vidt, og man kunne forudse det øjeblik, da det ville komme til et brud mellem kommissionens medlemmer.

Da Michel Zorn og William Emery, sir John Murray og Nikolaus Palander ikke kunne udrette noget, opgav de forhandlingerne og lod de to overordnede til deres strid. Begges stivsindethed var så stor, at man kunne frygte hvad som helst, endog at arbejdet blev afbrudt på dette punkt og fortsat ved to forskellige rækker af hjælpetrekanter.

Dagen gik uden at der kom nogen tilnærmelse imellem de to modsatte meninger.

Den næste dag, den 12. august, opsøgte sir John buskmanden og foreslog ham, at de skulle tage ud og se på omegnen, da han forudså, at de to stivnakker ikke ville komme til enighed lige med det første.

I hvert fald ville et stykke frisk vildt ikke være at foragte.

Mokum, der altid var rede til at gå på jagt, fløjtede ad sin hund, og de to jægersmænd gennemstrejfede krattet, gennemstøvede udkanten af skoven og vovede sig under halvt alvorlig, halvt spøgefuld samtale nogle mil bort fra lejren.

Ganske naturligt drejede samtalen sig om det tilfælde, der hindrede fortsættelsen af de geodætiske arbejder.

"Jeg tænker," sagde buskmanden, "at vi nu kan blive liggende nogen tid ved kanten af Ravumaskoven. Vore to formænd er så langt fra at give efter for hinanden. Deres Herlighed må tillade mig denne sammenligning, men den ene haler til højre og den anden til venstre, ligesom et par okser, der ikke kan blive enige, og på den måde kommer man ingen vegne."

"Det er noget meget kedeligt noget," svarede sir John Murray, "og jeg frygter meget for, at denne egensindighed skal medføre en fuldstændig deling og adsplittelse. Hvis ikke videnskabelige interesser stod på spil, ville denne astronom-rivaliseren være mig temmelig ligegyldig, min brave Mokum. Disse vildtrige egne i Afrika har adspredelse nok for mig, og lige til det øjeblik, da de to rivaler enes, vil jeg gennemstrejfe landet med bøssen i hånden."

"Men tror Deres Herlighed, at de denne gang vil enes om dette punkt? Jeg for min part venter det ikke, og, som jeg før

sagde, vi kan let komme til at ligge fast her for en uforudsigelig tid."

"Jeg er bange for det, Mokum," svarede sir John. "Vore to chefer kævles om et jammerligt intetsigende spørgsmål, som man ikke kan løse ad videnskabelig vej. De har begge to ret, og begge to uret. Oberst Everest har på det bestemteste erklæret, at han ikke vil give efter. Mathias Strux har svoret på, at han vil modsætte sig oberstens anmasselser, og disse to videnskabsmænd, der uden tvivl ville have givet køb over for et videnskabeligt argument, ville aldrig gå ind på at gøre nogen som helst indrømmelse i et rent forfængelighedsspørgsmål. Det er virkelig beklageligt for vort arbejde, at denne skov skal være gennemskåret af meridianen."

"Ad Helvede til med skovene!" svarede buskmanden, "når det gælder sådanne foretagender. Men hvad hensigt har disse videnskabsmænd med at ville måle Jordens længde og bredde? Vil de være kommet et eneste skridt videre, når de således ser den udmålt i fod og tommer? Jeg for min part holder mere af at være uvidende om alle disse ting, Deres Herlighed. Jeg vil hellere tro, at den er uendelig, umådelig, denne jordklode, som jeg bebor, og jeg holder på, at det er at nedsætte den, når man så nøje vil kende dens udstrækning. Nej, sir John, om jeg så levede hundrede år, ville jeg aldrig indrømme nytten af Deres foretagende."

Sir John kunne ikke bare sig for at smile. Dette emne var ofte blevet drøftet mellem ham og jægeren, og dette uvidende naturens barn, denne frie omstrejfer i mark og skov, denne uforfærdede vildtfanger, kunne åbenbart ikke fatte den videnskabelige interesse, der knyttede sig til en trekantmåling.

Undertiden var sir John gået ham på klingen i denne henseende, men buskmanden svarede ham med grunde, der bar præg af sand naturfilosofi og blev fremsat med en naturlig veltalenhed, som han, der halvt var videnskabsmand og halvt jæger, forstod at værdsætte.

Under deres samtale forfulgte sir John og Mokum småvildtet inde på sletterne, bjergharerne, "jordegern", en ny art af gnavere, som Ogilly fandt første gang og gav navn af *Graphycerus elegans*, nogle regnfugle med skingrende skrig og store skarer agerhøns med brun, gul og sort fjerdragt. Men man kunne sige, at sir John alene bar omkostningerne ved denne jagt. Buskmanden skød kun lidt, han syntes at beskæftige sine tanker med dette nid og nag, der herskede mellem de to astronomer, og som nødvendigvis måtte sætte foretagendets heldige udfald i vove. Dette tilfælde med skoven, som "lå i vejen", pinte og ængstede ham sikkert langt mere, end det pinte selve sir John. Hvor mangfoldigt og mangeartet vildtet end var, skænkede han det dog kun en flygtig opmærksomhed, et alvorligt og betydningsfuldt kendemærke hos en jæger som ham.

I virkeligheden gærede en i førstningen ganske vist uklar tanke i buskmandens hoved, men lidt efter lidt arbejdede den sig frem til større klarhed og antog en bestemtere form. Sir John hørte ham tale med sig selv, spørge sig selv, svare sig selv. Han så ham gå med bøssen i hvil uden at ænse noget som helst vildt, hvor nær det end kom ham, så stod han med ét stille og, var lige så fordybet i sine egne tanker, som selve Nikolaus Palander ville have været under sine forsøg på at finde en

logaritmefejl. Men sir John havde respekt for denne stemning og ville ikke udrive sin jagtfælle af en så alvorlig grublen.

To-tre gange i løbet af denne dag nærmede Mokum sig til sir John og sagde til ham:

"Så Deres Herlighed tror altså, at oberst Everest og Mathias Strux ikke vil komme til indbyrdes enighed?"

På dette spørgsmål gav sir John hver gang det samme svar, at det forekom ham vanskeligt at forlige de stridige anskuelser og bringe dem i samklang med hinanden, og at man måtte frygte et brud mellem englænderne og russerne.

Det var hen ad aften, nogle mil fra lejren, at Mokum en sidste gang stillede det samme spørgsmål og fik samme svar; men da tilføjede han.

"Nu vel, Deres Herlighed kan være ganske rolig, jeg har fundet et middel til at lade begge de herrer videnskabsmænd få deres vilje på én og samme tid."

"Nej virkelig, min brave jæger?" svarede sir John, temmelig overrasket.

"Ja, jeg gentager det endnu en gang, sir John: Inden i morgen tidlig vil oberst Everest og hr. Strux ikke mere have nogen grund til at skændes, hvis vinden ellers er gunstig."

"Hvad vil De sige med det, Mokum?"

"Jeg ved nok, hvad jeg vil, sir John."

"Nå, ja ja, så gør det da, Mokum, De vil gøre Dem fortjent af hele det lærde Europa, og Deres navn vil blive optegnet i videnskabens årbøger."

"Det er en stor ære for mig, sir John," svarede buskmanden og overvejede uden tvivl sin plan noget nærmere, for han tilføjede ikke et ord mere.

Sir John respekterede denne tavshed og forlangte ingen forklaring af buskmanden. Han kunne ganske vist ikke gætte, ved hvilket middel hans ledsager bildte sig ind at kunne forlige de to stivnakker, der på en så latterlig måde satte foretagendets udfald på spil.

Jægerne vendte tilbage igen til lejren hen ad klokken fem om eftermiddagen. Spørgsmålets løsning var ikke kommet et skridt videre, og russerens og englænderens gensidige stilling over for hinanden var blevet endnu mere fjendtlig. Michel Zorns og William Emerys ofte gentagne mæglingsforsøg havde ikke ført til noget. Personlige ubehageligheder, som de to rivaler adskillige gange havde sagt hinanden, beklagelige gensidige beskyldninger, umuliggjorde nu enhver tilnærmelse. Man kunne endog frygte, at striden, der havde nået en sådan højde, ville ende med en udfordring. Triangulationens fremtid var altså til en vis grad i fare, med mindre hver af parterne fortsatte den særskilt hver for sig, uafhængigt af den anden. Men i så tilfælde ville en adskillelse blive den umiddelbare følge, og denne udsigt bedrøvede især de unge mænd, der havde vænnet sig så meget til hinandens selskab og var så inderligt sammenknyttede ved gensidig sympati.

Sir John forstod, hvad der foregik i dem, og gættede ganske rigtigt grunden til deres sørgmodighed.

Måske ville han have kunnet berolige dem ved at meddele dem, hvad buskmanden havde ladet sig forlyde med; men hvor megen lid han end fæstede til denne sidstnævnte, ville han ikke berede sine unge venner en uvis glæde og dåre dem med et falsk håb, hvorfor han besluttede at vente til næste dag og først se, om jægeren holdt ord.

Denne foretog ingen forandringer om aftenen i sine sædvanlige beskæftigelser. Han stillede sine vagtposter ud, som han havde for skik at gøre. Han førte tilsyn med, at vognene blev stillet i orden, og traf alle de til betryggelse af karavanens sikkerhed nødvendige foranstaltninger.

Sir John måtte tro, at jægeren havde glemt sit løfte. Inden han gik til ro, ville han i det mindske udforske oberst Everest med hensyn til, hvorledes han nu stillede sig over for den russiske astronom. Obersten viste sig ubøjelig, stod fast på, at han var i sin fulde ret, og tilføjede, at såfremt Mathias Strux ikke ville lade sig noget sige, måtte englænderne og russerne skilles, eftersom "der gives ting, som man ikke kan finde sig i, end ikke af en kollega."

Med den besked gik sir John Murray, meget urolig og bekymret, hen og lagde sig til hvile, og da han var meget træt efter jagten, varede det ikke længe, før han faldt i søvn.

Hen ad klokken elleve om aftenen blev han pludselig vækket. En usædvanlig bevægelse havde grebet de indfødte. De løb frem og tilbage i lejren.

Sir John sprang straks op fra sit leje og så, at alle hans kolleger var på benene.

Skoven stod i brand.

Hvilket skue! I den bælgmørke nat, med den sorte himmel til baggrund, syntes flammeforhænget at hæve sig lige op til zenith. I et nu havde ilden bredt sig over en strækning af flere mil.

Sir John Murray betragtede Mokum, der stod i nærheden af ham, stille og ubevægelig. Men Mokum besvarede ikke hans blik. Nu havde sir John fattet det. Ilden skulle bane

videnskabsmændene vej gennem denne flere århundreder gamle skov.

Vinden blæste fra syd og fremmede buskmandens planer. Luften kom farende, som strømmede den ud af en ventilator, pustede til ilden og mættede dette brændende bål med ilt. Den fik luerne til rigtig at blusse i vejret, løsrev fakler, grene i gløder, gloende kul og førte dem langt bort ind i de tætte krat, der straks blev nye udgangspunkter, hvorfra ilden bredte sig og vandt mere og mere råderum, den plads, hvor branden rasede, udvidede sig mere og mere, og åd sig dybere og dybere ind i skoven. Der udviklede sig en umådelig hede, som nåede helt hen til lejren. Det knitrede og gnistrede i det tørre, visne træ, der lå ophobet under de mørke grene. Midt i flammehavet var der enkelte steder, hvor det af og til blussede op med mere strålende glans og pludselig frembragte et blændende skin. Det var de terpentinholdige træer, der fængede og tændtes som fakler. Der inde hørte man det brage og knalde; som ved en virkelig skydning lød det skud i skud, alt efter skovtræernes forskellige art og beskaffenhed knitrede hvert af dem på sin særegne måde; så kom der høje knald fra gamle, jernhårde stammer og stubbe, der sprang ligesom bomber. Himlen gav genskin af denne kæmpemæssige brand. De luerøde skyer syntes at fænge ild, som om branden strakte sig lige op i den høje himmel. De sprudende gnister aftegnede sig som stjerner på den mørke hvælving midt i de tætte bølgende røgmasser.

På alle sider af den brændende skov lod sig da høre en mængde forskellige dyrs hylen, brølen, tuden. Skygger gled forbi, opskræmte, i alle retninger flygtende flokke, store, mørke spøgelsesagtige skikkelser, hvis frygtelige brøl forrådte deres

nærværelse blandt flygtningenes skare. En uovervindelig rædsel overfaldt disse hyæner, bøfler, løver, elefanter og jog dem ud til de yderste grænser af den mørke horisont.

Branden varede hele natten, den næste dag og den påfølgende nat med. Da morgenen brød frem den 14. august, havde ilden fortæret trævæksten på et overordentlig stort fladerum, og gjort skoven fremkommelig i flere miles bredde. Vejen var banet for meridianen, og denne gang var triangulationens fremtid blevet sikret ved jægeren Mokums dristige dåd.

14. En krigserklæring

Arbejdet blev genoptaget den selv samme dag. Ethvert påskud til strid var forsvundet. Oberst Everest og Mathias Strux tilgav vel ikke hinanden og blev forligt, men de tog i forening atter fat på de afbrudte geodætiske forretninger.

Til venstre for denne store åbning, som branden havde tilvejebragt, hævede sig i henved fem mils afstand en synlig høj. Dens øverste top kunne tages til sigtepunkt og tjene til vinkelspids for den nye trekant. Vinklen, som den dannede med den sidste station, blev altså målt, og den næste dag bevægede hele karavanen sig fremad gennem den afbrændte skov.

Det var en vej, der var belagt med kul. Jordbunden var endnu glohed, hist og her stod nogle stubbe og røg, og hede dunster hævede sig mættede med vanddampe. På mange steder lå forkullede kroppe af dyr, som var blevet overrasket i deres huler og tilflugtssteder, og som ikke ved flugten havde kunnet unddrage sig den alt fortærende ild. Sorte røgmasser, der enkelte steder steg hvirvlende til vejrs, tydede på, at der dog endnu hist og her fandtes nogle spredte pletter, hvor ilden stadig rasede. Ja, man kunne endog tro, at branden slet ikke var slukket, og at den ved hjælp af blæsten, der snart kunne tage fat igen med fornyet styrke, ville ende med at lægge hele skoven i aske.

Desårsag skyndte den videnskabelige kommission på, at de måtte se at komme hurtigt afsted. Blev karavanen indelukket af ilden, var den fortabt. Den hastede derfor med at komme over denne skueplads for ildens hærgen og rasen, hvor de sidste

sidevægge endnu brændte. Mokum ansporede i den anledning vognførerne, og hen ad middag blev der slået lejr ved foden af den ovenfor omtalte høj.

Stenmassen, som hævede sig øverst oppe på denne forhøjning i jordbunden, syntes at være blevet lagt der af menneskehånd. Det var ligesom en slags stendysse, som en oldgransker ville være blevet forbavset over at finde på dette sted. En vældig kegleformet sandsten ragede op over det hele og dannede spidsen af dette primitive mindesmærke, der måtte være et afrikansk alter.

Begge de yngre astronomer og sir John Murray ville tage denne sære stensætning nærmere i øjesyn og steg op ad højens skråning til den øverste flade. Buskmanden ledsagede dem.

De var ikke mere end tyve skridt fra stendyssen, da et menneske, som indtil da havde holdt sig skjult bag en af underliggerne, viste sig et øjeblik, for straks efter at stige ned ad højen eller snarere så at sige trille ned ad den og i en fart gemme sig i et tæt buskads, som ilden havde skånet.

Buskmanden så ham kun et øjeblik, men det var også nok til, at han kunne kende ham.

"En makololo!" råbte han og styrtede afsted efter flygtningen.

Sir John Murray lod sig instinktivt rive med og fulgte sin ven jægeren, hvorefter begge gennemstrejfede krattet uden dog at kunne opdage noget spor af den indfødte. Denne havde nået højskoven, hvis mindste gange og lønligste stier han kendte, og selv den flinkeste støver ville ikke have kunnet indhente ham.

Så snart oberst Everest fik kundskab om denne tildragelse, lod han buskmanden komme for sig og udspurgte ham i så henseende. Hvem var denne indfødte? Hvad bestilte han på

dette sted? Hvorfor havde han, buskmanden, sat efter flygtningen?

"Det er en makololo, hr. oberst," svarede Mokum, "en indfødt fra stammerne nordpå, der jævnligt besøger Zambezis bifloder. Det er en fjende, ikke blot af os buskmænd, men en røver og stimand, der frygtes af enhver rejsende, som vover sig ind i det indre Sydafrika. Dette menneske udspejdede os, og vi vil måske få anledning til at beklage, at vi ikke har kunnet bemægtige os hans person."

"Jamen, buskmand," svarede oberst Everest, "hvad har vi at frygte fra en bande af disse røvere? Er vi ikke mandstærke nok til at modstå dem?"

"Jo, for øjeblikket," svarede buskmanden "men disse røverstammer træffer man hyppigere og i større antal nordpå, og der er det vanskeligt at undgå dem. Hvis denne makololo er en spion – hvad der ikke synes mig at kunne være tvivl om – vil han ikke undlade at lægge os nogle hundrede røvere i vejen, og så, hr. oberst, når de først er der, vil jeg ikke give en hvid for alle Deres trekanter."

Oberst Everest ærgrede sig meget over dette møde. Han vidste, at buskmanden ikke var den mand, der overdrev faren, og at man burde tage hensyn til hans bemærkninger. Den indfødtes hensigter kunne ikke være andet end mistænkelige. Den omstændighed, at han viste sig så pludseligt og øjeblikkeligt tog flugten, tydede på, at man havde grebet ham på fersk gerning i færd med at spejde. Det syntes altså umuligt andet, end at den engelsk-russiske kommissions nærværelse straks ville blive meldt til de nordlige stammer. I hvert fald var

der jo intet at stille op. Man besluttede blot at holde strengere øje med karavanens rute og fortsatte målingerne.

Den 17. august havde astronomerne udmålt tre grader af meridianen.

Ved at efterse kortet fandt man, at byen Kolobeng kun lå hundrede mil nordøst for meridianen. Astronomerne samledes til fælles rådslagning og besluttede at holde nogle dages rast i denne by, hvor de uden tvivl kunne få nyt at høre fra Europa. Det var næsten seks måneder, siden de forlod Orangeflodens bredder og fordybede sig i disse øde egne af Sydafrika, og i al denne tid havde de været uden forbindelse med den civiliserede verden. I Kolobeng, der var en temmelig betydelig by og hovedstation for missionærer, ville det måske lykkes dem atter at knytte det civilisationens bånd, der var bristet mellem dem og Europa. På dette sted ville karavanen også kunne hvile ud oven på sine strabadser, og her kunne man til dels forny proviantforrådet.

Den urokkelige sten, der havde tjent dem til sigtepunkt under den sidste observation, blev taget til endepunkt for denne første del af det geodætiske arbejde, som foreløbig skulle standse her. Fra dette faste mærke skulle de efterfølgende iagttagelser på ny udgå, og dens bredde blev derfor nøje bestemt. Derefter gav oberst Everest tegn til opbrud, og hele karavanen bevægede sig i retning ad Kolobeng til.

Uden at noget var tilstødt dem undervejs, ankom europæerne den 22. august til denne by, der kun er en samling hytter for de indfødte, og højt over dem rager missionshuset. På nogle kort kaldes den også Litubaruba og hed tidligere Lepelole. Der var det, at dr. Livingstone opslog sin bolig i 1843 og opholdt

sig der i flere måneder, mens han stiftede nøje bekendtskab med de gængse sæder og skikke hos de bechuanere, der i denne del af Sydafrika benævnes med det mere specielle navn af bakuiner.

Missionærerne modtog dem særdeles gæstfrit og stillede alle de hjælpemidler, der fandtes der, til deres rådighed. Livingstones hus var endnu at se der, således som det var, den gang Baldwin besøgte det, det vil sige ødelagt og udplyndret, for boerne holdt det ikke i ære eller skånede det under deres indfald i landet i 1852.

Så snart astronomerne havde fået tag over hovedet og var blevet indkvarteret hos de ærværdige fædre, forhørte de sig straks om nyheder fra Europa. Pateren, der stod i spidsen for missionen, kunne dog ikke tilfredsstille deres nysgerrighed, i de sidste seks måneder var der ikke kommet noget bud til missionen. Men inden ret mange dage ventede man en indfødt, som skulle bringe dem aviser og depecher, og det var allerede noget siden, forstanderen havde fået melding om, at han havde været ved bredderne af Øvre-Zambezi. Efter paterens mening kunne det ikke vare mere end en uge, inden dette sendebud kom til Kolobeng. Det var netop så lang tid, som astronomerne ville ofre på at hvile ud, og denne uge tilbragte de alle sammen i det rene driveri, som Nikolaus Palander benyttede sig af til at gennemse alle sine beregninger.

Hvad den menneskesky Mathias Strux angik, så omgikkes han kun lidt med sine engelske kolleger og holdt sig for sig selv. William Emery og Michel Zorn anvendte deres tid på en nyttig måde til at spadsere rundt i omegnen af Kolobeng. Det inderligste og oprigtigste venskab sammenknyttede disse to

unge mennesker, og de var overbeviste om, at hvad der så end tildrog sig, kunne det aldrig bryde dette venskab, der grundede sig på en nøje sjælens og hjertets sympati.

Den 30. august indtraf det så utålmodigt ventede sendebud. Det var en indfødt fra Killimane, en by ved en af Zambezis mundinger. Et købmandsskib fra øen Mauritius, der drev handel med gummi og elfenben, havde de første dage i juli måned lagt ind til land ved denne del af østkysten og afleveret de depecher til missionærerne i Kolobeng, som han nu overbragte. Disse depecher var over to måneder gamle, for det indfødte postbud havde ikke brugt mindre end fire uger til at komme op ad Zambezi.

Denne dag skete der noget, som bør fortælles med alle dets biomstændigheder, for følgerne af det truede alvorligt udfaldet af det videnskabelige foretagende.

Straks efter postbuddets ankomst leverede missionsforstanderen oberst Everest et bundt europæiske blade. De fleste af disse aviser var numre af *Times*, *Daily News* og *Journal des Débats*. Nyhederne, de indeholdt, havde under de forhåndenværende omstændigheder en ganske særlig betydning, som man snart vil kunne dømme om.

Kommissionens medlemmer var forsamlet i missionsbygningens storstue. Efter at have læst avisbundtet, tog oberst Everest et nummer af *Daily News* for 13. maj 1854 for at læse det højt for sine kolleger.

Men næppe havde han læst overskriften på den første artikel i dette blad, før udtrykket i hans ansigt pludselig forandredes, hans pande rynkedes, og bladet dirrede i hånden på ham. Da der var gået nogle øjeblikke, lykkedes det dog obersten at samle

sig, så han blev herre over sig selv og genvandt sin sædvanlige ro.

Sir John Murray rejste sig nu og henvendte sig til obersten med ordene:

"Hvad står der dog i det blad?"

"Alvorlige nyheder, mine herrer," svarede oberst Everest, "såre alvorlige nyheder, som jeg nu skal meddele Dem."

Obersten holdt stadig det pågældende nummer af *Daily News* i hånden. Hans kolleger fæstede deres øjne på ham og kunne ikke tage fejl af hans holdning; de ventede utålmodigt på, at han skulle tage ordet.

Obersten rejste sig. Til stor forbavselse for alle og særlig for den, mod hvem han rettede sin gang, skred han hen til Mathias Strux og sagde til ham: "Forinden jeg meddeler de nyheder, denne avis indeholder, ville jeg gerne gøre en bemærkning til Dem, min herre."

"Jeg er rede til at høre Dem," svarede den russiske astronom.

I en alvorlig tone sagde oberst Everest da til ham:

"Hidtil, hr. Strux, er det mere personlige end videnskabelige rivninger, der har adskilt os og vanskeliggjort vort samarbejde i det værk, vi har påtaget os, for at fremme en almen interesse. Jeg tror, at denne sagernes stilling udelukkende bør tilskrives den omstændighed, at vi begge blev sat i spidsen for dette foretagende. Det har fremkaldt en uophørlig, gensidig modstand fra begge parter. Ved ethvert som helst foretagende, af hvad art det end er, bør der kun være én øverste leder. Er det ikke også Deres mening?"

Mathias Strux bukkede med hovedet til tegn på, at han var enig med obersten.

"Hr. Strux," tog obersten atter til orde, "i følge senere indtrådte forhold vil denne for begge så pinlige stilling nu forandre sig. Men tillad mig, før jeg meddeler Dem, hvad der bevirker denne forandring, at sige Dem, min herre, at jeg nærer en dyb agtelse for Dem, en agtelse, som den plads, De indtager i den lærde verden, gør Dem fortjent til. Jeg beder Dem derfor være overbevist om, at jeg oprigtig beklager alt, hvad der er forefaldet imellem os."

Disse ord fremførte oberst Everest med megen værdighed, ja ligefrem med en besynderlig stolthed.

Man kunne ikke mærke spor af ydmygelse i disse undskyldninger, som han fremkom med af egen drift og uden at opgive noget af sin værdighed.

Hverken Mathias Strux eller hans kolleger vidste, hvor obersten ville hen. De kunne ikke gætte den bevæggrund, han lod sig lede af ved denne lejlighed. Ja, måske var den russiske astronom, der ikke havde de samme grunde som hans kollega til at udtrykke sig således, mindre tilbøjelig til at glemme den personlige bitterhed, han følte. Imidlertid overvandt han dog sin uvilje og svarede således:

"Hr. oberst, jeg mener ligesom De, at vore rivninger, hvis oprindelse jeg ikke vil efterspore, ikke i noget tilfælde bør skade det videnskabelige hverv, det er os pålagt at udføre. Jeg nærer ligeledes den agtelse for Dem, som Deres åndsgaver fortjener, og, så vidt det afhænger af mig, vil jeg sørge for, at min personlighed før eftertiden ikke spiller nogen fremtrædende rolle i forholdet imellem os. Men De talte om en forandring, som omstændighederne ville medføre i vor gensidige stilling til hinanden. Jeg fatter ikke ..."

"De vil snart fatte det, hr. Strux," svarede oberst Everest i en tone, der ikke var fri for et vist anstrøg af vemod. "Men giv mig først Deres hånd."

"Her er den," sagde Mathias Strux, dog ikke uden en svag tøven.

De to astronomer rakte hinanden hånden uden at tilføje et eneste ord.

"Endelig," udbrød sir John Murray, "er de da blevet venner."

"Nej, sir," svarede oberst Everest og slap den russiske astronoms hånd, "for fremtiden er vi fjender! Fjender, der er adskilt ved et gabende svælg. Fjender, der ikke mere bør mødes, end ikke på videnskabens område."

Derpå vendte han sig til sine kolleger og tilføjede:

"Mine herrer, der er erklæret krig mellem England og Rusland. Her er engelske, russiske og franske aviser, der meddeler denne krigserklæring."

Og virkelig var i det øjeblik krigen i 1854 begyndt. De med franskmændene og tyrkerne forbundne englændere kæmpede for Sevastopol. Det orientalske spørgsmål blev behandlet med kanonskud i det Sorte Hav.

Oberst Everests sidste ord virkede som et tordenbrag. De gjorde et heftigt indtryk på disse englændere og russere, der i en sjælden grad besjæledes af nationalitetsfølelse. De rejste sig pludselig. Disse blotte ord: "Der er erklæret krig!" havde været tilstrækkelige. Det var ikke længere standsfæller, kolleger, videnskabsmænd, der var trådt sammen for at udføre et videnskabeligt hverv og forbundet med hinanden til dets fremme, det var fjender, der allerede målte hinanden med

øjnene, så megen indflydelse har disse tvekampe mellem folk og folk på menneskenes hjerter.

Instinktivt havde europæerne fjernet sig fra hinanden. Selv Nikolaus Palander var underkastet den almindelige påvirkning. William Emery og Michel Zorn var de eneste, der måske endnu betragtede hinanden med mere sørgmodighed end fjendskab og beklagede, at de ikke havde kunnet give hinanden et sidste håndtryk før oberst Everests meddelelse.

Der blev ikke sagt et ord. Efter at have vekslet en hilsen forføjede russerne og englænderne sig hver til sit.

Denne nye situation, denne adskillelse af de to partier måtte vanskeliggøre fortsættelsen af de geodætiske arbejder, men ikke afbryde dem. Enhver ville i sit lands interesse fortsætte det påbegyndte foretagende, men målingerne måtte dog nu overføres på to forskellige meridianer. Under en sammenkomst, der fandt sted imellem Mathias Strux og oberst Everest, blev de nærmere omstændigheder i så henseende ordnet. Loddet faldt således, at russerne skulle fortsætte på den allerede løbende meridian englænderne derimod skulle betragte det hidtil i fællesskab besørgede arbejde som afsluttet og tres til firs mil længere vest på vælge sig en anden bue, som de skulle forbinde med den første ved en række hjælpetrekanter, derpå skulle de fortsætte deres trekantmåling, og udstrække den indtil tyvende breddegrad.

Alle de dertil hørende spørgsmål blev løst af de to nævnte videnskabsmænd alene, og, det må man sige, de fremkaldte ikke den mindste tvist imellem dem. Deres personlige rivalisering forsvandt over for den store nationale strid. Mathias Strux og oberst Everest vekslede ikke et eneste

stødende ord og holdt sig inden for høflighedens snævreste grænser.

Med hensyn til karavanen blev det afgjort, at den ligeledes skulle deles i to mindre dele, men hver skulle beholde sit materiel. Loddet tildelte nu russerne besiddelsen af dampbåden, som det er indlysende, at man ikke kunne dele.

Buskmanden, der havde haft mest at gøre med englænderne, og særlig havde knyttet sig til sir John, bibeholdt ledelsen af den engelske karavane, hvorimod foreloperen, der ligeledes var et meget dygtigt og forstandigt menneske, blev sat i spidsen for den russiske. Hvert parti beholdt sine instrumenter, så vel som et eksemplar af de to ensartede protokoller, hvori talstørrelserne, man havde fået ud som resultat af iagttagelserne, hidtil var blevet indført.

Den 31. august skiltes medlemmerne af den fordums internationale kommission. Englænderne tog først afsted for at knytte deres nye meridian til den sidste station. De forlod altså Kolobeng klokken otte om morgenen, efter at have takket missionens fædre for den gæstfrihed, de havde nydt under deres tag.

Hvis en af disse missionærer var trådt ind i Michel Zorns værelse nogle minutter før englændernes afrejse, ville han have set William Emery trykke sin hidtidige ven i hånden, den ven, der nu i følge Deres Majestæter dronningens og zarens vilje var hans fjende.

15. En grad til

Adskillelsen var blevet fuldbyrdet. Under fortsættelsen af det geodætiske arbejde ville astronomerne blive mere bebyrdede, men foretagendet i sig selv måtte ikke lide under det. Der måtte anvendes den samme nøjagtighed, opnås den samme grundighed ved udmålingen af denne nye meridian, som det hidtil havde været tilfældet, og det indvundne udbytte måtte prøves med samme omhyggelighed som tidligere. De tre engelske videnskabsmænd, der fordelte arbejdet imellem sig, kunne blot ikke gå så hurtigt frem, og det kostede dem en del mere anstrengelse. Hvad russerne på deres side skulle besørge, ville de udføre på den nye meridianbue. Nationalforfængeligheden måtte i nødstilfælde holde modet ved lige hos dem under fuldførelsen af denne langvarige og møjsommelige opgave. Tre skulle nu gøre tjeneste for seks, og derfor var det nødvendigt, at de ofrede foretagendet alle deres tanker og hvert minut af dagen. Derfor blev William Emery tvunget til at hengive sig mindre til sine drømmerier, og sir John Murray så sig nødsaget til at lade være med at studere Sydafrikas dyreverden med bøssen i hånden slet så meget som tidligere.

Et nyt program, der tildelte hver af de tre astronomer hans part i arbejdet, blev straks udfærdiget. Sir John Murray og obersten påtog sig zenith-iagttagelserne og den egentlige geodæsi, William Emery erstattede Nikolaus Palander i regnevæsenet. Det er en selvfølge, at valget af stationerne samt opstillingen og fordelingen af sigtepunkterne blev truffet i

fællesskab, og der var ikke længere grund til at frygte, at der skulle opstå nogen uenighed imellem disse tre. Ligesom tidligere fortsatte den brave Mokum med at være karavanens fører og jæger. De seks engelske matroser, der udgjorde halvdelen af besætningen på *Dronning og Zar*, var naturligvis fulgt med deres chefer, og selv om dampbåden var blevet overladt russerne og udelukkende stillet til deres rådighed, så udgjorde dog gummibåden en del af det engelske materiel, og den var tilstrækkelig til, at de i den kunne sætte over mindre vandløb. Vognene var blevet fordelt efter beskaffenheden af den proviant, som fandtes på dem, og således var der sørget for at sikre begge karavaner tilstrækkelige fødemidler, ja endog taget hensyn til de rejsendes bekvemmelighed. Også den under buskmandens befaling stående eskorte af indfødte var blevet delt i to lige store dele, noget, der dog ikke var blevet iværksat, uden at de ved deres hele holdning havde lagt for dagen, at denne deling mishagede dem. Måske havde de også ret, når sagen blev betragtet ud fra den almene sikkerheds standpunkt. Disse buskmænd så sig nu ført langt bort fra egne, der var dem hjemlige, langt bort fra de græsgange og vandløb, som de var vant til at færdes ved, op mod et nordligt område, hvor talrige omvandrende stammer, der ulykkeligvis var sydafrikanerne fjendtligt indstillede, strejfede om og huserede, og under disse forhold passede det dem ikke ret godt at splitte deres kræfter. Omsider kom det dog ved buskmandens og foreloperens hjælp så vidt, at de gik ind på, at karavanen blev delt i to, der desuden – og det var den grund, som mest fik dem til at give efter og indvillige – skulle arbejde forholdsvis nær ved hinanden og i det samme område.

Da oberst Everests afdeling forlod Kolobeng den 30. august, vendte de sig hen imod den dysse, der havde tjent til sigtepunkt ved de senest iagttagelser.

Den gik nu for anden gang ind i den afbrændte skov og kom hen til højen.

Den 8. september var den fornødne række af hjælpetrekanter fuldendt, og oberst Everest valgte, i fuld overensstemmelse med sine kolleger og efter at have rådført sig med kortene, den nye meridianbue, som yderligere målinger skulle beregne i dens forlængelse indtil tyvende grad sydlig bredde. Denne meridian lå en grad vest for den første og var den tre og tyvende østlige længdegrad fra Greenwich. Englænderne kom altså ikke til at operere i større afstand fra russerne end tres mil, men den var tilstrækkelig stor til at forhindre, at deres trekanter nogen sinde krydsede hinanden. Under disse forhold var det usandsynligt, at de to partier ville mødes i deres trigonometriske målinger, og følgelig var det usandsynligt, at valget af et sigtepunkt skulle give anledning til kævl eller måske til beklagelige sammenstød.

Landet, som de engelske iagttagere drog igennem i løbet af september måned, var frugtbart og bakket, men dog kun lidet befolket; det begunstigede karavanens fremgang; og da himlen var smuk og klar, uden tåge og skyer, kunne iagttagelserne foretages uden besvær. De traf kun på få større skove, men derimod på vidtstrakte krat og buskadser, store flade strækninger, over hvilke der hist og her hævede sig nogle ujævnheder i terrænet, som egnede sig fortræffeligt til opstilling af mærkestænger med sigtepunkter, enten ved dag eller nat, ligesom intet hindrede den fulde og frie benyttelse af instrumenterne. Det var på samme tid en på alle naturens

frembringelser vidunderligt yppig egn. Størsteparten af blomsterne duftede så stærkt, at de drog hele sværme af biller, skarabæer og andre insekter til sig, og især en art bier, der kun afveg ganske lidt fra de europæiske og rundt om i revner og sprækker af stene eller træer afsatte en hvid, meget flydende honning med liflig smag. Nogle store dyr vovede sig undertiden om natten hen i nærheden af det sted, hvor man havde slået lejr. Det var især giraffer, forskellige antilope-arter, nogle glubske dyr som hyæner, næsehorn, og endog elefanter. Men sir John ville ikke mere lade sig aflede fra sine sysler. Hans hånd indstillede nu astronomens kikkert og førte ikke længere jægerens riffel.

Under sådanne forhold var det Mokum og nogle af de indfødte, der måtte påtage sig leverancen af fersk kød, men man kan vel tænke sig, at knaldet af deres bøsser fik Hans Herligheds hjerte til at banke og hans puls til at slå hurtigere. For buskmandens skud faldt to-tre store steppebøfler, af dem, bechuanaerne kalder "bokolokoloer," og som har en længde af fire meter fra mule til hale og en højde af to meter fra klov til skulder. Deres sorte hud havde en blålig glans. Det var frygtelige dyr at se til, med korte, kraftige, tætte lemmer, et lille hoved, vilde øjne, og den korte, hvælvede pande kronet med tykke, sorte horn. De udgjorde en fortræffeligt bidrag til det friske vildt, som bragte lidt afveksling ind i karavanens daglige kødforsyning.

De indfødte tilbereder dette kød på en sådan måde, at det næsten kan holde sig, så længe det skal være, i lighed med det *pemmikan*, som Nordamerikas indianere har så megen nytte af. Europæerne fulgte med megen interesse denne kulinariske

fremgangsmåde, mod hvilken de i førstningen nærede en del modbydelighed. Efter at bøffelkødet var blevet skåret i tynde strimler og tørret i solen, blev det snøret ind i en garvet hud og så grundigt bearbejdet og gennemtærsket med plejle, så det til sidst smuldrede hen til det rene støv: Pulveriseret kød. Dette kødpulver blev stoppet ned i lædersække og stærkt sammenpresset, og dernæst hældte man kogende fedt, som var udvundet af dyret selv, over det. I dette fedt, der rigtig nok var en smule tællet, blandede de afrikanske kokke noget af den fine marv og nogle buskbær, hvis sukkersaft, som det syntes, skulle indgå forbindelse med de kvælstofholdige bestanddele i kødet. Så blev det hele blandet sammen, stampet og banket, så at det, når det var blevet afkølet, dannede en kage, der var lige så hård som en sten.

Dermed var tilberedningen færdig, og Mokum bad de herrer astronomer smage på denne pemmikanblanding, som jægeren holdt på som på en nationalret, og europæerne føjede ham også i dette. De første mundfulde forekom englænderne modbydelige, men de vænnede sig snart til smagen af denne afrikanske budding, så det varede ikke længe, før de blev meget begærlige efter den. Det var faktisk et meget styrkende næringsmiddel, der egnede sig fortræffeligt til at afhjælpe den trang til stærk og nærende føde, som en karavane måtte komme i, når den drog rundt i et fremmed, ukendt land, hvor man ofte ikke kunne få frisk kød; det var et meget næringsrigt stof, let at transportere, og kunne uden at undergå synderlig forandring holde sig meget længe, tog kun ringe plads op og indeholdt på et lille rumfang en stor mængde nærende bestanddele. Takket være jægeren beløb deres forråd af pemmikankød sig snart til

flere hundrede pund, og dermed var der sørget for deres fremtidige behov.

På den måde hengik dagene, og nætterne blev undertiden anvendt til iagttagelser. William Emery tænkte stadig på sin ven Michel Zorn og beklagede meget den skæbnens omskiftelse, der på et øjeblik havde sønderrevet det inderligste venskabs bånd. Ja! Han savnede Michel Zorn, og han vidste ikke længere, hvem han skulle dele sine følelser over alle de forskellige indtryk, som denne storslåede og ville natur fremviste. Han fordybede sig da i sine beregninger og tyede til disse tal med en Palanders seje udholdenhed, og med dette gik tiden for ham. Oberst Everest var uforanderlig den samme, som han altid havde været, med det samme kolde temperament, der kun var lidenskabeligt betaget af trigonometriske målinger og de dertil hørende iagttagelser. Sir John savnede af ganske hjerte den halve frihed, han tidligere havde nydt, men han tog sig vel i agt for at beklage sig.

Fra tid til anden tillod skæbnen dog Hans Herlighed at holde sig skadesløs for de savn, han til daglig måtte pålægge sig. Havde han end ikke mere tid til at strejfe om i skov og krat og jage omegnens vilde dyr, så gjorde disse dyr sig dog i visse tilfælde den ulejlighed at komme til ham og friste ham til at afbryde sine iagttagelser. I så fald var han jæger og videnskabsmand i samme person. Sir John befandt sig i en tilstand af en slags lovligt nødværge, og således gik det til, at han den 12. september havde et alvorligt sammenstød med et gammelt næsehorn fra nabolaget, et møde, der kom til at "koste ham temmelig meget," som man straks vil få at vide.

I nogen tid havde dette dyr snuset rundt i flankerne af karavanen. Det var en vældig "chukuru", som buskmændene kalder denne tykhud, med en længde af over fire meter og en højde på to, og på dens sortfarvede hud, der var mindre rynket end dens asiatiske slægtninges, havde buskmanden kunnet se, at det var et farligt dyr. De sorte arter er da også virkelig mere lette til bens og mere tilbøjelige til at gå angrebsvis til værks end de hvidgrå arter, og de angriber både mennesker og dyr, endog uden at være blevet tirrede eller udfordrede.

Den næste dag var sir John Murray gået ud sammen med Mokum for at begive sig omkring seks mil fra stationen for at tage en højde i øjesyn, hvor oberst Everest agtede at rejse en mærkestang. Drevet af en vis anelse havde han taget sin spidskugleriffel med og ikke en simpel jagtbøsse. Om end det omtalte næsehorn ikke var blevet bemærket i de sidste to dage, ville sir John dog ikke gå ubevæbnet rundt i et ukendt land. Mokum og hans kammerater havde gjort jagt på rhinocerossen, men uden at kunne finde den, og det var jo muligt, at det vældige dyr ikke havde opgivet sine planer.

Sir John fik ingen grund til at angre, at han havde båret sig ad som et fornuftigt menneske. Han og hans følgesvend var kommet hen til den opgivne høj, uden at der var tilstødt dem noget, og var klatret helt op til dens stejleste top, da chukuruen pludselig viste sig netop ved foden af denne samme høj i udkanten af et lavt og ikke videre tæt krat. Aldrig tidligere havde sir John haft lejlighed til at iagttage den på så nært hold. Det var sandelig et forfærdeligt dyr. Dens små øjne lynede, dens lige, bag til en smule krummede horn, det ene foran det andet og næsten lige lange, vel godt en halv meter høje og solidt og

forsvarligt fæstnede i næsens benmasse, udgjorde et frygteligt våben.

Buskmanden fik først øje på dyret, som det lå der en halv mil borte under en mastixbusk (*Pistacia lentiscus*).

"Sir John," sagde han straks, "lykken er med Deres Herlighed! Der er chukuruen!"

"Rhinoceros!" udbrød sir John, og hans øjne livede pludselig op.

"Ja, sir John," svarede jægeren. "Som De ser, er det et prægtigt dyr, og det lader til at være meget opsat på at afskære os tilbagetoget. Hvorfor denne chukuru er os så svært på nakken, skal jeg ikke kunne sige, for det er jo blot en simpel planteæder; men nu er den altså der, under den busk, og vi må drive den bort der fra."

"Kan den komme lige her op til os?" spurgte sir John.

"Nej, Deres Herlighed," svarede buskmanden. "Skrænten er for stejl for dens korte, undersætsige lemmer. Den vil nok blive liggende og vente!"

"Nu vel, så lad den vente," svarede sir John, "og når vi er blevet færdige med at undersøge denne station, vil vi jage denne besværlige nabo af vejen."

Sir John Murray og Mokum genoptog da deres for et øjeblik afbrudte undersøgelse. Med største omhyggelighed besigtigede de højens top og udså pladsen, hvor signalstangen skulle rejses. Andre temmelig betydelige højder i nordvest måtte kunne bidrage til at få den nye triangel konstrueret under de heldigste forhold.

Da dette arbejde var endt, vendte sir John sig om imod buskmanden og sagde til ham:

"Hvis De så vil, Mokum."

"Jeg er til tjeneste, Deres Herlighed."

"Venter næsehornet os stadig?"

"Stadig."

"Lad os så stige ned, og hvor vældigt dette dyr end kan være, skal en kugle fra min riffel let få bugt med det."

"Én kugle!" udbrød buskmanden, "Deres Herlighed ved ikke, hvad en chukuru er for en. De dyr er sejlivede, og man har endnu aldrig set en rhinoceros falde for en enkelt kugle, hvor godt denne end har truffet det sted, der blev sigtet efter."

"Bah!" sagde sir John, "det er, fordi man ikke har brugt spidskugler."

"Spidse eller runde," svarede Mokum, "det er lige meget; de første kugler, De sender den, ville ikke kunne fælde et sådant dyr."

"Nu vel, min gode Mokum," svarede sir John, henrevet af sin jægerstolthed, "jeg skal vise Dem, hvad vore europæiske våben formår, siden De tvivler!"

Med disse ord spændte sir John hanen på sin riffel, rede til at fyre, så snart afstanden forekom ham passende.

"Et ord, Deres Herlighed!" sagde buskmanden en smule stødt og holdt sin ledsager tilbage med en håndbevægelse. "Vil Deres Herlighed indlade Dem på et væddemål med mig?"

"Hvorfor ikke, min gode jæger?" svarede sir John.

"Jeg er ikke rig," sagde Mokum, "men jeg vil dog gerne vove et pund imod Deres Herligheds første kugle."

"Det er et ord!" svarede sir John straks. "De skal få et pund, hvis dette næsehorn ikke falder for min første kugle."

"Vædder vi?" spurgte buskmanden.

"Vi vædder."

Begge jægerne steg ned ad højens stejle skråning og havde snart posteret sig i en afstand af små to hundrede meter fra chukuruen, der blev liggende fuldstændig ubevægelig. Det var altså under meget gunstige forhold, den tilbød sig nærmest for sir John, der kunne sigte på den, hvor han selv ville. Englænderen troede selv at have så let vundet spil, at han, i det øjeblik han skulle til at trykke løs, ville give buskmanden lejlighed til at tage sit væddemål tilbage og sagde til ham:

"Står det stadig ved magt?"

"Ja, stadig!" svarede Mokum roligt.

Rhinocerossen blev liggende lige så rolig som en skydeskive. Sir John kunne selv vælge, hvor han helst ville træffe den, for at fremkalde en øjeblikkelig død. Han bestemte sig til at skyde dyret i mulen, og da hans jægerforfængelighed opflammede ham yderligere, tog han overmåde omhyggeligt sigte.

Der lød et skud. Men i stedet for at træffe kødet ramte kuglen rhinocerossens horn, så enden af det fløj bort i stumper og stykker. Dyret syntes ikke engang at mærke stødet.

"Det skud tæller ikke," sagde buskmanden. "Deres Herlighed har ikke ramt den i kødet."

"Jo vist så!" svarede sir John, en smule ærgerlig. "Skuddet tæller, buskmand. Jeg har tabt et pund, men jeg vil vædde med Dem om lige så meget igen, kvit eller dobbelt."

"Som De selv vil, sir John, men De taber."

"Det vil vi dog få at se!"

Riflen blev omhyggeligt ladet igen. Sir John sigtede på chukuruen i højde med hoften og affyrede sit andet skud. Men kuglen ramte et sted, hvor huden lægger sig i folder som et

hornagtigt panser, og faldt mat til jorden til trods for den kraft, den havde til at trænge igennem. Næsehornet rystede sig og flyttede sig nogle skridt.

"To pund!" sagde Mokum.

"Holder De dem?" spurgte sir John.

"Gerne."

Denne gang samlede sir John, som harmen begyndte at gøre ilter, hele sin koldblodighed og sigtede på dyrets pande. Kuglen traf på det sted, den var rettet imod, men den sprang igen tilbage, som om den var stødt imod en metalplade.

"Fire pund!" sagde buskmanden roligt.

"Og fire til!" udbrød sir John, ude af sig selv af forbitrelse.

Denne gang trængte kuglen ind under hoften på næsehornet, der gjorde et frygteligt spring; men i stedet for at segne død om, kastede dyret sig med ubeskriveligt raseri over buskene og ødelagde dem.

"Jeg tror, den rører sig lidt endnu, sir John!" sagde jægeren tørt.

Sir John var ikke længere herre over sig selv.

Hans koldblodighed forlod ham fuldstændig. Disse otte pund, som han var blevet buskmanden skyldig, vovede han på en femte kugle, tabte igen, fordoblede indsatsen atter og atter, og først ved det niende skud fra hans riffel faldt den sejlivede tykhud om, da den endelig havde fået en kugle igennem hjertet, og rejste sig ikke mere.

Da udstødte Hans Herlighed et højt hurraråb. Hans væddemål, hans skuffelse, alt glemte han for blot at mindes ét: Han havde dræbt en rhinoceros.

Men, som han senere sagde til sine medbrødre af Jagtklubben i London: "Det var et kostbart dyr!"

Og det havde virkelig kostet ham ikke mindre end seksogtredive pund [Note 10)], en betydelig sum, som buskmanden indkasserede med sin sædvanlige ro.

16. Forskellige tildragelser

Ved udgangen af september måned var astronomerne kommet en grad til mod nord. Den ved hjælp af toogtredive trekanter allerede udmålte del af meridianen strakte sig da over fire grader, og dermed var det halve af arbejdet gjort. De tre videnskabsmænd udviste en overordentlig iver, men da deres antal nu var indskrænket til tre, følte de sig undertiden så trætte og udmattede, at de måtte opsætte deres arbejde i nogle dage. Varmen var meget stor og ligefrem trykkende, oktober måned på den sydlige halvkugle svarer til april på den nordlige, og på fireogtyve grader sydlig bredde hersker den samme høje temperatur, som man finder i Algier. Visse timer af eftermiddagen kunne man ikke foretage sig noget arbejde, og den trigonometriske måling led derved nogle standsninger, som særlig foruroligede buskmanden, og det var af følgende grunde:

I den nordlige forlængelse af meridianen, en hundrede mils vej fra den af observatørerne sidst oprettede station, gennemskar buen en ejendommelig strækning, en *karru*, som den hedder i de indfødtes sprog, som var lig den, der ligger ved foden af Roggeveldbjergene i Kapkolonien. I den fugtige årstid frembyder denne egn overalt tegn på den vidunderligste, yppigste frugtbarhed; efter nogle dages regn dækkes jordbunden med et tæt grønt; blomsterne spirer frem på overalt, planterne skyder i løbet af meget kort tid op af jorden; græsgangene tiltager i frodighed for ens øjne, vandløb danner sig, antilopehjordene kommer ned fra de højere liggende

strækninger og tager disse improviserede prærier i besiddelse. Men denne mærkelige foretagsomhed, naturen her udfolder, varer kun kort. Næppe er der gået en måned, eller måske højst seks uger, før solens stråler har trukket al denne fugtighed og væde ud af jorden igen, så den taber sig i luften i skikkelse af vanddampe. Jorden størkner og hærdes, så den kvæler de nye spirer; plantevæksten forsvinder i løbet af nogle få dage, dyrene flygter fra denne egn, der nu er blevet ubeboelig, og ørkenen breder sig nu vidt og bredt der, hvor der indtil for nylig udfoldede sig et yppigt og rigt planteliv over en stor strækning.

Sådan var den karru, som oberst Everests lille skare skulle igennem, før den nåede den egentlige ørken, der grænser op til Ngamisøens bredder. Man ser let, hvor meget det var buskmanden om at gøre at komme til denne mærkelige egn, før den overordentlige tørke havde udtørret alle dens oplivende kilder og rindende vande. Han meddelte også oberst Everest sine anskuelser. Denne fattede dem til fulde, og lovede også til dels at ville tage hensyn til dem ved at fremskynde arbejdet, men dog måtte denne hast ikke på nogen måde skade dets nøjagtighed.

Vinkelmålingerne er ikke altid lette at tage og lader sig heller ikke foretage på enhver tid på dagen, man kan kun opnå gode iagttagelser, hvis man observerer under visse bestemte vejrforhold. Derfor skred operationerne ikke særlig meget hurtigere frem, til trods for buskmandens indtrængende anmodninger og formanende advarsler, og denne indså godt, at når man kom til karruen, ville det frugtbare udseende, egnen for øjeblikket frembød, sandsynligvis allerede være forsvundet under solstrålernes indflydelse.

Indtil trekantmålingen skred så vidt frem, at den bragte astronomerne til grænserne af karruen, kunne disse rigtigt fryde sig ved beskuelsen af den pragtfulde natur, der for tiden frembød sig for deres blik. Aldrig havde tilfældet ført dem til skønnere egne. Til trods for den høje temperatur vedligeholdt bækkene dog en stadig forfriskende kølighed. Hjorde på flere tusinde hoveder ville have kunnet finde mere næring og foder på disse græsgange, end de kunne æde. Nogle grønnende skove lå spredt hist og her på denne vide strækning, der syntes at være anlagt i en stil ligesom en engelsk park. Kun gasflammer manglede.

Oberst Everest viste sig kun lidet modtagelig for disse naturskønheder, hvorimod sir John Murray og William Emery levende følte den poetiske stemning, som denne afsides egn midt i de afrikanske ørkenlande fremkaldte. Hvor savnede den unge videnskabsmand da ikke sin stakkels Michel Zorn og den sympatetiske fortrolighed, der sædvanligvis havde hersket mellem dem i deres daglige omgang! Ligesom han selv ville denne have modtaget et levende indtryk af naturens skønhed, og når de havde haft et øjeblik fri mellem to observationer, ville de have givet denne følelse luft og ladet deres hjerter strømme over af begejstring.

Karavanen drog således tværs gennem dette prægtige land. Talrige fugleskarer oplivede med deres sang og lette flugt engdragene og skovene. Jægerne i truppen nedlagde gentagne gange flere par *koran*'er, en slags trapper, der er ejendommelige for Sydafrikas sletter, og en del *dikkops*, et meget fint vildt, hvis kød skattes højt. Der var også mange andre vingede skabninger, som vakte europæernes opmærksomhed, dog ikke fordi de var

spiselige. Langs bredderne af åerne og bækkene eller hen over vandfladen af floderne og de større rindende vande var en ivrig forfølgelse i gang, idet nogle store plumpe fugle jog de grådige krager, som søgte at frarøve dem deres æg fra rederne i sandet. Blå, hvidhalsede traner, røde flamingoer, der spankulerede rundt bag de tynde buskadser, hejrer, snepper, bekkasiner, *kala'er*, der tit sad på ryggen af bøflerne, regnfugle, ibisser, som syntes at være fløjet bort fra en eller anden hieroglyfdækket obelisk, vældige pelikaner, der marcherede op i rækker på flere hundreder – bragte overalt liv i disse egne, hvor mennesket var det eneste, der manglede. Men de mærkeligste af alle disse mange forskellige fjerdækkede skabninger var dog de snilde "væverfugle", hvis grønlige, af siv eller græsstrå flettede, reder er ophængt som vældige pærer ved tårepilenes grene. William Emery, der antog dem for at være naturfrembringelser af en ny, hidtil ukendt art, plukkede et par stykker af dem, men hvor stor var ikke hans forbavselse, da han hørte disse formentlige frugter kvidre som spurve. Ville det ikke have været undskyldeligt, om man, som tilfældet var med de fordums afrikarejsende, troede, at visse træer i denne verdensdel bar frugter, der frembragte levende fugle!

Ja, denne karru frembød på dette tidspunkt et henrivende skue og indeholdt alle for drøvtyggende, græsædende dyr gunstige vilkår. Det vrimlede af spidshovede gnuer, af kaamaer, der efter Harris' udsagn kun synes at bestå af trekanter, af elsdyr, gemser, gazeller osv. Hvilken mangfoldighed fandtes der ikke af vildt, hvilke ypperlige "skud" for et af de mest ansete medlemmer i "Jagtklubben"! Det var sandelig en alt for stor fristelse for sir John Murray, og da han af oberst Everest havde

fået to dages orlov til at hvile ud og holde rast i, brugte han dem til at trætte og udmatte sig ganske betydeligt. Men, hvad var det så ikke for et glimrende udbytte, han havde i fællesskab med sin ven buskmanden, mens William Emery fulgte dem som dilettant. Hvor mange heldige "skud" kunne han ikke indføre i sin jagtbog! Hvor mange jagttrofæer kunne han ikke bringe med sig hjem til sit slot i højlandene!

Og i hvilken glemsel lod han ikke de geodætiske arbejder, triangulationen, meridianmålingen hensynke i disse to feriedage. Hvem skulle have troet, at denne hånd, der var så ferm til at betjene en bøsse, nogen sinde havde håndteret de fine kikkertglas på en theodolit! Hvem skulle have troet, at dette øje, der kunne tage så fast og sikkert sigte på en rapfodet antilope trods alle dens krumspring, havde fundet denne øvelse gennem beskuelsen af stjernebillederne på himmelen og ved at forfølge en stjerne af trettende størrelse! Ja, sir John Murray var helt og holdent jæger i disse to glædesdage, og astronomen forsvandt så fuldstændigt, så man måtte frygte, at han aldrig mere ville komme igen.

Blandt andre jagtbedrifter, som sir John udførte, må særlig fremhæves en, der medførte uventede følger og ikke tjente til videre at berolige buskmanden med hensyn til den videnskabelige ekspeditions fremtid. Denne hændelse kunne kun retfærdiggøre den bekymring, som den skarpsindige jæger allerede tidligere havde følt og meddelt oberst Everest.

Det var den 15. oktober. I to dage havde sir John helt og holdent hengivet sig til sin hovedtilbøjelighed og udelukkende fulgt sin jagtlyst. Der var indløbet melding om, at en hjord på en snes drøvtyggere var blevet set i en afstand af et par mils vej

til højre for karavanen. Mokum skønnede straks, at de hørte til denne smukke art antiloper, der er kendt under navnet oryx, og som er såre vanskelig at fange; lykkes dette for en afrikansk jæger, indlægger han sig derved ære og berømmelse.

Buskmanden gjorde straks sir John opmærksom på den gunstige lejlighed, der tilbød sig, og opfordrede ham ivrigt til at benytte den. Han meddelte ham samtidig, at disse oryxer var meget vanskelige at fælde, de overgik i hurtighed den hurtigstløbende hest, og den gang den navnkundige Cumming jagede i Namaqualand, havde han, selv efter at være kommet op på fortræffeligt udholdende heste, udmærkede løbere, dog i hele sit jægerliv kun indhentet fire af disse mærkelige antiloper.

Der behøvedes ikke så meget for til overmål at anspore den velbårne englænder, der erklærede sig rede til at forfølge oryxerne. Han udvalgte sig sin bedste hest, sin bedste bøsse, sine bedste hunde, og i sin utålmodighed ilede han forud for buskmanden og vendte sig mod udkanten af en skov, der stødte op til en vidtstrakt slette, i nærheden af hvilken dyrene var blevet set, og melding afgivet om deres tilstedeværelse.

Efter en times ridt holdt hestene stille. Mokum krøb i skjul bag en gruppe sycomorer og viste sin ledsager den græssende hjord, der holdt sig op imod vinden nogle hundrede skridt derfra. Disse mistroiske dyr havde imidlertid endnu ikke opdaget dem og afgnavede i ro og mag urterne og græsset; en af oryxerne syntes dog at holde sig noget afsides, og buskmanden gjorde sir John opmærksom på dette.

"Det er en skildvagt," sagde han. "Dette dyr, der uden tvivl er en gammel dreven rad, våger over det almene bedste. Ved den ringeste fare udstøder den en slags vrinsken, og hele troppen vil

så, med den i spidsen, sætte afsted i fuld galop, så hurtigt og kraftigt benene kan bære dem. Man må derfor kun skyde på den i passende stor afstand og strække den til jorden i første skud."

Sir John lod det være nok med at give et bekræftende nik til svar og anbragte sig i en fordelagtig stilling for i ro og mag at kunne betragte hjorden.

Oryxerne vedblev at græsse videre uden at have fattet ringeste mistanke. Deres skildvagt havde dog måske fået færten af noget mistænkeligt, et vindpust havde muligvis bragt den en eller anden mistillidsvækkende duft, for den hævede hyppigt sin hornede pande og viste tegn til at være blevet urolig. Men den var for langt borte fra jægerne til, at disse kunne fyre på den med udsigt til at ramme den, og det var en umulig tanke, at de i løb skulle kunne indhente flokken på denne vidtstrakte slette, hvor de rigtig kunne strække ud. Måske ville hjorden nærme sig træerne, og i så fald kunne sir John og buskmanden tage en af oryxerne på kornet under ret heldige vilkår.

Tilfældet syntes at ville begunstige jægerne. Lidt efter lidt kom dyrene, under den gamle hans ledelse, skoven nærmere og nærmere. Uden tvivl følte de sig ikke sikre på den åbne slette og ville søge tilflugt under lundens tætte grene. Så snart der ikke længere kunne tages fejl af deres hensigter, opfordrede buskmanden sin ledsager til at gøre som han og stige af. Hestene blev bundet til stammen af en sycomore helt nede ved roden, og et dækken kastet over deres hoveder, så det ganske tilhyllede dem, ved hvilken forholdsregel man på én gang sikrede sig, både at de tav stille og holdt sig rolige. Fulgt af hundene sneg Mokum og sir John sig derpå ganske langsomt

frem mellem buskene langs den med ranker og slyngplanter dækkede rand af skoven, indtil de nåede de yderste træer, der dannede ligesom en spids ud i sletten og ikke var fuldt tre hundrede skridt fra hjorden.

Der satte de to jægere sig på hug og ventede med ladt bøsse. Fra det sted, hvor de således lå på lur, kunne de iagttage oryxerne og beundre disse smukt formede dyr i alle enkeltheder. Hannerne afviger kun lidt fra hunnerne, og ved et underligt lune, som naturen kun sjældent frembyder eksempler på, var hunnerne forsynet med endnu frygteligere våben end hannerne og havde bagudkrummede, fint takkede horn. Der gives ikke noget yndigere, skønnere dyr end denne antilope, hvoraf oryxen udgør en art; der findes ikke nogen anden dyreslægt med så nydeligt fordelte, sortspættede tegninger og pletter; en dusk hår flagrer og bølger om struben, manken står lige i vejret, og den tykke hale når helt ned til jorden.

Efter at være rykket skoven noget nærmere, blev flokken, som bestod af en snes stykker, imidlertid stående. Føreren tilskyndede dem øjensynlig til at forlade sletten. Han gik rundt i det høje græs og søgte at drive dem sammen i en tæt klump, ligesom en hyrdehund samler de til dens varetægt betroede får. Men disse livlige dyr, som af hjertet tumlede sig i græsset, syntes ikke at have lyst til at forlade denne yppige græsgang. De strittede imod, sprang bort fra ham og begyndte på ny at græsse nogle skridt længere henne.

Denne adfærd vakte buskmandens højlige forbavselse. Han gjorde sir John opmærksom på det, dog uden at kunne forklare ham grunden hertil. Jægeren kunne ikke forstå, hvorfor denne gamle han var så halsstarrig, og kunne heller ikke fatte, af

hvilken grund han så gerne ville føre antilopehjorden ind i skovens tykning.

Imidlertid trak situationen sig i langdrag uden i nogen måde at ændre sig. Sir John fingererede utålmodigt ved hanen på sin riffel. Det ene øjeblik ville han fyre, det næste storme frem, og kun med megen møje lykkedes det Mokum at holde ham tilbage.

På denne måde var der allerede forløbet en time, og man kunne ikke forudse, hvor mange flere der endnu ville hengå, inden det kom til en afgørelse, da en af hundene, der sandsynligvis var lige så utålmodig som sir John, pludselig udstødte en frygtelig gøen og fo'r ud på sletten.

Rasende forbitret over dette ville buskmanden inderligt gerne have sendt det fordømte dyr en ladning bly; men den rapfodede hjord flygtede allerede med en uforlignelig hurtighed, og sir John indså da, at ingen som helst hest ville have kunnet indhente dem. Et par øjeblikke efter så oryxerne kun ud som sorte prikker og pletter, der satte afsted i spring gennem det høje græs.

Men, til buskmandens store forbavselse, havde den gamle han ikke givet antilopeflokken tegn til flugt. Tvært imod disse drøvtyggeres sædvane var denne sælsomme vagt blevet stående på samme plet og tænkte ikke på at følge efter de til hans omsorg og påpasselighed betroede oryxer. Efter at de havde grebet flugten, prøvede han ikke engang på at skjule sig i græsset, måske fordi han havde til hensigt at nå skoven.

"Det er dog besynderligt," sagde buskmanden, "hvad mon dog den gamle oryx har for? Han går så underligt! Er han måske såret eller svækket af alderdom?"

"Det skal vi snart finde ud af!" svarede sir John, idet han ilede hen imod dyret med riflen rede til at brænde løs.

Idet jægeren kom nærmere havde oryxen dukket sig mere og mere ned i græsset. Der var nu ikke mere at se af ham end hans en og en kvart meter høje horn, hvis takkede spidser ragede op over slettens grønklædte jævne flade. Han søgte ikke engang længere at flygte, men at skjule sig. Sir John kunne altså let nærme sig dette besynderlige dyr. Da han ikke var mere end hundrede skridt fra det, tog han omhyggeligt sigte og gav ild. Knaldet gav genlyd, og kuglen havde åbenbart ramt oryxen i hovedet, for dens hidtil højt løftede horn lå nu henstrakte i græsset.

Sir John og Mokum løb hen imod det fældede dyr, så hurtigt benene kunne bære dem. Buskmanden havde sin jagtkniv i hånden, rede til at støde den i kroppen på oryxen, hvis den ikke var blevet fuldstændig dræbt ved skuddet.

Det var dog en unyttig, overflødig forsigtighed: Oryxen var død, stendød, ja endog så død, at da sir John trak den i hornene, fik han kun en tom, slap hud, hvor hele benbygningen manglede.

"Ved St. Patrick! Det er noget, der kun kan ske for mig," udbrød han i en så komisk tone, at han ville have fået enhver anden end buskmanden til at le.

Men Mokum lo ikke. Han bed sine læber sammen og rynkede brynene, hans funklende øjne forrådte, at han i sit indre var alvorligt betænkelig og urolig. Med armene over kors bevægede han hurtigt sit hoved til højre og venstre og så sig om.

Pludselig faldt hans blik på en genstand, der tildrog sig hans opmærksomhed; det var en lille med arabesker prydet

læderpose, der lå på jorden. Buskmanden tog den straks op og undersøgte den opmærksomt.

"Hvad er det?" spurgte sir John.

"Det er en makololo-pose," svarede Mokum.

"Og hvordan kommer den til at ligge her?"

"Ved at ejermanden af denne pose har ladet den falde på sin hastige flugt."

"Og denne makololo?"

"Deres Herlighed må ikke tage det ilde op," svarede buskmanden, idet han i vrede knyttede sine hænder, "denne makololo var trukket i denne oryxhud, og det er ham, De har skudt på."

Sir John havde endnu ikke fået tid til at ytre sin overraskelse, da Mokum, der bemærkede en bevægelse i græsset fem-seks hundrede skridt fra ham, straks fyrede i denne retning. Derpå ilede både sir John og han så hurtigt hen til det mistænkelige sted, at de var nær ved at løbe vejret af sig.

Men stedet var tomt. På det nedtrådte græs kunne man se, at et levende væsen havde løbet; makololoen var derimod forsvundet, og de måtte opgive enhver tanke om at forfølge ham gennem den umådelige græsslette, der strakte sig lige til de yderste grænser af horisonten.

De to jægere vendte derfor tilbage, meget ængstelige og urolige over denne hændelse, der også nok kunne vække bekymring. Den omstændighed, at en makololo havde vist sig ved stendyssen inde i den afbrændte skov, og nu benyttelsen af denne hos oryxjægerne meget brugelige forklædning, hvori han havde formummet sig, vidnede om, at de havde fattet det alvorlige forsæt, med sej udholdenhed at forfølge oberst

Everests trop gennem disse øde egne. Det var ikke uden grund, at en indfødt, der hørte til makololoernes røveriske stamme, således udspejdede europæerne og deres eskorte. Og jo mere disse rykkede frem imod nord, des mere voksede faren for, at de skulle blive angrebet af disse ørkenens røvere.

Sir John og Mokum vendte tilbage til lejren, og Hans Herlighed, der var meget gnaven og skuffet i sine forventninger, kunne ikke lade være at sige til sin ven William Emery:

"Jeg har, minsandten, ingen held med mig, min kære William! Den første oryx, jeg skyder, var allerede død, inden jeg endnu havde truffet den!"

17. Græshopper forvandler landet til en ørken

Efter denne uheldige hændelse på oryxjagten havde buskmanden en lang samtale med oberst Everest. Efter Mokums formodning, og den var grundet på kendsgerninger, overbevisende kendsgerninger, blev den lille trop forfulgt, udspejdet og var følgelig truet.

Havde makololoerne endnu ikke angrebet dem, så beroede det, efter hans mening, kun på, at det passede bedre i deres kram at lokke dem mere nord på, ind i selve den egn, hvor deres røverhorder holdt til.

Skulle man altså nu, over for denne fare, vende om? Skulle man afbryde fortsættelsen og rækkefølgen af de hidtil så særdeles godt ledede og vidt fremskredne arbejder. Skulle afrikanske indfødte vildmænd kunne udrette det, som naturen selv ikke havde formået? Skulle de kunne forhindre de engelske videnskabsmænd i at fuldføre deres videnskabelige opgave. Det var et alvorligt spørgsmål, og det var af vigtighed at få det løst!

Oberst Everest bad buskmanden om at meddele ham alt, hvad han vidste om makololoerne, og følgende er det vigtigste af de oplysninger, buskmanden gav ham.

Makololoerne tilhører bechuanaernes store stamme og er de sidste af denne, man træffer på sin vej op imod ækvator. I året 1850 blev dr. Livingstone på sin første rejse til Zambezi gæstfrit modtaget i Sesheke, hvor Sebituane, der den gang var makololoernes overhoved, for det meste havde sin residens.

Denne Sebituane var en frygtet kriger, som i året 1824 truede Kaplandets grænser. Udrustet med megen indsigt og gode naturlige anlæg opnåede han lidt efter lidt en alt overvejende indflydelse på de spredte stammer i Mellemafrika, og det lykkedes ham at samle dem til enhed og gøre dem til et fast sammentømret folk, der beherskede de andre stammer. I 1853, det vil altså sige, året før opmålingsekspeditionen, døde denne indfødte høvding i Livingstones arme og blev efterfulgt af sin søn Sekeletu.

I førstningen lagde Sekeletu en temmelig levende deltagelse for dagen imod europæerne, der besøgte Zambezis bredder. Dr. Livingstone havde for sit personlige vedkommende ingen grund til at beklage sig. Men efter at den berømte rejsende var draget bort, foregik der en følelig forandring i den afrikanske konges hele fremfærd. Det gik ikke alene ud over de fremmede, men selve de indfødte nabofolk blev særligt plagede af Sekeletu og hans stammes krigere. På disse plager og drillerier fulgte snart røverier og plyndringer, som blev udøvet efter en storslået målestok. Makololoerne gennemstrejfede egnen vidt omkring, særlig landskabet mellem Ngamisøen og Zambezis øvre løb. Intet var mindre sikkert end at vove sig tværs gennem disse egne med en karavane, der var indskrænket til et ringe antal mænd, i særdeleshed når denne karavanes ankomst var bebudet, ventet, og den sandsynligvis allerede forud var viet til den visse undergang.

Det var i korthed indholdet af de oplysninger, buskmanden meddelte oberst Everest. Han tilføjede, at han troede at burde sige ham den fulde, nøgne sandhed, men lagde til, at han for sit vedkommende ville efterkomme oberstens befalinger og ikke

vige tilbage, såfremt man besluttede sig til at fortsætte marchen videre nord på.

Oberst Everest holdt nu råd med sine to medbrødre, sir John Murray og William Emery, og det blev bestemt, at man desuagtet skulle fortsætte de geodætiske arbejder. Næsten fem ottendedele af buen var allerede udmålt, og hvad der så end måtte hænde, skyldte disse englændere sig selv og deres fædreland ikke at opgive foretagendet.

Efter at denne beslutning var fattet, fortsattes den trigonometriske måling. Den 27. oktober passeredes stenbukkens vendekreds i lodret linje, og den 3. november, da de havde fuldendt deres 41. trekant, fortalte de anstillede zenith-observationer, at målingen af meridianbuen var skredet endnu en grad fremad.

En hel måned igennem fortsattes triangulationen med største iver uden at støde på naturlige hindringer. I dette skønne, for foretagendets udførelse så særdeles heldigt beskafne land, der kun gennemskæres af mindre åer, som man kan vade over, og ikke fures af større vandløb, anstillede astronomerne deres observationer hurtigt og godt. Mokum, der stadig var på sin post, udspejdede omhyggeligt forholdene foran og på siderne af karavanen og hindrede jægerne i at fjerne sig fra dem. Imidlertid syntes ingen umiddelbart forestående fare at true den lille skare, og det var meget muligt, at det, buskmanden havde frygtet, ikke ville blive til virkelighed. I det mindste lod ingen røverbande sig se hele november måned igennem, og man fandt ikke oftere spor af den indfødte, som så vedholdende og hårdnakket havde fulgt ekspeditionen, lige fra stendyssen i den afbrændte skov.

Og dog bemærkede jægeren gentagne gange, selv om faren for øjeblikket syntes fjernet, betænkelige tegn på frygt og ængstelse hos de under hans befaling stående buskmænd. Man havde ikke kunnet skjule de to tilfælde, der var forekommet ved stendyssen og på oryxjagten. De belavede sig derfor på et uundgåeligt sammenstød med makololoerne. Nu er makololoerne og buskmændene to indbyrdes fjendske stammer, der ikke viser hinanden ringeste skånsel. De overvundne har ingen nåde og barmhjertighed at vente af sejrherren, og deres ringe antal måtte nødvendigvis gøre de indfødte bange i denne lille skare, der efter krigserklæringen var blevet formindsket med halvdelen. Disse buskmænd befandt sig allerede over tre hundrede mil fra Orangeflodens bredder, og der var endda spørgsmål om at slæbe dem endnu mindst to hundrede mil længere nord på. Denne udsigt gjorde dem betænkelige. Vel havde Mokum, før han fæstede dem til at tage på dette togt, ingenlunde skjult den store vejlængde for dem, som de havde at tilbagelægge, og de farer og møjsommeligheder, der kunne møde dem på denne rejse, og de var da sandelig også mænd for at kunne trodse de fra et sådant togt uadskillelige anstrengelser og besværligheder; men fra det øjeblik, da der til rejsens strabadser tilmed knyttede sig farer for et sammenstød med blodtørstige fjender, bevirkede denne omstændighed et omslag hos dem. Derfra opstod beklagelser, besværinger og ond vilje, som Mokum vel lod, som han hverken så eller hørte, men de bidrog dog til at forøge hans bekymringer for den videnskabelige kommissions fremtid.

En begivenhed, der indtraf i løbet af den 2. december, gjorde disse overtroiske buskmænd endnu mere modfaldne og trevne

og fremkaldte til en vis grad en slags opsætsighed imod deres foresatte.

Allerede den foregående dags aften var det blevet mørkt i vejret, der hidtil havde holdt sig så smukt. En tropisk hede havde bevirket, at atmosfæren var blevet mættet med vanddampe og viste tegn på en stærk elektrisk spænding. Man kunne allerede forudsige, at et uvejr var nært forestående, og i dette klima udvikler uvejrene sig næsten altid med overordentlig heftighed.

Om morgenen den 2. december blev himlen også virkelig overtrukket med mørke skyer, som en vejrkyndig ikke ville have kunnet lade sig narre af. Det var klodeskyer, der hobede sig sammen oven over hinanden som bomuldsballer, med bestemt udprægede farvetoner, hist mørkegrå, her gulladne. Solen havde et mat anstrøg, det var stille i luften og en trykkende hede. Instrumenterne havde den foregående aften udvist lavere lufttryk, nu gik barometret ikke længere ned. Ikke et blad rørte sig på træerne i denne trykkende luft.

Astronomerne havde vel lagt mærke til og nøje iagttaget himlen og luftens tilstand, men havde dog ikke troet at burde afbryde deres arbejde. I dette øjeblik havde William Emery sammen med to matroser, fire indfødte og en vogn begivet sig to mil øst for meridianen for at rejse en signalstang, der var bestemt til at danne toppunktet i en trekant. Han var netop beskæftiget med at få den opstillet på toppen af en høj, da der indtrådte en pludselig fortætning af vanddampene under påvirkning af en kold luftstrøm, hvorved der udviklede sig en betydelig mængde elektricitet. Næsten i samme øjeblik kom der et stærkt nedslag af hagl. Disse haglkorn var lysende, et særsyn,

der kun er iagttaget temmelig sjældent, og man kunne næsten sige, at det regnede med glødende metaldråber. Der hvor de umiddelbart faldt lige ned på jorden, sprang der gnister i vejret, og lysstråler sprang frem fra alle metalbeslag og metaldele på vognen, som havde tjent til transport for materiellet.

Haglkornene opnåede snart en betydelig størrelse. Det var en sand stenregn, som man ikke uden fare kunne udsætte sig for. Man vil ikke undre sig over den kraft og vælde, dette fænomen havde, når man erfarer, at dr. Livingstone under lignende forhold i Kolobeng så, hvorledes ruderne blev splintret i missionshuset, og heste og store antiloper blev dræbt af disse haglkorn.

Uden at spilde et øjeblik forlod William Emery sit arbejde og hidkaldte folkene for at søge hen til vognen, der kunne yde ham et mindre farligt ly end det, han under et uvejr ville kunne finde under et af træerne. Men han havde næppe forladt højens top, før et blændende lyn, der straks efterfulgtes af tordenskrald, opflammede atmosfæren.

William Emery blev kastet til jorden som død. De to for et øjeblik blændede matroser styrtede hen til ham, og heldigvis var den unge astronom blevet skånet af lynet. Ved et af disse næsten uforklarlige tilfælde, som af og til indtræffer ved lynnedslag, var det elektriske fluidum så at sige gledet rundt om ham og havde indhyllet ham ligesom i en elektrisk kappe; men den vej, det havde taget, var til fulde godtgjort ved, at det havde smeltet jernspidserne af en passer, som William Emery stod med i hånden.

Den unge mand blev løftet op af matroserne og kom snart igen til sig selv. Men han havde hverken været det eneste offer

for dette lynnedslag eller den, der var blevet hårdest ramt. Ve siden af den på højen rejste stang lå to indfødte livløse, en snes skridt fra hinanden. Den ene, hvis legemlige organisme var blevet fuldstændig bragt i uorden og forstyrret ved lynets rent mekaniske indvirkning, var kulsort på kroppen, men hans klæder havde ingen skade taget. Den anden var blevet ramt i hovedet af lynstrålen og slået ihjel på stedet.

Således havde disse tre mænd – de to indfødte og William Emery – i et og samme nu fået slaget af et eneste tretakket lyn. Et sjældent, men dog af og til iagttaget særsyn, at en lynstråle kan dele sig i tre, der ofte spreder sig betydeligt fra hinanden.

Buskmændene, der i førstningen var lammede af skræk ved deres kammeraters død, greb snart flugten, til trods for matrosernes råben og skrigen og med fare for at blive ramt af lynet, idet de nemlig ved deres hurtige løb fortyndede luften bag ved sig. Men de ville intet høre og løb af alle livsens kræfter tilbage til lejren. Efter at have båret William Emery hen til vognen, lagde matroserne ligene af de to indfødte op i den og krøb så ligeledes selv i ly derinde, da de allerede var ganske forpiskede og forslåede af haglkornene, der faldt, som kunne det være en stenregn. Hen ved tre kvarter rasede uvejret med overordentlig heftighed; så begyndte det at stilne af. Haglene hørte op, og vognen kunne køre tilbage til lejren.

Budskabet om de to indfødtes død var ilet forud for de kørende. Det havde en beklagelig indvirkning på buskmændenes hele sind og tanke, eftersom de kun med overtroisk rædsel så på disse trigonometriske operationer, hvoraf de ikke kunne begribe det mindste.

De flokkede sig sammen og holdt råd med hinanden i det skjulte, og adskillige af dem, der var mere demoraliserede og forsagte end de andre, erklærede, at de ikke ville drage videre nord på. Det var begyndelsen til et mytteri, som truede med at antage et betænkeligt omfang, og der krævedes al den indflydelse, buskmanden havde over dem, for at standse dette oprør. Oberst Everest måtte lægge sig mæglende imellem og love disse sølle folk en forhøjelse af betalingen for at kunne beholde dem i sin tjeneste. Det var ikke uden en del besvær, at den gode forståelse blev genoprettet. Buskmændene stred imod, og ekspeditionens fremtid syntes at være alvorligt i fare. Hvad skulle der vel også blive af kommissionens medlemmer midt i denne ørken, fjernt fra enhver by og flække, uden væbnede ledsagere til at beskytte dem og uden førere til deres vogne. Endelig blev da også denne vanskelighed overvundet og striden bilagt, og efter at de døde indfødte var blevet lagt i jorden, brød man op, og den lille skare styrede sin gang hen imod den høj, hvor to af deres kammerater havde fundet døden.

William Emery havde i flere dage efterveer af det voldsomme slag, han havde fået. Hans venstre hånd, hvori han havde holdt passeren, vedblev i nogen tid at være ligesom lammet, men endelig fortog denne ulempe sig, og den unge astronom kunne atter genoptage sit arbejde. I de atten nærmest påfølgende dage indtil den 20. december indtraf ingen begivenheder, som særligt udmærkede karavanens tog gennem udørkenen. Makololoerne viste sig ikke, og hvor mistroisk Mokum end var, begyndte han dog at berolige sig. Man var nu ikke mere end et halvt hundrede mil fra den egentlige ørken, og denne karru

vedblev at være, hvad den hidtil havde været, en prægtig egn, hvis planteverden, stadig holdt i live af de rindende vande, ikke ville have fundet sin mage noget sted på hele jorden. Man kunne altså gøre regning på, at det, lige til man nåede ørkenen, ikke ville komme til at mangle på næringsmidler hverken for menneskene midt i denne frugtbare og vildtrige egn, eller for lastdyrene, der gik og vadede i det fede foder lige op til brystet. Men man gjorde regning uden græshopperne, hvis komme hænger befolkningen som et stadigt truende sværd over hovedet, og når de viser sig, er en ødelæggelse for agerbruget på de opdyrkede strækninger i Sydafrika.

Om aftenen den 20. december, en times tid før solnedgang, var lejren blevet indrettet og ordnet. De tre englændere og buskmanden sad ved foden af et træ og hvilede sig efter dagens anstrengelser og talte om deres fremtidsplaner. Nordenvinden, der var i færd med at rejse sig, forfriskede luften en smule.

Det var blevet aftalt mellem astronomerne, at de i den kommende nat skulle tage stjernehøjder for nøjagtigt at beregne stedets breddegrad. Ingen skyer dækkede himlen, det var næsten nymåne, stjernebillederne måtte funkle og stråle, og følgelig kunne der ikke være noget til hinder for, at disse zenith-iagttagelser, der skulle være så nøjagtige, måtte kunne anstilles under de gunstigste forhold. Derfor var det også en stor skuffelse for oberst Everest og sir John Murray, da William Emery henad klokken otte rejste sig op og sagde, idet han pegede mod nord:

"Det trækker sammen nede i horisonten, og jeg er bange for, at natten ikke vil blive os så gunstig, som vi håbede."

"Ja," sagde sir John, "den store sky der hæver sig virkelig kendeligt, og med den friske vind, som nu tager til at blæse, vil det ikke vare længe, inden den har overtrukket hele himlen."

"Er der et nyt uvejr i anmarch?" spurgte obersten.

"Vi befinder os mellem vendekredsene," svarede William Emery, "og derfor må man frygte det. Jeg tror nok, det er meget voveligt at ville anstille observationer i nat."

"Hvad mener De, Mokum?" spurgte obersten buskmanden.

Buskmanden så opmærksomt imod nord. Skyen begrænsedes af en lang krum linje, så bestemt og nøjagtig, som om den var slået med en passer. Det cirkeludsnit, som den spændte over nede i horisonten, havde en udstrækning på tre-fire mil. Denne sortladne, røglignende sky havde et forunderligt udseende, der bragte buskmanden til at studse. Undertiden belyste den nedgående sol den med et rødligt skær, som den kastede tilbage, ligesom en fast masse ville have gjort, og ikke som tilfældet ville være med en ophobning af vanddampe.

"Det er dog en underlig sky!" sagde Mokum, uden dog at forklare sig nærmere.

Nogle minutter efter kom en af buskmændene for at melde jægeren, at dyrene, hestene, okserne osv. viste tegn på ængstelse og uro. De løb hen over græsgangene og vægrede sig ved at gå ind i den afstukne lejr.

"Nu vel, så lad dem blive uden for i nat," svarede Mokum.

"Ja, men rovdyrene –"

"Å, rovdyrene vil snart få for meget at bestille til, at de kan tage sig af dem."

Den indfødte trak sig tilbage. Oberst Everest ville gerne have haft buskmanden til at give en forklaring på dette besynderlige svar. Men Mokum fjernede sig nogle skridt og syntes ganske fortabt i beskuelsen af dette særsyn, hvis egentlige sande natur han åbenbart anede.

Skyen nærmede sig med rivende hast. Man kunne se, hvor lavt den gik, og dens højde over jorden oversteg ikke et hundrede meter.

Blæsten tog til, og i vindens susen blandede sig en "gyselig brusen" (hvis man ellers sætte disse to ord ved siden af hinanden), og denne brusen syntes at udgå fra selve skyen.

I dette øjeblik viste sig en sværm af sorte punkter oven over skyen med den matte himmel til baggrund, flagrende og boltrende sig nede fra og op, idet de dukkede ind i den mørke masse og straks igen fjernede sig fra dem. Der var så mange, at man kunne have talt dem i tusinder.

"Hvad er det for nogle sorte prikker?" spurgte sir John Murray.

"Disse sorte prikker er fugle," svarede buskmanden, "gribbe, ørne, falke, glenter. De kommer langvejs fra og følger denne sky, som de ikke vil forlade, før den er blevet tilintetgjort eller har spredt og opløst sig."

"Jamen denne sky da?"

"Det er slet ingen sky," svarede Mokum, idet han udstrakte hånden imod den sorte masse, som allerede fyldte en fjerdedel af himlen, "det er en levende sky, det er en sky af græshopper!"

Jægeren tog ikke fejl. Europæerne skulle her blive øjenvidner til et af disse skrækkelige, desværre kun alt for hyppige angreb af græshopper, der på én nat forvandler det frugtbareste land til

en gold og øde egn. Disse vandregræshopper, der hører til locusternes slægt og af naturhistorikerne benævnes *Grylli devastatorii* kom flyvende i million- og milliardvis. Der har været tilfælde, hvor rejsende har set en kyststrækning dækket med disse insekter til en højde af godt og vel en og en kvart meter, og i en længde af et halvt hundrede mil.

"Ja," tog buskmanden igen til orde, "disse levende skyer er en frygtelig plage for jord og sæd, og Gud give, at de ikke må anrette alt for megen skade."

"Ja, men her har vi dog hverken tilsåede agre eller græsgange, der tilhører os," sagde oberst Everest; "hvad kan vi da have at frygte af disse insekter?"

"Intet, hvis de blot passerer os hen over hovedet," svarede buskmanden, "alt derimod, hvis de slår ned over det land, vi skal drage igennem. Så bliver der ikke et blad tilbage på træerne, og ikke et græsstrå på marken, og De glemmer, hr. oberst, at selv om der er sørget for føde til os, så har vi dog ikke sikret os foder til vore heste, okser og muldyr. Hvad ville der vel blive af dem midt i disse hærgede, ødelagte græsgange?"

Buskmandens ledsagere iagttog nogle øjeblikke en dyb tavshed og betragtede den levende masse, der voksede tydeligt i omfang for hvert sekund. Den brusende, susende lyd tiltog i styrke, kun overgået af ørnenes og falkenes skrig, idet disse fugle styrtede sig over den uudtømmelige sværm og slugte insekter i tusindvis.

"Tror De, at de vil slå ned over denne egn?" spurgte William Emery Mokum.

"Jeg er bange for det," svarede jægeren. "Nordenvinden fører dem lige her hen. Så, nu går solen også ned; den kølige aftenluft

slapper græshoppernes vinger og gør dem tungere. De vil slå ned over træerne, buskene, græsgangene, og så –"

Buskmanden fik ikke talt ud. Hans forudsigelse gik i opfyldelse i samme øjeblik. I et nu dalede den uhyre sky, der havde overskredet zenith, og faldt til jorden. Man så ikke andet end en myldrende, vrimlende, mørk masse rundt om lejren og til horisontens yderste grænser. Selv den egentlige lejrplads blev bogstavelig talt oversvømmet, vognene, teltene, kort sagt, alt forsvandt under disse levende hagl. Græshoppemassen lå godt tredive centimeter højt på jorden. Englænderne vadede indtil midt op på benet i dette tykke lag og søndertrådte dem i hundredvis ved hvert skridt. Men hvad betød det over for en så stor mængde.

Og dog var der nok om at ødelægge disse insekter, det manglede dem ikke på efterstræbere. Fuglene styrtede sig med hæse skrig over dem og slugte dem begærligt. Neden under den tætpakkede masse bugtede en del slanger sig, som det lækre bytte havde lokket til, og de fortærede dem i svære mængder. Hestene, okserne, muldyrene og hundene mættede sig med usigeligt velbehag på dem. Slettens vilde og glubske dyr, såsom løver, hyæner, elefanter og næsehorn lod dem i skæppevis glide gennem deres vældige gab og proppede vommen med dem. Og så var der til sidst buskmændene selv, som er store yndere af disse "luftkrabber", de spiste dem, som om det var en himmelsk manna. Deres store mængde trodsede dog alle disse ødelæggelsesforsøg, ja spottede endog deres egen grådighed (for disse insekter fortærer også hinanden.)

På buskmandens gentagne indstændige opfordring måtte englænderne også smage denne himmelfaldne føde. Man lod

koge nogle tusinde græshopper, tilberedte og krydrede med salt, peber og eddike, efter at man først havde gjort sig umage for at udvælge de yngste, der er grønne og ikke gullige, og følgelig mindre seje og læderagtige end de gamle, af hvilke nogle havde en længde op til ti centimeter. Disse unge græshopper, der er så tykke som en pennepose og 3-4 centimeter lange, bliver virkelig af liebhavere anset for en kostelig ret, når man kan få dem, inden de endnu har lagt deres æg. Efter at de havde fået en halv times kogning, serverede buskmanden en appetitlig ret græshopper for de tre englændere. De blev behandlet på samme måde, som når man piller rejer, hovedet, benene og vingerne blev taget af dem, og de viste sig at være meget saftige; sir John, der for sit vedkommende spiste nogle hundrede, anbefalede sine folk at indsamle store forråd af dem. Man behøvede blot at bukke sig for at tage dem.

Da natten kom, opsøgte enhver sit sædvanlige leje. Men vognene var ingenlunde gået fri for deres indtrængen, så det var umuligt at komme ind i dem uden at træde disse talløse insekter sønder og sammen. Under sådanne forhold var det kun lidet behageligt at lægge sig til at sove, og da himlen var klar, og stjernerne funklede på firmamentet, tilbragte vore tre astronomer også hele natten med at tage stjernehøjder. Det var da sikkert nok bedre end at krybe ind i denne græshoppeseng og synke ned i den lige til halsen. Ville europæerne desuden have kunnet finde et øjebliks hvile og søvn, mens sletten og skovene genlød af de vilde dyrs hyl og brøl, der kom løbende for at holde gilde på græshopperne?

Den næste morgen hævede solen sig op over en fuldstændig ren og klar horisont og begyndte at beskrive sin daglige bue på en skyfri, klar himmel, der bebudede en varm dag. Dens stråler havde snart forhøjet temperaturen, og en dump svirren med vingerne lod sig høre fra græshoppesværmen, der gjorde sig klar til at flyve videre og bringe ødelæggelsen med sig andetsteds hen. Hen ad klokken otte om morgenen var det, ligesom et uhyre slør udfoldede sig, bredte sig over himlen og formørkede solen. Et tykt mørke rugede over hele egnen, og man skulle tro, at det atter blev nat. Da vinden tog til, satte den vældige sky sig i bevægelse. Hele to timer igennem drog den med en bedøvende larm hen over den i mørke liggende lejr og forsvandt omsider hinsides horisonten i vest.

Men da det atter blev lyst, kunne man se, at buskmandens forudsigelser var gået fuldstændig i opfyldelse. Ikke ét blad fandtes mere på træerne, ikke ét græsstrå på marken. Alt var fortæret; jorden havde et gult, sortladent udseende. De afbladede grene tog sig ud som et spøgelsesagtigt skyggerids, et vrængbillede af, hvad de før havde været. Det var vinteren, der fulgte på sommeren, og det med samme hurtighed, som en kulisseforandring på scenen! Det var nu en ørken, og ikke længere det yppige landskab. Man kunne på disse forslugne græshopper anvende det østerlandske ordsprog, som sigter til osmannernes medfødte røveriske tilbøjelighed: "Der gror ikke mere græs på de steder, tyrken er vandret hen over." Der gror heller intet græs mere på det sted, græshopperne har slået ned over!

18. Ørkenen

Det var virkelig ørkenen, der nu udfoldede sig for de rejsende, og da oberst Everest og hans ledsagere den 25. december, efter at have målt en ny grad af meridianen og efter at have fuldendt deres otteogfyrretyvende trekant, kom til den nordlige grænse af karruen, fandt de ingen forskel mellem den egn, de forlod, og det nye, tørre, afsvedne land, de nu skulle igennem.

De til karavanens betjening benyttede dyr led meget af mangel på foder. Også vand skortede det dem på; de sidste regndråber var tørret ud i sumpene. Den ler- og sandblandede jord var uskikket til enhver form for plantevækst. Vandet fra regntiden var sivet gennem sandlagene og forsvandt næsten med det samme fra denne med en umådelig mængde sandsten dækkede jordbund, der ikke kan fastholde den mindste vandpartikel.

Det var en af disse golde, ufrugtbare egne, som dr. Livingstone mere end én gang var drager gennem på sine eventyrlige opdagelsesrejser. Ikke alene jorden, men også selve luften var så tør, at jerngenstande, der fik lov at ligge i fri luft, ikke rustede. I følge den lærde doktors beretning var bladene på træerne bløde og indskrumpne, mimoserne holdt deres blade sammenfoldede midt på dagen, som de ellers plejer at gøre om natten, biller, som blev lagt på jorden, døde efter få sekunders forløb, og kviksølvsøjlen i et termometer, hvis kugle blev stukket tre tommer ned i jorden, viste ved middagstid 134 grader Fahrenheit (56 grader Celsius).

Det samme udseende, som visse egne i Sydafrika frembød for den navnkundige rejsende, havde også denne egn af fastlandet, som ligger mellem grænsen af karruen og Ngamisøen; det var det samme syn, som viste sig for de engelske astronomer. Deres strabadser var store, de led overordentlig meget, især af vandmangel. Dette savn tyngede endnu mere mærkbart på lastdyrene, som med nød og næppe kunne ernære sig af det sparsomme, tørre græs, der smuldrede hen i støv. Denne vide strækning var en ørken, ikke blot ved sin golde, ufrugtbare beskaffenhed, men også fordi så godt som intet levende væsen vovede sig der ind. Fuglene var flygtet bort hinsides Zambezi, for der at genfinde træer og blomster. De vilde dyr vovede sig ikke ud på denne slette, der ikke bød dem noget at leve af. I de første 14 dage af januar måned var det lige alt det, at jægerne i troppen øjnede to-tre par af den slags antiloper, der flere uger igennem kunne undvære drikke; det var blandt andet nogle oryxer, som dem, der havde beredt sir John Murray en så stor skuffelse, men navnlig nogle kaamaer, med blide øjne og askegråt skind med okkerfarvede pletter, uskadelige dyr, der sættes højt for deres fortrinlige køds skyld, og som synes at foretrække de tørre sletter fremfor de yppige græsgange i frodigere egne.

Imidlertid tabte astronomerne sig synligt og blev meget udmattede af at vandre i denne brændende solhede, i denne atmosfære, som ikke indeholdt den ringeste vanddamp, og desuden skulle de fortsætte de geodætiske arbejder både dag og nat, uden at det ringeste vindpust mildnede heden. Deres vandbeholdning, som var i tønder der blev ophedet af solen, svandt hen. De havde allerede måttet sætte sig på fast ration og

døjede meget ved at måtte indskrænke forbruget. Dog var deres iver og mod så stort, at de overvandt alle besværligheder, og til trods for alle de afsavn, de måtte pålægge sig, forsømte de alligevel ikke den mindste enkelthed i deres vidtløftige og møjsommelige arbejde. Den 25. januar udgjorde antallet af samtlige konstruerede triangler 57.

Astronomerne havde endnu kun en mindre del af ørkenen tilbage at skulle igennem, og efter buskmandens formening måtte de nå Ngamisøens bredder inden udløbet af januar. Obersten og hans ledsagere kunne mente nok at kunne holde ud så længe.

Men folkene i karavanen, buskmændene, der ikke var besjælede af en sådan iver, lejesvendene, hvis interesse ikke faldt sammen med ekspeditionens videnskabelige interesser, de indfødte, der kun var lidet oplagte til at fortsætte vandringen videre – ja, de kunne kun dårligt finde sig i de rejsens genvordigheder, de blev udsat for. Det viste sig, at vandmangelen for dem var et føleligt savn. Man havde allerede måttet lade nogle af sult og tørst lidende og udmattede lastdyr blive tilbage, og man havde grundt til at frygte, at deres antal ville forøges dag for dag. Med strabadserne voksede folkenes knurren og klager, Mokums rolle blev mere og mere vanskelig, og hans indflydelse tabte sig.

Det blev snart indlysende, at vandmangelen ville blive en uovervindelig hindring, at man måtte standse al videre fremtrængen imod nord og enten vende tilbage eller drage mod øst, til højre for meridianen, med fare for at støde på den russiske ekspedition, for på den måde at nå nogle byer, der

efter David Livingstones optegnelser lå spredt dér i en mindre gold egn.

Den 15. februar gjorde buskmanden oberst Everest bekendt med disse stadig voksende vanskeligheder, mod hvilke han forgæves anvendte alle de midler, han havde til rådighed. Vognførerne nægtede ham allerede lydighed. Hver morgen når lejren blev brudt op, forefaldt der opsætsigheder, hvori største parten af de indfødte tog del; men man må også indrømme, at det var en ynk at se disse af hede forpinte og af tørst vansmægtende sølle stakler. Tilmed ville okserne og hestene, der kun fik mangelfuld næring af det korte, tørre græs og slet ikke blev vandet, ikke mere flytte sig ud af stedet.

Oberst Everest kendte til fulde sagernes stilling; men hård imod sig selv, var han også hård imod andre. Han ville på ingen måde afbryde og opsætte arbejdet på det trigonometriske net og erklærede, at han ville fortsætte med at drage fremad, om han så end skulle være ganske ene om det. I øvrigt udtalte hans to kolleger sig ligesom han og var rede til at følge ham lige så langt, som han fandt for godt at gå.

Ved fornyede bestræbelser lykkedes det buskmanden at formå de indfødte til at følge med endnu en kort tid. Efter hans skøn kunne karavanen ikke være mere end fem-seks dagsrejser fra Ngamisøen. Dér ville hestene og okserne finde friske græsgange og skyggefulde skove, dér ville menneskene have et helt ferskvandshav til deres forfriskelse og vederkvægelse. Disse betragtninger gjorde Mokum gældende over for lederne af buskmændene. Han viste dem, at den korteste vej til at få fersk proviant var at drage nord på; at vende sig mod vest ville i virkeligheden være det samme som at give sig tilfældet i vold,

og gjorde de omkring og vendte tilbage igen, den vej de var kommet, ville de finde karruen øde, og alle de rindende vande i den måtte nu være tørret hen. Omsider lod de indfødte sig overtale og gav efter for hans mange grunde og argumenter, hvorpå karavanen med næsten udtømte kræfter atter fortsatte sin march i retning mod Ngamisøen.

Heldigvis lod de geodætiske operationer sig på denne vidtstrakte slette med lethed udføre ved hjælp af pæle og flagstænger. For at vinde tid arbejdede astronomerne både dag og nat. Ved skinnet fra de elektriske lamper fik de meget tydelige og skarpe vinkelbestemmelser, der tilfredsstillede de videst gående fordringer.

Arbejdet blev således fortsat på samme måde som hidtil, og nettet udvidedes mere og mere.

Den 16. januar havde karavanen et øjeblik grund til at tro, at dette vand, som naturen viste sig så karrig på, endelig igen skulle tilflyde dem i overflødigt og rigeligt mål.

Fortravet meldte, at lige i horisonten skimtedes en lille en til to mil bred sø.

Det er let at begribe, hvor kærkomment dette budskab var. Hele karavanen begav sig skyndsomt afsted i den angivne retning, hen imod en temmelig stor vandflade, der blinkede og glimtede, belyst af solens stråler.

Henad klokken fem om eftermiddagen nåede de søen. Nogle heste sprængte tøjlerne, rev sig løs fra deres førere og styrtede afsted i galop hen imod dette så ivrigt eftertragtede vand. Pustende og snøftende snusede de til det og slubrede det i sig, og snart så man dem dukke sig ned i det lige til bringen.

Men næsten øjeblikkeligt vendte disse dyr tilbage til bredden. De havde ikke kunnet slukke deres tørst ved dette vand, og da buskmændene kom til, befandt de sig over for et så saltholdigt vand, at de ikke kunne forfriske og vederkvæge sig ved det.

Skuffelsen, ja man kan godt sige: Fortvivlelsen, var stor. Der er intet grusommere end et skuffet håb. Mokum troede, at han måtte opgive tanken om at føre de indfødte over på den anden side af saltsøen. Til alt held for ekspeditionens fremtid befandt karavanen sig nærmere ved Ngamisøen og Zambezis bifloder end noget andet punkt i denne egn, hvor man ville have kunnet skaffe sig drikkeligt vand. Alles frelse afhang af, at de straks drog videre. Hvis de geodætiske arbejder ikke forsinkede dem, kunne ekspeditionen i løbet af fire dage nå Ngamisøens bredder.

Man gav sig igen på vej. Idet han benyttede sig af terrænets beskaffenhed kunne oberst Everest konstruere trekanter efter større forhold, som mindre hyppigt nødvendiggjorde opstilling af nye sigtepunkter. Da man især anstillede iagttagelserne i klare nætter, sås signalerne bemærkelsesværdigt godt og kunne opfanges med stor nøjagtighed. Derved sparedes på én gang både tid og besvær. Dog må man tilstå, at det var på høje tid at nå Ngami både for de af videnskabelig iver besjælede modige videnskabsmænd, og for de i dette gruelige klima af en brændende tørst plagede indfødte, som også for de til brug for karavanen anvendte dyr. Ingen ville under sådanne forhold have kunnet udholde fjorten dages længere vandring.

Den 21. januar begyndte det flade, jævne terræn at forandre sig mærkbart, det blev knoldet og ujævnt. Hen ad klokken ti om formiddagen meldte udkiggeren, at et lille, små halvfjerds

meter højt bjerg var synligt i nordvest, henved femten mil borte. Det var bjerget Scorzef.

Buskmanden betragtede opmærksomt omgivelserne, og efter en temmelig lang undersøgelse strakte han hånden ud mod nord og sagde:

"Der ligger Ngami!"

"Ngami, Ngami!" råbte de indfødte og ledsagede deres råb med levende bifaldsytringer.

Buskmændene ville straks ile fremad og i løb tilbagelægge de femten mil, som adskilte dem fra søen. Dog lykkedes det jægeren at holde dem tilbage, idet han gjorde dem opmærksomme på, at i dette af makololoerne hærgede land var det meget vigtigt for dem, at de ikke delte sig i mindre grupper.

Imidlertid besluttede oberst Everest, der gerne ville fremskynde sin lille trops ankomst til Ngami, umiddelbart at forbinde sin nuværende station med Scorzef ved hjælp af én eneste trekant. Toppen af bjerget, der endte i en meget spids kegle, kunne pejles meget nøjagtigt og egnede sig således fortræffeligt til at levere en god observation. Det var desuden ufornødent at afvente nattens komme og at sende en deling matroser og indfødte forud for at opstille et sigtepunkt på toppen af Scorzef.

Instrumenterne blev altså opstillet og rettet imod bjerget. Mokum, der var meget utålmodig efter at nå bredderne af Ngami, havde kun indrettet en provisorisk lejr. Han håbede endnu før nattens frembrud at kunne nå hen til den så længselsfuldt attråede sø; men han forsømte alligevel ikke nogen af sine sædvanlige forholdsregler og lod omegnen gennemstrejfe af nogle ryttere. Til højre og venstre hævede sig

nogle buskadser, som det var klogt at gennemsøge. Imidlertid havde man siden jagten på oryxerne ikke set nogen spor af makololoerne, og den udspionering, karavanen havde været genstand for, lod til at være blevet opgivet. Desuagtet ville den mistænksomme buskmand være på sin post, forberedt på alt.

Mens jægeren således havde et vågent øje med omgivelserne, beskæftigede astronomerne sig med at konstruere deres ny trekant. Efter de af William Emery foretagne målinger ville denne trekant bringe dem nær op imod den tyvende breddegrad, hvor buen, som de var kommet for at udmåle i denne del af Afrika, skulle ende. Der stod endnu kun tilbage at anstille nogle iagttagelser på den anden side af Ngami, og dermed ville man sandsynligvis få det ottende stykke af meridianen. Efter at man så havde foretaget en prøve på beregningerne ved hjælp af en ny, på jorden udmålt lige grundlinje, ville det store foretagende dermed være fuldbragt. Man fatter derfor let, hvilken brændende iver der holdt modet oppe hos disse kække mænd, der nu var lige på nippet til at fuldende deres gerning.

Og hvorledes havde russerne i mellemtiden for deres vedkommende arbejdet? Det var nu seks måneder siden, at medlemmerne i den internationale kommission havde delt sig op; hvor var vel nu i dette øjeblik Mathias Strux, Nikolaus Palander og Michel Zorn? Havde de måttet udstå lige så mange genvordigheder og strabadser som deres fæller fra England? Havde de også lidt af vandmangel, af den overvældende hede? Havde de egne, de på deres vandring var kommet igennem, og som lå meget nær ved den af David Livingstone beskrevne rejserute, været mindre golde og tørre? Ja, måske, for lige fra

Kolobeng lå der byer og flækker, så som Schokuane, Schoschong og flere, i meget ringe afstand til højre for meridianen, og i dem havde den russiske karavane måttet kunne forsyne sig med friske levnedsmidler. Men kunne man dog ikke også frygte, at Mathias Strux's lille flok havde været meget udsat for fare i disse mindre øde og følgelig af røverbander uophørligt hjemsøgte egne. Måtte man ikke af den omstændighed, at makololoerne syntes at have opgivet forfølgelsen af den engelske ekspedition, slutte, at de havde kastet sig over sporene af den russiske?

Oberst Everest, der altid var fordybet i sine egne tanker, tænkte ikke eller ville ikke tænke på disse ting, men sir John Murray og William Emery talte hyppigt om deres tidligere kollegers skæbne. Skulle det forundes dem atter at gense dem? Mon russerne havde haft held med sig i deres foretagende? Ville det samme matematiske resultat, det vil sige, bestemmelsen af længdegradens størrelse i denne del af Afrika, blive nøjagtig ens for disse to ekspeditioner, som samtidigt, men dog adskilte fra hinanden, havde udarbejdet det trigonometriske net? Så tænkte William Emery på sin broder i ånden, hvis fraværelse forekom ham så beklagelig, og han vidste med sikkerhed, at Michel Zorn aldrig ville glemme ham.

Imidlertid var udmålingen af vinkelafstandene begyndt. For at bestemme den til stationen hosliggende vinkel skulle man bruge to sigtepunkter, hvoraf det ene var Scorzefs kegledannede top; som det andet, til venstre for meridianen, valgte man en spids høj kun fire mil borte.

Scorzef var, som sagt, forholdsvis langt borte, men astronomerne havde intet valg, da dette ensomme bjerg var det

eneste fremtrædende punkt der på egnen. Der var faktisk intet andet højdepunkt, der hævede sig op over sletten, hverken mod nord eller vest eller hinsides Ngamisøen, som man endnu ikke kunne se. Nu ville imidlertid denne Scorzefs store afstand nøde iagttagerne til at begive sig temmelig langt til højre for meridianen, dog fandt de efter moden overvejelse ud af, at de kunne hjælpe sig på anden vis.

Til trods for de indfødtes utålmodighed blev forskellige observationer, man i den anledning måtte anstille, foretaget af den sindige, lidenskabsløse oberst Everest med samme omhu, som han ville have anvendt i sit observatorium i Cambridge. Hele dagen den 21. februar gik med dette, og først da dagen hældede, henad klokken halv seks, da det blev vanskeligt at aflæse tallene og mærkerne på kikkertrandene, sluttede obersten sine iagttagelser.

"Nu er jeg til Deres tjeneste, Mokum," sagde han da til buskmanden.

"Det er heller ikke for tidligt, hr. oberst," svarede Mokum, "og jeg beklager, at De ikke har kunnet fuldende Deres arbejde før nattens frembrud; vi ville da have forsøgt at forlægge vor lejr til søens bredder!"

"Jamen hvem hindrer os i at bryde op og drage af sted?" spurgte oberst Everest. "Der er femten mil at tilbagelægge, men de kunne da ikke standse os, selv om vi skulle vandre i nattens mørke. Vi har den lige vej for os, det er selve sletten, og vi kan da ikke frygte for at fare vild."

"Ja vel – det er rigtigt nok," svarede buskmanden, der syntes at overveje sagen med sig selv; "vi kunne måske nok indlade os på dette vovestykke, skønt jeg ville have foretrukket at drage

gennem dette land ved højlys dag. Vore folk ønsker kun ét, at komme afsted og nå søens ferske vand. Vi vil altså drage videre, hr. oberst."

"Ja, når De selv vil, Mokum?" svarede oberst Everest.

Denne beslutning blev billiget af alle, okserne blev spændt for vognene, rytterne steg til hest, instrumenterne blev atter læsset på vognene, og da buskmanden klokken syv om aftenen havde givet tegn til opbrud, marcherede karavanen, ansporet af tørsten, lige mod Ngamisøen.

Drevet af et vist spejderinstinkt havde buskmanden anmodet de tre europæere om at tage deres våben til sig og forsyne sig med tilstrækkelig ammunition. Han selv bar den riffel, sir John havde foræret ham, og der var rigelige mængder patroner i hans taske.

Man drog afsted. Natten var mørk. Et tæt skyslør tilhyllede stjernerne. Imidlertid var luften nærmest jorden fri for tåge. Mokum, der så overordentlig godt, spejdede ud i rummet langs siderne og foran karavanen. Nogle ord, han havde sagt til sir John, godtgjorde for den velbårne englænder, at buskmanden ikke anså egnen for ganske sikker. Sir John holdt sig derfor også på sin side beredt på ethvert tilfælde.

I tre timer drog karavanen fremad i nordlig retning, men den følte stadig udmattelse og træthed, og det gik ikke videre hurtigt. Man måtte ofte vente på efternølerne. De kom i gennemsnit ikke mere end tre mil frem i timen, og omkring klokken ti om aftenen var den lille flok endnu seks mil fra Ngamisøen. Dyrene pustede og stønnede og kunne næppe få vejret i denne kvælende natteluft, i en så tør atmosfære, at den

mest fintmærkende fugtighedsmåler ikke ville have påvist mindste spor af fugtighed.

Til trods for buskmandens udtrykkelige pålæg dannede karavanen snart ikke længere nogen tætsluttet flok. Menneskene og dyrene spredte sig i en lang række. Nogle okser styrtede på vejen af udmattelse. Flere ryttere var steget af hestene og slæbte sig møjsommeligt frem, og det ringeste antal indfødte ville med lethed have kunnet bortføre dem. Fuld af bekymring sparede Mokum hverken på opmuntrende ord eller vink, han gik fra den ene til den anden og søgte at samle sine folk igen, men det lykkedes ham ikke, og uden at han havde lagt mærke til det, var en del af hans mænd allerede knebet ud og forsvundet for ham.

Klokken elleve om aftenen var vognene, der kørte forrest, ikke mere end tre mil fra Scorzef. Til trods for mørket trådte bjerget temmelig tydeligt frem og tog sig ud i halvmørket som en vældig pyramide. Natten forstørrede tilmed dets virkelige dimensioner og gjorde det dobbelt så højt, som det var.

Hvis Mokum ikke havde taget fejl, måtte Ngami ligge bag Scorzef. Det gjaldt altså om at komme rundt om bjerget således, at man ad den korteste vej nåede hen til denne vidtstrakte ferskvandssø.

Buskmanden stillede sig i spidsen for karavanen sammen med de tre europæere og var allerede i begreb med at bøje af til venstre, da meget tydelige, om end fjerne skud pludselig fik ham til at holde stille.

Englænderne havde også straks holdt deres heste an og lyttede med en letforståelig spænding og uro efter, hvad det vel kunne være. I et land, hvor de indfødte kun betjente sig af spyd

og pile, måtte knaldene fra ildvåben både vække deres forbavselse og fylde dem med uro og angst.

"Hvad er det?" spurgte obersten.

"Bøsseskud!" svarede sir John.

"Bøsseskud!" udbrød obersten, "og i hvilken retning?"

Dette spørgsmål blev henvendt til buskmanden, som svarede:

"Disse bøsseskud bliver affyret fra toppen af Scorzef. Kan De se, hvor det lyser op i mørket der oppe! Man slås dér. Det er uden tvivl makololoerne, som angriber en flok europæere."

"Europæere!" sagde William Emery.

"Ja, hr. William," svarede Mokum. "Disse stærke, dundrende skud kan kun stamme fra europæiske våben, og jeg kan vel godt tilføje, fra riflede våben."

"Skulle disse europæere da være ...?"

Men obersten afbrød ham og udbrød:

"Mine herrer, hvem disse europæere end måtte være, så må vi straks ile dem til hjælp!"

"Ja vist så, frem, fremad," gentog William Emery, der blev højst beklemt om hjertet.

Inden de vendte sig mod bjerget, ville buskmanden for sidste gang samle sin lille skare, som en røverbande let kunne omringe uden at blive opdaget. Men da jægeren kom hen til bagtroppen, var karavanen splittet ad til alle sider, hestene spændt fra, og vognene forladt, og nogle ude på skygger ude på sletten forsvandt allerede i sydlig retning.

"De feje uslinge!" udbrød Mokum. "Tørst, træthed, alt glemmer de for at flygte."

Derpå vendte han tilbage til englænderne og deres matroser og råbte:

"Fremad, vi andre!"

Europæerne og jægeren skyndte sig straks afsted i nordlig retning og brugte således den sidste rest af deres hestes kræfter og hurtighed.

Tyve minutter efter hørte de tydeligt makololoernes krigsskrig, men hvor stort deres antal var, kunne de endnu ikke se. Disse indfødte røvere stormede åbenbart Scorzef, hvis top strålede som med en krone af ild. Fra tid til anden kunne man se menneskeklynger kravle op ad dets sider.

Snart var oberst Everest og hans ledsagere lige i hælene på stormtropperne. De sprang af deres udasede gangere, og idet de udstødte et gjaldende hurra, som de belejrede måtte kunne høre, affyrede de deres første skud på de indfødtes tætte masse. Da makololoerne hørte knaldene fra disse hurtigtskydende våben, troede de, at de blev angrebet af en talrig skare. Dette pludselige anfald overraskede dem, og de trak sig tilbage, endnu inden de fik gjort brug af deres pile og assegajer eller kastespyd.

Uden at spilde et øjeblik kastede oberst Everest, sir John Murray, William Emery, buskmanden og matroserne sig, uophørligt ladende og fyrende, midt ind i røverhoben. En fjorten-femten lig dækkede allerede jorden.

Makololoerne splittedes, europæerne trængte ind i den derved frembragte åbning i fjendens rækker, strakte de nærmeste indfødte til jorden og trak sig så baglæns op ad bjergskråningerne.

I løbet af ti minutter havde de nået den i mørket indhyllede top, for de belejrede var holdt inde med skydningen af frygt for at komme til at ramme dem, der så uventet kom dem til hjælp.

Og disse belejrede var russerne. De var der alle, Mathias Strux, Nikolaus Palander, Michel Zorn og deres fem matroser. Men af de indfødte, som tidligere havde udgjort deres karavane, var kun den europæerne hengivne foreloper tilbage. Disse jammerlige buskmænd havde også forladt dem i farens stund.

I det øjeblik, da obersten viste sig, sprang Mathias Strux ned fra en lille mur, der som en tinde kronede Scorzefs top.

"Er det Dem, mine herrer englændere?" udbrød Pulkova-astronomen.

"Netop, mine herrer russere," svarede obersten i en værdig, højtidelig tone. "Men her gives der ikke længere hverken russere eller englændere. Det er kun europæere, der forener sig for at forsvare sig!"

19. Triangulering eller død

Oberstens ord blev hilst med hurraråb. Over for makololoerne, over for en fælles fare kunne russerne og englænderne kun glemme den internationale strid og forene sig til fælles forsvar. Den stilling, de for øjeblikket befandt sig i, overvandt alle andre hensyn, og over for fjenden trådte den anglo-russiske kommission atter sammen, og det endog inderligere og tættere sammentømret end nogen sinde før. William Emery og Michel Zorn havde kastet sig i hinandens arme. De andre europæere havde med håndtryk beseglet deres nye alliance.

Det første, englænderne bekymrede sig om, var at få tørsten slukket, og i russernes lejr manglede man ikke vand, der var hentet nede ved søen. Derefter krøb europæerne i ly i en kasemat, der udgjorde en del af en forladt skanse øverst på toppen af Scorzef, og talte om alt, hvad der var foregået siden deres skilsmisse i Kolobeng. Imens holdt matroserne vågent øje med makololoerne, som nu lod dem være nogenlunde i fred.

Hvorfor befandt russerne sig på toppen af dette bjerg og så langt til venstre for deres meridian? Af den samme grund, som havde ført englænderne så langt hen til højre. Scorzef, der lå omtrent midtvejs mellem de to buer, var det eneste højdepunkt på denne egn, som kunne tjene til at oprette en iagttagelsesstation ved bredderne af Ngamisøen. Det var altså ganske naturligt, at de to rivaliserende ekspeditioner, der var beskæftiget på den tilstødende slette, havde mødt hinanden på det eneste bjerg i nærheden, der var tjenligt til dets iagttagelser.

I virkeligheden berørte den russiske og engelske meridian søen på to hinanden temmelig fjernt liggende punkter; deraf opstod for observatørerne nødvendigheden af geodætisk at forbinde den sydlige bred af Ngamisøen med den nordlige.

Mathias Strux meddelte nogle enkeltheder med hensyn til det af ham tilendebragte arbejde. Trekantmålingen fra Kolobeng var gået heldigt af, uden at der var tilstødt dem noget. Denne første meridian, som det var faldet i russernes lod at følge, gennemskar et frugtbart, svagt kuperet land, der ikke voldte nogen som helst vanskelighed for konstruktionen af et trigonometrisk net. Ligesom englænderne havde også de russiske astronomer døjet meget under den overvældende hede på disse himmelstrøg, men ikke lidt mangel på vand. Der var rigeligt med åer der omkring, som vedligeholdt en velgørende fugtighed. Hestene og okserne var så at sige travet gennem en umådelig stor græsgang, tværs over grønne egne, der hist og her var gennemskåret af skove og buskadser, og hvad de vilde dyr angik, havde man holdt dem i passende afstand fra lejrpladserne ved om natten at vedligeholde brændende vagtbål. Med hensyn til de indfødte, så havde det været de samme i byer og flækker bosatte stammer, hos hvem dr. David Livingstone næsten altid havde fundet en gæstfri modtagelse. På denne rejse havde buskmændene altså ikke haft nogen grund til at beklage sig. Den 20. februar nåede russerne Scorzef og havde opholdt sig der seksogtredive timer, da makololoerne viste sig ude på sletten tre-fire hundrede mand stærk. Straks forlod buskmændene af angst og skræk deres post og lod russerne om at tage vare på sig selv.

Makololoerne begyndte med at plyndre de ved foden af bjerget sammenstillede vogne, men heldigvis var instrumenterne straks blevet bragt op i skansen. Desuden var også dampbåden hidtil gået ram forbi, for russerne havde haft tid nok til at sætte den sammen igen, inden røverne indfandt sig, og for øjeblikket lå den for anker i en lille vig i Ngami. På denne side faldt bjerget næsten lodret imod søens højre bred, og derfra var der ingen adgang; men mod syd frembød Scorzef let tilgængelige skråninger, og i den storm, som makololoerne netop havde forsøgt, ville det måske være lykkedes dem at trænge helt frem til skansen, hvis ikke Forsynet havde sendt englænderne til hjælp.

Det var i få ord indholdet af, hvad Mathias Strux havde at berette. Oberst Everest meddelte ham til gengæld de hændelser, der havde mødt ham på hans vandring mod nord, de lidelser og strabadser, de havde måttet udholde, buskmændenes opstand, og de vanskeligheder og forhindringer, man havde måttet overvinde. Af alt dette fremgik, at russerne havde været gunstigere stillet end englænderne siden deres afrejse fra Kolobeng.

Natten mellem den 21. og 22. februar gik hen, uden at der skete noget. Buskmanden og sømændene havde holdt vagt ved foden af muren omkring skansen. Makololoerne fornyede ikke deres angreb; men nogle bål, de havde tændt ved foden af bjerget, fortalte at disse røvere endnu havde deres lejr på samme sted og ingenlunde havde opgivet deres hensigter.

Ved daggry den næste dag, 22. februar, forlod europæerne deres kasemat og gik ud for at tage sletten i øjesyn. De første frembrydende solstråler oplyste næsten med ét slag hele den

vide strækning indtil horisontens yderste grænser. Mod syd lå ørkenen med sin gullige jordbund, sine afsvedne planter og tørre, golde udseende. Ved bjergets fod strakte makolololejren sig i en rundkreds, og midt i den bevægede fire-fem hundrede indfødte sig rundt mellem hinanden som myrer i en tue. Deres bål brændte endnu, og nogle stykker vildt ristedes over glødende kul; det var åbenbart, at makololoerne ikke ville forlade stedet, om end alt, hvad karavanen havde af værdi, dets materiel, vogne, heste, hornkvæg og levnedsmidler var faldet i deres hænder, men dette bytte var dem uden tvivl ikke nok, og når de først havde fældet europæerne, ville de bemægtige sig deres våben, hvoraf obersten og hans ledsagere for ikke så længe siden havde gjort en så frygtelig brug.

Efter at de russiske og engelske videnskabsmænd havde betragtet de indfødtes lejr, underholdt de sig længe med buskmanden. Det gjaldt om at tage en afgørende beslutning; men denne beslutning måtte afhænge af flere forskellige omstændigheder, og frem for alt måtte man nøjagtig bestemme Scorzefs beliggenhed.

Astronomerne vidste allerede, at dette bjerg mod syd beherskede de umådelige sletter, der strakte sig lige til karruen. Mod øst og vest lå forlængelser af ørkenen efter dens mindste bredde. Længere mod vest opfangede øjet lige i horisonten de svage omrids af højene, som begrænser makololoernes frugtbare land, hvor Maketo, en af hovedstæderne, er beliggende, henved et hundrede mil nordvest for Ngami.

Imod nord derimod beherskede Scorzef en landstrækning af en ganske anden beskaffenhed. Hvilken modsætning dannede den ikke til de tørre stepper i syd! Her fandtes der vand, træer,

græsgange og hele dette yppige græs- og blomstertæppe, som en vedvarende fugtighed formår at vedligeholde. I en udstrækning af mindst hundrede mil bredte Ngamisøen fra øst til vest sine yndige vande, som syntes at få liv under den opgående sols stråler. Sin største bredde har søen i retning af parallelkredsene på Jorden, hvorimod den fra nord til syd ikke strækker sig mere end tredive-fyrre mil. Hinsides søen skrånede landet svagt og frembød et vekslende skue med sine skove, græsgange og rindende vande, tilløb til Liambye eller Zambezi, og helt imod nord, men mindst firs mil borte, dannedes rammen af en række småbjerge med maleriske omrids. Et skønt land, henlagt som en oase midt i disse ørkener! Dets vidunderligt vel vandede, af et net af flydende årer hele tiden genoplivede jordbund åndede lutter liv. Her flød Zambezi, den mægtige strøm, som med sine bifloder vedligeholdt denne yppige plantevækst, den vældige vandåre, der for Østafrika er det samme som Donau for Mellemeuropa og Amazonas for Sydamerika.

Således var det panorama, der udfoldede sig for europæernes øjne. Op fra selve søens bred hævede Scorzef sig, og, som Mathias Strux havde sagt, faldt dets sider mod nord lodret af imod Ngamis vande. Men der gives ingen så stejle skrænter, at sømænd ikke kan klatre op og ned ad dem, og ad en snæver bjergkam, der strakte sig fra den ene spids til den anden, var de kommet ned til søens vandspejl, netop til selve det sted, hvor dampbåden var lagt for anker. Vandforsyningen var altså sikret og den lille besætning kunne holde sig bag murene af den forladte skanse, så længe dens levnedsmidler strakte til.

Men hvorfor var denne skanse anlagt her i ørkenen på toppen af dette bjerg? Man udspurgte Mokum, der allerede en gang før havde besøgt dette land, da han tjente David Livingstone som fører, og han var da også i stand til at give et oplysende svar.

Disse Ngamisøens omgivelser var i tidligere tid hyppigt blevet besøgt af elfenbens- og ibenholthandlere. Det var elefanterne og næsehornene, som leverede elfenbenet; men ibenholten, det er menneskekød, dette levende kød, hvormed mellemmændene ved slavehandelen driver deres trafik. Hele Zambezilandet er endnu den dag i dag forpestet af disse fremmede uslinge, som driver eksporthandel med sorte. Krigene, strejftogene, plyndringerne i det indre leverer et stort antal fanger, der sælges som slaver. Netop denne bred af Ngami var et almindeligt befærdet sted for slavehandlerne, der kom vest fra, og Scorzef var før i tiden midtpunktet, hvor karavanerne gjorde ophold. Der holdt de rast og hvilede, før de foretog sejladsen ned ad Zambezi lige til dens munding. Slavehandlerne havde altså befæstet denne stilling for at værge sig selv og deres slaver imod røveres plyndringer, for det var ikke sjældent, at de indfødte fanger med vold blev taget tilbage af de samme, som havde solgt dem, og som så solgte dem på ny.

Det var oprindelsen til denne befæstning, men for tiden lå den i ruiner. Karavanerne tog nu en anden vej. De gæstede ikke mere Ngamis bredder, Scorzef skulle ikke længere forsvare dem, og murene, som omkransede bjergets tinde, faldt i grus, sten for sten. Af denne skanse var nu kun en lille murvold tilbage, af form som et cirkeludsnit, hvis bue vendte mod syd og korden mod nord. I midten hævede sig en lille med kasematter forsynet redoute, gennembrudt af skydeskår, og oven over

ragede et snævert, smalt trætårn op, hvis profil, meget formindsket ved afstanden, havde tjent oberst Everests kikkerter til pejling. Men hvor ødelagt og sammenfalden denne skanse end var, ydede den dog europæerne et sikkert tilflugtssted. Bag disse tykke sandstensmure og bevæbnet, som de var, med hurtigskydende rifler, kunne de holde stand imod en hel hær makololoer, så længe de ikke manglede levnedsmidler og ammunition, og de kunne måske fuldende deres geodætiske arbejde.

Kugler og krudt havde obersten og hans ledsagere i overflod, for kisten, hvori dette forvaredes, var blevet læsset på vognen, der tjente til at transportere dampbåden, og denne vogn havde de indfødte, som sagt, ikke bemægtiget sig.

Med levnedsmidler var det derimod en ganske anden sag, og her lå den største vanskelighed. Proviantvognene var ikke undgået plyndringen. I skansen var der ikke fødevarer nok til to dage til de atten personer, som fandtes samlede dér, nemlig de tre engelske og de tre russiske astronomer, de ti matroser fra *Dronning og Zar*, buskmanden og foreloperen.

Dette blev til fulde godtgjort af en omhyggelig fortegnelse over, hvad der forefandtes, som oberst Everest og Mathias Strux optog.

Efter at denne liste var affattet, og de havde indtaget en meget tarvelig frokost, samlede astronomerne og buskmanden sig i redouten, mens matroserne holdt vagt rundt om skansemurene.

Man drøftede denne meget alvorlige omstændighed, at der snart ville indtræde mangel på levnedsmidler, og kunne ikke udtænke noget middel, hvormed der kunne rådes bod på denne

visse, om ikke umiddelbare nød, da Mokum fremkom med følgende bemærkning:

"Mine herrer, De taler ikke om andet end, at vi kommer til at lide mangel på proviant, men jeg kan sandelig ikke forstå, hvad der i så henseende foruroliger Dem. Vi har kun levnedsmidler til to dage, siger De. Men hvem nøder os til at blive to dage i denne skanse? Kunne vi ikke forlade den i morgen, ja selv i dag? Hvem vil hindre os i det? Makololoerne? De besejler, så vidt jeg ved, ikke Ngami, og med dampbåden vil jeg påtage mig på nogle få timer at føre Dem over på den vestlige bred."

Ved at høre dette forslag så videnskabsmændene på hinanden og på buskmanden. Det lod virkelig til, at denne så naturlige og nærliggende tanke slet ikke var faldet dem ind.

Og den var virkelig heller ikke faldet dem ind! Den kunne ikke falde dem ind, disse kække, modige mænd, som på denne mindeværdige ekspedition lige til det sidste skulle vise sig som videnskabens helte.

Sir John Murray var den første, der tog ordet og svarede buskmanden.

"Jamen, min brave Mokum, vi har endnu ikke afsluttet vort arbejde."

"Hvilket arbejde?"

"Meridianmålingen."

"Tror De da, at makololoerne bryder sig om Deres meridian?" spurgte jægeren.

"At de ikke bryde sig om den, er vel muligt," svarede sir John Murray, "men *vi* bryder os om den, og vi vil ikke opgive dette foretagende på halvvejen og lade det være ufuldendt. Er det ikke også Deres anskuelse, mine ærede kolleger?"

"Jo, det er netop vor anskuelse," svarede oberst Everest, som, idet han talte i alles navn, gjorde sig til tolk for de følelser, hver enkelt af dem delte. "Vi vil ikke opgive meridianmålingen! Så længe blot én af os er tilbage, og så længe denne ene kan anbringe sit øje foran okularet på en kikkert, vil triangulationen gå sin gang og skride videre fremad. Hvis det gøres nødigt, vil vi anstille vore iagttagelser med bøssen i den ene hånd og instrumenterne i den anden, men vi vil holde ud her indtil vort sidste åndedrag!"

"England leve, hurra! Rusland leve, hurra!" råbte disse handlekraftige videnskabsmænd, der satte hensynet til videnskabens tarv over enhver fare.

Buskmanden betragtede et øjeblik sine rejsefæller, men sagde ikke et ord. Han havde forstået dem.

Den ting var altså afgjort. De geodætiske iagttagelser skulle fortsættes til trods for alle hindringer. Men ville de stedlige vanskeligheder, den hindring, Ngamisøen lagde dem i vejen, valget af en passende station, ikke umuliggøre dem?

Dette spørgsmål blev forelagt Mathias Strux.

Da den russiske astronom allerede havde holdt toppen af Scorzef besat i to dage, måtte han kunne besvare det.

"Mine herrer," sagde han, "dette arbejde vil blive vanskeligt og meget omstændeligt; det vil kræve megen tålmodighed og selvopofrende iver, men uudførligt er det ingenlunde. Hvad er det, det drejer sig om? At forbinde Scorzef geodætisk med en nord for søen liggende station? Eksisterer der nu en sådan station? Ja, der gør, og jeg havde allerede ude i horisonten udset mig en bjergtinde, der kan tjene vore kikkerter til sigtepunkt.

Den hæver sig nordvest for søen, således at denne side i trekanten vil skære Ngami efter en skrå linje."

"Nuvel," sagde oberst Everest, "når der findes et sigtepunkt, hvori består da vanskeligheden?"

"Vanskeligheden," svarede Mathias Strux, "ligger i den store afstand mellem Scorzef og den bjergtop."

"Hvor stor er da denne afstand?" spurgte obersten atter.

"Mindst hundrede og tyve mil."

"Det vil vort teleskop nok kunne magte."

"Ja, men øverst oppe på denne tinde må der tændes et blus."

"Ja, så tænder man det."

"Ja, men vi må først bringe det fornødne materiale der hen."

"Så bringer man det der hen."

"Og i mellemtiden skal vi forsvare os imod makololoerne!" tilføjede buskmanden.

"Så forsvarer vi os imod dem!"

"Mine herrer!" sagde buskmanden, "De har at befale over mig, jeg vil gøre alt, hvad De byder mig at udrette!"

Med disse ord af den europæerne tro og hengivne jæger endte således denne samtale, hvoraf foretagendets skæbne afhang. Enige, opfyldt af én og samme tanke og fast bestemt på om fornødent at opofre deres eget liv, trådte videnskabsmændene ud fra redouten og gav sig til at tage landet, der udbredte sig nord for søen, nærmere i øjesyn.

Mathias Strux pegede på bjergtinden, han havde udset sig. Det var Volquirias top, en bjergkegle, der kun lige akkurat var synlig på grund af den store afstand. Den hævede sig til en betydelig højde, og til trods for afstanden kunne et stærkt elektrisk lys nok opfanges i kikkertfeltet, der var forsynet med

stærkt forstørrende okularer. Men de dertil hørende apparater måtte føres over hundrede mil fra Scorzef og hejses op på toppen af dette fjerne bjerg. Heri lå den egentlige, men dog ikke uovervindelige vanskelighed. Vinklen, som Scorzef dannede med Volquiria på den ene side og med den foregående station på den anden, ville sandsynligvis være slutstenen i meridianmålingen, da bjergtinden måtte ligge meget nær ved parallelkredsen for tyvende breddegrad. Man vil altså kunne indse, hvor vigtig denne operation måtte være, og fatter let den brændende iver, hvormed astronomerne søgte at overvinde de hermed forbundne vanskeligheder.

Frem for alt måtte man nu skride til at opstille apparatet til det elektriske lys. Der var hundrede mil at tilbagelægge i et ukendt land. Michel Zorn og William Emery tilbød sig og blev antaget. Foreloperen gik ind på at ledsage dem, og de gjorde sig straks til at drage afsted.

Skulle de benytte dampbåden? Nej. De ville have, at den fremdeles skulle være til rådighed for deres kolleger, som måske kunne blive nødt til skyndsomst at fjerne sig, efter at de havde fuldendt deres iagttagelser. Til at sætte over Ngami var det tilstrækkeligt at sammenføje en af disse på én gang lette og holdbare barkkanoer, som de indfødte kunne fremstille på nogle få timer. Mokum og foreloperen steg ned til søens stejle bred, hvor der voksede nogle egnede træer, og de fik i en fart arbejdet fuldført.

Klokken otte om aftenen var kanoen ladet med instrumenterne, det elektriske apparat, nogle fødemidler, våben og ammunition. Man blev enige om, at astronomerne skulle mødes igen ved den sydlige bred af Ngami, ved enden af

en lille vig, som buskmanden og foreloperen begge to kendte. Desuden lød aftalen på, at så snart "fyret" på Volquiria var blevet bemærket og pejlet, skulle oberst Everest tænde et blus på toppen af Scorzef, for at Michel Zorn og William Emery ligeledes kunne bestemme stedets beliggenhed.

Efter at have taget afsked med deres kaldsfæller forlod Michel Zorn og William Emery den lille skanse og steg ned til kanoen. Foreloperen, en russisk og en engelsk matros var gået i forvejen.

Det var bælgmørkt. Trossen blev kastet los, og ved hjælp af pagajerne styrede det skrøbelige fartøj tværs over Ngamisøens mørke vande.

20. Otte dage på toppen af Scorzef

Astronomerne var ikke fri for at være lidt beklemte, da de så deres to unge kolleger fjerne sig. Hvilke strabadser, hvilken møje og besvær, hvilke farer ventede muligvis disse modige unge mænd, midt i dette ukendte land, som de skulle gennem over en strækning af hundrede mil? Imidlertid fik buskmanden deres venner beroliget, idet han roste foreloperens dygtighed og mod. Det var desuden at formode, at makololoerne havde så meget at gøre omkring Scorzef, at de var fuldt optaget og ikke gennemstrejfede egnen nord for Ngami. Kort sagt, Mokum fandt, og hans instinkt bedrog ham ikke, at obersten og hans ledsagere var mere udsatte i skansen, end de to unge astronomer på deres rejse imod nord. Den nat skiftedes matroserne og buskmanden til at holde vagt. Mørket måtte i grunden begunstige de indfødtes fjendtlige hensigter. Men "disse krybdyr" – således kaldte jægeren dem – vovede sig dog endnu ikke op ad Scorzefs skråninger. Måske ventede de på forstærkning for at kunne besætte bjerget op ad alle skrænterne og ved deres store overmagt tilintetgøre de belejredes modstand.

Jægeren havde ikke taget fejl i sin formodning, og da dagen atter brød frem, kunne oberst Everest konstatere en betydelig tilvækst i makololoernes tal. Deres lejr var hensigtsmæssigt ordnet og fordelt, så den omsluttede hele Scorzefs fod og umuliggjorde en flugt ad sletten. Heldigvis var Ngamisøens

vande ikke bevogtede og kunne heller ikke bevogtes, og i værste tilfælde stod dog altid den mulighed åben, at et tilbagetog lod sig iværksætte ad søen, hvis der da ikke indtrådte uforudsete omstændigheder.

Men der var ikke tale om at flygte. Europæerne indtog en videnskabelig post, en ærespost, som de ikke tænkte på at opgive. I den henseende herskede der fuldstændig enighed og samdrægtighed imellem dem.

Der fandtes end ikke noget spor af de personlige tvistigheder, der tidligere havde sat oberst Everest og Mathias Strux op mod hinanden, lige så lidt kom nogen sinde mere den krig på bane, som i dette øjeblik stillede England og Rusland fjendtligt over for hinanden; der fremkom ikke mindste antydning i så henseende. Disse videnskabsmænd stilede begge to hen mod samme mål, begge stræbte de efter at opnå det for begge nationer lige nyttige resultat og ville føre deres videnskabelige forehavende til ende.

Mens de afventede det øjeblik, da blusset blev tændt på Volquirias top, beskæftigede de to astronomer sig med at fuldende udmålingen af den foregående trekant.

Et vigtigt spørgsmål måtte ligeledes frem for alt afgøres, og det følger af sig selv, at Mokum blev tilkaldt for at afgive sin erklæring i foreliggende tilfælde. Hvor lang tid behøvede Michel Zorn og William Emery mindst, for at nå den bjergkæde, som strakte sig nord for Ngami, og hvis vigtigste top skulle tjene til støttepunkt for den sidste trekant i nettet?

Buskmanden mente ikke, at den tid, der var nødvendig for at nå den omtalte post, kunne beregnes til mindre end fem dage. I virkeligheden var afstanden, der adskilte dem fra Scorzef, over

hundrede mil. Foreloperens lille gruppe vandrede til fods, og når man tog de mulige vanskeligheder, som en af vandløb hyppigt gennemskåren egn kunne lægge dem i vejen, med i beregningen, ville fem dage endda være en meget kort tidsfrist.

Man antog altså, at seks dage ville være det højeste, og idet man gik ud fra dette, fordelte man levnedsmidlerne i overensstemmelse hermed.

Forrådet af fødevarer var meget begrænset; man havde jo måttet afstå en del til foreloperens gruppe, beregnet indtil det tidspunkt, da den selv kunne forsyne sig ved jagt. Det kvantum levnedsmidler, der blev bragt ind i forskansningen, efter at være blevet formindsket med bemeldte portion, kunne ikke strække længere end til to dage, hvis hver mand skulle have sin sædvanlige ration. Det bestod af nogle få pund beskøjter, konserveret kød og pemmikan. Med sine kollegers samtykke fastsatte oberst Everest, at den daglige ration skulle indskrænkes til en tredjedel.

På denne måde kunne man holde ud indtil den sjette dag, indtil lyssignalet, som man uophørligt var på udkig efter, viste sig i horisonten. De fire europæere, deres seks matroser og buskmanden, elleve personer i alt, ville ganske vist komme til at døje meget ved denne utilstrækkelige forplejning, men slige ulemper hævede de sig over.

"I øvrigt er det jo ikke forbudt at jage!" sagde sir John Murray til buskmanden.

Buskmanden rystede på hovedet og satte et tvivlende ansigt op. Det forekom ham næppe muligt andet, end at vildtet på dette enligt beliggende bjerg måtte være temmelig sjældent. Men det var da ingen grund til, at sir John skulle lade sin bøsse

hvile, og efter at ovenstående beslutninger var taget, og mens hans kolleger syslede med at reducere de i Nikolaus Palanders protokoller optegnede mål, forlod han, ledsaget af Mokum, forskansningen for at anstille en grundig undersøgelse og rekognoscering af bjerget Scorzef.

Makololoerne havde lejret sig roligt ved foden af bjerget og syntes ikke på nogen måde at have hastværk med at foretage en storm. Måske lå det også i deres plan at udsulte de belejrede.

Undersøgelsen af Scorzef var hurtigt afsluttet. Pladsen, på hvilken den lille forskansning hævede sig, var ikke engang firs meter i sin største udstrækning. Jordbunden var dækket med temmelig tæt græs, blandet med kiselsten, og hist og her gennemkrydset af nogle lave buske, der til dels dannedes af sværdliljer. Røde lyngplanter, sølvbladede proteaceer, erica i lange rækker udgjorde bjergets flora. Langs ned ad skrænterne voksede nogle tre meter høje tornede buske med hvide blomsterklaser, der duftede som jasminblomster, men dem kendte buskmanden ikke navnet på [Note 11)]. Hvad faunaen angik, havde sir John efter en hel times spejden endnu ikke været i stand til at se det mindste spor af den. Der fandtes dog nogle småfugle med mørkeblå svingfjer og røde næb, som var fløjet op fra nogle buskadser, men ved det første skud var hele den vingede sværm forsvundet for ikke mere at komme igen. Man turde altså ikke gøre regning på, at udbyttet af jagten skulle kunne forsyne garnisonen med proviant.

"Man kunne dog også altid fiske nede i søen," sagde sir John, idet han standsede på den nordlige skråning af Scorzef og betragtede Ngamis prægtige, storslåede, vidtstrakte flade.

"Så De vil fange fisk uden net og snøre," svarede buskmanden, "det er det samme som at ville fange fugle i flugten. Men vi vil alligevel ikke opgive håbet. Deres Herlighed ved, at tilfældet hidtil har været os gunstigt, og jeg tænker, at det også fremdeles vil stå os bi."

"Tilfældet, ja!" svarede sir John Murray; "hvis Vorherre vil give det et lille puf og styre det, så er det den trofasteste forsørger for menneskeheden, som jeg kender! Man kan ikke få nogen pålideligere agent eller nogen mere opfindsom hushovmester! Det har fulgt os hen i nærheden af vore venner russerne, det har ført os netop det sted hen, hvor vi selv ønskede at komme, og det vil ganske sindigt og jævnt føre os, den ene part som den anden, hen til det mål, vi stræbe efter at nå."

"Og vil det også skaffe os føde og næring?" spurgte buskmanden.

"Ja vist vil det, min gode ven Mokum," svarede sir John, "og derved gør det blot sin skyldighed."

Hans Herligheds ord var til visse beroligende. Dog sagde buskmanden sig selv, at tilfældet var en tjener, der krævede en smule betjening af sit herskab, og han lovede sig selv, i nødsfald, at hjælpe det.

Den 25. februar medførte ingen forandring i belejrernes og de belejredes indbyrdes stilling. Makololoerne forblev inden for grænsen af deres lejr. Hjorde af køer og får græssede på de nærmest Scorzef liggende strøg, som det i jorden nedsivede vand vedligeholdt i god vækst. De røvede vogne var trukket hen til lejren. Nogle kvinder og børn havde sluttet sig til nomadestammen og foretog sig de for dem sædvanlige sysler. Fra tid til anden steg en af høvdingene, let kendelig på sit rige

pelsværk, op ad bjergskråningerne og søgte at opspore de fremkommelige stier, der sikrest førte op til toppen; men en riffelkugle fik ham til i en fart at ile ned igen på den flade slette. Makololoerne besvarede knaldet med deres krigsskrig og sendte nogle pile, der ingen skade gjorde, og svingede med deres assegajer, hvorefter alt igen blev lige så roligt som før.

Den 26. februar forsøgte de indfødte imidlertid et noget alvorligere angreb og besteg i et antal af et halvt hundrede stykker samtidig bjerget fra tre sider. Hele besætningen begav sig derfor uden for forskansningen og tog plads ved foden af indhegningen. De hurtigt ladede og affyrede europæiske våben foranledigede nogen forstyrrelse og mandefald i makololoernes rækker. Fem-seks af disse røvere blev dræbt, og den øvrige bande opgav så forsøget. Dog var det indlysende, at belejrerne, til trods for den hurtige skydning, måtte kunne overmande europæerne. Hvis flere hundrede af disse makololoer på én gang gav sig til at storme op ad bjerget, ville det være vanskeligt at gøre front mod dem til alle sider. Sir John Murray fik da det indfald at værne forsiden af forskansningen ved der at opstille mitrailleusen, det vigtigste skydevåben, dampbåden var udrustet med. Det var et udmærket forsvarsmiddel. Hele vanskeligheden bestod i at få dette tunge skyts halet op ad de stejle bjergsider, der var meget vanskelige at bestige. Imidlertid viste matroserne fra *Dronning og Zar* sig så behændige og vævre, man kunne næsten sige så dumdristige, at de i løbet af den 25. fik den frygtelige mitrailleuse opstillet i en fordybning i den med skydeskår forsynede ydermur. Derfra kunne dens femogtyve løb, hvis skud spredte sig i vifteform, dække hele fronten med dens ild. De indfødte skulle snart stifte

bekendtskab med dette mordvåben, som de civiliserede folkeslag først en snes år senere optog i deres krigsmateriel.

Under deres nødtvungne uvirksomhed på Scorzefs top havde astronomerne hver nat beregnet stjernehøjder. Den overordentlig klare himmel og særdeles tørre luft satte dem i stand til at foretage fortræffelige observationer. Scorzefs bredde blev bestemt til at være 19 grader 37 minutter 18 sekunder; dette resultat bestyrkede dem i deres formodning om, at de var mindre end en halv grad fra deres meridians nordlige endepunkt, og at følgelig denne trekant, hvis toppunkt de søgte at støtte på Volquirias tinde, måtte afslutte det trigonometriske net.

Natten mellem 26. og 27. februar forløb, uden at makololoerne fornyede deres angreb. Den 27. februar forekom den lille garnison uendelig lang. Hvis forholdene havde begunstiget foreloperen, som nu havde været fem dage borte, var det muligt, at han og hans ledsagere allerede denne dag måtte være kommet til Volquiria. Man måtte altså den følgende nat iagttage horisonten med den største grad af omhyggelighed, for blusset kunne nu vise sig, hvad øjeblik det skulle være. Oberst Everest og Mathias Strux havde allerede stillet instrumentet og rettet det således imod bjergtoppen, at denne sås midt i kikkertfeltet. Denne forsigtighed lettede dem undersøgelsen betydeligt, for da de ikke havde noget punkt at sigte efter, kunne arbejdet ellers falde dem vanskeligt nok i den mørke nat. Når altså lyset viste sig på Volquirias top, måtte de også straks kunne se det og få vinklen bestemt.

Denne dag gennemstrejfede sir John forgæves buskene og det høje græs. Han kunne ikke opspore noget spiseligt dyr af

nogen art. Selv fuglene, der var blevet forstyrret i deres tilflugtssteder, havde søgt sig et sikrere ly i det tætte buskværk nede ved søbredden. Den højvelbårne jæger ærgrede sig svært, for han gik ikke mere på jagt for morskabs skyld, det var på "husholdningens vegne", han nu gik og svedte anstrengelsens sved. Velsignet med en stærk appetit, der ikke kunne lade sig nøje med en tredjedels ration, led sir John bogstavelig talt hunger. Hans kolleger kunne langt lettere udholde denne spægelse, hvad enten det nu kom af, at deres maver var mindre fordringsfulde og tyranniske, eller at de efter Nikolaus Palanders eksempel kunne erstatte den traditionelle roastbeef med en eller to ligninger af anden grad. Matroserne og buskmanden var lige så plagede af sult som den højvelbårne sir John; men selv det ringe forråd af levnedsmidler var nu ved at slippe op. Blot én dag endnu – så ville al provianten være fortæret, og hvis foreloperens ekspedition var blevet forsinket, ville garnisonen i fortet være bragt til det yderste.

Hele natten mellem den 27. og 28. februar hengik med at anstille iagttagelser. Mørket, den klare og stille luft begunstigede i høj grad astronomerne. Men horisonten blev ved at være lige mørk og nedsænket i skygge; ikke det ringeste skær gjorde det muligt at se selv det svageste omrids af genstandene yderst ude i horisont; intet lod sig se i kikkertobjektivet.

Dog var næppe nok hele den tidsfrist forløbet, som man havde ment at burde indrømme Michel Zorn og William Emery af hensyn til de muligt indtrædende forsinkelser. Deres kolleger kunne altså kun væbne sig med tålmodighed og vente.

Den 28. februar spiste den lille besætning på Scorzef sit sidste stykke kød og sin sidste beskøjt. Men disse modige og udholdende videnskabsmænd lod alligevel ikke håbet fare, og selv om de så skulle ernære sig af græs, var de fast bestemte på ikke at rømme pladsen, før deres arbejde var ført til ende. Natten mellem den 28. februar og 1. marts bragte stadig ikke noget resultat. Et par gange troede observatørerne vel at kunne skimte det forventede blus, men, når de så nærmere til, var dette skin ikke andet end det matte lys fra en stjerne, der brød frem gennem tågen nede i horisonten.

Den 1. marts fik de slet intet at spise. Sandsynligvis havde oberst Everest og hans ledsagere gennem flere dage vænnet sig til kun at få utilstrækkelig næring og fandt sig så meget desto lettere i det, som de ikke havde troet på, at de fuldstændig skulle komme til at mangle føde; men, hvis Forsynet nu ikke kom dem til hjælp, ville den næste dag berede dem gruelige kvaler.

Den følgende dag opfyldte Forsynet visselig ikke deres forhåbninger. Ikke et stykke vildt af nogen som helst slags fristede sir John Murray til at sende det et skud, og dog opnåede besætningen, der ikke havde lov til at vise sig kræsne, at få noget at vederkvæge sig på, om dette end kun var dårligt bevendt. Sir John og Mokum havde, plaget af sult og med et vildt, forstyrret blik, givet sig til at strejfe rundt på toppen af Scorzef. En glubende sult søndersled deres indvolde. Skulle det virkelig komme så vidt med dem, som oberst Everest havde sagt, at de blev nødt til at æde det græs, de gik rundt på!

"Havde vi dog bare drøvtyggermaver," tænkte den stakkels sir John, "hvor kunne vi da ikke gøre os til gode med dette foder!

Og ikke et stykke vildt findes her, ikke en fugl!"

Med disse ord vendte sir John sit blik mod den store sø, der bredte sig neden for ham. Matroserne på *Dronning og Zar* havde forsøgt at fange nogle fisk, men forgæves, og vandfuglene, der boltrede sig i luften over disse rolige vande, lod dem ikke komme sig nær.

Imidlertid slængte sir John og hans jagtfælle, der ikke kunne gå uden den yderste anstrengelse, sig snart i græsset ved foden af en lille, henved to meter høj jordhøj. En tung søvn eller snarere en søvnlignende døs overfaldt dem og berøvede dem sansernes brug. Overvældede lukkede de uvilkårligt øjenlågene og henfaldt lidt efter lidt i en fuldstændig sløvhedstilstand. Den tomhed, de følte i maven, betog dem al modstandskraft. Denne sløvhed kunne i øvrigt for et øjeblik dulme smerterne, der søndersled dem, og de hengav sig derfor i dens vold.

Hvor længe denne døsighed havde kunnet vare, ville hverken buskmanden eller sir John have kunnet sige, men en time efter blev sir John vækket af en vedvarende meget ubehagelig stikken og prikken. Han skuttede og rystede sig og forsøgte igen at falde i søvn, men stikkene blev ved, og endelig tabte han tålmodigheden og åbnede øjnene.

Legioner af hvide myrer løb hen over hans klæder, og hans ansigt og hænder var oversået med dem. Dette overfald af insekter fik ham til at fare i vejret, som om en fjeder var sprunget inden i ham. Den raske bevægelse vækkede buskmanden, der havde lagt sig ved siden af ham. Mokum var ligeledes dækket med disse hvide myrer, men i stedet for at jage insekterne bort greb han, til største forbavselse for sir John,

hele håndfulde af dem, førte dem til munden og fortærede dem grådigt.

"Fy! Fy, Mokum!" råbte sir John, der følte væmmelse over denne forslugenhed.

"Spis, spis! Gør ligesom jeg!" svarede jægeren uden først at tygge af munden. "Spis! Det er buskmandsris!"

Mokum gav virkelig disse insekter det rette navn, således som de indfødte kalder dem. Buskmændene ernærer sig gerne af disse myrer, hvoraf der findes to arter, den hvide og den sorte. Den hvide myre overgår efter deres mening den sorte. Den eneste fejl, der er ved dette insekt, som næringsmiddel betragtet, er, at man må fortære betydelige mængder af dem. Derfor blander afrikanerne også sædvanligvis disse myrer med mimose-gummi og opnår således at få et mere kraftigt fødemiddel. Men mimosen fandtes ikke på toppen af Scorzef, og Mokum nøjedes derfor med at spise sin ris "uden tilbehør".

Drevet af hungeren, der øgedes endnu mere, da han så buskmanden mætte sig, besluttede sir John, til trods for den modbydelighed, han følte, dog at følge hans eksempel. Myrerne kom i milliardvis frem af deres uhyre tue, som i øvrigt ikke var andet end den jordhøj, ved hvilken de to havde lagt sig. Sir John tog nogle håndfulde og førte dem op til sine læber. Dette næringsmiddel kunne såmænd godt gå an, det mishagede ham ingenlunde. Han fandt endog, at der var en ret behagelig, syrlig smag ved dem, og mærkede, at stikkene i maven lidt efter lidt fortog sig.

Imidlertid havde Mokum ikke glemt sine lidelsesfæller, men løb op til skansen og førte hele besætningen ned derfra. Matroserne gjorde ingen ophævelser, men styrtede sig straks

over dette ejendommelige fødemiddel. Obersten, Mathias Strux og Palander betænkte sig dog måske et øjeblik; imidlertid virkede sir John Murrays eksempel smittende på dem, og disse stakkels videnskabsmænd, der var halvdøde af afkræftelse, fik dog i det mindste hungeren stillet ved at sluge uhyre mængder af disse hvide myrer.

En uventet hændelse forskaffede dog oberst Everest og hans ledsagere en kraftigere næring. Da Mokum nemlig ville indsamle et forråd af disse insekter, kom han på den tanke, at ødelægge den ene side af den vældige myretue. Det var, som sagt, en kegleformet forhøjning i terrænet med nogle mindre toppe i en rundkreds om dens grundflade. Jægeren, der havde sin økse med sig, havde allerede ført flere slag imod dette myreslot, da en underlig støj fangede hans opmærksomhed. Man kunne gerne have kaldt det en brummen, der kom fra det indre af myretuen. Buskmanden holdt inde med sin ødelæggelse og lyttede. Hans ledsagere betragtede ham opmærksomt uden at sige et ord, og efter nogle flere øksehug lod en tydeligere, mere udpræget brummen sig høre.

Buskmanden gned sig i hænderne uden at mæle et ord, men hans øjne lynede af heftig attrå. Med øksen angreb han på ny den lille høj, så at han frembragte et godt tredive centimeter bredt hul i den. Myrerne flygtede til alle sider, men jægeren brød sig ikke mere om dem, men lod matroserne ene om at putte dem i sækkene.

Pludselig viste et sælsomt dyr sig lige i åbningen af hullet. Det var et firføddet dyr med en lang snabel, en lille mund, en tunge, der kunne strækkes langt ud, lige, opretstående øren, korte ben og en lang, spids tilløbende hale; lange, rødgrå,

silkebløde hår dækkede dens flade krop, og dens poter var bevæbnet med vældige kløer.

Et kraftigt slag, som Mokum gav dette underlige dyr over snuden, var nok til at dræbe det.

"Se, det er nu vor steg, mine herrer," sagde buskmanden. "Den har vel ladet vente længe på sig, men derfor er den dog lige god. Nu må vi have tændt ild og så en ladestok til stegespid, og så får vi os et middagsmåltid, som vi aldrig har spist mage til."

Buskmanden gjorde ikke mange omstændigheder med tilberedningen, men flåede rask dyret; det var en myresluger, som hollænderne også kender under navn af "jordsvin". Den er meget almindelig i Sydafrika og den største fjende for myrerne, da den fortærer hele legioner af disse insekter, og når den ikke kan trænge ind i deres snævre gange, "fisker" den dem ud, ved at lade sin lange, bøjelige, ormeagtige, klæbrige tunge bugte sig der inde og trækker den så tilbage igen tæt besat med myrer.

Stegen var snart færdig; den skulle måske i grunden have været drejet et par gange endnu på spiddet, men de udhungrede mennesker var så utålmodige. Det halve af dyret gik glat væk i dem, og det faste og sunde kød blev erklæret for ganske fortrinligt, selv om det måske havde en ganske lille bismag af myresyre. Hvilket måltid var det ikke, og hvor gengav det ikke disse kække og udholdende europæere nyt mod og håb tillige med nye kræfter.

Det kunne i virkeligheden også nok gøres nødigt, at håbet atter rodfæstedes i deres hjerter, for den følgende nat viste der sig stadig intet glimt på Volquirias mørke top.

21. Fiat lux! Note 12)

Det var ni dage siden, at foreloperen og hans lille flok var taget afsted. Hvilke uheld havde forsinket deres fremmarch? Var det måske mennesker eller dyr, der havde stillet sig i vejen for dem og beredt dem uovervindelige hindringer? Hvorfor denne tøven? Kunne man slutte, at Michel Zorn og William Emery var blevet fuldstændig standset i deres fremtrængen? Kunne man ikke være berettiget til at tro, at de var uigenkaldeligt fortabt?

Man forstår let den frygt og angst, som de på Scorzef-skansen indesluttede astronomer var et bytte for, deres vaklen mellem håb og fortvivlelse. Deres kolleger, deres venner var taget afsted for ni dage siden! På seks, eller højst syv dage måtte de have kunnet nå deres mål. Det var jo uforfærdede, virkelystne mænd, der ydermere ansporedes af et videnskabeligt heltemod. Af deres komme til og tilstedeværelse på toppen af Volquiria afhang det store foretagendes lykkelige udfald. Det vidste de også selv og ville vist ikke have forsømt noget, der kunne bidrage til opgavens heldige løsning; dem kunne man derfor ikke tilskrive skylden for den lange ventetid.

Hvis altså nu, ni dage efter deres afrejse, blusset ikke havde lyst på toppen af Volquiria, så måtte de enten være døde eller fanget af omvandrende nomadestammer.

Det var slige mistrøstige tanker, sådanne bedrøvelige gisninger, der opsteg i oberst Everests og hans kaldsfællers bryst. Hvor utålmodigt ventede de ikke på, at solen skulle forsvinde bag horisonten, for at de kunne påbegynde deres natlige iagttagelser. Hvilken omhu anvendte de ikke på dem?

Deres forhåbning knyttede sig til dette okular, som skulle opfange det fjerne glimt. Hele deres liv og tilværelse samlede sig som i et brændpunkt i en kikkerts snævre campus. I løbet af denne dag, den 3. marts, hjemsøgtes de, mens de vandrede hvileløst omkring på Scorzefs stejle skrænter og, alle behersket af én eneste tanke, næppe vekslede mere end nogle få ord med hinanden, af langt større lidelser, end de nogen sinde tidligere havde været plaget af. Hverken den overvættes hede i ørkenen eller strabadserne på en dags vandring under en tropisk sols glødende stråler, eller tørstens kvaler havde i den grad overvældet og nedbøjet dem.

I løbet af denne dag blev også de sidste stykker af myreslugeren fortæret, og besætningen i skansen var nu udelukkende henvist til den utilstrækkelige føde, der kunne hentes i myretuerne.

Natten kom, en måneløs, rolig, mørk og stille nat, som var særlig skikket til iagttagelser … men intet lys lod Volquirias tinde træde synligt frem af mørket. Lige indtil det øjeblik, da de første morgenrødens stråler bebudede den næste dags komme, skiftedes oberst Everest og Mathias Strux med en forbavsende udholdenhed til at holde udkig. Intet, slet intet lod sig se, og solens stråler umuliggjorde snart enhver observation.

Fra de indfødtes side var der intet at frygte. Makololoerne syntes fast bestemte på at betvinge de belejrede ved at udsulte dem, og det kunne da sikkert heller ikke slå fejl, at de til sidst måtte opnå deres hensigt. Den 4. marts var nu kommet, og på denne dag plagede sulten på ny de fangne på Scorzef, og de ulykkelige europæere kunne kun formindske dens pinsler ved

at tygge på de knoldede rodstokke af sværdliljerne, der voksede hist og her mellem stenene på siden af bjerget.

Fangede! Men nej, det var oberst Everest og hans ledsagere ikke! Dampbåden, der stadig lå for anker i den lille vig, kunne, hvad øjeblik de selv ville, føre dem over Ngamis vande og bringe dem til en frugtbar egn, hvor de hverken ville mangle vildt eller frugter eller bælgplanter. Flere gange havde man allerede drøftet det spørgsmål, om det ikke ville være hensigtsmæssigt at sende buskmanden over til den nordlige bred, for at han kunne gå på jagt der og sørge for besætningens fornødenheder. Men selv bortset fra, at denne manøvre kunne blive opdaget af de indfødte, ville man derved udsætte dampbåden for fare og følgelig sætte samtliges frelse på spil, hvis andre stammer af makololoer strejfede om for nordenden af Ngami. Dette forslag var altså blevet forkastet. De måtte alle enten flygte på én gang eller blive sammen. Hvad angik det at forlade Scorzef, før de havde fuldendt deres geodætiske arbejder, kom det spørgsmål ikke engang på bane.

Man burde vente og holde ud, indtil alle udsigter til et heldigt udfald var glippet. Det var en tålmodighedssag, man ville altså være tålmodige!

"Da Arago, Biot og Rodriguez," sagde oberst Everest denne dag til sine ledsagere, der var forsamlet omkring ham, "havde foresat sig at forlænge meridianen over Dunkerque til øen Ibiza, befandt disse videnskabsmænd sig omtrent i den samme forfatning, som vi nu er i. Det gjaldt om at forbinde øen med den spanske kyst ved en trekant, hvis sider var over hundrede og tyve mil lange. Rodriguez tog stade på en af bjergtinderne, hvor han vedligeholdt stadig brændende lamper, mens de

franske lærde boede i et telt over hundrede mil derfra midt i Las Palmas ørken. Hele tres nætter igennem spejdede Arago og Biot efter det blus, hvis retning de skulle pejle. Modløse og nedslåede ville de allerede til at opgive håbet om at få lejlighed til at foretage nogen observation, da i den enogtresindstyvende nat et lysende punkt, hvis ubevægelighed var det eneste, hvorved det lod sig skelne fra en stjerne af sjette rang, viste sig i deres kikkertfelt. Tænk Dem, enogtres nætter fulde af spænding og forventning. Nu vel, mine herrer, skulle ikke engelske og russiske astronomer kunne udrette det samme, som to franske astronomer før har kunnet udføre i en sag af stor videnskabelig betydning?"

Et bekræftende hurraråb var samtlige disse videnskabsmænds svar på oberstens tiltale, og dog havde de kunnet svare oberst Everest, at hverken Biot eller Arago havde følt sultens kvaler under deres langvarige ophold i Las Palmas ørken.

Denne dag var de ved Scorzefs fod lejrede makololoer i travl virksomhed og opførte sig på en måde, man ikke havde set før. Der var en stadig kommen og gåen, som ikke undlod at forurolige buskmanden. Ville disse indfødte ved nattens frembrud forsøge et nyt stormløb op ad bjerget, eller var de ved at gøre sig klar til at bryde op? Efter at have iagttaget dem meget opmærksomt troede Mokum i dette røre at kunne spore fjendtlige hensigter. Makololoerne gjorde deres våben i stand og rede til kamp. I hvert fald forlod kvinderne og børnene, som havde sluttet sig til dem, lejren og drog under nogle føreres ledelse øst på, hvorved de nærmede sig Ngamisøens bredder. Det var altså muligt, at belejrerne for sidste gang ville forsøge at

tage forskansningen, inden de igen endelig trak sig tilbage til deres hovedby Maketo.

Buskmanden meddelte europæerne udbyttet af sine iagttagelser. Man besluttede at holde endnu strengere vagt denne nat og have alle våben i beredskab. Belejrernes antal kunne godt være meget betydeligt. Intet hindrede dem i at styrte løs på Scorzefs sider i hundredvis. Den på mange steder ødelagte forskansningsmur ville med lethed have kunnet give en hoben indfødte lov til at trænge igennem. Det forekom derfor oberst Everest at være bedst at træffe nogle foranstaltninger, for det tilfælde, at de belejrede skulle blive nødt til at trække sig tilbage og for en kort tid opgive deres geodætiske station. Dampbåden måtte være rede til at kunne stikke i søen ved det først givne signal. En af matroserne, maskinmesteren på *Dronning og Zar*, fik befaling til at fyre under kedlen og holde dampen oppe, for det tilfælde, at flugt blev nødvendig. Men han måtte dog vente, til solen var gået ned, for ikke at røbe for de indfødte, at der lå en dampbåd i Ngami.

Aftensmaden bestod af hvide myrer og gladiolusrødder, en bedrøvelig føde for folk, der gik en kamp i møde; men de var behjertede, uforfærdede mænd, hævede over enhver svaghed, og afventede uden frygt den afgørende time.

Hen ad klokken seks om aftenen, i samme øjeblik som natten indfandt sig med den for troperne ejendommelige hurtighed, steg maskinisten ned ad Scorzefs stejle brinker og gav sig til at fyre under dampbådens kedel. Det er ufornødent at bemærke, at oberst Everest kun betragtede flugt som den sidste yderlighed og ville først gribe til denne udvej, når det ikke

længere var muligt at holde sig i forskansningen. Det var ham i højeste grad imod, at han skulle forlade sit observatorium, især om natten, for hvert øjeblik kunne William Emery og Michel Zorns blus jo tændes på Volquirias top.

De andre søfolk blev fordelt ved foden af ydermurene om fortet med befaling om for enhver pris at forsvare adgangen til brecherne, våbnene var på rede hånd, mitrailleusen var ladt og proppet med et stort antal patroner og strakte sine frygtelige løb ud gennem skydeskåret.

Man ventede i flere timer. Oberst Everest og den russiske astronom havde indtaget deres post i det snævre vagttårn og afløste skiftevis hinanden, mens de uophørligt iagttog bjergtoppen, mod hvilken kikkerten var rettet. Det var stadig temmelig mørkt nede i horisonten, mens den sydlige himmelhvælvings prægtigste stjernebilleder strålede i zenith. Intet vindpust satte luften i bevægelse; denne naturens dybe stilhed var ærefrygtvækkende.

Imidlertid lyttede buskmanden, der havde stillet sig hen på et fremspringende klippestykke, efter støjen, som steg til vejrs nede fra sletten. Lidt efter lidt blev den tydeligere og tydeligere. Mokum havde ikke taget fejl i sine formodninger. Makololoerne gjorde sig rede til en sidste, afgørende storm på Scorzef.

Lige til klokken ti rørte belejrerne sig ikke af stedet. Deres bål var slukket, lejren og sletten smeltede sammen til ét i nattens mulm og mørke.

Pludselig skimtede buskmanden nogle skyggeagtige skikkelser, der bevægede sig op ad bjergets sider. Belejrerne var ikke hundrede skridt fra den jævne bjergflade, hvor skansen lå!

"Pas på! Pas på!" råbte Mokum.

Straks rykkede den lille besætning ud og begav sig hen til den sydlige front, hvor den begyndte en vel vedligeholdt ild imod angriberne. Makololoerne svarede med deres krigsskrig og vedblev, til trods for den uophørlige geværild, at stige opad. Ved glimtet fra bøsserne kunne man se de indfødte myldre opefter i så stort antal, at al modstand syntes umulig. Imidlertid anrettede kuglerne, hvoraf ikke én forfejlede sit mål, et frygteligt blodbad i denne tætte masse. Makololoerne faldt i hobetal og trillede over hinanden helt ned til foden af bjerget. I det korte mellemrum mellem geværknaldene kunne de belejrede høre deres hyl, der lød som vilde dyrs brøl. Men intet standsede dem. Stadig højere og højere steg de i tæt sluttede rækker, uden at sende så meget som en pil – det gav de sig ikke tid til – men de ville åbenbart for enhver pris op til toppen af Scorzef.

Oberst Everest stod forrest i spidsen for hele sin styrke og fyrede løs. Hans ledsagere, der var bevæbnede ligesom han, understøttede ham kraftigt, selv Palander, som uden tvivl for første gang i sit liv håndterede et gevær. Sir John, der snart var at finde på det ene klippestykke, og snart på det andet, her knælende og hist liggende, udrettede vidundere, og hans riffel blev så ophedet af den hurtige skydning, at den var nær ved at brænde ham i hænderne. Buskmanden var i denne blodige kamp atter blevet den tålmodige, kække og selvsikre jæger, som man tidligere havde lært at kende. Alligevel formåede de belejredes beundringsværdige mod og tapperhed, deres skuds sikkerhed, deres våbens præcision intet imod den strøm, som væltede op imod dem. Når en af de indfødte faldt død til jorden, trådte tyve andre i hans sted, og det var for meget for de ni-ti

europæere. Efter en halv times kamp indså oberst Everest, at han stod i fare for at blive overmandet.

Og angribernes store sværm vandt virkelig stadig mere og mere terræn, ikke blot på Scorzefs sydlige skråning, men også ad sideskrænterne. De faldnes lig tjente ligefrem deres kammerater til fodfæste og trappetrin, ja nogle benyttede endog de døde som skærm og skjold og steg således dækkede opad.

Alt dette frembød, set med geværildens kortvarige og matte skin, et forfærdeligt, sørgeligt skue. Man følte, at af sådanne fjender var ingen pardon at vente. Det var et overfald af vilde dyr, denne storm af blodtørstige røvere, der var endnu værre at komme i lag med end det vildeste dyr i den afrikanske fauna. De kunne veje op imod selv tigre, som denne verdensdel mangler.

Klokken halv elleve nåede de første indfødte op på Scorzefs øverste flade. De belejrede kunne ikke kæmpe med dem, mand imod mand, under forhold, hvor de ikke kunne gøre brug af deres våben. Det blev altså nødvendigt at søge dækning bag murvolden. Heldigvis var den lille trop uskadt, da makololoerne ikke havde brugt hverken buer eller assegajer.

"Tilbage!" råbte obersten med en røst, der overdøvede kampens bulder.

Efter at have givet dem endnu en sidste salve fulgte de belejrede deres chef og trak sig tilbage bag forskansningsmuren.

Frygtelige skrig hilste dette tilbagetog, og straks viste de indfødte sig foran den midterste breche for at forsøge på at bestige den.

Men pludselig hørtes en forfærdelig larm, noget lignende som et vældigt brag fra en elektrisk udladning med mangfoldige knald. Det var mitrailleusen, der, håndteret af sir John, gav sit ord med i laget. Disse femogtyve, vifteformet ordnede løb dækkede en flade i en bue på over tredive meter på plateauet, som de indfødte opfyldte, med kugler og bly. Kuglerne, der ved en selvvirkende mekanisme fyldte løbene, dryssede og faldt som hagl over angriberne. I ét nu var pladsen som fejet ren. Dette frygtelige skyts' knald blev i førstningen besvaret med hyl, der dog hurtigt igen forstummede, og derefter fulgte en sky af pile, som hverken gjorde eller kunne gøre de belejrede nogen skade.

"Den gør sine sager godt, den lille skælm," sagde buskmanden tørt, idet han nærmede sig sir John. "Når De er blevet træt af at spille en melodi på den ..."

Men mitrailleusen tav nu stille. Makololoerne søgte dækning imod denne kardæskhagl og var forsvundet. De havde opstillet sig på siderne af forskansningen og efterlod pladsen foran denne dækket med deres døde.

Hvad tog nu oberst Everest og Mathias Strux sig til i denne kortvarige frist? De havde atter indtaget deres post i vagttårnet, og der spejdede de, med øjet presset tæt op imod kikkertglasset, ud i mørket efter Volquirias top. Hverken skrig eller farer anfægtede dem. Med rolig puls, fast og klart blik og beundringsværdig koldblodighed afløste de hinanden foran okularet, skuede ud i rummet og observerede med lige så stor nøjagtighed, som om de havde befundet sig under en observatoriekuppel, og da efter et kort pusterum makololoernes skrigen og hylen havde underrettet dem om, at

kampen begyndte på ny, stillede disse to videnskabsmænd sig skiftevis på vagt ved siden af deres dyrebare instrument.

Og kampen var virkelig begyndt på ny. Mitrailleusen kunne ikke længere alene magte de indfødte, der i hobetal viste sig foran alle brecherne og udstødte deres dødsskrig. Under sådanne vilkår og foran disse skridt for skridt forsvarede åbninger vedvarede kampen endnu en halv time. De belejrede, som værgede sig med deres ildvåben, havde kun fået et par rifter, der skyldtes nogle enkelte assegajer. Blodtørsten var ikke taget af på nogen af siderne, og raseriet forøgedes kun ved denne kamp mand imod mand.

Da var det, henad klokken halv tolv, mens de stridende var i det tætteste håndgemæng, og midt under geværernes knalden, at Mathias Strux trådte hen til oberst Everest. Hans blik var på én gang glædestrålende og tillige noget forstyrret. En pil havde lige gennemboret hans hat og sad endnu og dirrede over hans hoved.

"Blusset! Blusset!" råbte han.

"Hvad for noget!" svarede obersten, idet han ladede sin bøsse færdig.

"Jo, det er rigtigt, blusset!"

"Har De set det?"

"Ja!"

Efter dette svar affyrede obersten for sidste gang sin bøsse, udstødte et triumferende hurraråb og ilede hen mod vagttårnet, fulgt af sin uforfærdede kollega.

Der lagde obersten sig på knæ foran kikkerten og så med undertrykt hjertebanken igennem den. Hvor sammentrængtes ikke hele hans livskraft i dette øjeblik i hans blik! Ja, blusset var

der, det skinnede og lyste mellem trådene i kikkertens net. Ja, lyset funklede på Volquirias top! Den sidste trekant havde endelig fundet sit støttepunkt.

Det ville sandelig have været et mærkværdigt syn at se de to videnskabsmænd arbejde midt under kampens tummel. De alt for overmægtige indfødte havde taget den ydre mur. Sir John og buskmanden gjorde dem skridt for skridt hver fodsbred jord stridig. På kuglerne svarede makololoerne med pile, deres assegajstød gengældtes med øksehug. Og imens observerede oberst Everest og Mathias Strux uafladeligt, bøjede over deres apparat, og den uforstyrrelige Nikolaus Palander indførte deres iagttagelser i sin protokol. Mere end én gang strejfede en pil dem hen over hovedet og splintrede imod tårnets indermur. De sigtede stadig efter blusset på Volquiria og rettede uophørligt hinandens resultater.

"Blot endnu én observation!" sagde Mathias Strux, idet han lod kikkerten glide hen ad den inddelte metalring.

Da slog en vældig sten, som en af de indfødte havde slynget af sted, protokollen ud af hånden på Palander, væltede instrumentet og knuste det.

Men observationerne var fuldendt. Retningen, hvor signalblusset sås, var beregnet med en nøjagtighed på en tusindedel af et sekund.

Nu måtte man til at flygte og redde udbyttet af disse stolte og berømmelige arbejder. De indfødte trængte allerede ind i kasematten og kunne hvert øjeblik vise sig i tårnet. Oberst Everest og hans to kolleger greb atter deres våben, Palander samlede sine dyrebare optegnelser sammen, og så flygtede de

ud ad en af brecherne. Deres staldbrødre var med, nogle af dem let sårede, og rede til at dække tilbagetoget.

Men lige i det øjeblik de ville til at stige ned ad Scorzefs nordlige skråning, råbte Mathias Strux:

"Vort kontrasignal!"

Man måtte jo med et lyssignal besvare de to unge astronomers blus. For at det geodætiske arbejde skulle være fuldendt, var det nødvendigt, at William Emery og Michel Zorn ligeledes kunne pejle Scorzefs top, og uden tvivl ventede de på den tinde, de havde besat, utålmodige efter at kontrasignalet skulle vise sig.

"Endnu en anstrengelse!" udbrød oberst Everest, og mens hans lidelsesfæller med overmenneskelig kraft drev makololoernes rækker tilbage, trådte han ind i tårnet.

Det var opført af krydslagte tømmerstokke, og træet i det var knastørt. En gnist kunne tænde det i brand. Obersten stak ild på det ved hjælp af en lunte. Træet fængede straks, obersten styrtede ud og nåede atter de øvrige.

Få minutter efter steg europæerne, under vedholdende pileregn og generet af talrige fra Scorzefs top nedkastede lig, ned ad de bratte skrænter, idet de lod mitrailleusen, som de ikke ville efterlade, glide foran sig. Efter endnu en gang at have drevet de indfødte tilbage med en morderisk salve, nåede de dampbåden.

Maskinisten havde efter sin chefs befaling dampen oppe. Trossen blev kastet løs, skruen satte sig i bevægelse, og *Dronning og Zar* gled hurtigt hen over søens mørke vand.

Snart var fartøjet langt nok ude på søen til, at passagererne kunne se Scorzefs top. Vagttårnet stod i flammer og lyste som

et fyr, der med lethed kunne kaste sit blændende lys helt til Volquirias top.

Englænderne og russerne opløftede et vældigt hurraråb for denne kæmpefakkel, hvis skær i en vid omkreds fortrængte nattens mørke.

Hverken William Emery eller Michel Zorn havde noget at beklage sig over. De havde vist en stjerne, man svarede dem med en sol!

22. Nikolaus Palander mister optegnelserne

Da dagen brød frem, lagde båden ind til land ved søens nordlige bred. Der var ingen spor af indfødte. Oberst Everest og hans følgesvende, der havde belavet sig på skulle bruge deres geværer, trak atter ladningen ud, og *Dronning og Zar* lagde sig for anker i en lille vig, der skar sig ind imellem to klippemure.

Buskmanden, sir John Murray og en af matroserne gav sig til at gennemstrejfe omegnen. Landet var øde og forladt, der var intet spor af makololoer; men heldigvis for den udhungrede lille skare var der ingen mangel på vildt. Mellem engenes høje græs og i skovenes tætte skjul vandrede flokke af antiloper. Ved Ngamisøens bredder vrimlede det desuden af en stor mængde vandfugle af andeslægten. Jægerne vendte tilbage rigt forsynet med bytte. Oberst Everest og hans rejsefæller kunne da atter gøre sig til gode med dette velsmagende vildt, som de ikke mere ville komme til at være foruden.

Fra morgenstunden den 5. marts blev lejren opslået på Ngamis bred ved randen af en bæk i ly af høje piletræer. Det med foreloperen aftalte mødested var netop denne nordlige søbred, der på dette sted var indskåret af en lille bugt. Dér måtte oberst Everest og Matthias Strux afvente deres åndsfællers komme, og det var sandsynligt, at disse ville kunne tiltræde tilbagevejen under bedre vilkår og følgelig hurtigere. Man var således tvunget til at holde nogle dages rast, hvilket ingen dog tænkte på at beklage sig over efter så mange

strabadser. Nikolaus Palander drog nytte af den til at beregne udbyttet af de sidste trekantmålinger. Mokum og sir John adspredte sig med at jage som besatte i denne vildtrige, frugtbare og vel vandede egn, som den højvelbårne englænder gerne ville have købt for den britiske regerings regning.

Tre dage efter, den 8. marts, meldte geværskud ankomsten af foreloperens flok. William Emery, Michel Zorn, de to matroser og buskmanden kom fuldstændig sunde og friske tilbage. De medbragte også deres theodolit i uskadt stand, og denne var nu det eneste instrument, som den anglo-russiske kommission havde tilbage.

Det kan ikke siges, hvor de unge videnskabsmænd og deres ledsagere blev vel taget imod; der blev ikke sparet på lykønskninger til dem. Med få ord fortalte de, hvorledes det var gået dem på deres rejse. Vejen ud havde været besværlig. I de udstrakte skove, der ligger foran bjergregionen, havde de flakket om i to dage uden at kunne finde vej. Da de ikke havde haft noget sikkert mærke at holde sig til, men måtte gå efter kompassets temmelig ubestemte angivelse, ville de aldrig være nået hen til Volquiria, hvis ikke deres førers kløgt havde hjulpet dem. Foreloperen havde været på færde overalt og altid lige snild og tjenstvillig. Bestigningen af bjerget havde været noget møjsommelig, og havde været skyld i forsinkelserne, som de unge mænd ikke havde været mindre utålmodige over end deres kolleger på Scorzef. Endelig havde de da kunnet nå op på toppen af Volquiria. Det elektriske lysapparat var blevet bragt i orden og opstillet i løbet af den 4. marts, og natten mellem den 4. og 5. strålede dets lys, forstærket ved en mægtig reflektor, for

første gang på bjergspidsen. Iagttagerne på Scorzef havde altså opdaget det næsten i samme øjeblik, det havde vist sig.

På deres side havde Michel Zorn og William Emery let opdaget det kraftige blus, som lyste på Scorzefs top, så længe skansetårnet brændte. De havde bestemt retningen, hvori de pejlede det, og således fuldendt udmålingen af trekanten, hvis ene toppunkt støttede sig til Volquirias kegle.

"Og denne tindes geografiske bredde?" spurgte oberst Everest William Emery, "har De bestemt den?"

"Ja, fuldstændig nøjagtigt, hr. oberst, og ved gode stjerneobservationer," svarede den unge astronom.

"Nå, og denne bjergspids ligger ...?"

"På 19 grader 37 minutter 35,337 sekunder," svarede William Emery.

"Nå, mine herrer," tog obersten atter til orde, "vort hverv er så at sige fuldendt. Vi har målt en meridianbue på over treogtres trekanter, og når resultaterne af vore arbejder bliver beregnet, kender vi nøjagtigt størrelsen af en breddegrad og følgelig også længden af meteren på denne del af jordkloden."

"Hurra! hurra!" råbte englænderne og russerne i kor, opfyldte af en og samme følelse.

"Nu," tilføjede oberst Everest, "står der kun tilbage for os at nå det Indiske Hav ved at sejle ned ad Zambezis løb. Er det ikke også Deres mening, hr. Strux?"

"Jo, hr. oberst," svarede Pulkova-astronomen, "men jeg synes, at vort arbejde endnu kunne trænge til at blive matematisk efterkontrolleret."

Han udviklede derpå nærmere, hvori hans forslag bestod, og det blev også uden modsigelse vedtaget, så man enedes om at

konstruere en række hjælpetrekanter imod øst, indtil man blev i stand til at udmåle en side i en af disse trekanter direkte i marken ved hjælp af platinmålestavene. Dampbåden skulle imens sejle ned ad Zambezis bifloder og vente på astronomerne neden for de berømte Victoria-fald.

Efter at alt således var ordnet, brød den lille flok op og drog afsted ved solopgang den 6. marts under buskmandens ledelse, på nær fire matroser, der gik om bord på *Dronning og Zar*. Mokum havde meget snildt og behændigt gjort sig til herre over en art vild tigerhest med brun og hvid manke og rødligstribet ryg ligesom zebraernes, og den gjorde han, enten den så ville eller ej, til lastdyr, der pænt måtte bære adskilligt rejsegods, theodolitten, målestængerne og træbukkene til brug ved grundlinjens udmåling, som var blevet reddet sammen med dampbåden.

Rejsen gik temmelig hurtigt; observationerne tog ikke lang tid og forsinkede dem derfor kun ganske lidt; vejret var gunstigt, og det var ikke nødvendigt at tage sin tilflugt til natlige observationer. De rejsende kunne næsten uafbrudt søge ly under de høje træer, som hævede sig over jorden. Desuden holdt temperaturen sig temmelig sval, og på grund af den luftfugtighed, som de rindende og stillestående vande sørgede for, hævede nogle tåger sig op i luften og gjorde, at solstrålerne ikke stak så slemt.

Endvidere blev alle den lille karavanes fornødenheder afhjulpet ved jagt. Om indfødte var der ikke tale; sandsynligvis strejfede de røveriske bander om længere nede, syd for Ngami.

Forholdet mellem Mathias Strux og oberst Everest var nu således, at det ikke mere medførte tvistigheder. Det lod til, at

deres personlige småkævlerier, som udsprang af gensidig rivaliseren, nu var glemte.

Ganske vist bestod der ikke noget egentlig inderligt venskab imellem disse to videnskabsmænd, men man måtte ikke forlange mere af dem, end at de forligedes. I løbet af de 21 dage fra den 6. til den 27. marts, tildrog sig ikke noget, der er værd at berette om. Man søgte frem for alt efter et sted, som kunne være passende til udmåling af en grundlinje, men det egnede denne strækning sig slet ikke til. Dertil fordredes et milevidt, jævnt og lige stykke land, og det var netop de for sigtepunkterne så gunstige ujævnheder, forhøjninger og fordybninger i terrænet, som var til hinder for grundlinjens udmåling på jorden. Man drog altså stadig mod nordøst og fulgte flere gange den højre bred af Chobe, et af de vigtigste tilløb til Øvre-Zambezi, så man undgik Maketo, makololoernes hovedby.

De kunne utvivlsomt vente, at deres tilbagerejse ville foregå under heldige vilkår, at naturen ikke mere ville lægge dem hindringer eller materielle vanskeligheder i vejen, og at prøvelsernes tid ikke ville begynde forfra igen. Oberst Everest og hans ledsagere drog nu gennem forholdsvis velkendte strøg, og det ville næppe vare længe, før de nåede byerne og flækkerne ved Zambezi, som dr. Livingstone kort forinden havde besøgt. De tænkte altså, og ikke uden grund, at den vanskeligste del af deres hverv var fuldendt. De tog måske heller ikke fejl i denne deres formening, og dog var det nær ved, at en ulykkelig hændelse, som kunne have trukket de alvorligste følger med sig, havde udsat udbyttet af hele ekspeditionen for at gå uigenkaldelig tabt.

Det var Nikolaus Palander, som var helten i dette eventyr eller snarere den, der på et hængende hår nær var blevet offer for det.

Læseren ved, at den uforfærdede, men tankeløse regnemester, som var aldeles fortabt i sine tal, undertiden gik i sine tanker og kom langt bort fra sine rejsefæller. I et sletteland medførte denne vane ikke videre fare, da man hurtigt kunne finde den forsvundne, men i en skovrig egn kunne Palanders åndsfraværelse have meget alvorlige følger. Mathias Strux og buskmanden havde også talt alvorligt med ham i så henseende, og Nikolaus Palander lovede at ville rette sig efter dem, men blev dog overmåde forbavset over denne overvættes forsigtighed. Den brave mand havde selv ingen forestilling om, hvor åndsfraværende han var.

Netop denne dag, den 27. marts, havde Mathias Strux og buskmanden ladet flere timer gå uden at have set noget til Nikolaus Palander. Den lille skare drog gennem store kratskove med lave og tætstående træer og buske, som indskrænkede deres horisont temmelig meget. Det var derfor nødvendigt, at de her, af alle steder, holdt sig tæt sammen, for det ville have været vanskeligt at genfinde sporet af et menneske, der havde forvildet sig i disse skove. Men Nikolaus Palander, der aldrig så eller forudså noget, var med blyanten i den ene hånd og protokollen i den anden gået til venstre for de andre og var snart efter forsvundet.

Man kan tænke sig Mathias Strux' og hans rejsefællers uro og bekymring, da de henad klokken fire om eftermiddagen ikke mere fandt Nikolaus Palander iblandt sig. Tildragelsen med krokodillerne var dem endnu i frisk minde, og af dem alle var

den adspredte regnemester sandsynligvis den eneste, som havde glemt den.

Der herskede derfor stor angst i det lille rejseselskab, som forhindredes i at drage videre, så længe Nikolaus Palander ikke var genforenet med dem.

Man råbte og kaldte på ham. Forgæves! Buskmanden og matroserne spredte sig i en omkreds af en kvart mil, søgte mellem buskene, gennemstrejfede skoven, spejdede rundt om i det høje græs, affyrede deres bøsser – men til ingen nytte. Nikolaus Palander kom ikke igen.

Alles uro og bekymring steg nu til det højeste, men det må dog siges, at hos Mathias Strux knyttede der sig til denne bekymring en yderlig forbitrelse imod hans ulykkelige kollega. Det var anden gang, at noget sådant tildrog sig på grund af Nikolaus Palander, og hvis oberst Everest ville have henholdt sig til ham og givet ham skylden for det, så havde han, Mathias Strux, så sandelig ikke have vidst, hvad han skulle have svaret.

Under disse omstændigheder var der altså kun én beslutning at tage, nemlig at slå lejr i skoven og anstille nøje efterforskninger for at genfinde regnemesteren.

Obersten og hans ledsagere var netop ved at gøre holdt ved en temmelig stor lysning i skoven, da et skrig – et skrig, der ikke syntes udstødt af nogen menneskelig røst – lød nogle hundrede skridt til venstre for skoven. Næsten i samme øjeblik kom Nikolaus Palander igen til syne. Han løb, så hurtigt hans ben kunne bære ham, med blottet hoved, håret strittende ud til alle sider, og halvnøgen, idet kun nogle få laser af hans klæder dækkede hans lænder.

Den ulykkelige nåede hen til sine rejsefæller, som trængte ind på ham med allehånde spørgsmål. Men med vidt opspilede øjne, udvidede pupiller, tillukkede næsebor, stakåndet og forpustet, så at han trak vejret i stød, kunne staklen ikke mæle et ord. Han ville svare, men ordene blev ham siddende i halsen.

Hvad var der da sket? Hvorfra skrev sig dette forstyrrede væsen, denne gruelige skræk, som Nikolaus Palander i så høj grad afgav de utvetydigste tegn på? Man kunne kun gisne.

Endelig undslap der Palander disse næsten uforståelige ord:

"Registrene, protokollerne!"

Ved disse ord gik der en gysen gennem alle astronomerne. Nu forstod de, hvorfor han var så forstyrret. Protokollerne, de to protokoller, hvori resultatet af alle de trigonometriske iagttagelser var indført, disse to protokoller, som beregneren aldrig skilte sig ved, end ikke når han sov, de var forsvundet! Nikolaus Palander havde dem ikke med sig tilbage; havde han mistet dem, måtte de være blevet ham frarøvet. Det havde kun lidt at sige, på hvilken måde det var sket. Disse protokoller var tabt; nu kunne de gøre det samme arbejde om igen, de måtte begyndte for fra.

Mens de andre, lammede af skræk – det er de rette ord – tavse betragtede hinanden, gav Mathias Strux sin vrede frit løb. Han kunne ikke betvinge sig. Hvor tog han dog ikke den ulykkelige hårdt i skole! Hvor overdængede han ham ikke med bebrejdelser! Han var end ikke bange for at true ham med, at han skulle få den russiske regerings vrede at føle i hele dens udstrækning, og tilføjede, at hvis han ikke døde af piskeslag, skulle han sendes til Sibirien og få lov at rådne op dér.

Til alt dette havde Nikolaus Palander ikke andet at svare end at virre med hovedet. Han lod til at finde sig tålmodigt i alle de forbandelser, der blev udøst over ham, og syntes at ville sige, at han fortjente dem, og at de var alt for milde.

"Har man da stjålet dem?" spurgte oberst Everest endelig.

"Hvad betyder det!" udbrød Mathias Strux ude af sig selv. "Hvorfor har det elendige tossehoved fjernet sig fra os? Hvorfor er han ikke blevet hos os, efter alle de pålæg og formaninger vi har givet ham?"

"Javist så," tog sir John til orde, "men vi må jo dog have at vide, om han har tabt optegnelserne, eller om man har frarøvet ham dem. – Er De blevet udplyndret, hr. Palander?" spurgte sir John, idet han vendte sig om imod det stakkels menneske, der nu sank helt sammen af udmattelse.

Nikolaus Palander nikkede bekræftende.

"Hvem har udplyndret Dem?" spurgte sir John videre. "Var det indfødte, var det makololoer?"

Nikolaus Palander rystede benægtende på hovedet.

"Var det da europæere, var det hvide?" fortsatte sir John.

"Nej," svarede Nikolaus Palander med mat, halvkvalt stemme.

"Ja, men hvem var det da?" råbte Mathias Strux, i det han holdt sine knyttede hænder lige op i ansigtet på den ulykkelige.

"Nej," sagde Nikolaus Palander, "det var hverken indfødte eller hvide – det var bavianer!"

Havde det ikke været en så alvorlig sag, og havde følgerne af denne tildragelse ikke kunnet blive så betænkelige, ville obersten og hans ledsagere ganske sikkert være bristet i latter ved denne tilståelse. Ja, Nikolaus Palander var blevet udplyndret af aber.

Buskmanden fortalte selskabet, at det var noget, der tit forekom. Efter hvad han vidste, var rejsende mange gange blevet udplyndret af "tschakmaer" eller "svinebavianer", der hører ind under bavianslægten, og som man træffer talrige flokke af i de afrikanske skove. Vor regnemester var blevet udplyndret lige til skjorten af disse røvere, dog ikke uden at have kæmpet modigt, hvad hans lasede klæder jo tydeligt bevidnede. Men det undskyldte ham jo ingenlunde. Det ville ikke være sket, hvis han var blevet på sin plads i troppen, og optegnelserne ville så ikke være gået tabt – et uerstatteligt tab, hvorved så mange udståede farer, lidelser og ofre blev aldeles betydningsløse.

"Sagen er," sagde oberst Everest, "at det var ikke umagen værd at måle en meridianbue i det indre Afrika, for at en klodrian ..."

Han talte ikke ud. Hvad nytte var det til at overvælde den ulykkelige med bebrejdelser, når han allerede var så nedbøjet af sin egen samvittighed, og den bistre Strux ikke hørte op med i overflod at tildele ham de mest ilde lydende tilnavne.

Men man måtte dog se at finde på råd, og det var buskmanden, der fandt det. Han, som dette tab mindre direkte berørte, var den eneste, der bevarede sin koldblodighed ved denne lejlighed. Alle europæerne var uden undtagelse gået aldeles fra koncepterne.

"Mine herrer," sagde buskmanden, "jeg kan godt forstå Deres modløshed og fortvivlelse, men hvert øjeblik er kostbart, og vi må ikke spilde et eneste. Optegnelserne er blevet frarøvet hr. Palander, og han selv er blevet udplyndret af bavianer, nuvel, lad os da ufortøvet give os til at forfølge ransmændene. Disse

tschakmaer passer ganske omhyggeligt på de genstande, de røver; protokollerne er jo ikke til at spise, og finder vi blot tyven, finder vi også registrene sammen med ham."

Rådet var godt. Det var en gnist af håb, som buskmanden havde tændt, og som ikke burde have lov til igen at slukkes. Nikolaus Palander kom til live igen ved dette forslag, et andet menneske vågnede i ham. Han samlede de pjalter, der dækkede ham, sammen om livet, fik lov at låne en trøje af en af matroserne, en hat af en anden, og erklærede sig så rede til at føre sine rejsefæller hen, hvor udåden var øvet.

Allerede selv samme aften ændrede de kurs og slog ind på den af regnemesteren angivne retning, så at oberst Everests gruppe nu rettede sin gang lige mod vest.

Hverken denne nat eller den påfølgende dag kom noget afgørende resultat. På mange steder kunne buskmanden og foreloperen af visse spor og mærker i jordbunden eller på træernes bark udlede, at der for nylig var draget en flok bavianer forbi, og Nikolaus Palander forsikrede, at han havde haft at gøre med en halv snes stykker. Det varede ikke længe, før man blev sikker på, at man var på sporet af dem og rykkede derfor overordentlig forsigtigt frem, i det man stadig holdt sig dækket, for disse bavianer er nogle kloge fyre og lader ikke så let nogen komme sig nær. Kun hvis de kunne overrumple tschakmaerne, gjorde buskmanden regning på et heldigt udfald.

Den næste dag henad klokken otte om morgenen opdagede en af de russiske matroser, der var et stykke i forvejen, om ikke selve røveren, så dog i alt fald en af hans kammerater, der havde

udplyndret Nikolaus Palander, og begav sig forsigtigt tilbage til de andre.

Buskmanden lod gøre holdt. Europæerne havde bestemt sig til at adlyde ham i ét og alt og ventede på de instrukser, han ville give dem. Han bad dem blive tilbage på dette sted, tog sir John og foreloperen med sig og begav sig hen mod den del af skoven, som matrosen havde afsøgt, idet han hele tiden omhyggeligt sørgede for at holde sig dækket af træerne eller buskene.

Inden ret længe fik de øje på bemeldte bavian og næsten samtidig hermed en halv snes andre aber, som boltrede sig lystigt mellem træernes grene. Buskmanden og hans to ledsagere dukkede sig ned bag en træstamme og iagttog dem omhyggeligt. Det var virkelig, som Mokum havde sagt, en flok tschakmaer med grønlige hår på kroppen, mens ansigtet og ørene var sorte, og den lange hale, der stadig var i bevægelse, fejede jorden; stærke dyr, som ved deres kraftige muskler og med tænder velbesatte kæber kunne være frygtelige modstandere, selv for hjortevildtet. Disse tschakmaer, der hærger korn- og majsmarkerne, er en sand skræk for boerne, hvis plantager de kun alt for ofte ødelægger. Den flok, vore venner her traf på, tumlede sig i overgiven leg, gøede og bjæffede ligesom store hunde, som de også lignede noget i det ydre.

Men befandt vedkommende røver sig nu også i denne flok? Det var det vigtige spørgsmål, som først måtte afgøres. Men dette kunne der ikke længere være tvivl om, da foreloperen udpegede en af disse tschakmaer, hvis krop endnu var omgivet af en las klæde, som var revet af Nikolaus Palanders tøj.

Ah! hvilket håb opsteg ikke i sir John Murrays bryst! Han tvivlede ikke på, at denne store abe slæbte rundt med de stjålne registre. Man måtte altså have fat i den for enhver pris og derfor gå til værks med den største varsomhed. En uoverlagt bevægelse kunne sprede hele flokken og jage den på flugt tværs gennem skoven, uden at det var muligt atter at indhente dem.

"Bliv her!" sagde Mokum til foreloperen. "Hans Herlighed og jeg vil begive os tilbage til det øvrige selskab og træffe forberedelser til at omringe flokken. Men frem for alt, tab ikke disse røvere af syne!"

Foreloperen blev stående på den ham anviste post, og buskmanden og sir John gik tilbage til oberst Everest.

"Omringe bavianflokken", ja det var sandt nok det eneste middel til at pågribe den skyldige.

Europæerne delte sig i to hold. Det ene, som bestod af Mathias Strux, William Emery, Michel Zorn og de tre matroser, skulle finde foreloperen og sprede sig i en halvkreds uden om ham. Det andet hold, som altså omfattede Mokum, sir John, obersten, Nikolaus Palander og de andre tre matroser, drejede til venstre, for at omgå abernes stilling og kaste sig over flokken.

Efter buskmandens råd gik man frem med den yderste forsigtighed. Geværerne var ladt, og det var aftalt, at de alle skulle sigte på den med Palanders laser behængte tschakma.

Nikolaus Palander, hvis ustyrlige iver man havde det største besvær med at dæmpe, gik ved siden af Mokum, der havde et vågent øje med ham af frygt for, at han af hidsighed skulle begå en eller anden dumhed. Den brave astronom var virkelig heller ikke længere herre over sig selv, for ham gjaldt det liv eller død.

Efter en halv times vandring i halvkreds, hvor man hyppigt havde gjort holdt, mente buskmanden, at nu var øjeblikket kommet til at kaste sig over byttet.

Deltagerne i jagten blev stillet op en snes skridt fra hinanden og rykkede derefter frem i tavshed.

Der blev ikke talt et ord, ikke gjort en uoverlagt bevægelse, ikke en gren hørtes knage. Man skulle næsten kunne have sagt, at det var en flok pawnee'er, der sneg sig frem i krigersk hensigt.

Pludselig standsede jægeren, og straks standsede også hans jagtfæller, med fingeren på aftrækkeren og rede til at lægge geværet til kinden.

Tschakmaflokken var i sigte. Dyrene havde mærket noget og sad på lur. En svær, stor bavian – netop røveren – viste utvetydige tegn på at være blevet urolig og ængstelig. Nikolaus Palander havde genkendt sin landevejsrøver; men denne abe syntes blot ikke at have optegnelserne på sig, i det mindste kunne man ikke se dem.

"Han ser ud som en rigtig slyngel!" mumlede videnskabsmanden.

Denne store abe, som var ganske ængstelig og urolig, lod til at gøre tegn til sine kammerater. Nogle hunner havde sluttet sig tæt sammen i en gruppe med deres unger hængende på skuldrene. Hannerne gik frem og tilbage omkring dem.

Jægerne nærmede sig igen mere og mere. Alle havde genkendt røveren og kunne nok tage fast sigte på ham; men pludselig gik Nikolaus Palanders gevær af mellem hænderne på ham ved en uvilkårlig bevægelse fra hans side.

"Fordømt!" råbte sir John og affyrede sin bøsse.

Dette havde den virkning, at ti andre skud øjeblikkelig fulgte efter. Tre aber faldt døde til jorden, de andre gjorde et vidunderligt hop i vejret og fo'r hen over hovedet på buskmanden og hans fæller, som om de havde fået vinger.

Kun en eneste tschakma var blevet tilbage: Det var røveren. I stedet for at flygte svang han sig op ad en sycomorestamme, klatrede op i træet med en akrobats smidighed og forsvandt imellem de tætte grene.

"Det er der oppe, at han har skjult optegnelserne!" råbte buskmanden, og han tog heller ikke fejl.

Imidlertid måtte man at frygte, at tschakmaen skulle kunne redde sig ved at springe fra træ til træ.

Men Mokum tog roligt sigte og gav ild. Aben blev såret i benet og tumlede hovedkulds ned fra gren til gren, mens den i den ene hånd holdt papirerne, som den havde taget i en kløft i træet. Ved dette syn sprang Palander afsted som en gemse og styrtede sig over tschakmaen, hvorefter de begyndte at brydes med hinanden.

Og hvilken brydekamp! Hidsigheden løb af med regnemesteren, og han var rent ude af sig selv af forbitrelse. Aben gøede, Palander hylede i vilden sky, og der lød et virvar af uharmoniske skrig. Man vidste snart ikke, hvem af de to der var aben, og hvem der var matematikeren! Man kunne ikke sigte på tschakmaen af frygt for at såre astronomen.

"Fyr, fyr på dem begge to!" råbte Mathias Strux ude af sig selv, og den yderligt forbitrede russer ville måske have gjort det, hvis hans egen bøsse havde været ladt.

Kampen fortsattes. Snart var Palander oven på og snart neden under. Alt imens han forsøgte at kvæle sin modstander;

hans skuldre var forrevne og blodige, for tschakmaen kradsede ham med sine lange negle. Endelig greb buskmanden, der stod med øksen i hånden, et belejligt øjeblik, gav aben et slag i hovedet og dræbte den med det samme.

Nikolaus Palander blev løftet afmægtig op af sine kammerater. Med hånden trykkede han de generobrede registre ind til sit bryst. Abens lig blev bragt med til lejren, og til aftensmad spiste selskabet, deres bestjålne kollega indbefattet, røveren med lige så megen appetit som hævnlyst, for dens kød var ganske fortræffeligt.

23. Zambezifaldene

Nikolaus Palanders sår var ikke alvorlige. Buskmanden, som forstod sig godt på den slags, gned den brave mands skuldre med nogle urter, og astronomen fra Helsingfors kunne atter fortsætte rejsen. Hans triumf havde mandet ham op, men denne løftede stemning lagde sig hurtigt, og han blev snart igen den adspredte lærde, der kun levede i tallenes verden. En af protokollerne havde han fået lov at beholde, men for en sikkerheds skyld måtte han aflevere den anden til William Emery, nemlig den, hvori duplikatet af alle beregningerne var indført, og det var han for resten meget villig til at gøre.

Arbejdet blev fortsat, og triangulationen gik rask og godt fra hånden. Det gjaldt endnu blot om at finde en jævn slette, der egnede sig til udmålingen af en grundlinje.

Den 1. april måtte europæerne trave igennem store sumpe og moradser, som forsinkede deres rejse noget. På disse mudrede og fugtige engdrag fulgte talrige stillestående vande, der udbredte en rådden peststank. Oberst Everest og hans følgesvende skyndte sig at give deres trekanter en større udstrækning for at komme bort fra denne usunde egn.

Stemningen var fortræffelig hos den lille flok, og der herskede den bedste ånd iblandt dem. Michel Zorn og William Emery ønskede sig til lykke med at se den fuldstændigste enighed råde mellem de to chefer. Disse syntes at have glemt, at en international tvist havde kunnet adskille dem.

"Kære William," sagde Michel Zorn en dag til sin unge ven, "jeg håber, at vi ved vor tilbagekomst til Europa vil finde freden

sluttet mellem England og Rusland, og at vi følgelig må få lov til at være venner i Europa, som vi er det her i Afrika."

"Det håber jeg med, kære Michel," svarede William Emery. "Nutidens krige kan ikke vare ret længe. Der leveres et slag eller to, og så bliver freden undertegnet. Det er nu allerede et år siden, at denne ulykkelige krig begyndte, og jeg tror, ligesom De, at freden må være sluttet ved vor tilbagekomst til Europa."

"Men De har da vel ikke i sinde, William, straks at tage tilbage til Kap?" spurgte Michel Zorn. "Det kan da ikke være så bydende nødvendigt for observatoriet straks at få Dem hjem igen, og jeg håber rigtig nok at skulle have den fornøjelse at vise Dem mit observatorium i Kiev."

"Ja, min ven," svarede William Emery, "jeg følger med Dem til Europa og vender ikke tilbage til Afrika uden først at have rejst lidt gennem Rusland. Men en gang inden alt for længe kommer De vel ned og besøger mig i Kapstaden, ikke sandt? De må komme ned og gå rundt mellem vore skønne sydlige stjernebilleder. Der skal De se, hvilken stjernerig himmel det er, og føle, hvilken fryd det er at kunne øse fuldt op deraf – ikke med hænderne, men med øjnene. Hør engang, hvis De har lyst, vil vi sammen opløse stjernen delta Centauris. Jeg lover Dem, at jeg ikke vil tage fat på dette uden Dem."

"Er det et ord, William?"

"Det er et ord, Michel. Jeg gemmer til Dem, og til gengæld," tilføjede William Emery, "vil jeg i Kiev opløse en af Deres tågestjerner."

Dygtige, brave unge mennesker! Synes det ikke, som om himlen tilhørte dem! Og hvem skulle den vel i grunden også

tilhøre, om ikke disse skarpsindige videnskabsmænd, der har gennemgransket den i dens inderste dybder!

"Men frem for alt," sagde Michel Zorn, "må denne krig først være endt."

"Det vil den nok være, Michel. I krig udkæmpes striden i slag med kanonskud, og den varer ikke nær så længe, som når det er stjerner, det drejer sig om. Rusland og England bliver før forsonet med hinanden end oberst Everest og Mathias Strux."

"De tror altså ikke på, at deres forsoning er oprigtig," spurgte Michel Zorn, "efter så mange prøvelser, som de har udstået sammen?"

"Jeg vil ikke forlade mig på den," svarede William Emery. "Husk blot på, hvad rivaliseren vil sige mellem lærde, og det tilmed berømte lærde."

"Lad os da være mindre berømte, kære William," svarede Michel Zorn, "men lad os altid holde af hinanden som venner!"

Elleve dage var gået siden det eventyrlige møde med bavianerne, da den lille flok, som nu var kommet temmelig nær til Zambezifaldene, stødte på en slette, der strakte sig flere mile vidt. Terrænet egnede sig perfekt til en grundlinjes udmåling. I udkanten af den lå en lille by, der kun udgjorde nogle få hytter. Dens indbyggere – højst et par snese personer – var fredelige, uskadelige folk, der modtog europæerne godt. Det var heldigt nok for oberst Everests trop, for uden vogne, uden telte, næsten uden noget lejrmateriel, ville det have været vanskeligt for dem at indrette sig nogenlunde tilfredsstillende.

Grundlinjens udmåling kunne vare en hel måned, og denne måned kunne man ikke sådan tilbringe i fri luft uden andet ly end træernes blade.

Den videnskabelige kommission flyttede altså ind i hytterne, som først blev indrettet til brug for deres nye beboere. Disse var i øvrigt mænd, der kunne lade sig nøje med lidt. En eneste sag optog dem helt og holdent, den prøve, de skulle foretage på deres foregående arbejde, der nu skulle kontrolleres ved en simpel udmåling af denne nye grundlinje, det vil sige, af den sidste side i deres sidste trekant.

Efter beregningen havde denne side en matematisk bestemt længde, og jo mere det mål, de kom frem til ved udmåling på jorden, nærmede sig den beregnede værdi, desto mere fuldkomment og nøjagtigt måtte bestemmelsen af meridianen anses for at være.

Astronomerne skred straks til værket, at optage en direkte måling i marken, og tog de samme forholdsregler som ved den første måling. De begyndte den 10. april, og arbejdet blev først fuldendt den 15. maj – fem uger havde de behøvet til det. Nikolaus Palander og William Emery beregnede straks resultaterne. Hjertet bankede voldsomt i astronomernes bryst, da udfaldet blev bekendtgjort. Hvis prøven godtgjorde, at deres arbejde var fuldstændig nøjagtigt, "så at det kunne overgives efterverdenen som fejlfrit og uantasteligt", ville de mene sig holdt fuldstændig skadesløse for al det møje og besvær, de havde udstået.

De tal, Nikolaus Palander og William Emery overrakte deres kolleger, var følgende:

Den nye målte basis: 5.075,25 toiser

Størrelsen af denne nye grundlinje, udledt af den først målte og samtlige trekanter i hele det trigonometriske net: 5.075,11 toiser

Forskel mellem beregning og iagttagelse: 0,14 toiser

Kun en forskel på fjorten hundrededele af en toise, det vil sige, ikke fuldt ti tommer, og dog lå disse to grundlinjer over seks hundrede mil fra hinanden! Et tredobbelt hurra hilste dette beundringsværdige udfald, som der hidtil ikke fandtes mage til i videnskabens årbøger.

Men hvor meget målte så en meridiangrad på denne del af jordkloden? Efter Nikolaus Palanders reduktioner nøjagtig 57037 toiser, det vil sige på én toise nær den samme størrelse, som Lacaille havde fundet i året 1752 ved det Kap det Gode Håb.

Hvad meterens længde angik, måtte man for at udlede den først afvente resultatet af de operationer, der senere skulle foretages på den nordlige halvkugle. Den skulle være en timilliontedel af jordmeridian-kvadranten. Efter tidligere beregninger var denne fjerdedel ti millioner otte hundrede seks og halvtreds meter, hvorefter meteren nøjagtigt blev 0,513074 toiser eller 3 fod og 11 296/1000 linje. Var dette tal rigtigt? Det var det, som den anglo-russiske kommissions efterfølgende arbejde skulle afgøre.

De geodætiske operationer var altså fuldførte og afsluttede. Astronomerne havde fuldendt deres hverv. Der stod endnu kun tilbage for dem at nå Zambezis udløb ved, i modsat retning, at følge den vej, ad hvilken dr. Livingstone kom til at drage på sin anden rejse fra 1858 til 1864.

Den 25. maj ankom de, efter en temmelig møjsommelig rejse gennem et af mange vandløb gennemskåret land, til de

vandfald, der i geografien kendes under navn af Victoriafaldene.

De vidunderlige katarakter bærer med rette det navn, de indfødte har givet dem, "den larmende røg". De er en mil brede, styrter sig lodret ned fra en højde, der er dobbelt så stor som Niagaras, og krones for oven af en tredobbelt regnbue. Fra den dybe spalte i basaltklippen hørtes en rullen og rumlen, der kunne sammenlignes med drønet af en snes tordenskrald, som buldrede løs på én gang.

Neden for katarakten på et sted, hvor flodens overflade atter var blevet rolig, lå dampbåden, som allerede var kommet dertil for fjorten dage siden ad et af de nedre tilløb til Zambezi, og ventede på sine passagerer. De var der alle sammen og tog plads om bord på fartøjet.

To mænd blev tilbage på bredden, buskmanden og foreloperen. Mokum havde været mere for dem end blot en hengiven fører, det var en ven, som englænderne, og særlig sir John, lod tilbage på det afrikanske fastland. Sir John havde tilbudt buskmanden at tage ham med til Europa og beholde ham hos sig som gæst, så længe han selv gad blive der; men Mokum havde tidligere indgåede aftaler og forpligtelser at opfylde, og dem ville han holde. Han skulle ledsage David Livingstone på den anden rejse, som den kække opdagelsesrejsende snart efter ville foretage op ad Zambezi, og Mokum ville ikke svigte sit ord til ham.

Jægeren blev altså tilbage, rigeligt belønnet og hvad han satte endnu højere – hjerteligt omfavnet af disse europæere, der stod i så stor taknemmelighedsgæld til ham.

Dampbåden fjernede sig fra bredden og styrede midtstrøms i floden; den sidste håndbevægelse, sir John Murray gjorde, var en sidste afskedshilsen til sin ven buskmanden.

Denne tur på den hurtigtsejlende dampbåd ned ad den store afrikanske flod forbi alle de talrige byer, som dens bredder var oversået med, foregik uden anstrengelse og uden uheld. Med overtroisk forundring betragtede de indfødte dette rygende fartøj, som en usynlig mekanisme drev ned ad Zambezis vande, men de hindrede ikke på nogen måde dets fart.

Den 15. juni, efter mange måneders fravær, ankom oberst Everest og hans ledsagere til Killimane, en af hovedbyerne ved flodens vigtigste udløb.

Det første, europæerne foretog sig, var at spørge den engelske konsul om, hvorledes det stod til med krigen ...

Krigen var ikke endt, Sevastopol holdt endnu stand mod den engelsk-franske hær.

Dette budskab var en skuffelse for europæerne, der nu var så enige på det videnskabelige område, hvor en fælles interesse knyttede dem sammen. De gjorde sig dog ingen betænkninger, men forberedte sig på at tage videre.

Et østrigsk handelsskib, *Novara*, skulle lige til at lette anker for at afgå til Suez. Kommissionens medlemmer besluttede at tage med det som passagerer.

Den 18. juni, lige som de skulle til at gå om bord, forsamlede oberst Everest sine kolleger og talte med sindig og rolig røst således til dem:

"Mine herrer! I næsten atten måneder har vi nu levet sammen og gennemgået mange prøvelser, men vi har fuldbragt et værk, som det lærde Europa vil skænke sit bifald. Jeg vil

tilføje, at der af dette samliv bør følge et urokkeligt venskab imellem os."

Mathias Strux bukkede let uden at svare.

"Imidlertid," fortsatte obersten, "og til vor store sorg, vedvarer krigen endnu imellem England og Rusland. Der kæmpes foran Sevastopol, og lige til det øjeblik kommer, da denne by er faldet i vore hænder ..."

"Det gør den ikke!" sagde Mathias Strux, "selv om Frankrig ..."

"Det vil fremtiden vise, min herre," svarede obersten koldt. "I hvert tilfælde, og indtil denne krig får en ende, tænker jeg, at vi på ny bør betragte hinanden som fjender ..."

"Jeg ville netop foreslå Dem det samme," svarede Pulkova-astronomen.

Stillingen var tydeligt nok trukket op, og under disse forhold var det, at den videnskabelige kommissions medlemmer indskibede sig på *Novara*.

Nogle dage efter ankom de til Suez; da de skulle skilles, sagde William Emery til Michel Zorn, idet han trykkede hans hånd:

"Altid venner, Michel?"

"Ja, kære William, altid og under alle forhold."

Om "På opmåling i Sydafrika"

Forfatter: Jules Verne (1828-1905).
Org.udgave: *Aventures de trois Russes et de trois Anglais dans l'Afrique australe.* Føljeton i *Magasin d'éducation et de récréation* 20. november 1871 – 5. september 1872, bogudgave Pierre-Jules Hetzel, Paris 1872 .
Denne udgave baseret på: Jules Verne: *Paa Opmaaling i Sydafrika* ved J. P. V. Petersen. Andr. Schous Forlag, København 1878.
Oversætter: Jens Peter Valdemar Petersen (1843-1915).
Redigeret af: Kim N. Jensen.
Forside: Efter illustration af Jules-Descartes Férat (1829-1906): "*Ces jeunes gens avaient observé*".

ISBN 978-87-7979-841-0

2. ebogsudgave, erstatter ISBN 978-87-7979-073-5.

© 2023 eBibliotek 1800
www.ebib1800.dk

Note 1: **Andersson:** Carl Johan Andersson, svensk opdagelsesrejsende, der ligesom Livingstone nåede Ngamisøen, men ad en anden vej. *Overs.anm.*

Note 2: **Nil admirari:** Nærmest "Lad dig ikke forbløffe eller overraske"

Note 3: Læsere, der ønsker nærmere oplysninger, henvises til Humboldts "Kosmos".

Note 4: **Gamle franske mil:** Lieues, ca. 0,6 geografisk mil (dansk) eller, på Vernes tid, omkring 4½ kilometer.

[*Note 5:*] Se Humboldt: "Kosmos" 1. bd.

Note 6: **Ny-Granada:** Ældre spansk betegnelse de spanske koloniområder i den nordlige del af Sydamerika indtil og med Panama. *Red.anm.*

Note 7: **Gammel-Caledonien:** Gammel betegnelse for den del af Skotland, der ligger nord for floden Forth. *Red.anm.*

Note 8: **Kama:** Ko-antilopen, af de hollandske kolonister kaldet "haartebest" (*Acronotus cama*).

Note 9: **p.p.c.:** fransk "*pour prendre congé*", en afskedshilsen, "farvel". *Red.anm.*

Note 10: **Seksogtredive pund:** Omtrent 650 af datidens kroner – eller små 60.000 2022-kroner. *Red.anm.*

Note 11: Disse buske, hvis bæragtige frugter ligner berberisfrugt, må høre til *Ardunia bispinosa*, som hottentotterne kalder Num'num. *Forf.anm.*

Note 12: **Fiat lux:** "Bliv lys"